

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 16 (48)

Konfliktní zrod nové multipolarity

Vznik nového světa probíhá na pozadí často vzájemně protikladných politických a ekonomických procesů globalizace, což s sebou přináší i mnohé hrozby a rizika. Následující text proto analyzuje širší souvislosti světového vývoje, jeho politickou, ekonomickou, sociální a bezpečnostní dimenzi.

Proces utváření modelu multipolárního světa potrvá několik dekád a jeho klíčové obrysy budou zřetelně patrné zřejmě již v horizontu roku 2020. Je to vlastně stejně významný proces jako konec studené války před dvaceti lety.

Spojené státy americké jako jediná globální supervelmoc jsou stále více konfrontovány s růstem vlivu Asie s jasnou dominancí Číny a vzestupem Indie.

Jako významný a vlivný aktér mezinárodních vztahů se po chaosu postsovětského desetiletí navrací Rusko a spolu s ním do světové politiky vstupují ambiciózní regionální mocnosti jakými jsou Indonésie, Írán a Brazílie, která bude mít ambici výrazně ovlivňovat dění v Latinské Americe. Vlivným aktérem, který začíná posilovat svoje vojenské ambice, nadále zůstává Japonsko.

Na západě Eurasie je Evropská unie se svými 27 členskými zeměmi, téměř půl miliardou obyvatel a společnou měnou euro, která začíná být vážným konkurentem dosud ve světě dominujícího amerického dolaru.

Významným subjektem bude Blízký východ, nejen díky svému obrovskému surovinovému bohatství, ale i stoupajícímu politickému vlivu radikálního islámu, jenž má na Blízkém východě svoji základnu.

Trendy vývoje je možné dokumentovat i prostřednictvím prognózy vývoje HDP hlavních aktérů světového vývoje (viz tab. na následující straně).

Trendy vývoje

Hlavním trendem vývoje mezinárodních vztahů v příštích 20 letech bude především soupeření o zajištění dostatku potřebných surovinových zdrojů, zvláště ropy, plynu (do r. 2020 se celosvětovém měřítku počítá se vzrůstem spotřeby energetických zdrojů o 50 %) a vody, která již dnes je strategickou surovinou. [1].

Soupeřit se bude i o intelektuální kapitál (znalosti, technologické inovace). Do popředí pozornosti se dostane i „souboj ideologií“, který vyplývá ze vzrůstajícího sebevědomí nových mocností a politických a náboženských sil, které nehodlají akceptovat univerzalitu liberální demokracie západního typu, a naopak chtějí prosazovat vlastní, často zcela odlišné, ideologické a náboženské koncepty.

Především Čína a Indie mohou jako svébytné a dlouho existující civilizace aspirovat na vlastní výklad toho, co představují takové pojmy jako „demokracie“, „svoboda“, a „principy právního státu“.

Charakter soupeření v globalizovaném a utvářejícím se multipolárním světě přitom může mít dvě podoby. Pokud bude existovat širší funkční multilaterální rámec globálního vládnutí

založený na respektování společně přijatých závazků a pravidel, především na bázi OSN s využitím vlivných mocenských platform jakou představuje např. G-8 nebo v budoucnu G-20, [2] bude možné předcházet, resp. minimalizovat následky konfliktů vyvolaných střety o zdroje a surovin, intelektuální kapitál a politický resp. ideologický vliv. Mohlo by se jednat, podle Institutu strategických studií EU, o jakýsi „koncert velmocí“. [3]

V opačném případě by konflikty mezi velmocemi mohly přerůst v přímý boj o zdroje a sféry vlivu, který by mohl být v krajním případě doprovázen i ozbrojenými konflikty v regionálním měřítku, s nevyhnutelnými globálními dopady, i když by to vzhledem k silné vzájemné propojenosti a závislosti globálního světa zřejmě nepřerostlo v globální konflikt. Obě varianty jsou pro budoucnost stále možné.

	HDP v miliardách \$ ve stálých cenách 2005, s využitím PPP		HDP per capita v tisících \$ ve stálých cenách s využitím PPP	
	2005	2020	2005	2020
Asie celkem, z toho:	21,260	48,270	5,970	10,530
Čína	8,110	19,370	6,200	13,580
Indie	3,718	8,797	3,400	6,700
Japonsko	4,008	4,497	31,460	36,420
EU-27 celkem, z toho:	12,816	17,752	26,200	35,640
EU-15	11,479	15,528	29,780	39,100
Francie	1,909	2,545	31,480	40,350
Německo	2,432	3,233	29,420	39,520
Itálie	1,633	1,914	28,110	33,700
Nizozemí	525	759	32,130	44,260
Polsko	483	798	12,670	21,140
Velká Británie	1,965	2,787	32,730	43,820
Kandidáti EU, z toho:	744	1,406	7,750	12,800
Chorvatsko	56	93	12,380	21,050
Srbsko & Černá Hora	56	108	5,140	10,030
Turecko	576	1,110	7,860	13,140
Brazílie	1,568	2,516	8,650	12,060
Rusko	1,556	2,549	10,920	18,750
USA	12,457	19,040	42,120	56,660
Svět	59,858	100,283	9,320	13,500

PPP (purchasing power parity) parita kupní síly, představuje poměr cen v národních měnách za stejné výrobky a služby.

Zdroj: Economic Intelligence Unit – převzato z publikace M. Leonarda *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. London: Centre for European Reform, 2006.

Tab.: Prognózy vývoje HDP hlavních aktérů

O konfliktním potenciálu současného světa přitom vypovídají i stále vzrůstající vojenské výdaje, které v roce 2006 poprvé převýšily vrchol těchto výdajů dosažený za studené války v roce 1988. V roce 2006 dosáhla jejich výše ve světě, podle odhadů Stockholmského mezinárodního ústavu pro výzkum míru, 1 bilionu 204 miliardy dolarů, což je o 3,5 % více než v roce 2005.

Za uplynulých deset let vzrostly vojenské výdaje o 37 %. Významný podíl na tomto růstu mají Spojené státy, jejichž vojenský rozpočet dosáhl 528,7 miliard dolarů, což představuje 46 % celosvětových výdajů. Čína s rozpočtem 49,5 miliardy dolarů poprvé předešla výši vojenského rozpočtu Japonska (43,7 miliardy dolarů), které mělo do té doby největší zbrojní výdaje v Asii. [4]

Tyto údaje zvýrazňují **stálý význam vojenské síly jako důležité součásti zajišťující naplňování širších strategických cílů a záměrů všech hlavních aktérů v rámci globálního soupeření.** V něm budou ovšem neméně významnou roli hrát i další politické, diplomatické a ekonomické nástroje, jež mají srovnatelný vliv s vojenskou silou.

Geopolitické priority hlavních aktérů

Spojené státy

V případě Spojených států se především jedná o udržení pozice globální supervelmoci v politické, ekonomické, vojenské i kulturní dimenzi. Základem pro udržování takové pozice je příznivý demografický vývoj, kdy má počet obyvatel stoupnout do r 2030 až o 17 % – na 364 miliony obyvatel – především díky hispánským imigrantům, [5] stálý růst ekonomiky průměrně o 3 % ročně, vedoucí role v oblasti technologických inovací, R&D, využívání kapacit špičkového vzdělávání (z 50 nejprestižnějších světových univerzit se 37 nachází ve Spojených státech) a v neposlední řadě díky stálému získávání vysokoškolsky vzdělaných odborníků a vědců z celého světa pro práci v USA. [6] Silná americká pozice je dána i tím, že zde má základnu kolem 25 % nadnárodních korporací. Americký kulturní průmysl je stále schopen výrazně ovlivňovat masovou kulturu ve světě.

Z geostrategického hlediska je pro USA klíčové udržení kontroly nad Blízkým východem, jako největšího světového surovinového zdroje, zadržování globálních ambic Číny a posilování a surovinově bohatého Ruska. Spojené státy při naplňování těchto cílů spoléhají především na vlastní vojenskou a politickou moc. Tyto cíle jsou vzájemně propojeny a neplnění, resp. nesplnění jednoho z nich by pro Spojené státy mohlo znamenat závažnou geopolitickou komplikaci.

Evropa respektive EU zůstává stále nejbližším americkým spojencem – ne všechny členské státy ale sdílí americké strategické priority ve všech aspektech. Vyplývá to i z rozdílných ekonomických zájmů, zejména v zajišťování energetické bezpečnosti, i z rozdílného vnímání politických a bezpečnostních priorit ve vztazích s Ruskem, Čínou, zeměmi Blízkého východu a Afrikou. Některé země EU (tradičně Velká Británie a většina EU-10) ale mají a nadále mohou mít se Spojenými státy užší vztahy, které se projeví ve větší míře kooperace při zajišťování jejich hlavních strategických cílů.

Spojené státy budou s ohledem na určitou „nespolehlivost“ Evropy zřejmě více využívat potenciál svých spojenců mimo Evropu, především v asijsko-tichomořské oblasti, tj. Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Jižní Koreje. V daném případě je možné zaznamenat úsilí o větší

vojenskou samostatnost klíčového amerického spojence ve východní Asii – Japonska, které se po porážce ve druhé světové válce podle ústavy z roku 1947 navždy vzdalo jako poražený stát možnosti řešit konflikty silou.

Nová obranná strategie Japonska podpořená Spojenými státy nyní počítá s budováním mobilnějších a víceúčelových ozbrojených sil spolu s vývojem raketového obranného systému. Strategie také poprvé výslovně jmenuje bezpečnostní rizika pro Japonsko: kromě Severní Koreje a jejího jaderného a raketového programu by se pozornost měla zaměřit na budoucí supermocnost Čínu a její neustále sílící armádu.

Americký neúspěch v Iráku, [7] vážné problémy v Afghánistánu a selhání projektu „demokratizace velkého Blízkého východu“ [8] nicméně ukázaly limity americké unilaterální politiky. V budoucnu proto může dojít k pragmatičtějšímu příklonu k principům multilaterální politiky, který bude mít spíše charakter multilateralismu. „à la carte“. [9]

Dá se předpokládat, že **americká bezpečnostní strategie** bude nadále založena na maximálním zvyšování vojenské síly, která umožní reagovat na jakýkoliv typ (byť i hypotetické) hrozby především na unilaterální bázi.

Vážným limitem pro udržování pozice globální supervelmoci se ale s velkou pravděpodobností stanou vnitřní rozpočtové problémy. V roce 2005 dosáhl deficit běžného účtu téměř 800 miliard dolarů (6,4 % HDP) a rozpočtový deficit 4,2 % HDP, což činí americkou ekonomiku velmi zranitelnou v globálním měřítku. Finanční rovnováha země je silně závislá na vnějších zdrojích: Spojené státy musí ročně importovat přibližně jeden bilion dolarů zahraničního kapitálu k financování svého rozpočtového deficitu. [10] Závažnou otázkou pro Spojené státy bude nakolik se může v dlouhodobější perspektivě podařit za těchto podmínek zajistit rozpočtovou rovnováhu a nakolik ji např. může negativně ovlivnit stále navyšování vojenského rozpočtu.

Spojené státy tak mohou pod vlivem potenciálních ekonomických problémů začít v příštích dvou dekádách ztrácet svoji globální hegemonii. Nicméně jejich reálná vojenská převaha [11] jim umožní nadále výrazně ovlivňovat bezpečnostní situaci ve světě i v podmínkách narůstající ekonomické a vojenské síly dalších aktérů. Utvářející se multipolární svět se tak bude nacházet v podmínkách „asymetrické multipolarity“.

Čína

Toho si je dobře vědoma i Čína, jejímiž dlouhodobými strategickými prioritami jsou návrat Tchaj-wanu pod plnou čínskou kontrolu, [12] bezproblémový přístup k energetickým zdrojům a trhům a efektivní čelení americké taktice „zadržování“ Číny. [13] Děje se tak především v oblastech tradičního čínského vlivu, tj. na Dálném východě a v jihovýchodní Asii, nikoliv cestou konfrontace, která by byla z čínského hlediska i s přihlédnutím k americké vojenské moci kontraproduktivní, ale především **posilováním ekonomické spolupráce** [14] a **diplomatických vazeb**.

Tato politika „**soft power**“ [15] je v zájmu čínských ekonomických (v prvé řadě surovinových) zájmů uplatňována i ve Střední Asii, na Blízkém východě, v Africe, a též v Latinské Americe. Čína také nabízí (nikoliv bez úspěchu) v rozvojovém světě svůj čínský rozvojový model, který je možné označit jako „pekingský konsenzus“. [16] Jeho základními prvky je kombinace státní kontroly ekonomiky s částečnou liberalizací a zajištění ekonomického růstu i v neliberálních podmínkách, nepodléhání diktátu Mezinárodního měnového fondu

a Světové banky, respektování nenarušování státní suverenity paralelně s respektováním závazků k multilaterálním institucím, zvláště OSN.

Orientace Číny na uplatňování taktiky „soft power“ bude pokračovat i v budoucím období, neboť vedení země si uvědomuje, že Čína potřebuje čas, finanční prostředky a technologie k dalšímu posilování. Na druhé straně není podceňována ani „hard power“, o čemž svědčí dlouholetá rozsáhlá **modernizace ozbrojených sil** doprovázená vysokým růstem vojenských výdajů [17].

Čínské globální ambice mohou negativně ovlivnit vnitřní politické, ekonomické a sociální problémy. Jedná se např. o možné společenské konflikty vyplývající z protikladu koncentrace bohatství v přímořských regionech a chudoby ve středu země, [18] který způsobuje obrovskou vnitřní migraci. V roce 2004 byl registrován pohyb 114 milionů lidí, kteří tvoří polovinu veškeré pracovní síly ve městech. Problémem je i velmi slabý penzijní systém a stárnutí populace (částečně díky systému jedna rodina = jedno dítě), kvůli němuž bude v roce 2020 žít v Číně 265 milionů obyvatel ve věku nad 65 let.

Vážným problémem Číny je i degradace životního prostředí. Pro ilustraci je možné uvést, že 30 % území je negativně zasaženo kyselými dešti, především kvůli spalování fosilních paliv a pokračující industrializaci; s tím související hospodářský růst tento problém ještě umocňuje. [19] Jedna čtvrtina země je postižena desertifikací a ročně dochází ke ztrátě 200 tisíc hektarů zemědělské půdy.

Rusko

Společně s Čínou se bude snažit využívat svoji vzrůstající ekonomickou moc i **Rusko**. Jeho základní výhodou je **strategická autonomie** založená na téměř naprosté energetické nezávislosti. Tato autonomie spojená s politickou a ekonomickou konsolidací v první dekádě 21. století umožňuje Rusku, které podle dokumentu Přehled zahraniční politiky Ruské federace z roku 2007 znovu získalo „zahraničněpolitickou samostatnost“, [20] vystupovat razantněji především ve vztazích vůči EU, a také Spojeným státům z hlediska prosazování svých zahraničněpolitických zájmů.

Konfliktním polem je a bude především celý postsovětský prostor, který má pro Rusko z geopolitického hlediska zásadní význam. Rusko je totiž svým způsobem jeho gravitačním středem, který se v závislosti na růstu ruské ekonomiky může nejen upevňovat, ale i rozšiřovat. V takovém případě by to znamenalo **vytvoření prostoru, ve kterém by Rusko hrálo prioritní politickou, ekonomickou a kulturní** (i díky rozšíření používání ruského jazyka) **roli**. Mezi EU a Asií, resp. Čínou by tak vznikl druhý mnohonárodnostní celek s vůdčí rolí Ruska coby klíčové euroasijské mocnosti. [21]

Stejně jako v případě Číny má i Rusko celou řadu závažných vnitropolitických problémů. Ekonomika země je silně závislá na těžebním průmyslu, zvláště těžbě ropy a plynu. Tento sektor sice produkuje 20 % HDP Ruska, pracuje v něm ale pouhé 1 % průřezschopného obyvatelstva. Naopak malé a střední podniky přitom produkují pouhých 13 % HDP. Nízká je i kvalita veřejné správy, ochranná opatření, špatná vymahatelnost práva a vysoká kriminalita. Velký počet obyvatel – 30 milionů – stále žije v podmínkách chudoby, která je příčinou sociálního napětí ve společnosti, jež může ve větší či menší míře ohrožovat stabilitu země.

Zcela zásadní je nebezpečí demografického úpadku. Podle zprávy Světové banky publikované v prosinci 2005 [22] došlo v posledních letech k dramatickému poklesu ruské populace,

konkrétně o 6 milionů lidí v rozmezí let 1992-2003 (ze 149 na 143 miliony). Počet obyvatel by se přitom v příštích dvaceti letech mohl ze sociálních a z toho vyplývajících zdravotních problémů [23] snížit na 129,2 milionu. To by mohlo mít negativní následky na disponibilitu pracovních sil pro ruskou ekonomiku, a také schopnosti zajistit bezpečnost Ruska. [24] Velmi patrné je to na příkladu rozsáhlých oblastí Sibiře, kde v současné době žije pouhých 19 milionů obyvatel a podle prognóz se tento počet sníží do roku 2025 na 17,5 milionu. [25]

Pokud chce Rusko udržet svoji pozici euroasijské mocnosti musí mít vyvážené vztahy s Čínou a dalšími vlivnými aktéry v euroasijském regionu. Jedním z důležitých nástrojů pro takový typ vztahů je **Šanghajská organizace spolupráce** – ŠOS (Shanghai Cooperation Organization), která sdružuje kromě Ruska a Číny, jež v ní mají dominantní roli, též Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán a Tádžikistán, pozorovateli jsou Indie, Írán, Pákistán a Mongolsko. [26] Členské země spolu s pozorovateli zahrnují téměř **polovinu světové populace** a velmi významnou část teritoria Eurasie, tři dynamicky rostoucí velké ekonomiky, obrovské zásoby energetických surovin, a taktéž čtyři země disponují jadernými zbraněmi.

Hlavními cíli ŠOS je spolupráce v boji proti třem hlavním bezpečnostním hrozbám v regionu – terorismu, separatismu, extremismu. Dochází i k posilování politické a vojenské dimenze ŠOS, spočívající v úsilí o minimalizaci „regime change“, ke kterému došlo v postsovětském prostoru (Ukrajina, Gruzie) a vytváření protiváhy NATO, resp. USA ve střední Asii. Významná je i intenzifikace vzájemné obchodní a ekonomické spolupráce, která se nyní ve značné míře týká především těžby a přepravy ropy a plynu. V daném případě je důležité zaznamenat návrh ruského prezidenta Vladimíra Putina na vytvoření energetického klubu ŠOS, jehož úkolem by byla koordinace energetické politiky členských zemí ŠOS, a to jak producentů, tak i odběratelů. [27]

Budoucí potenciál ŠOS může naopak omezovat poměrně značná různorodost cílů jeho jednotlivých členů a pozorovatelů vyplývající z odlišných strategickopolitických priorit, stavu bilaterálních vztahů, odlišné ekonomické síly, vojenského potenciálu, míry vnitropolitické stability, geografické polohy a v neposlední řadě možných historických resentimentů.

Indie

Příkladem může být v daném kontextu především druhá asijská mocnost se statusem pozorovatele v ŠOS – Indie. Indie na rozdíl od Spojených států, Číny nebo Ruska, nemá ambici být „globálním aktérem“, spíše jí půjde o zajištění vlastních ekonomických a bezpečnostních zájmů, prioritně především na Blízkém východě, [28] ve střední, jihovýchodní, jižní a východní Asii. Týká se to i vztahu ke svému dlouholetému rivalovi – Pákistánu. [29] Velmi důležitá je a bude pro ni spolupráce s Čínou, v první řadě v ekonomické oblasti, [30] zároveň si s ní bude konkurovat v úsilí o získávání energetických zdrojů primárně v regionu Blízkého východu.

Od počátku století se navíc zintenzivnily indicko-americké vztahy. Spojené státy nabídky Indii, že může získat americké nevojenské jaderné technologie, což by jí umožnilo modernizovat její jaderné kapacity. [31]

Jedná se o faktické **uznání Indie jako jaderné mocnosti** i přesto, že Indie není signatářem smlouvy o nešíření jaderných zbraní.

V pozadí americké vstřícnosti vůči Indii je přitom v první řadě snaha získat ji na svou stranu jako významný prvek zadržování vlivu Číny v Asii. [32] Indie se nicméně ve své politice přidrží politiky „všech azimutů“, která je založena na vyvážené spolupráci se všemi hlavními asijskými aktéry: Čínou, Spojenými státy a Ruskem.

Evropská unie

V konfliktním procesu vytváření nového modelu multipolárního světa má Evropská unie zvláštní pozici. Jak napsal britský politolog Mark Leonard: „Dnešní EU je mikrokosmem světového řádu, který by evropské země chtěly vidět v roce 2020.“ [33]

Může se to zdát příliš optimistické v situaci, kdy je dnes konfrontována s mnoha vnitřními politickými, ekonomickými a institucionálními problémy. Nicméně největší silou Evropy je vlastní zkušenost kontinentální politické integrace a stabilizace, která představuje hmatatelný příklad v celosvětovém měřítku. Uplatňování politiky založené na respektování mezinárodního práva, demokratických principů a lidských práv, snaha o maximální respektování a využívání multilaterálních institucí – jakými jsou např. OSN, Světová obchodní organizace nebo Mezinárodní trestní tribunál – odlišují EU nejvýrazněji od ostatních hlavních aktérů světového vývoje. Týká se to i důrazu na uplatňování principů dobrého vládnutí, s čímž souvisí přístup k ochraně životního prostředí, k prevenci konfliktů s pomocí nástrojů „soft security“, včetně důrazu, který se klade na lidskou bezpečnost, [34] a úroveň rozvojové a humanitární pomoci. Všechny tyto faktory mohou vytvářet podmínky pro **„evropeizaci“ mezinárodních vztahů jako pozitivní alternativy fungování multipolárního světa.**

Prosazení této pozitivní alternativy bude od EU vyžadovat v perspektivě jedné až dvou dekad především další prohloubení evropské integrace v politické, ekonomické i vojenské oblasti.

Posunutí dokončení reform, které by měly učinit z EU více akceschopnou entitu z hlediska vnitřních i vnějších rozhodovacích mechanismů, až k horizontu roku 2017, po summitu EU v červnu 2007, je z tohoto hlediska retardačním prvkem, který by mohl omezovat akceschopnost EU na mezinárodní scéně i vůči dalším hlavním světovým aktérům, kteří mají větší míru své strategickopolitické koheze. Proto je možné předpokládat, že především větší země EU (Francie, Německo, Itálie, Španělsko), které mají jasnější představu o způsobech, jak reagovat na globalizační výzvy a chtějí se aktivně podílet na vytváření nového modelu multipolárního světa, zrychlí oproti některým dalším členům EU míru vzájemné integrace. Tento přístup může zajistit lepší zvladatelnost celého spektra vnitřních a vnějších ekonomických a bezpečnostních problémů. Jedná se mj. o další zajištění tradičně vysoké míry sociální koheze v konfrontaci s demografickým poklesem a stárnutím evropské populace, konkurenceschopnosti v oblasti technologických inovací, R&D, energetické bezpečnosti EU a v tomto rámci nalezení funkčního modelu strategicky důležitých vztahů s Ruskem.

Pokud chce EU hrát relevantní bezpečnostní roli v globálním a širším regionálním měřítku, především na Balkáně, Blízkém východě a v Africe, a emancipovat svojí zahraniční a bezpečnostní politiku, **musí se zvýšit i vojenské kapacity EU.**

Není totiž zřejmě dále únosné, aby EU byla schopna vyslat do širokého spektra operací po celém světě a především do regionů svých bezprostředních zájmů pouze okolo sto tisíc vojáků, což je 5 % z celkového početního stavu ozbrojených sil všech členských států EU. [35] Důležité je i další posílení vnitřní bezpečnosti EU, jejímž hlavním úkolem bude efektivně čelit nebezpečí terorismu a organizovaného zločinu.

S vnitřní bezpečností EU úzce souvisí i **politická a bezpečnostní stabilita v okolí EU** – kromě Blízkého východu a severní a subsaharské Afriky, též ve východní Evropě a na Kavkaze. EU má prostřednictvím úzkých politických, a obchodních vztahů, humanitární a rozvojové pomoci v těchto regionech, nemalý vliv který se snaží umocňovat i prostřednictvím specializovaných politik a agend, jakými jsou např. evropská politika sousedství nebo barcelonský proces. [36]

Prostřednictvím uvedených nástrojů může EU postupně prosazovat v těchto teritoriích standardy lidských práv a dobrého vládnutí, i když s ohledem na politickou, ekonomickou, kulturní a etnickou různorodost to představuje dlouhodobý a bezesporu složitý úkol. V případě Blízkého východu, severní a subsaharské Afriky, je to navíc umocňováno i potřebou předcházet výrazné bezpečnostní hrozbě, kterou představuje nelegální migrace. Obavy z této hrozby mají především státy jižní Evropy. Potvrzuje to i expertní studie španělského ministerstva obrany podle které je v neevropských středomořských zemích polovina populace mladší 25 let a kvalifikované výpočty počítají s tím, že počet lidí v zaměstnaneckém věku bude stoupat každoročně o 4,2 milionu ročně do roku 2010. [37] Pokud budou ovšem tito mladí lidé sociálně frustrováni neuspokojivou společenskou a ekonomickou situací ve svých zemích, kterým vládnou převážně autokratické režimy, mohou s velkou pravděpodobností zvolit možnost migrace do Evropy. Důsledky masových migračních vln mohou být přitom spojeny s řadou rizik: ohrožením společenského pořádku, sociální soudržnosti, veřejné bezpečnosti. Tyto trendy je přitom možné v souvislosti s nelegální migrací zaznamenat v Evropě – především její západní a jižní části – již dnes.

Blízký východ

Je zřejmé, že právě Blízký východ zůstane nadále výrazným zdrojem bezpečnostní nestability. Hlavní důvod charakterizuje jeden z materiálů Institutu strategických studií EU velmi pregnančně: „*more people, no jobs and no vote*“. [38] V podmínkách absence demokracie, politického pluralismu, ekonomické stagnace, vzrůstající nezaměstnanosti a demografického kolapsu pokračuje v arabském světě růst vlivu radikálního islámu, který je kombinací militantního džihádu proti Západu [39] a velmi konzervativního výkladu islámu zaměřeného výrazně proti stávajícím vládnoucím elitám arabských zemí.

Růst bezpečnostní a společenské nestability na Blízkém východě, silně generované neukončeným izraelsko-palestinským konfliktem, občanskou válkou v Iráku (nelze vyloučit jeho rozpad na šíitský, sunitský a kurdský stát), a také konfliktem v Afghánistánu, může vyústit i v destabilizaci klíčových blízkovýchodních zemí – Egypta a Saúdské Arábie. Především v případě Saúdské Arábie s jejím 22% podílem na světových ropných zásobách by to mělo značně negativní vliv na globální stabilitu. [40] Situaci na Blízkém východě může zkomplikovat i destabilizace Pákistánu, umocněná tím, že země vlastní jaderné zbraně. Otevřenou otázkou je i budoucí směřování Turecka s jeho dlouhodobějším příklonem k islamismu, byť v jeho umírněné formě.

Blízký východ se po neúspěchu přímé americké angažovanosti v Iráku stane – mimo EU – předmětem silnějšího zájmu i dalších významných světových aktérů: Číny, Ruska, Indie.

V případě Číny a Indie to vyplývá především z toho, že Blízký východ pro ně představuje velmi významný zdroj ropy a plynu. Čína se v horizontu roku 2020 pravděpodobně stane největším odběratelem saúdskoarabské ropy a je i významným odběratelem ropy a plynu z Íránu. [41] V tomto kontextu je pak pochopitelné, že Írán je na mezinárodní scéně Čínou podporován – jedním z výrazných projevů této podpory bylo udělení statusu pozorovatele Íránu v Šanghajské organizaci spolupráce.

Svoji pozici na Blízkém východě posiluje i Rusko, které kromě Íránu a Sýrie chce významněji spolupracovat také se Saúdskou Arábií, potvrzením čehož je intenzifikace vzájemných politických a ekonomických styků v posledních letech, jejichž vrcholem byla návštěva ruského prezidenta Vladimíra Putina v Saúdské Arábii v únoru 2007. [42] Konkrétně se např. jedná

o vstup ruské společnosti Lukoil do těžby saúdskoarabského plynu a stavbu železniční tratě z Mekky do Mediny, která bude realizována společností Ruské železnice.

Od roku 2003 bylo z Ruska vypuštěno sedm saúdskoarabských družic, v blízké budoucnosti dojde k vypuštění dalších šesti družic. Rusko má též zájem dodávat do Saúdské Arábie zbraně a jaderné reaktory. Z druhé strany existuje vážný zájem saúdskoarabských obchodních kruhů o aktivní vstup do ruské ekonomiky, který mj. vyplývá z návrhu na založení rusko-saúdské banky. [43] Velmi důležitou oblastí rusko-saúdskoarabské spolupráce může být i koordinace energetické politiky na světových trzích, což se v první řadě týká objemu těžby ropy, neboť Rusko má ekonomický zájem, aby Saúdská Arábie tuto těžbu nezvyšovala, a tím pomáhala udržovat vysoké ceny ropy.

Celkově se dá konstatovat, že intenzivnější spolupráce s Ruskem a též s Čínou signalizuje snahu Saúdské Arábie více diverzifikovat svojí zahraniční politiku, tím omezovat dosud trvající silnější závislost na Spojených státech.

Spolupráce se Saúdskou Arábií je i součástí širšího ruského úsilí o navázání přátelských vztahů s islámskými zeměmi. V roce 2005 Rusko získalo status pozorovatele ve vlivné Organizaci islámské konference, sdružující všechny islámské země světa. Rusko toho bude silně využívat ve své zahraniční a bezpečnostní politice, kdy se např. může orientovat i do role země schopné „propojovat civilizace“. Tato role Ruska může vyplývat i z toho, že zahraniční a bezpečnostní politika je ovlivňována stále vzrůstajícím podílem muslimů na celkové ruské populaci. [44]

Globální vládnutí

Komplikovanost současného světa umocněná v mnoha ohledech i stávajícími konfliktními vztahy mezi jeho hlavními aktéry vyzdvihuje do popředí otázku globálního vládnutí. [45] Jeho dosavadní rámec není dostatečný, což vyplývá i z toho, že se nachází v krizi již od skončení studené války, resp. skončení existence bipolárně rozděleného světa.

Tato krize se přitom paradoxně prohlubuje právě v souvislosti s utvářením nového modelu multipolárního světa. Mezinárodní situace se bude v tomto „přechodném období“ vyznačovat stále větší heterogenitou a globální vládnutí se bude muset přizpůsobovat rychle se měnící rovnováze sil a zájmů. Existuje zde několik klíčových problémů: legitimita stávajících institucí globálního vládnutí v první řadě OSN, na druhé straně legitimita alternativních forem globálního vládnutí jakými jsou platformy G-8 nebo G-20, nevyrovnaný vztah Spojených států k multilaterální politice a multilaterálním institucím, začleňování nových mocností (Čína, Indie, Brazílie) do rozhodovacích procesů na globální úrovni, reflexe vzrůstajícího vlivu regionálních organizací a v neposlední řadě vliv nestátních aktérů na proces globálního vládnutí.

Institucionální podoba globálního vládnutí bude v perspektivě 2-3 dekad pravděpodobně směsí reformovaných stávajících a nově vznikajících seskupení, aniž by bylo možné předem odhadnout, zda se tato měnící konfigurace dokáže efektivně vypořádat s narůstajícími globálními problémy politického, ekonomického, bezpečnostního či environmentálního charakteru.

Organizace spojených národů

Složitost budoucího vývoje naznačuje i současný stav OSN. V roce 2005 selhal pokus o reformu OSN včetně reformy její Rady bezpečnosti, jejíž vliv na řešení otázek mezinárodní

bezpečnosti stále klesá. Je přitom zjevné, že podoba Rady bezpečnosti již neodpovídá novým politickým a ekonomickým realitám světa, které jsou výrazně odlišné od roku 1945, kdy OSN vznikla především z vůle a pod vlivem vítězů druhé světové války. Z hlediska politického a ekonomického vlivu i počtu obyvatel je legitimní, aby se o členství v Radě bezpečnosti přihlášily Indie, Japonsko, Brazílie či Německo. Jejich potenciální členství ale v mnoha ohledech právě z politických důvodů nevyhovuje stávajícím členům rady.

Z dlouhodobé perspektivy je tento stav těžko udržitelný, neboť by mohl vést k omezování akceschopnosti OSN. [46] Akceschopnost OSN ovlivňuje i to, že v období po konci studené války došlo v OSN resp. Radě bezpečnosti k výrazným neshodám při výkladu a respektování mezinárodního práva, především v souvislosti s podmínkami užití síly, interpretací ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti a rovnováhou mezi mezinárodní intervencí a státní suverenitou. Projevilo se to především v souvislosti se zásahem NATO proti Jugoslávii (1999) a intervencí Spojených států v Iráku (2003).

Tento proces zřejmě bude pokračovat, což mj. vyplývá i ze studie NATO *Future Security Environment*. V ní se uvádí, že **mezinárodní právo bude v případech, kdy bude možno užít vnější síly pro intervenci ve vnitropolitických záležitostech změkčováno, pokud bude taková intervence ospravedlnitelná** ze zřejmých humanitárních důvodů. [47] Dá se předpokládat, že otázka interpretace, kdy nastanou takové podmínky, bude generovat rozpory především mezi Spojenými státy a částečně Evropskou unií, či spíše některými členskými státy EU na straně jedné, Čínou a Ruskem na straně druhé.

Paralelně s OSN se zformovaly i nové platformy, které představují nové impulzy pro globální vládnutí. Jedná se především o každoroční summity nejvýznamnějších západních zemí a Ruska, tzv. G-8 (USA, UK, Francie, Německo, Itálie, EU, Rusko), kde se řeší široké spektrum nejdůležitějších globálních problémů. Existuje několik limitů akceschopnosti takové platformy. G-8 svým složením představuje exkluzivní klub „primárně reprezentující západní kulturu“, [48] který ale nerespektuje globální realitu především v podobě existence Číny a Indie. Vždyť čínská ekonomika je již mnohem větší než ekonomiky členů G-8, Itálie či Kanady, Čína a Indie mají téměř třikrát více obyvatel než všechny členské země G-8 dohromady! Z tohoto anachronismu pak vyplývá i omezená schopnost realizovat v praxi cíle a úkoly dohodnuté na summitech G-8, jakými jsou např. úsilí o zastavení degradace životního prostředí, omezování globální chudoby, boj proti AIDS nebo boj proti terorismu.

V případě regionálních organizací se jedná o aktéry, kteří mají ambici více vstupovat do procesu globálního vládnutí. Napomáhá k tomu jejich rozšíření, ke kterému výrazně došlo v posledních letech, nikoliv bez pozitivního vlivu EU, která sama představuje nejúspěšnější model regionální organizace. Taková seskupení jako APEC, ASEAN, [49] ŠOS, Africká unie, ECOWAS, Mercosur [50] mají již dnes velmi výrazný ekonomický a politický vliv ve svých regionech a v některých případech se tento vliv promítá i na globální úroveň. [51] Bezpochyby to nejvýrazněji platí i pro **Severoatlantickou alianci**, která má ve dosud ve struktuře globálního vládnutí důležitou pozici jako **nejméně silnější světová bezpečnostní organizace** s kapacitou účinně spolupracovat s OSN.

Severoatlantická smlouva

Uvnitř NATO jsou v posledních letech patrné určité rozpory týkající se budoucí role NATO ve světě. Spojené státy jako nejsilnější člen Aliance usilují o vytvoření svého druhu „globální

aliance“, která by byla podle americké představy na rozdíl od současného stavu NATO schopna čelit bezpečnostním hrozbám v globálnějším měřítku. Cestou k vytvoření „globální aliance“ by měla být užší spolupráce se zeměmi vyznávajícími stejné hodnoty jako země NATO, což se týká především v relaci k již zmíněné americké geopolitické strategii Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Jižní Koreje. [52]

Někteří evropští členové NATO tuto ideu nepřijímají jednoznačně. Důvodem je obava z poklesu evropského vlivu v rámci NATO a dále obava, že by takový postup mohl vytvořit napětí mezi Západem a zbytkem světa na půdě OSN a napětí mezi Západem, Čínou a Ruskem.

Německý ministr obrany Franz Josef Jung se na mnichovské bezpečnostní konferenci v únoru 2007 v tomto ohledu vyjádřil zcela jasně, když uvedl, že NATO nebude nikdy schopno být skutečně globální aliancí, neboť jejím základem je euroatlantické společenství. Doslova uvedl, že „NATO není globální policie“. Naopak nastínil potřebu strategického partnerství mezi NATO a EU a NATO a OSN. [53] Takové partnerství bude zřejmě funkční pouze za podmínky, když Spojené státy budou akceptovat, že NATO již nemůže být platformou pro posuzování bezpečnostních otázek v nejširším kontextu (např. energetické bezpečnosti, boje proti degradaci životního prostředí, boje proti terorismu) v transatlantickém prostoru, a že vhodnější by z povahy věci byla platforma EU-USA.

Pokud se ale Spojené státy budou přidržívat své strategie „multilateralismus à la carte“ není to pravděpodobné. Dlužno dodat, že tato strategie je dnes realizována v praxi v Afghánistánu, s nepříliš velkým úspěchem.

Role nevládních aktérů a ekonomická dimenze multipolarity

Vedle multilaterálních institucí a platforem a regionálních organizací se zvyšuje v procesu globálního vládnutí – i přes existující dominanci národních států – role nevládních aktérů, kteří získávají „... větší vliv a budou ovlivňovat kontext, v němž státy a mezinárodní organizace působí. Kooperativní, konkurenční či konfliktní interakce mezi vládou, komerčním sektorem a nadnárodní občanskou společností budou rozsáhlejší a intenzivnější“. [54] V souvislosti s utvářením nového modelu multipolárního světa se to velmi výrazně projevuje především v komerčním sektoru, kde je možné v poslední dekádě zaznamenat výrazný vzrůst ekonomického vlivu nadnárodních společností z Číny, Indie, Jižní Koreje, Ruska a Mexika. Například v seznamu Fortune Global [55] je dnes mezi 500 největšími světovými společnostmi 48 z těchto zemí (proti 20 z roku 1995). [56] V roce 2007 se dokonce stala největší bankou světa čínská Industrial and Commercial Bank of China, s tržní hodnotou 254 miliard dolarů, která předstihla americký finanční gigant Citigroup!

Dalším velmi vlivným globálním ekonomickým aktérem je ruská společnost Gazprom, která kontroluje 16 % světových zásob plynu a 20 % jeho těžby a jejíž tržní hodnota dosahuje 200 miliard dolarů. Dá se předpokládat, že nadnárodní společnosti nových aktérů budou silným nástrojem prosazování zahraničněpolitických zájmů svých mateřských zemí. Zejména v případě čínských a ruských společností, kde je stát velmi výrazným resp. majoritním vlastníkem nadnárodních společností a kde existují silné kooperativní vztahy mezi nimi a vládou, bude zřejmě tento trend narůstat. [57] Zisky těchto společností se budou promítat i do státních fondů disponujících trvalými přebytky obchodní bilance, což v případě Číny v současnosti činí 300 miliard dolarů, Ruska 100 miliard dolarů, s možností investovat je, např. do dluhopisů jiných zemí. Portfolio Čínské centrální banky v celkové hodnotě 1,2 bilionu dolarů pomáhá

financovat americký federální dluh cestou nákupu státních dluhopisů, přičemž Čína vlastní řádově asi 10 % amerického dluhu! [58] Že tento fakt zvyšuje míru globálního politického vlivu Číny více než cokoliv jiného je zřejmé.

Je to i potvrzení toho, že přechod k multipolaritě má především silnou ekonomickou dimenzi, **kdy svět přechází z éry geograficky koncentrované ekonomické moci do éry symbolizované existencí mnoha center a ohnisek ekonomických a obchodních aktivit.**

Z toho zároveň vyplývá, že i když rizika tohoto „přechodného“ období nejsou malá, **vzájemná závislost především hlavních aktérů světového vývoje uvnitř globálního trhu, jehož pravidla „hry“ v zásadě respektují, představuje garanci, že nedojde k takovým konfliktům, které by fundamentálně ohrozily světovou bezpečnost.**

Tato studie vznikla jako součást výzkumného úkolu Fakulty sociálních věd UK Praha „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ (MSM0021620841).

Poznámky k textu:

- [1] 40 % lidstva žije ve 260 povodích, které sdílejí dva nebo více států. Snaha získat větší díl vodních zdrojů jednoho státu na úkor druhého pro zajištění zásobování obyvatel a chodu průmyslové a zemědělské výroby či znečišťování vodních zdrojů právě kvůli této výrobě se tak může stát i zdrojem dvoustranných či regionálních konfliktů. Studie NATO *Future Security Environment* v této souvislosti indikuje 20 nejrizikovějších oblastí, kde k uvedeným konfliktům může dojít. Jedná se o oblasti Tigrisu a Eufratu, Nilu, La Platy, Lempy, Orange, Incomati, Limpopa, Okavanga, Zambezi, Kunene, jezera Čad, Senegalské pánve, Jordánu, Kura – Araksí, Obu, Aralského jezera, Gangy-Brahmaputry – Menghy, Mekongu, Žluté řeky, Hanu a Ťumenské pánve (viz *Future Security Environment*, Draft 1.3. – Symposium FSE-04 Apr. 2006, s.25).
- [2] **G-20** představuje neformální platformu 20 nejvyspělejších zemí a nejdynamičtější se rozvíjejících zemí. Patří do ní: **Argentina, Austrálie, Brazílie, Čína, Francie, Německo, Indie, Indonésie, Itálie, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Mexiko, Rusko, Saúdská Arábie, Jihoafrická republika, Turecko, Velká Británie, USA a EU** (která je zastoupena předsednickou zemí EU a Evropskou ústřední bankou).
- [3] Viz *Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)* (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 36.
- [4] Druhou nejvyšší výši vojenského rozpočtu má Velká Británie (59,2 miliardy dolarů) a třetí Francie (53,1 miliardy dolarů). Viz <http://yearbook2007.sipri.org/>.
- [5] V současné době se hispánci podílejí na počtu obyvatel USA, který dosahuje 300 milionů obyvatel, 14,5 % (45 milionů), v roce 2050 by měli tvořit celou čtvrtinu obyvatel USA. Tento trend může ovlivnit i budoucí zahraniční politiku USA, především vůči Latinské Americe.
- [6] Viz *The New Global Puzzle. What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s.141.
- [7] Tento neúspěch na řadě faktů dokládá zpráva britské nevládní organizace Oxfam *Rising to the humanitarian challenge in Iraq* (http://www.oxfam.org.uk/resources/policy/conflict_disasters/bp105_iraq.html) na níž spolupracovalo osmdesát dalších agentur působících přímo v Iráku. Ve zprávě se mj. uvádí: 43 % Iráčanů trpí absolutní chudobou, 4 miliony nemají na pravidelný nákup potravin, 50 % trpí nedostatkem vody, 28 % dětí trpí podvýživou, 92 % dětí má potíže získat vzdělání, a to především proto, že kvůli násilí v ulicích nemohou vyjít z domu, polovina lidí je bez práce, 80 % obyvatel nemá přístup k hygienickým zařízením, prudce roste počet průjmu a infekčních chorob, přes dva miliony Iráčanů – hlavně ženy a děti – jsou na útěku a jsou roztroušeni po celém Iráku v uprchlických táborech, další dva miliony uprchly za hranice, hlavně do Sýrie a Jordánska, přičemž mnoho z nich žije v zoufalé chudobě. Naléhavou humanitární pomoc potřebuje osm milionů Iráčanů, tj. třetina populace. Zpráva upozorňuje i na „intelektuální genocidu“: od roku 2003 opustilo Irák kolem 40 % inženýrů, učitelů, lékařů a dalších odborníků.
- [8] Zajímavý názor v této souvislosti vyslovil známý americký politolog Francis Fukuyama ve své monografii *America at the Crossroads: Democracy, Power and Neoconservative Legacy*. Kritizuje tendenci USA k hegemonii pod záminkou šíření demokracie po skončení studené války. Naopak se domnívá, že by USA měly využít svého vlivu v OSN, NATO a dalších mezinárodních organizacích k prosazování agendy „spravedlivého rozvoje“ v globálním

měřítka. To je např. spojeno s bojem proti masové chudobě v rozvojových zemích a vytvářením střední třídy v těchto zemích, která by následně mohla vybudovat pevné základy demokracie. V této souvislosti je možné dodat, že Spojené státy právě na Blízkém východě činí pravý opak tím, že v příští dekádě chtějí do regionu dodat zbraně za 63 miliard dolarů (především Izraeli, Saúdské Arábii a Egyptu).

- [9] Viz *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s. 152.
- [10] Viz *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025* (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, s. 141. Uvedené údaje souvisí i s otázkou udržitelnosti dolaru jako světové rezervní měny č. 1. Pokud se zisky USA z ražebního (tj. příjmy z vydávání peněz) obrátí z příjmů na ztrátu (tj. americká měna se začne ze světa vracet) dolar výrazně oslabí, což podlomí důvěru v investice do delších aktiv v USA. Tato obrovská aktiva se začnou přelévát do ostatních center moci (mj. Čína, Japonsko, Indie, Jižní Korea, EU, Rusko, Brazílie), které tím získají obrovský investiční stimul, a tím i ekonomickou moc. Boj o zastavení takového transferu může vyvolat i řadu velmi vážných konfliktních situací mezi USA a těmito centry.
- [11] V současnosti to nevyplývá pouze z výše vojenských výdajů, ale např. i z faktu že současný náskok americké vojenské technologie před Evropou je podle názoru expertů asi třicet let.
- [12] Politickou a bezpečnostní strategii vůči Tchaj-wanu vymezuje tzv. *zákon proti rozštěpení státu*, který byl přijat 17. března 2005 Všečínským shromážděním lidových zástupců. Podle oficiálních čínských zdrojů je cílem tohoto zákona bránit „rozštěpení vlasti“, a to následujícími způsoby: „Zabraňovat a potlačovat rozštěpení státu tchajwanskými separatistickými silami, přispět k mírovému sjednocení vlasti, zachovat mír a stabilitu v oblasti Tchajwanské úžiny, hájit suverenitu a územní celistvost státu a hájit základní zájmy čínského národa.“ Klíčovou částí zákona je zřejmě § 8, ve kterém se uvádí: „Jestliže separatistické síly Za nezávislý Tchaj-wan pod jakýmkoli jménem nebo jakýmkoli způsobem podniknou akce za odtržení Tchaj-wanu od Číny, nebo dojde-li k vážnému incidentu, který by ve svém důsledku mohl vést k odtržení Tchaj-wanu od Číny, či definitivně zmařit možnost mírového sjednocení, může stát v zájmu zachování suverenity a územní celistvosti přijmout opatření nemírového charakteru a další nezbytná opatření.“
- [13] Strategickou prioritou je i eliminace možných separatistických tendencí na čínské periferii, což se týká především ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang, kde existuje přímá souvislost s druhou prioritou, týkající se zajištění energetických zdrojů.
- [14] Čína zde má velmi silnou pozici díky tomu, že čínská diaspora ovládá v Asii 85-90 % celého trhu.
- [15] Koncepčně měla být tato politika pojata prostřednictvím *Koncepce mírového vzestupu*, která byla zformulována v roce 2003 viceprezidentem Čínské akademie společenských věd Zheng Bijanem. Koncepce měla pomoci definovat čínské ambice, přesvědčit svět (zejména sousední země) o mírových úmyslech Číny a rozptýlit obavy světa z důsledků jejího růstu. Koncepce ale nebyla doktrinálním dokumentem, spíše se jednalo o určitě neujasněný a neucelený návrh. Koncepce byla i z tohoto důvodu kritizována, což se konkrétně týkalo její obtížné slučitelnosti s potenciální možností použít hrozbu vojenskou silou proti Tchaj-wanu. V současné době se tato koncepce na oficiálním fóru již neužívá, nicméně v akademické rovině se o ní diskutuje. Pojem „mírový vzestup“ byl např. nahrazen pojmem „mírový rozvoj“ zřejmě z důvodu, že původní název mohl implikovat i určité konotace s agresivnější politikou.
- [16] Blíže viz Leonard, M. *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. Centre for European Reform. London, 2006, s. 23.
- [17] V průměru se jedná v posledních 15 letech o růst ve výši 15,3 %, což je mnohem více než průměrný růst čínské ekonomiky. Podle prognostické studie Národní zpravodajské rady Spojených států *Mapping Global Future* (2004) může roce 2025 dosáhnout čínský vojenský rozpočet výše až 250 miliard dolarů a být tak po Spojených státech druhý nejvyšší na světě.
- [18] Robert Skidelski v článku „The Chinese Shadow“ např. uvádí, že příjmová propast mezi přímořskými regiony a středem země je větší než mezi Spojenými státy a severní Afrikou (<http://www.nybooks.com/articles/18437>).
- [19] Za vzestupem čínských emisí stojí především uhelné elektrárny, přičemž jejich počet se každoročně zvyšuje, neboť každý týden jsou otevírány dvě nové.
- [20] Viz *Obzor vnějšej politiki Rossijskoj feděrácii*, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/.
- [21] Rusko v době prezidentsství V. Putina též zintenzivnilo svoje vztahy i mimo euroasijský prostor. Dokládají to oficiální návštěvy V. Putina v Jihoafrické republice, Brazílii, Chile, Venezuele a Mexiku, které byly doprovázeny i uzavřením významných dohod o ekonomické spolupráci. Jedná se např. o dodávky jaderného paliva do Jihoafrické republiky do roku 2010 a vstup ruských firem do budování energetického sektoru a závodů na zpracovávání nerostných surovin (uran, hliník, mangan), dodávky LNG (Liquefied Natural Gas, tj. zkapalněný zemní plyn) do Mexika od r. 2007, a dodávky stíhacích letounů a vrtulníků do Venezuely. V průběhu návštěvy Brazílie vyjádřil prezident Putin zájem o vytvoření „technologické aliance“ mezi Ruskem a Brazílií a zdvojnásobení

- sobení či trojnásobení vzájemného obchodu (v roce 2004 byl jeho objem 2 miliardy dolarů).
- [22] Viz *Eastweek*, Issue 21, 15 December 2005 (Centre for Eastern Studies Warsaw).
- [23] V současné době je 70 % úmrtí v Rusku způsobeno kardiovaskulárními chorobami, nádorovými onemocněními, nadměrnou spotřebou alkoholu, cigaret, dopravními nehodami a násilnou kriminalitou. Rusko má také velký počet obyvatel nakažených virem HIV (některé scénáře předpokládají, že do roku 2025 bude virem HIV nakaženo 11 milionů osob, z nichž 8,7 milionů zemře).
- [24] Bývalý náčelník Generálního štábu ozbrojených sil Ruské federace generál Anatolij Kvašinin prohlásil, že k zajištění bezpečnosti teritoria Ruska by počet obyvatel země měl být o řád vyšší.
- [25] Viz Primakov, J. (2007): *Rossija vstanavlivaja svoj bolšoj i perspektivnym potěncial, vozvaščajetsja k položeniju velikoj děržavy, Meždunarodnaja žizň*, č. 1-2/2007, s. 35.
- [26] Prezident ruské Akademie geopolitických problémů Leonid Ivašov v souvislosti s existencí Šanghajské organizace spolupráce uvedl, že by mohla být základem vytváření „kontinentálního geopolitického svazu“, viz Ivašov, L. *Geopolitičeskije gorizonty Rossiji, Meždunarodnaja žizň* č. 5/2007, s. 46.
- [27] V. Putin tento návrh přednesl na summitu ŠOS v červnu 2006 v Šanghaji a v tomto rámci oznámil, že Gazprom je připraven k účasti na výstavbě plynovodu, který by spojil Írán, Pákistán a Indii.
- [28] Zde se ovšem otevírá problematika, jež přesahuje rámec toho článku. V Kašmíru například probíhá s přestávkami už padesát let v podstatě občanská válka, od r. 1989 zemi ovládá násilí nepřetržitě. Muslimští radikálové, kteří bojují za samostatnost Kašmíru, případně jeho připojení k sousednímu Pákistánu, už zabili přes 65 tisíc lidí, viz www.encyklopedie.seznam.cz, Týdeník Rozhlas 3/2007.
- [29] Důležitost blízkovýchodního regionu pro Indii je možné dokumentovat tím, že v zemích Perského zálivu pracuje 3,5 milionu Indů, kteří každoročně zasílají do své vlasti 4 miliardy USD.
- [30] Čína v blízkém horizontu vystřídá jako největší obchodní partner Indie Evropskou unii.
- [31] Tuto nabídku učinil osobně americký prezident G. Bush při své návštěvě Indie v březnu 2006.
- [32] Dalším motivem je i americká snaha podpořit intenzivnější výstavbu indických jaderných elektráren, což by mohlo omezit tlak na získávání energetických zdrojů mimo území Indie, a tím částečně neutralizovat jednoho z potenciálních konkurentů Spojených států v této oblasti.
- [33] Leonard, M. *Divided world: The struggle for primacy in 2020*. Centre for European Reform. London, 2006, s. 35.
- [34] V **Doktríně lidské bezpečnosti pro Evropu** se mj. uvádí, že Evropa potřebuje ozbrojené síly, nicméně ty musejí být koncipovány a používány zcela novým způsobem. Je třeba, aby byly schopny předcházet násilí v různých částech světa nebo ho zadržovat, a to metodami, které se velice liší od klasické obrany a vedení války. Je třeba, aby tyto síly dokázaly uspokojovat skutečné bezpečnostní potřeby lidí, kteří žijí v situacích vážného ohrožení, a činily tak svět bezpečnější i pro Evropany. (Doktrína lidské bezpečnosti pro Evropu. In *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. 2006. Úřad vlády ČR, s. 16).
- [35] Pro srovnání je možné uvést, že v případě armády Spojených států činí tento podíl 50 %.
- [36] **Barcelonská deklarace** byla vyhlášena na závěr ministerské konference v Barceloně v r. 1995, které se zúčastnilo patnáct členských států EU a dvanáct středomořských partnerských zemí (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Kypr, Libanon, Malta, Maroko, palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko). Jde o programy politických a hospodářských reform, kodex chování v boji proti terorismu, řešení problému migrace, vytvoření zóny volného obchodu. Barcelonský proces od r. 2004 doplňuje tzv. **evropská politika sousedství** (ENP - European Neighbourhood Policy). Jde o spolupráci se státy, které se nacházejí na hranicích EU, ale v dohledné době nemají vyhlídky na řádné členství. EU se tak prostřednictvím ENP a ESDP podílí na řešení konfliktů, jež zvláště v případech ozbrojených bojů mohou znamenat vážné hrozby pro země Evropské unie. Zdroj: http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/; http://en.wikipedia.org/wiki/Barcelona_Conference.
- [37] Viz *Strategic Panorama 2005/2006*. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, s. 182.
- [38] Viz *Long Term Vision, Strand One*, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV) (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 27.
- [39] Jeho projevem je růst teroristických útoků a aktivit především v západní části Evropy. Atentáty radikálních islamistů ve Velké Británii v roce 2005 a další četné pokusy o atentáty zde i a v dalších západoevropských zemích ukazují, že v nové generaci muslimských přistěhovalců, která se neadapuje na hodnoty západní společnosti, jsou patrné tendence k vytváření vlastní identity, často založené na příklonu k radikálnímu islámu. Pro západní Evropu je to velký bezpečnostní problém, vezme-li se v potaz **početní stav muslimských komunit** v některých zemích: Francie 5-8 milionů (z celkového počtu 60,7 milionu obyvatel), Velká Británie 1,6 milionu (60,4), Německo více než 3 miliony (82,4), Nizozemí necelý milion (16,4), Itálie jeden milion (58,1), Španělsko milion (40,3), Belgie necelých 400 tisíc (10,4).
- [40] Jedním ze zdrojů vnitřní nestability v Saúdské Arábii je velmi značný nárůst populace ze 7 milionů v roce 1980 na 27 milionů v současnosti a z toho vyplývající potenciální sociální tenze. Např. míra nezaměstnanosti dosahuje 20 %, přičemž velkou většinu obyvatelstva tvoří mladí lidé.

- [41] V *Memorandu o vzájemném pochopení mezi Íránem a ČLR* podepsaném v roce 2004 se čínská ropná a plynárenská společnost SINOPEC zavázala kupovat po 30 let každoročně 250 milionů tun zkvalitněného zemního plynu. Rozsah dohody činí 70 miliard dolarů.
- [42] V. Putin kromě Saúdské Arábie navštívil též Katar a Jordánsko. V této souvislosti je možné dodat, že V. Putin v rámci prohlubování styků s arabskými zeměmi již dříve vykonal oficiální státní návštěvy Alžírsko (březen 2006) a Maroka (září 2006).
- [43] Zintenzivnění politických styků Ruska se Saúdskou Arábií by mohlo přispět i k tomu, že by Saúdská Arábie omezila či přerušila pomoc protiruským islámským skupinám v Čečensku.
- [44] Muslimové v současnosti vykazují v Rusku největší míru porodnosti. Někteří experti předpokládají, že kolem roku 2050 by se v souvislosti se stále stoupajícím počtem muslimů mohl začít měnit slovanský a křesťanský charakter Ruska.
- [45] Podrobně o této otázce viz Potůček, M.: Globální vládnutí. In *Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU, Ústav jaderného výzkumu Řež. a.s., 2006*, s. 86-91.
- [46] Studie britského ministerstva obrany *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* prognózuje, že nedojde-li k reformě OSN může dojít ze strany jednotlivých mocností nebo jednotlivých seskupení ke snaze „zaplnit“ vakuum po OSN. To se ale zřejmě nepodaří, neboť nedojde ke konsenzu jak dosáhnout „vyjádření společné vůle“. Každý aktér se bude řídit vlastními zájmy, což povede ke zvýšení rizika širší konfrontace a konfliktu (viz <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/AgenciesOrganisations/DCDC>, s.51).
- [47] Blíže viz *Future Security Environment*, Draft 1.3. Symposium FSE-04 Apr. 2006, s. 50-52.
- [48] Viz Hoge, F. Jr. A Global Power Shift in the Making, *Foreign Affairs* č. 4/2004, s. 4, <http://www.foreignaffairs.org/20040701facomment83401/james-f-hoge-jr/a-global-power-shift-in-the-making.html?mode=print>.
- [49] **APEC - Asian Pacific Economic Community** (Asijsko-pacifické hospodářské společenství) je ekonomické fórum zemí tichooceánského regionu. Členy APEC jsou Austrálie, Brunej, Čína, Filipíny, Chile, Indonésie, Japonsko, Kanada, Korejská republika, Malajsie, Mexiko, Nový Zéland, Papua-Nová Guinea, Peru, Rusko, Singapur, Tchaj-wan, USA, Thajsko a Vietnam. Členské země se podílejí na celosvětovém HDP 60 %. **ASEAN - Association of South East Asian Nations** (Sdružení národů jihovýchodní Asie), založeno 1967, Brunej, Filipíny, Indonésie, Kambodža, Laos, Malajsie, Myanmar, Singapur, Thajsko, Vietnam. Cíl: urychlit ekonomický růst, sociální pokrok, kulturní rozvoj a vzájemné vztahy. V současnosti spolupracuje i ve vojenskopolitické a mezinárodněpolitické oblasti. Od roku 2006 se o členství uchází Východní Timor.
- [50] Smlouva o **Africké unii** (African Union), jež vstoupila v platnost v r. 2001, byla inspirována především úspěšným integračním modelem Evropské unie. **ECOWAS - Economic Community of West African States** je organizace pro ekonomickou a bezpečnostní spolupráci 15 západoafrických států (Benin, Burkina Faso, Kapverdeské ostrovy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Senegal, Sierra Leone, Togo). **Mercosur** (španělsky Mercado Común del Sur, portugalsky Mercado Comum do Sul) je sdružení volného obchodu, vzniklo v r. 1991 mezi státy: Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay, v r. 2006 se stala členem i Venezuela.
- [51] Právě působení regionálních organizací by se přitom možná mohlo stát základem pozitivní alternativy pro OSN v souladu s myšlenkou významného amerického futurologa Alvina Tofflera, který navrhl, aby se OSN stala federací různých smluv a paktů a proměnila svou strukturu ze souboru stálých vertikálních byrokracií v horizontální, na jednotlivé problémy zaměřené jednotky.
- [52] Bývalý španělský ministerský předseda J. M. Aznar k těmto zemím dokonce přiřazuje i Izrael (článek Reforming NATO: The focus must be terrorism, *Europe's World*, Spring 2006, http://europesworld.link.be/europesworld/PDFs/Issue2/EW2_2.10_Aznar_Reforming_NATO.pdf).
- [53] Vystoupení ministra obrany SRN F. J. Junga, viz <http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?sprache=en&id=185&>.
- [54] Viz *Long Term Vision*, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV) (2006): European Union Institute for Security Studies Paris, s. 29.
- [55] Viz http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2007/full_list/index.html.
- [56] 20 společností je z Číny, 12 z Jižní Koreje, 6 z Indie a po 5 z Ruska a Mexika (viz *The Rise of the Multi-Polar World*. Accenture, http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/FDE9A8E7-6839-472B-8C9E-957DD6DF1B76/0/Multi-Polar_World_final.pdf, s.14.).
- [57] Např. v Rusku by tyto společnosti měly být podle jednoho z nejvlivnějších ruských podnikatelů a politiků Anatolije Čubajse reprezentanty Ruska jako „liberálního impéria“, které podporuje agresivní ekonomickou expanzi do zahraničí, jež z Ruska učiní důležitou regionální velmoc, demokratického a mírového nástupce Sovětského svazu. Rusko musí přitom musí svůj vliv v zahraničí zajišťovat především prostřednictvím obchodu a podnikání než zahraniční politikou.
- [58] Viz článek ekonoma Pavla Kohouta Komu bude patřit svět, *Lidové noviny* 27.7. 2007.

Literatura:

- BALABÁN, M. Historické reflexe a současné výzvy v procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky, *Vojenské rozhledy*, ročník 14 (46), č. 2/2005, s. 15-26.
- BALABÁN, M. Hlavní problémy zajištění bezpečnosti Evropské unie v dlouhodobém horizontu, *Vojenské rozhledy*, ročník 16 (48), č. 2/2007, s. 3-11.
- BALABÁN, M. *Predikce budoucího vývoje aktérů mimo transatlantickou oblast* (Rusko, Čína, Indie, islámský svět, nové regionální mocnosti, hospodářská, politická a vojenská uskupení mimo EU. Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU. Řež: Ústav jaderného výzkumu a.s., 2006, s. 133-152.
- BALABÁN, M. *Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem 2050*. Praha: Prague Social Science Studies, 2006, 28 stran.
- BALABÁN, M. Perspektivy, tendence a hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě do roku 2020. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky. Otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky–Agentura vojenských informací a služeb, 2005, s. 7-33.
- HOGGE, F. J. A Global Power Shift: Is the United States Ready? *Foreign Affairs*, číslo 4/2004, s. 4, <http://www.foreignaffairs.org/20040701facomment83401/james-f-hogge-jr/a-global-power-shift-in-the-making.html?mode=print>.
- CHRAMČININ, A. Poražení SŠA v Iraku čревato tjaželymi posledstviji dlja Rossiji, *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 15. 12. 2006, http://nvo.ng.ru/wars/2006-12-15/1_chaos.html.
- KARAGANOV, S. 21. století: obrysy světového pořádku. Rusko v globální politice. Únor 2006, s. 19-31.
- KEOHANE, D. (2006) *An insecure future for NATO*, http://www.cer.org.uk/pdf/article_esharp_nato_keohane_nov06.pdf.
- LEONARD, M. *Divided World: The struggle for primacy in 2020*, London: Centre for European Reform, 2007, 54 stran.
- POTŮČEK, M. Globální vládnutí. In *Studie pro oblast kritických infrastruktur v rámci projektu přípravy výzkumného centra pro EU*. Řež: Ústav jaderného výzkumu a.s., 2006, s. 86-91.
- ROGOV, S. Posle vojny v Iraku: krach odnopoljarnovo mira, *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 8.12. 2006, http://nvo.ng.ru/concepts/2006-12-08/1_iraq.html.
- SKIDELSKY, R. (2005) *The Chinese Shadow*, <http://www.nybooks.com/articles/18437>.
- SMITH, A. M. *A Review of Russian Foreign Policy*. Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 11 stran.
- SMITH, A. M. *Russia and the Persian Gulf: The Deepening of Moscow's Middle East Policy*. Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 9 stran.
- TODD, E. *Po impériu*. Brno: Computer Press, a.s., 2004, 217 stran.
- WIJIK, de R. The irresistible pressures forcing change. *Europe's world*, Spring 2007, <http://www.europesworld.org/EWSettings/Article/tabid/78/Default.aspx?Id=41903ce7-5cf0-42d5-b980-e0fbb7b91d88>.
- Zyberk-Plater, H. *Who's Afraid of SCO?* Conflict Studies Research Centre. Defence Academy of the United Kingdom, 2007, dostupné na: <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/ca/>, 11 stran.
- Bezpečnostní budoucnost České republiky: Otázky, výzvy, problémy*. Sborník. BALABÁN, M. (ed.) Praha: Ministerstvo obrany ČR–Agentura vojenských informací a služeb 2005, http://ceses.cuni.cz/CESES-69-version1-sbornik_bb.pdf, 199 stran.
- China: Facts&Figures 2006*. Beijing: Foreign Languages Press, 2006, 175 stran.
- Contemporary China and Its Foreign Policy*. YANG, F. (ed.), Beijing: Word Affairs Press, 2002, 427 stran.
- Čína 21. století: mírový vzestup nové supervelmoci?* Praha: Fontes Rerum, sborník č. 14, 2006.
- Future Security Environment, Draft 1.3.–Symposium FSE-04 Apr. 2006*. 85 stran.
- Hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě v horizontu 2020 s výhledem 2050 (2006)*. Sborník z workshopu k přípravě scénáře „Vývoj bezpečnostní situace ve světě, Evropě, ČR v horizontu roku 2020 s výhledem do roku 2050“, Praha, 14. června 2006, http://ceses.cuni.cz/CESES-74-version1-061115_sbornik.pdf.
- Long Term Vision, Strand One, Global Context study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)*. European Union Institute for Security Studies Paris, 2006, 42 stran.
- Mapping the Global Future*. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html, 120 stran.
- Strategic Panorama 2005/2006*. Ministerio de Defensa. Spanish Institute for Strategic Studies. Real Instituto Elcano, 2006, 273 stran.
- The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036*. Ministry of Defence of United Kingdom, <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/AgenciesOrganisations/DCDC>, 88 stran.
- The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025*. (2006). European Union Institute for Security Studies. Paris, <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>, 250 stran.
- The Rise of the Multi-Polar World (2007)*. Accenture Policy and Corporate Affairs, http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/FDE9A8E7-6839-472B-8C9E-957DD6DF1B76/0/MultiPolar_World_final.pdf, 32 stran.

Bezpečnostní prostředí do r. 2025 podle NATO

(*Bi-Sc Future Security Environment Study*)

V březnu 2007 vydalo alianční Strategické velitelství pro transformaci (ACT - Allied Command Transformation) studii „Future Security Environment (FSE)“, která popisuje, jak by mohlo nejpravděpodobněji vypadat bezpečnostní prostředí ve světě do roku 2025. Na základě tohoto dokumentu pak mezinárodní vojenský štáb NATO vyvodí důsledky pro budoucí plánování sil Aliance. Následující příspěvek přináší hlavní teze studie FSE a tematicky navazuje na stať „Strategická vize transformace NATO“, uveřejněnou ve VR 1/2005, kterou svým způsobem aktualizuje. Cílem článku je seznámit odbornou vojenskou veřejnost s tím, jaké budou podle NATO hlavní rysy světové bezpečnosti ve střednědobé perspektivě.

Záměrem autorů studie FSE je postihnout **hlavní trendy** budoucího vývoje, spíše než předpovídat budoucnost. Chtějí, aby dokument FSE používali zejména plánovači sil NATO. Studie byla sestavena z otevřených, volně dostupných zdrojů a analýz jednotlivých států a nejrůznějších odborných subjektů (v bibliografii se autoři odvolávají i na *Bezpečnostní strategii ČR a Vojenskou strategii ČR*). Dokument by měl být aktualizován jednou za dva roky a je nutné jej číst spolu s dalšími strategickými dokumenty Aliance, zejména s tzv. *Souhrnnou politickou směrnicí* (CPG - Comprehensive Political Guidance), přijatou členskými zeměmi NATO na summitu v Rize. Zastřešujícím strategickým rámcem zůstává *Strategická koncepce Aliance* ze summitu ve Washingtonu v roce 1999.

Základní východiska

Největšími hrozbami pro NATO v období do r. 2025 budou terorismus a šíření zbraní hromadného ničení (ZHN). Dalšími hrozbami budou nestabilita v důsledku slabých států, regionální krize a konflikty, rostoucí dostupnost vyspělých konvenčních zbraní, zneužívání vznikajících technologií a narušení toku životně důležitých surovin. Jednoznačně nejnebezpečnější kombinací pak budou teroristé vyzbrojení ZHN.

Již dnes vyžadují bezpečnostní otázky aby k nim mezinárodní společenství přistupovalo komplexně. Jde o **přístup, který zahrnuje široké spektrum civilních a vojenských nástrojů** a v budoucnu tento požadavek ještě zesílí. Zkušenosti poslední doby ukazují, že **bezpečnost a obnova jsou a budou stále více propojeny než kdykoliv předtím**. Úspěch v budoucím bezpečnostním prostředí nebude dosažen samotným „vojenským vítězstvím“, ale bude nutné, aby spolu komunikovali, koordinovali a spolupracovali všichni relevantní aktéři na všech úrovních v globálním rámci. Armáda již také není na bojišti sama, sdílí jej s jinými subjekty. Nejdominantnějším strategickým trendem dneška je **globalizace, živená informační revolucí**. Společnosti a kultury jsou dnes propojeny způsobem dříve nevídaným, přičemž důsledky tohoto propojení mohou být jak pozitivní (nové příležitosti), tak i negativní (hrozby a rizika).

Přehled strategických hrozeb

V uvedeném období budou s největší pravděpodobností nejvážnějšími hrozbami pro NATO **terorismus a šíření zbraní hromadného ničení**, přičemž jednoznačně nejnebezpečnější kombinací budou tyto zbraně v rukou teroristů. **Čína, Indie a Rusko** se stanou hlavními hráči budoucího bezpečnostního prostředí, a nejnebezpečnějšími zeměmi pro NATO budou **Severní Korea, Írán a Sýrie**.

Do poloviny století Čína pravděpodobně předstihne velikost americké ekonomiky a Indie vyrovná velikost americké ekonomiky. Rusko si udrží důležitou pozici kvůli obrovským surovinovým zásobám. Díky svému vojenskému průmyslu a vývoji si zachová i pozici předního světového výrobce a dodavatele zbraní. Severní Korea představuje nejvážnější jadernou hrozbu na světě a úmysly jejího současného režimu nejsou jasné. Nebezpečí hrozí jak Korejskému poloostrovu, tak i v celosvětovém měřítku, protože Severní Korea je aktivním vývozcem jaderných technologií a souvisejících nosných systémů. V závislosti na vládnoucím režimu bude i Írán pokračovat ve své snaze získat zbraně masového účinku. Nebezpečnou zemí zůstane Sýrie, také díky své spolupráci se Severní Koreou a své snaze vylepšovat schopnosti svých raket, v jejichž dosahu se ocitnou zejména Turecko, Kypr a možná i Řecko, jižní Balkán, Itálie.

Hrozby bude vyvolávat i nestabilita v důsledku slabých států, regionální krize a konflikty, rostoucí dostupnost vyspělých konvenčních zbraní, zneužívání vznikajících technologií a narušení toku životně důležitých surovin. Další hrozby přinese vývoj životního prostředí. Kvůli emisím skleníkových plynů dojde v průběhu tohoto století ke změnám klimatu. V důsledku těchto změn se může častěji vyskytovat extrémní počasí a přírodní katastrofy a některé oblasti mohou být postiženy nedostatkem potravin. Rostoucí energetický sektor vyvolá růst poptávky po zdrojích energie. Polovina populačního růstu připadne na šest zemí – Indii, Čínu, Pákistán, Nigérii, Bangladěš a Indonésii. Globalizace se bude dále zrychlovat a bude ovlivňovat sociokulturní, ekonomický a politický život. „Westernizace“ prostřednictvím médií může v některých regionech vyvolat protizápadní nálady, např. v islámských zemích.

Geopolitické problémy

Čína, Indie a Rusko rostoucími mocnostmi

Čína a Indie jsou rodícími se mocnostmi. Globální rovnováha sil se nezadržitelně přesouvá ve prospěch Číny. Do r. 2025 si sice USA udrží první příčku, ale Čína jejich náskok významně stáhne. Globální centrum se posune směrem k Dálnému východu. Rostoucí počet obyvatel, robustní vojenská síla a stále větší používání vyspělých technologií posunou Indii mezi nastupující mocnosti.

Pro další vývoj pozice Ruska bude klíčové, zda se dokáže pozvednout nad pouhého „těžaře surovin“ a prodejce zbraní, zda udělá nezbytné strukturální změny k diverzifikaci své ekonomiky a zda využije svého lidského potenciálu a více se integruje do světové ekonomiky.

V **Číně** má v roce 2030 kulminovat počet obyvatelstva na úrovni 1,5 mld. osob ze současných 1,3 mld. Čínská ekonomika dosahuje svou velikostí zatím jen sedminy ekonomiky USA a třetiny Japonska. V příjmech na obyvatele zůstává Čína rozvojovou zemí, když na celosvětovém žebříčku zaujímá v tomto parametru 100. místo. V politické oblasti bude autoritářský režim bojovat o své udržení se souběžným rozvojem ekonomiky a vzrůstem vzdělaných elit, stále více navyklých na západní demokratické hodnoty. Navzdory posilování pozice země si

je však čínské vedení vědomo, že k plnému užití výhod ekonomické globalizace a pro zajištění surovin potřebuje Čína světový mír a zlepšující se vztahy s ostatními zeměmi.

Indie bude mít v roce 2020 cca 1,4 mld. obyvatel a v roce 2050 se zřejmě stane nejlidnatější zemí světa. Silný hospodářský růst tak bude vykompenzován růstem populace. Navzdory obrovskému pokroku ve výrobě potravin trpí skoro polovina obyvatelstva chronickou podvýživou. Postavení Indie se bude zlepšovat díky nárůstu počtu obyvatel v produktivním věku zhruba do poloviny dvacátých let. Indie má zavedené demokratické instituce, fungující kapitálové trhy a prvotřídní firmy v některých sektorech vyspělých technologií. Bude významně dohánět dnešní technologickou převahu NATO. Toho všeho musí Čína teprve dosáhnout. Na druhou stranu je indická demokracie ohrožována korupcí a náboženským násilím a země má územní spory se sousedy.

Rusko bude čelit demografické krizi. Důvodem je nízká porodnost, slabá zdravotní péče a potenciální nebezpečí rozšíření AIDS. Při současném tempu vymírání bude Rusko do roku 2020 ročně ztrácet milion osob a zůstane na počtu 130 milionů. Snižování počtu obyvatel v Rusku při současném populačním růstu ve Střední Asii může mít významné ekonomické důsledky. Z jihu bude Rusko stále ohrožováno nestabilním regionem Kavkazu a Střední Asie. Tamější extremismus, terorismus a latentní konflikty budou mít tendenci přelít se do Ruska. Z hlediska vnitřního uspořádání bude zřejmě pokračovat model se silnou centrální vládou a slabými regiony.

Severní Korea, Írán, Sýrie – nebezpečné státy

Severní Korea představuje v současnosti jednu z největších jaderných hrozeb na světě. V regionu existuje nebezpečí jaderného konfliktu a Severní Korea je aktivním vývozcem jaderné technologie a příslušných nosičů.

V **Íránu** na pozadí chudoby a hospodářského poklesu pravděpodobně zesílí mocenský boj mezi reformisty a zastánci tvrdé linie (islamisty). Írán si již vytvořil průmyslovou základnu na výrobu různých balistických střel a pracuje na zvýšení jejich doletu tak, aby mohl zasáhnout Izrael, Saúdskou Arábii, Turecko a perspektivně i vzdálenější cíle, včetně západní Evropy. Není jasné, zda bude pokračovat ve sponzorování terorismu.

Sýrie je jakýmsi mikrokosmem všech možných hrozeb. Má chemický a jaderný program, ačkoli zatím neoznámila schopnost obohacování uranu. Má omezené zásoby biologických zbraní a raketami, získanými ze Severní Koreje, již ohrožuje jižní Turecko a Kypr. Sýrie navíc nepodepsala pravidla pro nešíření raketových technologií a čelí podezření, že podporuje teroristy.

Globální bezpečnostní rizika

Hlavní zbraní protivníka bude **asymetrický boj zahrnující terorismus. Nejvážnější hrozby budou představovat slabé, neúspěšné a „zlé“ státy a bezpečná útočiště pro teroristické a kriminální organizace.**

Neúspěch států již nebude jen lokálním nebo regionálním problémem, který by se měl řešit jen případ od případu a izolovaně. Stále více bude potřeba soudržných a účinnějších mezinárodních akcí s použitím všech nástrojů – od humanitární asistence k podpoře institucí. Nejbližší hrozby nepříjdu od rostoucích mocností nebo zavedených globalizovaných států, ale od států slabých, neúspěšných a nebezpečných. Ze států, ve kterých se daří náboženským

extrémistům, které jsou potenciálními líhněmi nemocí, a kde tikají demografické časované bomby vzrůstajícího počtu nezaměstnané mládeže. Organizovaný zločin bude moci rozšířit své aktivity od obchodu s drogami po služby teroristům. Více aktérů včetně teroristů bude získávat schopnosti provádět útoky proti počítačovým sítím.

Terorismus bude představovat hlavní nebezpečí globální bezpečnosti. Nejobávanejší hrozbou bude snaha teroristů získat ZHN. Terorismus zůstane asymetrickou zbraní slabších, kteří se jinak nemohou vyrovnat (konvenční) vojenské síle svých protivníků. Celosvětový tlak na terorismus spolu s rozvojem komunikačních technologií pravděpodobně způsobí, že se teroristická hrozba bude dále decentralizovat, bude se rozpadat do skupin, buněk a jednotlivců. Teroristé budou po světě využívat různá útočiště k výcviku, a zároveň nebudou potřebovat statická centrální velitelství k plánování operací. Výcvikové materiály, navádění na cíle, manuály ke zbraním a finanční podpora budou stále více virtuální. Teroristické skupiny se posunou od hierarchické organizace k decentralizovaným strukturám, složených z malých, rozestých skupin, které komunikují a provádějí své operace v propojeném prostředí sítí, bez pevného centrálního uzlu.

Teroristé budou pokračovat v používání hlavně konvenčních zbraní. Ještě více zesílí používání sebevražedné taktiky, rychle přizpůsobí své operační koncepce měnícím se okolnostem. Nejrozšířenějšími patrně budou simultánní útoky v různých, od sebe vzdálených lokalitách. Oblíbenými zbraněmi nejspíše zůstanou automobily s výbušninami, ale existuje předpoklad, že teroristé zvýší svou technologickou úroveň a začnou používat i pokročilé výbušniny, dokonce bezpilotní vzdušné prostředky. Bude zřejmě vzrůstat schopnost teroristů provádět útoky proti počítačovým sítím. V ohrožení budou zejména řídicí počítačové systémy nejrůznějších zařízení – elektráren a rozvodných sítí, přehrad, protipovodňových zařízení apod. Při takovém počítačovém útoku bude zároveň stále obtížnější zjistit, odkud pochází.

Globální bezpečnostní obavy

Klimatické změny budou mít velký dopad na budoucí životní prostředí v celosvětovém měřítku. Globální oteplování ohrozí zásoby vody a potravin a při rostoucí letecké dopravě hrozí rychlejší rozšíření nových epidemií. **Imigrační tlaky** mohou zvýšit hrozby společenských nepokojů. **Energetická bezpečnost** bude hlavním hybatelem při přechodu od závislosti na ropě k novým udržitelným formám energie. Podíl jaderné energie se zmenší jen nepatrně a podíl energie získávané z hydroelektráren zůstane převážně stejný. Světové zásoby zdrojů energií jsou více než dostatečné na pokrytí poptávky i za rok 2030. Již méně je však jisté, jak nákladná bude těžba surovin a jejich dodávání spotřebitelům. Asie nahradí Severní Ameriku jako oblast s největší spotřebou energie (hlavně Čína a Indie). Energetická bezpečnost, tj. zajištění dodávek, začíná být vážným problémem, protože někteří producenti energií a surovin naznačují tendenci používat ropu a plyn jako nástroje politického nátlaku.

Mezinárodní stabilitu mohou v příštích desetiletích vážně narušit i některé **demografické trendy**. Svět měl v roce 1999 6 mld. obyvatel a při udržení dnešní míry přírůstku vzroste jejich počet v roce 2025 na 8 miliard. O přírůstek se téměř výlučně postarají rozvojové země. Počet obyvatel v rozvinutých zemích zůstane v globálu stejný, ale s velkými přírůstkovými rozdíly (USA +17,4 %, EU +2 %, ale Japonsko –2 % a Rusko –10,8 %.). Státy NATO se budou potýkat se zmenšujícím se počtem obyvatel, schopných zacházet se zbraněmi, zatímco zejména v rozvojových zemích bude tento trend opačný (z čehož mohou těžit např. Čína a Írán). Možným

důsledkem pro státy NATO může být nižší všestranná úroveň vlastních vojáků (tj. jejich nižší technické dovednosti, slabší motivace a menší fyzické a psychické síly ap.)

Budoucí výzvy a úkoly

Nové hrozby mohou být vyvolány i rostoucí dostupností informací a rozvojem informačních technologií. **Vojenské síly budou zřejmě bojovat proti terorismu.** Vzroste význam ozbrojených nestátních struktur a subjektů (soukromých armád). Významným rysem vojenských operací bude větší zapojování systémů bez lidské posádky.

NATO může očekávat, že bude pravděpodobně žádáno o zásahy ve vnitřních konfliktech proti nejrůznějším povstalcům. Budou to pravděpodobně velmi nebezpečné mise, ve kterých bude obtížné definovat bojovníky nepřitele, a kde budou platit velmi omezená pravidla pro použití sil kvůli obavám z narušení standardů chování. Mise budou dále komplikovány přítomností ozbrojených nestátních subjektů v prostoru operací. Stabilizační a rekonstrukční aktivity budou probíhat souběžně s aktivitami ostatních aktérů při plném spektru vojenských činností. Klíčem k úspěchu operací bude spolupráce a koordinace s ostatními nečlenskými zeměmi NATO a nejrůznějšími agenturami a organizacemi (mezinárodními a nevládními). Bude vzrůstat vzájemná civilně-vojenská součinnost. Budoucí vojenské operace se budou stále více odehrávat v zastavěném (městském) prostoru, kde bude hlavní roli hrát civilní obyvatelstvo. Zdá se nevyhnutelné, že NATO bude v budoucnu muset čelit dětským vojákům, což při nutnosti dosahování operačních cílů vyvolá řadu právních, morálních a psychologických otázek pro tradiční hodnoty západní civilizace. Řešením bude muset být specifická doktrína a odpovídající výcvik.

Pro budoucnost ozbrojeného konfliktu sice platí, že tradiční vojenské hrozby ustoupily do pozadí, ale tyto zcela nezmizely a mohu se znovu objevit spolu se vzrůstajícím výskytem asymetrických hrozeb. Ozbrojené konflikty vypuknou mezi státy, uvnitř států (vnitrostátní konflikty zahrnující terorismus) a mezi nestátními aktéry a cizími státy (mezinárodní terorismus). Od konce studené války je patrný obecný trend vzrůstajícího počtu konfliktů zejména uvnitř států v důsledku hnutí za samostatnost, kvůli separatistickému nacionalismu a zástupnému velmocenskému soupeření. Převládajícími konflikty pravděpodobně zůstanou vnitrostátní střety a jejich frekvence se může zvýšit s tím jak globalizace zvětšuje kulturní konflikt, trestá neefektivní režimy a usnadňuje působení odštěpců. Naproti tomu zůstane frekvence mezistátních konfliktů ve srovnání s posledními 100 lety relativně nízká. Nerýsuje se obnovení bipolární konfrontace známé z dob studené války. Nadvláda USA pravděpodobně odradí ostatní země, aby podnikaly strategické útoky na americké spojence nebo zájmové oblasti.

Bude se zvětšovat podíl **soukromých vojenských organizací** (tzv. soukromých armád). Jde o soukromé subjekty, najaté znesvářenými stranami nebo soukromými entitami (mnohonárodními společnostmi nebo nevládními organizacemi) k poskytování nejrůznějších vojenských služeb – ochrany VIP osob, zpravodajství, logistiky, ochrany objektů, poradních a konzultačních služeb apod., zejména najatých jako „zástupní bojovníci“ najímatelů. Soukromé vojenské společnosti jsou již nyní zapojeny do konfliktů v Iráku a Afghánistánu, stejně jako v Africe a očekává se, že jejich počty a úkoly dále významně vzrostou. Zapojení soukromých armád na bojišti ovlivní budoucí operace NATO a bude nutné řešit otázky jejich zodpovědnosti, mandátu, legitimacy, operačních postupů, pravidel použití síly apod.

Očekává se, že po roce 2015 bude významným rysem bojových akcí zvětšující **se používání bojových prostředků bez lidské osádky**. Po roce 2030 ještě vzroste autonomnost těchto systémů a ve vzrůstající míře se budou řídit samostatně. Důsledkem tohoto snižování přímého ohrožení lidských posádek může být pokušení k častějšímu užití síly.

Trendem posledního desetiletí v operacích jsou mnohonárodní síly nejenom členských států NATO, ale i tzv. partnerských a třetích zemí, což přináší řadu problémů. Jedním z nejvýraznějších je interoperabilita a jednotné standardy. Nasazování společných sil v budoucnu zřejmě ještě vzroste a zahrne větší počet aktérů jako jsou mezinárodní organizace, regionální nadnárodní organizace, národní státy, nevládní organizace, místní vůdci a skupiny, mnohonárodní společnosti, nejrůznější zájmová uskupení a skupiny apod. NATO bude muset dále zlepšit koordinaci s těmito mnoha aktéry. V tomto komplexním bojovém prostředí vzroste role a význam civilně-vojenské spolupráce. S poznáním, že čistě vojenské akce již nepostačují k vyřešení konfliktů, roste nutnost zlepšit integraci aliančních a nealiančních aktérů na všech úrovních.

Hlavní trendy v politické sféře zůstanou zejména pokračující a zrychlující se globalizace, rostoucí vzájemná ekonomická a informační propojenost, nedělitelnost bezpečnosti. Národní státy sice zůstanou dominantními základními prvky světového systému, budou se ale potýkat se slabnoucí státní suverenitou.

V oblasti práva zůstanou státy primárními garanty individuální bezpečnosti a mezinárodní právo bude dále poskytovat prostředek k formalizaci jejich dohod a vztahů. **Vývoj zvykového mezinárodního práva budou nadále určovat akce nejsilnějších států.** Zatímco Charta OSN zůstává klíčovým právním rámcem pro použití sil a Rada bezpečnosti OSN si zachovává monopol pravomoci v této oblasti, vyvstávají nejméně čtyři okruhy otázek, které ovlivní schopnost obou orgánů vyrovnat se s budoucími bezpečnostními mezinárodními okolnostmi.

Těmi otázkami budou: **interpretace práva na sebeobranu** (je povolen preventivní zákrok?), **interpretace hrozeb míru a bezpečnosti** (např. porušování lidských práv vlastních občanů státy), **budoucí rovnováha mezi intervencí a státní suverenitou** (tzv. humanitární intervence i bez mandátu RB OSN, viz např. Kosovo) a **budoucí efektivita Rady bezpečnosti** (předpokládá se, že nejméně do r. 2015 zůstane RB OSN hlavní autoritou, která bude vyhlášovat mezinárodní sankce a která bude určovat, zda jsou války nebo intervenční operace morálně přijatelné, nebo ne).

Pravděpodobně se dále rozvine právo i ve vztahu k použití síly v boji. Vzroste kritika nepřesných zbraní a přísněji bude posuzována legalita některých zbraňových systémů (protipěchotní miny, chemické a biologické zbraně, zvláštní nesmrtící zbraně, nepřesné zbraně, zbraně, využívající směrovou energii apod.). Stále více pozornosti bude věnováno post-konfliktním důsledkům použití zbraní, včetně dopadů na životní prostředí. Bude zesilovat trend systematictější činit jednotlivce zodpovědnými za válečné zločiny. Právní zařazení teroristů jako kombatantů nebo zločinců bude zpočátku ovlivněno současným precedentem USA, ale v budoucnu může být tato otázka předmětem systematictější mezinárodní dohody. Pokud nebude věnována větší pozornost harmonizaci předpisů, budou rozdílné národní pohledy na právní doktríny dále ztěžovat interoperabilitu sil v koaliciích.

Role USA v celosvětových záležitostech zůstává nejvýznamnějším geopolitickým faktorem určujícím mezinárodní bezpečnostní prostředí. Subsaharská Afrika zůstane ohrožena nebezpečím konfliktů nebo z nich vyplývajících humanitárních krizí. Jižní Kavkaz zůstane nestabilní oblastí kvůli nevyřešeným regionálním konfliktům, slabé hospodářské základně

a pokračujícímu negativnímu vlivu Ruska. Střední východ se pravděpodobně během dvou desetiletí stane ještě méně stabilním. Státy severní Afriky budou čelit ekonomickým potížím.

Závěr

Aliance pokračuje s transformací svých sil na tzv. nové bezpečnostní prostředí a na úkoly v něm. Smyslem dokumentu FSE je poskytnout této transformaci teoretická východiska pro adekvátní plánování sil. Cílem studie bylo nabídnout kvalifikovaný odhad nejpravděpodobnější podoby budoucího bezpečnostního prostředí, identifikovat hlavní trendy a tam, kde to bylo možné, i jejich iniciátory. Výsledkem je sice poněkud negativně popsaná budoucnost, ale taková je povaha hrozeb již z podstaty věci. Plánovači sil teď musejí navrhnout konkrétní řešení, která z této predikce budoucnosti vyplývají pro ozbrojené síly NATO a jeho jednotlivých členských zemí.

Literatura:

Bi-Sc Future Security Environment Study (FSE 2025). Brussels: North Atlantic Treaty Organization, Supreme Allied Commander, Transformation, 2007.

Jaké jsou zkušenosti ze spolupráce NATO – EU při předávání odpovědnosti v zahraničních misích?

Spolupráce mezi NATO a EU v operacích a misích probíhá v rámci procesu nazývaného Berlín+. Jedná se o záležitost zahájenou na jednáních v Berlíně v roce 1996 a završenou podpisem společného ujednání mezi NATO a EU v Bruselu dne 16. prosince 2002. Na základě tohoto ujednání je možný společný podíl obou organizací na mezinárodních operacích a misích a rovněž poskytování si vzájemné pomoci při řešení krizových situací ve světě. V současné době je na základě Berlín+ řešena vojenská operace Evropské unie Althea v Bosně a Hercegovině. Také se připravuje angažování EU v civilních misích v Afghánistánu a Kosovu. Z výše uvedeného a hlavně s přihlédnutím k faktu, že 21 zemí NATO je současně i členy EU, je vidět, že spolupráce obou organizací je oboustranně přínosná a žádoucí. K usnadnění výměny informací mezi jejich vojenskými orgány byly vytvořeny styčné skupiny na úrovni vojenských štábů. Proto ve vojenské oblasti na operační a taktické úrovni (zejména pokud jde o operace) lze spolupráci hodnotit jako bezproblémovou. Bohužel stejně však nelze hodnotit spolupráci na politické úrovni, kde kvůli do jisté míry „zmražené“ povaze vztahů obou organizací mohou vojenské výbory NATO a EU společně projednávat pouze jediný bod vzájemné agendy, a to operaci Althea. I zde však lze v poslední době pozorovat pozitivní tendence.

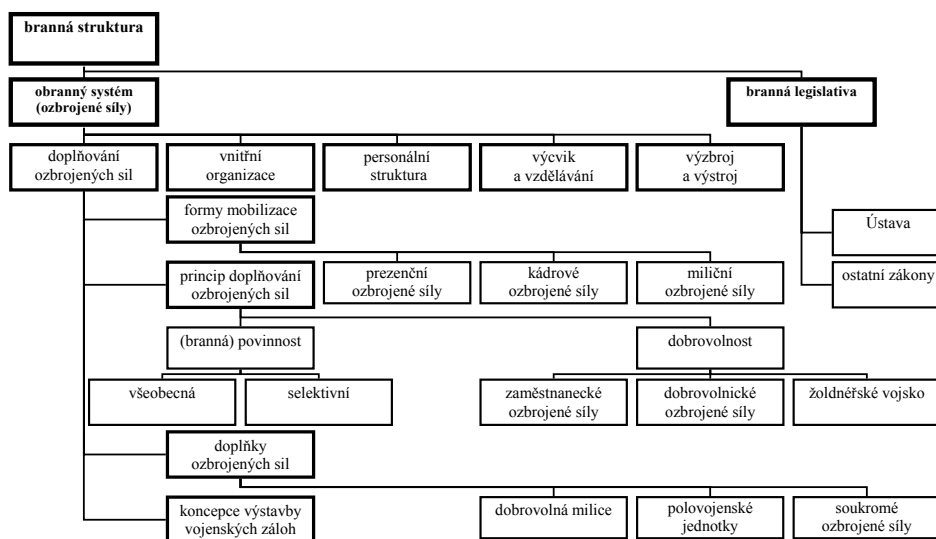
**Různé agendy v různém tempu
Z rozhovoru s vojenským představitelem ČR při NATO a EU
generálmajorem Rostislavem Mazurkem
Czech Armed Forces today 2/2007**

Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho užití pro potřeby bezpečnostní vědy

Nové vědecké obory zpravidla staví na již ověřených přístupech a existující terminologii, které pak dále rozvíjejí. V tomto ohledu dochází často k adaptacím již existujících pojmů pro potřeby nového oboru. To může být také případ pojmu bezpečnostní struktury a jeho užití v rámci bezpečnostní vědy v České republice.

Vojenské rozhledy otiskly v roce 2007 dva články [1, 2], ve kterých se jejich autoři věnovali problematice bezpečnostního systému České republiky a jeho institucionálního uspořádání. Pro potřeby zkoumání chování tohoto systému a jeho prvků a určení potenciálu funkčnosti (operačních schopností) jeho jednotlivých prvků určených bezpečnostním, sociálním a ekonomickým prostředím má však uváděná prezentace bezpečnostního systému v jeho ryze institucionální struktuře velmi omezenou vypovídací schopnost, a není proto vhodná pro potřeby interdisciplinárního přístupu ke zkoumání bezpečnostního systému.

Tento článek nabízí jeden z alternativních pohledů na prezentaci bezpečnostního systému založený na adaptaci obsahu pojmu branná struktura. Článek se nezabývá otázkami řízení bezpečnostního systému, ani tvorby bezpečnostní politiky. Naopak se předpokládá, že bezpečnostní systém jako soustava institucí zajišťující bezpečnost na vymezeném státním území je podobně jako obranný systém (jako soustava institucí určených k zajištění vnější bezpečnosti státu vojenským způsobem) naplněním státní bezpečností, potažmo obranné politiky.

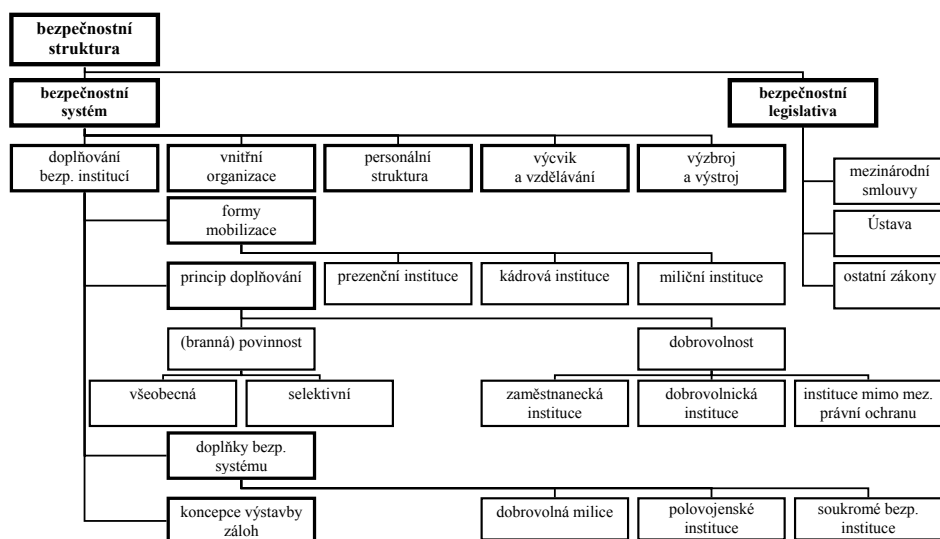
Pramen: WERKNER, Ines-J. Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee. Wehrstrukturrentscheidungen im europäischen Vergleich. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006. ISBN 3-631-54696-3. S. 19.

Obř. 1: Obsah pojmu branná struktura

V německé literatuře je pro popis části soustavy společenských institucí, s jejichž pomocí je zajišťována obranyschopnost země, případně jiné bezpečnostní úkoly plněné ozbrojenými silami, používán termín „branná struktura“ (Wehrstruktur). [3, 4] Uspořádání této struktury je dáno „brannou legislativou“ (Wehrverfassung), tzn. soustavou právních norem upravujících legitimitu a fungování prvků vytvářejících tzv. „obrný systém“ (Wehrsystem) v daném společenském zřízení a za daných ekonomických podmínek. Obsah pojmu branné struktury zachycuje obr. 1.

Z něj vyplývá, že obranný systém bývá ztotožněn se svým nejdůležitějším prvkem, prostřednictvím něhož fakticky dochází k poskytování veřejného statku vnější bezpečnosti, a tím jsou ozbrojené síly. Potenciál funkčnosti (operační schopnosti) obranného systému je vztažen k pěti základním znakům. Jimi jsou: způsob doplňování personálu do obranného systému, vnitřní organizace ozbrojených sil, personální struktura ozbrojených sil, výcvik a vzdělávání ozbrojených a sil a jejich výzbroj a výstroj. Činnost obranného systému organizovaného státem může být podporována veřejnými (nevládními) institucemi vytvářejícími tzv. dobrovolnou milici, v níž se mohou v oblasti obrany angažovat občané nesplňující předpoklady pro službu v ozbrojených silách, a soukromé ozbrojené síly, jako je např. cizinecká legie, jejíž činnost však není chráněna mezinárodním právem. V souladu s mezinárodní definicí ozbrojených sil [5] může být činnost ozbrojených sil doplňována státem organizovanými polovojenskými silami.

Metodické vydefinování branné struktury po jejich pěti zásadních vlastnostech určujících její potenciál funkčnosti obranného systému, potažmo samotných ozbrojených sil, umožňuje provádět mezinárodní srovnání. Význam takových komparací dnes narůstá především v důsledku integračních snah o konstituování společné evropské bezpečnostní a obranné politiky snažící se překonat izolovanost národních bezpečnostních a obranných struktur. K dispozici jsou studie zaměřené jak na obranný systém, jenž je tradičním předmětem zájmu vojenské vědy a sociálních věd, viz např. [3], tak na brannou legislativu. Komparace právních

Obr. 2: Obsah pojmu bezpečnostní struktura

regulace činnosti ozbrojených sil a jejich personálu v jednotlivých státech Evropské unie je předmětem zájmu zejména německých badatelů, jak dokládá existující řada reprezentativních studií [6, 7, 8, 9, 10].

Vzhledem k tomu, že obrana je součástí bezpečnosti, když obrana je ve své podstatě zajištění vnější bezpečnosti vojenským (branným) způsobem, [11] lze obsah pojmu branné struktury jistě uzpůsobit potřebám zkoumání potenciálu funkčnosti „bezpečnostní struktury“, potažmo funkčnosti „bezpečnostního systému“ institucionálně definovaného s pomocí mezinárodní i národní „bezpečnostní legislativy“, jak to zachycuje obr. 2.

Použití systematizace obsahu pojmu „bezpečnostního systému“ mechanicky naznačené v obr. č. 2 je výhodné především z pohledu použití interdisciplinárního přístupu při projektování podoby bezpečnostního systému ve státní bezpečnostní politice a věnování pozornosti otázkám zdrojového zajištění funkčnosti bezpečnostního systému. Ty stojí doposud stranou zájmu české bezpečnostní vědy, přesněji jsou součástí dříve etablovaných oborů, jako je veřejná ekonomie, veřejné finance atd. Pro aktuální podmínky České republiky jde např. o adekvátní formulaci strategických rozhodnutí týkajících se určení:

- ❑ právního statutu institucí vytvářejících bezpečnostní systém,
- ❑ určení mechanismu financování činnosti bezpečnostního systému,
- ❑ nutnosti zavádění inovací do bezpečnostního systému, které budou reagovat na změněné zdrojové podmínky.

Bezpečnost je veřejným i soukromým statkem. Z tohoto pohledu vždy musí existovat stanovení kompetencí mezi veřejným/soukromým sektorem při zajišťování bezpečnosti a určení podílu veřejných a soukromých zdrojů určených pro činnost prvků bezpečnostního systému. Do popředí se pak dostávají otázky dostupnosti bezpečnosti pro určité příjmové/majetkové skupiny, určení míry a způsobu zdanění občanů a podpory dobrovolnické práce občanů ve prospěch bezpečnostního systému např. ve formě účasti v aktivních zálohách nebo jako dobrovolní hasiči.

Potřeba zavádění inovací v bezpečnostním systému souvisí nejenom s rozhodnutím, jakým způsobem bude zajišťována bezpečnost a veřejný pořádek v České republice a jak bude financována, ale souvisí především s demografickým stárnutím a očekávaným nedostatkem pracovní síly na českém trhu práce. [12] Ten zcela jistě zasáhne státní bezpečnostní instituce. Jejich doplňování je totiž díky faktu, že jejich příslušníky mohou být jen občané daného státu, přímo závislé na demografickém vývoji. Tyto instituce proto nemohou nijak těžit ze základní ekonomické výhody členství České republiky v Evropské unii, kterou je volný pohyb pracovních sil.

Logicky tak lze očekávat, že demografické stárnutí populace může snížit standard poskytovaný občanům v oblasti bezpečnosti, např. počet policistů nebude umožňovat intenzivní hlídkovou činnost, pro zajištění určité oblasti bude třeba využít místních dobrovolníků, protože bude nedostatek vojáků vyvolaný jejich nasazením v zahraničí apod. V tomto směru platí, že občané by měli počítat s tím, že se budou muset více spoléhat sami na sebe při zajišťování své bezpečnosti. Stát by jim v tom měl vytvořit potřebné podmínky, např. podporou organizace dobrovolné nevojenské milice.

Prvek dobrovolné nevojenské milice na území ČR již existoval, když byl tvořen např. institucemi dobrovolných hasičů, SVAZARMu, Pomocné strážě Veřejné bezpečnosti či Československého červeného kříže podporujícími v souladu se zákonem č. 92/1949 Sb., *Branný zákon*, ve znění pozdějších předpisů v případě vyhlášení branné pohotovosti státu činnost

ozbrojených sil. V době míru však tyto prvky asistovaly profesionálním bezpečnostním institucím a zvyšovaly potenciál jejich funkčnosti. Lze očekávat, že při nedostatku pracovní síly disponibilní pro státní instituce vytvářející bezpečnostní systém se časem ukáže žádoucí, aby stát nahrazoval některé jejich kompetence dobrovolnickou prací.

Závěr

V kontextu konstituování společné bezpečnostní a obranné politiky Evropské unie a konstituování bezpečnostní vědy v České republice by při analyzování funkčnosti bezpečnostního systému a při formulování požadavků na legislativní změny mohl najít své uplatnění také pojem „bezpečnostní struktura“ vycházející z adaptace pojmu „branná struktura“. Jeho použití rozšiřuje možnosti zkoumání bezpečnostního systému nad rámec běžně prezentovaného institucionálního uspořádání bezpečnostního systému, zejména umožňuje případná mezinárodní srovnání bezpečnostních systémů jednotlivých členských států Evropské unie.

Poznámky a literatura:

- [1] RAŠEK Antonín. Tvorba základů bezpečnostní vědy. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 1, s. 21-31.
- [2] KRULÍK. Struktura bezpečnostního systému České republiky. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 2, s. 77-88.
- [3] BUCHBENDER, O. et al. *Wörterbuch zur Sicherheitspolitik. Mit Stichworten zur Bundeswehr*. 4. Aufl. Bonn: Mittler & Sohn, 2002. ISBN 3-8132-0544-4.
- [4] WERKNER, Ines-J. *Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee. Wehrstrukturentscheidungen im europäischen Vergleich*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006. ISBN 3-631-54696-3.
- [5] de MULINEN, F. *Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly*. 1. vyd. Praha: Magnet-Press, 1991. ISBN 80-85434-30-X.
- [6] NOLTE, G., KRIGER, H. *Europäische Wehrrechtssysteme. Ein Vergleich der Rechtsordnung Belgiens, Dänemarks, Deutschlands, Frankreichs, Luxemburgs, der Niederlande, Polens und der Vereinigten Königreichs*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2002. ISBN 3-7890-8278-3.
- [7] DANGER, JS. *Harmonisierung des Wehrrechts in Europa: Rechtsvergleich der Wehrrechtssysteme in Deutschland und Spanien*. 1. Aufl. Tönnig: Der Andere Verlag, 2003, ISBN 3-8995-9102-X.
- [8] MUSER, A. *Harmonisierung des Wehrrechts in Europa. Rechtsvergleich der Wehrrechtssysteme Deutschlands und Grossbritanniens*. Hamburg: Dr. Kovač, 2005, ISBN 3-8300-2114-3.
- [9] LOGOTHETTI, R. *Auf dem Weg zu einer Europäischen Wehrrechtsordnung. Betrachtungen anhand eines Vergleichs der Wehrrechtssysteme der Republik Österreich und der Bundesrepublik Deutschland*. Hamburg: Dr. Kovač, 2005, ISBN 3-8300-1611-5.
- [10] PAPENBERG, CH. *Das französische und das deutsche Wehrrecht*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2006, ISBN 3-8329-2419-1.
- [11] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*. 1. vyd. Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
- [12] HAVLIGEROVÁ Jana, BLÁŽEK Vojtěch. Česko láká cizince. Na práci. *Hospodářské noviny*. 2007, roč. 17, č. 93 [15. 5. 2007], s. 1, 2.

Dokument „Přístup České republiky k Evropské bezpečnostní a obranné politice“, který dne 27. října 2004 schválila vláda ČR, se stal výchozím předpokladem a základem pro budování rámcového zdroje podílu AČR na výstavbě CZE/SVK Battle Group EU.

Na zasedání Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC), konaném dne 21. listopadu 2005 za účasti ministrů obrany členských států EU, ministři obrany České republiky Karel Kühnl a Slovenské republiky Juraj Liška přednesli společné rozhodnutí vytvořit česko-slovenské bojové uskupení EU. V rámci tohoto jednání bylo oběma ministry podepsáno „Společné komuniqué k výstavbě česko-slovenského bojového uskupení EU“ (CZE/SVK Battle Group EU) s určením pro zařazení do sil rychlé reakce EU s pohotovostí k možnému nasazení do integrované expediční operace v druhé polovině roku 2009.

Battle Group není novým výtvozem, speciálně vybudovaným a přizpůsobeným k vedení krizových operací EU. Právě naopak, Battle Group je obecně po celá desetiletí ve vojenství (především u válečného námořnictva) užívaný pojem pro označení uskupení sil a prostředků určených k vedení manévrového způsobu ozbrojeného boje. V podstatě je Battle Group definována jako „nejmenší soběstačná vojenská jednotka, která může být nasazena do operačního prostoru k vedení nepřetržité operační činnosti po vymezenou dobu“.

Budování Battle Groups EU v souladu s přijatou koncepcí je pozoruhodně rychlé. Zárodek konceptu (koncepce) Battle Groups vychází z tzv. helsinského **hlavního cíle budování sil EU** vyhlášeného v roce 1999. Důležitým faktorem, zajišťujícím operační hodnotu Battle Groups, byly zkušenosti získané v průběhu operace *Artemis* v roce 2003, kdy poměrně malé síly EU vstoupily rozhodným způsobem do konfliktu, odehrávajícím se v nepokoji zmítané východní oblasti Demokratické republiky Kongo a zajistily na krátkou dobu relativní mír a stabilitu.

I když realizace koncepce budování Battle Groups EU byla poměrně rychlá, existuje ještě stále mnoho nedořešených problémů. Množství stávajících prostředků strategické přepravy – pro uskutečnění operačního záměru překonat velké vzdálenosti v krátkém časovém rozpětí – je nedostačující. Vyřešení této problematiky nutně vyžaduje další analytickou práci a přijetí následných politických rozhodnutí s cílem nalézt přijatelná řešení problému strategické přepravy, která budou ekonomicky únosná. Kombinace námořní, vzdušné a pozemní přepravy musí být náležitým způsobem promyšlena a propracována. Dalším problémem zůstává dostupnost některých důležitých specifických schopností (prostředky taktické vzdušné přepravy, letectvo přímé podpory, mobilní chirurgické týmy, operační záloha a dostatek sil pro vedení speciálních operací).

I. Výstavba Battle Groups v rámci Evropské unie

Hlavní cíl výstavby sil EU 2010

S přijetím tzv. **evropské bezpečnostní strategie** v prosinci 2003 členské státy EU stanovily nový hlavní cíl, odrážející vývoj v oblasti strategického prostředí a technologií. V květnu 2004

ministři obrany členských států EU přijali hlavní cíl výstavby sil EU 2010 (HG 2010), který byl později schválen na zasedání Evropské rady, konaném v červnu 2004 v Bruselu. Hlavní cíl výstavby sil EU 2010 je výzvou členským státům EU, aby byly schopny s uplatněním naprosto jednotného přístupu rokem 2010 provést rychlou a rozhodnou akci v celém spektru krizových operací uvedených ve Smlouvě o Evropské unii. Jedním z hlavních milníků k dosažení horizontu roku 2010 je:

Dovršení výstavby Battle Groups EU rychlého nasazení (plných operačních schopností bylo dosaženo 1. 1. 2007).

S cílem usnadnit specifikaci vojenských schopností podstatných pro naplnění hlavního cíle výstavby sil EU 2010 bylo dále vypracováno pět hlavních scénářů pro použití sil.

K pokrytí časového období sahajícího za horizont roku 2010 vydala Evropská obranná agentura „**Výchozí dlouhodobou vizi k dosažení potřebných evropských obranných schopností a kapacit**“, která obsahuje klíčové aspekty budoucího vojenského prostředí s dalekosáhlými dopady pro vedení vojenských operací ESDP okolo roku 2025. Dokument je kompilátem tří rozdílných částí, které obsahují prognostické výstupy z Institutu pro bezpečnostní studia EU (část 1), Vojenského výboru a štábu EU (část 2) a Evropské obranné agentury (část 3).

Rozdílnost v přístupu k realizaci konceptu Battle Group

Realizace konceptu Battle Group EU se stala zdrojem důležitých podnětů k přeměně ozbrojených sil členských států EU do adekvátních a soudobých organizačních struktur. Koncept Battle Group zároveň vytvořil předpoklady ke zvýšení spolupráce mezi členskými státy EU v oblasti zajišťování obrany. To se pozitivně odrazilo i v dalších společných projektech uskutečňovaných ve sféře obranné politiky a bezpečnosti.

V současnosti budované Battle Groups EU však nejsou homogenními celky a odlišují se různou úrovní požadavků a standardů kladených jak na výcvik, tak technické vybavení. U Battle Groups budovaných na národním základě představují tyto rozdíly menší problém než u mnohonárodních formací. Proto v současné době vyvstává potřeba, aby byl zodpovědnými institucemi EU vypracován a schválen souhrn zásad a norem pro provádění přípravy a výcviku s cílem zajistit, že případné nasazení jedné nebo více Battle Groups bude realizováno v rámci společného standardu EU.

Existuje rovněž hmatatelný rozdíl v pohledu na bezpečnostní problematiku mezi velkými a zavedenými členy EU a menšími, nedávno přijatými státy. Zatímco velké a zavedené členské státy EU se zaměřují téměř výhradně na integrované expediční operace, menší členské státy EU střední a východní Evropy, přestože mnoho z jejich obranného úsilí je vynakládáno na spolupráci pro vedení expedičních mírových a krizových operací, jsou stále znepokojeny obavami o svoji teritoriální integritu. Geopolitická poloha a trpké historické zkušenosti stále hrají značnou roli v pohledu na dosažení optimální rovnováhy mezi zajištěním teritoriální obrany a vedením expedičních operací.

Jádro převážné většiny Battle Groups se skládá z mechanizovaných jednotek pozemních sil. Existuje málo námořních a vzdušných prostředků, které mají plánovanou dosažitelnost pro vedení operace Battle Group.

Velká vzdálenost k provedení strategického přesunu, množství různorodých a ambiciózních úkolů stanovených pro dvě Battle Groups zařazené do pohotovosti jsou nejslabším místem celého konceptu Battle Group.

Přesné vyspecifikování a zařazení dalších bojových komponentů (námořního, námořně výsadkového, vzdušných sil a operační zálohy) především z kategorie strategických a operačních prostředků přímo do sestavy operačního svazku Battle Group do značné míry vyřeší tento problém. Do úvahy musí být také vzaty stagnující nebo stále se snižující finanční rozpočty na zajištění obrany v členských státech EU, nepřetržitě technologické změny a paralelnost v budování sil mezi EU a NATO. Jak se ukazuje k dispozici není dostatek prostředků k budování oddělených schopností jak na straně EU, tak NATO.

Současně s tímto faktem je NATO vystaveno tlaku, aby se přizpůsobilo a dále rozvíjelo v souladu s linií schválenou členskými státy NATO. Budoucí role NATO na poli transatlantické bezpečnostní spolupráce však může být rozšířena, jestliže dojde ke zvýšení spolupráce na vývoji sil a prostředků budovaných členskými státy EU.

Hranice mezi pojetím „vedení ozbrojeného boje“ NATO a „oddělení bojujících stran silou“ Battle Group EU se bude v moderním operačním prostředí stále více stírat. Paralelní budování sil může vést ke zúžení rozdílů v technologické vyspělosti mezi USA a EU. Základem pro takovou spolupráci se mohou stát síly rychlé reakce NATO a Battle Groups EU. Ministerstvem obrany USA (Pentagonem) je budování Battle Groups EU posuzováno jako pozitivní vývoj v oblasti evropského vojenství.

Trvalá strukturální spolupráce

Jedním z faktorů, který se také podílel na vytvoření podnětů pro vypracování koncepce Battle Group, byla myšlenka rozšířit integrovanou metodu „trvalé strukturální spolupráce“ i do oblasti bezpečnosti a obrany. Tato myšlenka se vynořila v průběhu vyjednávání o Evropské ústavní smlouvě. Základní ideou bylo, aby se stať o trvalé strukturální spolupráci stala zdrojem podnětů pro rozvoj větších a kvalitnějších vojenských schopností u členských států EU. V závěru jednání byl vypracován protokol o trvalé strukturální spolupráci v následujícím znění:

Článek 1

Trvalá strukturální spolupráce uvedená v článku I-41 (6) evropské ústavní smlouvy bude otevřena kterémukoliv členskému státu EU, který se zavazuje ode dne platnosti evropské ústavní smlouvy:

- postupovat intenzivněji v rozvoji svých obranných schopností prostřednictvím budování svého národního podílu a v případě potřeby účasti na budování mnohonárodních sil, hlavních evropských zbrojních programech a účasti na činnosti Evropské obranné agentury v oblasti vývoje obranných schopností, výzkumu, akvizic a vyzbrojování,
- mít schopnost nejpozději do roku 2007 poskytnout – buď jako národní prvek nebo jako komponent mnohonárodního uskupení sil – požadované bojové jednotky předurčené pro plnění plánovaných misí a budovaných na taktické úrovni jako Battle Group s podpůrnými prvky včetně přepravních prostředků a logistiky (tyto bojové jednotky musí být, zejména na žádost OSN, schopny splnit úkoly uvedené v článku III-309 [1] během 5 až 30 dnů a musí být schopny v počátečním období vyvíjet nepřetržitou operační činnost po dobu 30 dnů, s možným prodloužením této doby přinejmenším až na 120 dnů).

To skýtá možnost, že v budoucnosti, v případě, kdy Evropská ústavní smlouva (Reformní smlouva o EU z 23. 6. 2007) vstoupí v platnost, budou požadavky spojené s konceptem Battle Group využity jako kritéria pro participaci členských států EU pro naplňování ustanovení o trvalé strukturální spolupráci. Toto ustanovení navíc umožní skupině nebo širšímu uskupení členských států EU vytvořit v rámci bezpečnostní a obranné dimenze EU vlastní platformu a tím přinejmenším neformálně získat větší vliv nad procesem evropské bezpečnostní a obranné politiky. Z tohoto důvodu může v budoucnosti nastat jednoznačnější korelace mezi velikostí a významem podílu jednotlivých členských států EU na realizaci konceptu Battle Group a možností účasti na trvalé strukturální spolupráci.

Podíl členských států EU na realizaci konceptu Battle Group EU

Členské státy EU mají několik možností se podílet na realizaci konceptu Battle Group:

1. Při vysoké úrovni politicko-vojenských ambic a v závislosti na vojenské vyspělosti mohou jednotlivé členské státy EU poskytnout Battle Group čistě národní (síly a prostředky operačně manévrového prvku jsou součástí ozbrojených sil jednoho státu). Avšak oblast velení a řízení, v jakékoliv formě, vždy zůstává mnohonárodní.
2. Vycházet z konceptu nosného státu a poskytnout Battle Group, do které jeden členský stát EU přispívá bojovými prvky, zatímco ostatní státy pro Battle Group vyčleňují složky bojové podpory a všestranného bojového zabezpečení.
3. Vytvořit mnohonárodní Battle Group, pro kterou všechny zúčastněné státy vyčleňují zdrojový rámec sil a prostředků za účelem vytvoření jednotlivých komponentů Battle Group.
4. Poskytnout vybrané vojenské schopnosti k podpoře nebo zabezpečení činnosti Battle Group.

Zjevnou výhodou národních Battle Groups je vysoký stupeň jejich homogenity, co se týká překonávání jazykové bariéry, přípravy a systému velení a řízení. To vede k vytvoření vysoké úrovně bojové efektivity a interoperability, které jsou životně důležité pro úspěšné vedení operací na vynucení míru. Nadto možnost zasazení národní Battle Group je lépe zajištěna, protože pouze jeden členský stát EU přijímá stěžejní a konečné rozhodnutí k provedení operace.

Vojenská závislost na ostatních členských státech je podstatně nižší než u Battle Groups s mnohonárodním složením. Nevýhodami národních Battle Groups jsou: vysoké finanční náklady na zabezpečení jejich činnosti a skutečnost, že nemohou působit jako hnací síla pro zvýšení vojenské spolupráce s ostatními členskými státy EU. Navíc v okamžiku, kdy dochází k zahájení operace Battle Group, se z politického hlediska jeví výhodnějším sdílet všechna možná rizika spolu s ostatními členskými státy EU.

Požadavkem EU je mít ve stále pohotovosti dvě Battle Groups s dobou rotace šest měsíců. Množství Battle Groups předurčených k zařazení do pohotovosti se stále mění v závislosti na závěrech konferencí k budování Battle Groups EU, které se konají dvakrát v roce (květen a listopad). V rámci těchto konferencí předkládají členské státy EU své závazky pro výstavbu Battle Groups na další období. EUMS vede plán rotace všech Battle Groups zařazených do pohotovosti na období pěti let. Plán rotace je na základě principu každoročního posunu aktualizován po skončení každé konference. Konference k budování Battle Groups EU konané

v květnu 2007 upřesnila závazky pro rok 2012. Počet Battle Groups EU má každoročně vzrůstající tendenci.

Význam politického aspektu systému rotace spočívá v tom, že členské státy EU, které se podílejí na zařazení dvou Battle Groups do pohotovosti, budou se vši pravděpodobností vystaveny velkému politickému tlaku na provedení operace, jestliže převážná většina členských států EU bude považovat provedení takové operace za žádoucí nebo nezbytné.

Tato skutečnost bude klást zvlášť velké nároky na Battle Groups, které jsou vybudované na příspěvcích menších členských států EU. Tyto státy v minulosti měly tendenci záměrně nebo z nouze přenechávat na Francii nebo Velké Británii zodpovědnost za vedení nezbytných a nebezpečných krizových operací.

To z politických důvodů nebude nadále možné a nebo to bude přinejmenším mít za následek ztrátu politické důvěry v ty členské státy EU, které nejsou ochotny podniknout operaci, přestože se jejich Battle Groups nacházejí v pohotovosti k jejímu provedení. Podíl na výstavbě Battle Group totiž doprovází i velký díl zodpovědnosti a vysoké očekávání ostatních členských států EU. Proto členské státy, které na sebe převzaly závazek poskytnout pomoc v dobách krize, musí být připraveny ho i splnit.

Battle Groups EU (EUBGs) a NATO Response Force (NRF)

Vzhledem k tomu, že většina členských států EU je také členy NATO, nemůže být koncept Battle Group realizován v naprosté izolaci od rozvoje a budování NRF ustavených pražským summitem NATO v roce 2002 a jejich počátečních operačních schopností dosažených v říjnu 2003. Z 27 členských států EU je 21 států také členy NATO a většina z nich přispívá do NRF nebo Battle Groups jednotnou sadou sil.

Přestože existují podobnosti mezi konceptem Battle Group a NRF – jako je zaměření na počáteční nasazení a vedení operace mimo evropský kontinent – existují i zcela zřetelné rozdíly. Jedním z nejvíce zřejmých je velikost obou formací.

NRF zahrnují přibližně 25 000 osob, včetně sil bojové podpory a prostředků vzdušných a námořních sil, které mohou být uzpůsobeny s ohledem na specifické požadavky operace. Pozemní komponent NRF se skládá z operačně manévrujícího prvku velikosti brigády.

Battle Group zahrnuje pouze jednu třetinu této formace, protože je postavena na mechanizovaném (pěším) praporu.

Námořní a vzdušný komponent Battle Group není stále přesně vymezen, ačkoliv bylo vydefinováno, že může být podporována strategickými prostředky vzdušných a námořních sil.

Koncept Battle Group je mnohem více orientován na použití pozemních sil, než je tomu u NRF. Doba nasazení NRF 5-30 dnů je poněkud delší než u Battle Groups. Ale NRF jsou díky podílu USA na jejich budování masivnější, akceschopnější a mnohem lépe vybaveny pro zvládnutí náročnějších operací.

Přestože se NRF nacházejí v pohotovosti od října 2003, nebyly doposud nasazeny do žádné operace, kdežto Battle Group byla do operace nasazena už dvakrát (operace Artemis a EUFOR RD Congo). Navíc Battle Groups jsou zaměřeny na plnění *peterberských úkolů*, včetně úkolů uvedených v bezpečnostní strategii EU.

Avšak NRF svým zaměřením pokrývají celé spektrum vojenských operací od řešení krize, přes protiteroristické operace až po společnou obranu. Přesto jejich hlavní zaměření bezesporu

spočívá na transformaci vojenských schopností evropských členských států NATO pro účast na válečných operacích vysoké intenzity, spíše než na podílu vedení mírových operací.

Přestože na koncept Battle Group je nahlíženo jako na hybnou sílu nasměrování členských států EU k dosažení rozšířených schopností pro vedení integrovaných expedičních operací, neexistují oficiální transformační programy spojené s konceptem Battle Group.

Existuje tedy potenciální riziko, že státy, které zůstávají mimo projekt NRF, budou z dlouhodobého hlediska znevýhodněny, protože se nemohou účastnit na transformačním procesu k rozšíření schopností evropských spojenců podílet se na válečné operaci vysoké intenzity a další realizaci operačních projektů NRF.

Je daným faktem, že Battle Groups jsou předurčeny především pro vedení operací na vynucení míru. Proto je životně důležité, aby Battle Groups byly vysoce pohyblivé a udržovaly si vysoký stupeň odborné připravenosti k vedení bojových operací a udržování nárůstu převahy v takových operacích. Takto transformační proces, který je spojen s NRF, přinese důležité dodatečné hodnoty schopnostem Battle Groups a státy, které zůstávají mimo NRF, riskují, že zůstanou v tomto směru pozadu.

Členské státy EU a NATO se shodly na tom, že jak výstavba Battle Groups, tak výstavba NRF budou vzájemně propojeny a navzájem se budou doplňovat. Vzhledem k tomu, že celá řada států, které jsou členy obou organizací se podílí na výstavbě NRF a Battle Groups pouze jedněmi a týmiž silami, mohou nastat určité obtíže, jestliže vyvstane potřeba podílet se souběžně na operaci NRF a Battle Group. K tomu může dojít tehdy, pokud systémy rotací v pohotovostech Battle Groups EU a NRF nebudou náležitě koordinovány.

Dilema členských států EU při výstavbě Battle Groups EU

Zakladatelské země konceptu Battle Group EU – Velká Británie a Francie – se svým velkým vojenským potenciálem, bohatou tradicí ve vedení expedičních operací a širokými znalostmi mají poměrně snadnou úlohu, jak v případě nutnosti vyřešit úkol přípravy jednotek, otázku jejich přepravy, problém sběru podstatných informací, zpracování plánu rotace jednotek, jejich nasazení a vedení operací. Navíc politické systémy v těchto zemích jsou do velké míry vybaveny k použití vojenské síly přímo jako politického nástroje. Kombinace těchto dvou faktorů znamená, že tyto dva státy, jakožto původní zakladatelé konceptu Battle Group EU, mohou pomoci při vyplnění mezery v připravenosti sil a podržet jiné státy při jejich restrukturalizaci obrany. Postavit Battle Groups na čistě národních základech je standardem pouze pro Velkou Británii a Francii.

Pro evropské **státy střední velikosti** – jako je Itálie, Španělsko a Německo – je trochu obtížnější zvládnout postavení Battle Groups EU. Zdrojová základna je menší a jejich úkoly zabezpečit připravenost jednotek pro NATO se dostává do rozporu s úkolem připravit do pohotovosti Battle Group EU. Jejich obranné struktury stále jsou, nebo až donedávna byly, založeny na dělesloužících vojácích, tj. vojácích, kteří se po ukončení základní vojenské služby zavázali k výkonu další služby.

V některých případech bude realizace konceptu Battle Group EU znamenat, že se něco musí ze systému zabezpečování obrany vypustit a něco jiného se musí pořídit za účelem vybudování a pořízení nového typu jednotky. Výše rozpočtu na obranu v těchto zemích od skončení studené války klesla a má stagnující tendenci. Prostředky strategické přepravy na národní úrovni jsou velmi omezené, a proto soustředění těchto prostředků na nadnárodní

úrovni je nezbytné. Sehrání vedoucí role v Battle Group EU je možné, ale ve většině případů je její naplnění nad rámec dostupných zdrojů těchto států. Role nosného státu v mnohonárodní Battle Group EU je to, co si většina států v této skupině bez přílišného zatížení mechanismu obrany může dovolit.

Skupina menších států jako jsou Baltské státy a většina nových členů EU čelí při výstavbě Battle Group EU nejrůznějším obtížím. Tyto státy nemají kapacity aspirovat na roli nosného státu, ale mohou se významně podílet na budování Battle Group EU mnohonárodní kategorie. Zpravidla poskytnutí jednotky velikosti roty je horní hranicí možností pro státy v této skupině. Stejně jako u států střední velikosti potřeba poskytnout příspěvky do organizačních struktur NATO a zabezpečení rotace jednotek v různých mnohonárodních mírových a krizových operacích již nyní značně zatěžuje systém obrany menších států. Zároveň tyto státy již zahájily proces dalekosáhlé vojenské reformy.

Srovnání zátěže na systém obrany a provádění reformy musí být učiněno za pomoci důkladného plánování. Snaha podílet se na budování Battle Groups EU musí být pečlivě posuzována s ohledem na dostupné zdroje. Koncept Battle Group EU znamená, že tyto státy se budou muset zdržet budování jednotek a schopností, které by si za jiných okolností mohli pořídit.

Výše uvedené skutečnosti zvýrazňují dilema: většina evropských zemí souhlasí, že v současné době existuje nedostatek dostatečně schopných sil připravených zajistit rychlé řešení krizí a konfliktů probíhajících daleko od Evropy. Tato skutečnost musí být postavena oproti znepokojením, které má mnoho menších a středně velkých nových i starých členských států EU, když bazírují na hrozbě ohrožení svého teritoria v té či oné formě. Trpké historické zkušenosti a zeměpisná poloha zde sehrávají jasnou a zřetelnou roli.

Znepokojení těchto států vyplývá z toho, že koncept Battle Group EU by mohl, přestože potřeba obranných zdrojů pro řešení krize je jasně relevantní, odčerpat příliš mnoho cenných zdrojů považovaných za nezbytné k zajištění teritoriální obrany.

Nedůvěra rodící se vůči politickému vývoji v Rusku je hlavní živnou půdou těchto názorů. Zatímco západní Evropa se vydala na cestu politiky transparentnosti (průhlednosti) a spolupráce za účelem vytvoření bezpečnosti, v tak zvané „postmoderní společnosti“, v Rusku tomu tak není.

Tyto názory jsou méně zjevné nebo naprosto neexistující ve velkých státech západní Evropy. Zde politika opětovného soustředění se na vedení expedičních operací, které byly částí obranného úsilí těchto států, je nyní jasně dominantní. Tyto státy již nevidí nutnost investovat cenné zdroje do zabezpečení teritoriální obrany, když jiné úkoly nabývají na prioritě.

Zvyšování nároků na přípravu a výcvik

Budování Battle Groups EU bude mít na státy střední velikosti a malé státy, které se podílejí na jejich výstavbě, dopad ve dvou směrech.

Za prvé – Battle Groups EU jsou určeny pro řešení krizí pod hlavičkou EU – včetně oddělení bojujících stran silou. Úkolem bojových sil je řešení krize, včetně vytváření míru, ale vylučují vedení ozbrojeného zápasu. Co toto přesněji znamená, je do určité míry záležitostí názoru. Ale operační prostředí tak, jak se vytvořilo v posledním desetiletí, předpokládá nepřetržitý růst požadavků na ozbrojenou sílu, co se týká výcviku, přípravy, pohotovosti, operační adaptability, použití jednotek, technických a kulturních znalostí, a v neposlední řadě schopností spolupracovat s různými civilními organizacemi.

Za druhé – jedním z novějších aspektů operačního prostředí je ta skutečnost, že povstalci ne vždy omezují svoji činnost na teritorium, na kterém se konflikt odehrává. V některých případech jsou jejich cíle univerzálnější a povstalci mají možnost se volně přesunovat z oblastí, kde probíhají otevřené konflikty do zemí západního světa. Tento fakt znamená, že faktor obrany mateřské země se dostává do středu pozornosti.

Do úvahy musí být bráno riziko, že nasazení Battle Group může vést k pomstě nebo odvetným útokům. K uskutečnění těchto útoků by mohlo dojít na teritoriu země nebo skupiny zemí, které Battle Group vyslaly do expediční operace. Že tato hrozba je velmi odlišná od teritoriální hrozby studené války, a že vyžaduje rozdílné přístupy k jejímu odvrácení, je zcela evidentní. Proto této hrozbě musí čelit vhodná kombinace vzájemně se prolínajících politických a vojenských opatření. Je nutno najít co nejlepší řešení na národní úrovni, ale ani to nemusí stačit.

Jedině zkvalitnění mnohostranné spolupráce pomůže zajistit, že domácí frontová linie obrany proti potenciálnímu nepříteli je pevně držena.

Krátkodobé a dlouhodobé řešení krizí

Vybudování Battle Groups EU bude mít ještě další dopad na kapacitu evropských zemí k řešení krize. Budování Battle Groups EU je z podstatné části ovlivněno operačními zkušenostmi získanými za posledních deset let. Tato skutečnost silně naznačuje, že schopnost co nejrychleji nasadit síly k řešení krize je důležitým faktorem úspěšného procesu směřujícího k zastavení konfliktu a následnému delšímu období urovnání sporů.

Čím déle je umožněno konfliktu probíhat bez zásahu, tím obtížnější bude jeho urovnání. Použití Battle Groups EU však opět bude mít rozličné dopady na různé evropské státy. Pro státy malé nebo střední velikosti schopnost nasadit síly rychle bude znamenat, že budou mít méně a v některých případech žádné schopnosti pro dlouhodobé zvládnutí konfliktu, ve kterém často komplikovaný a zdoluhavý proces dosažení stabilní situace bude vyžadovat podstatnou a flexibilní přítomnost vojenských sil často po dobu mnoha let. Tyto dopady jsou v podstatě podobné, ale méně patrné pro velké evropské státy. To vytváří existenci rizika vychýlení rovnováhy mezi realizací krátkodobého nasazení, pro které jsou silné důvody a dlouhodobou přítomností vojenských sil, pro kterou chybí dostačené kapacity.

Rozšíření konceptu Battle Group EU (Battle Groups EU druhé generace)

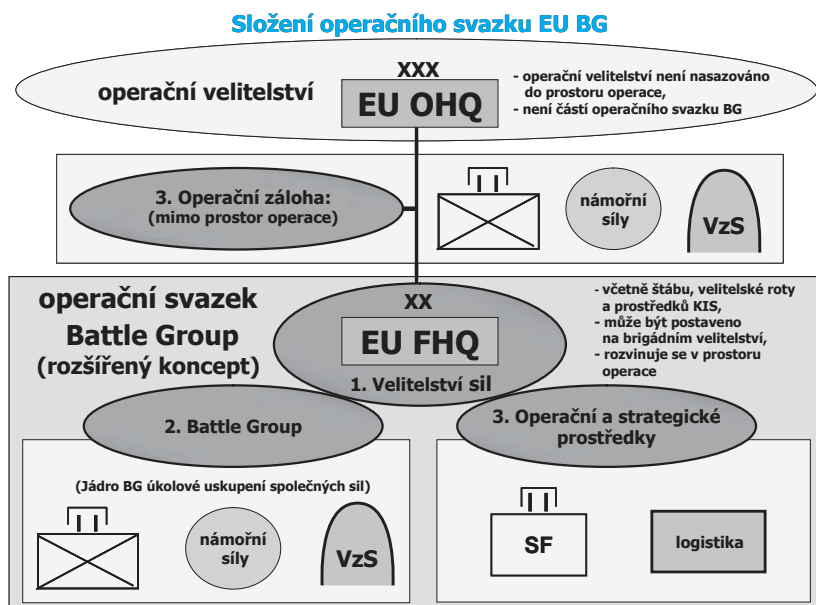
Je nespornou skutečností, že v současnosti prochází EU v mnoha směrech obdobím krize. Proto diskuse o dalším možném rozvoji konceptu Battle Group by se mohly zdát naprosto bezvýznamné. Nejpodivnější ale na celé věci je, že Battle Groups se vyvíjejí s překvapující rychlostí. V současnosti je však obtížné říci, jaký dopad bude mít strukturální krize EU na další rozvoj Battle Groups.

Podstatným zůstává, že budování nových schopností by se mohlo stát přínosem pro **rozšíření konceptu Battle Group**. V dnešní době odkaz operačních zkušeností konce dvacátého století vede téměř výlučně k zaměření se na pozemní síly – Battle Group postavená na mechanizovaném prvku pozemních sil a podpůrných jednotkách je ve většině případů standardním řešením, občas bez ohledu na to, jaký politicko-vojenský problém má řešit. Při řešení krizové

situace je nevýhodné, aby operační velitel byl limitován typem sil, které mohou být nasazeny pouze se značným úsilím a které relativně představují pouze živou sílu.

Výrazem slabosti současného konceptu Battle Group je, že ačkoli doba na zasazení je stanovena na 10 dnů, podpůrné jednotky (zvláště jednotky bojové podpory a jednotky bojového zabezpečení) nemohou být přisunuty do prostoru operace v této časové normě. Se záměrem operace, podle kterého jsou lehké síly předsunuty a nasazení středních a těžkých sil následuje v pozdějším období, dochází v rozhodujících okamžicích operace k absenci palebné síly a operační pohyblivosti, které jsou velmi důležité. To předpokládá potřebu postavit množství dodatečných kompletů, které mohou rozhodující měrou přispět ke zkvalitnění Battle Groups připravovaných k nasazení. Toto zkvalitnění Battle Groups EU by mohlo poskytnout větší důvěryhodnost zvláště ve schopnost EU řešit krize a obecně EU jako mezinárodnímu činiteli.

Jádro převážně většiny Battle Groups se skládá z mechanizovaných jednotek pozemních sil. Existuje málo námořních a vzdušných prostředků, které mají plánovanou dosažitelnost pro vedení operace Battle Group. Neujasněnost ve vyčlenění dostatečného množství prostředků námořních, námořně výsadkových a vzdušných sil je největší slabinou současného konceptu Battle Group EU.

Obr. 1: Rozšířený koncept operačního svazku Battle Group EU

Existuje několik realizovatelných záměrů rozšíření konceptu Battle Group EU a některé z nich se již nacházejí v inventářích některých velkých a středně velkých států EU. Vzhledem k tomu, že další rozvoj je možný a uskutečnitelný, čtyři komponenty – z oblasti operačních a strategických prostředků – by mohly být přímo integrovány do konceptu, přiřčeny k němu nebo zajištěna jejich dostupnost pro Battle Group. Jedná se o:

- ❑ **Námořní komponent** – problém jak spolehlivě a bezpečně dosáhnout prostoru operace a jakým způsobem bude zabezpečena podpora prostředky válečného námořnictva

musí v mnoha případech čelit Battle Group, která je nasazována do operace. Vrožená flexibilita námořního komponentu vhodně přičleněná k Battle Group zabezpečuje okamžité poskytnutí zdrojů a prostředků, kterým by jinak trvalo značnou dobu, než by dosáhly prostoru operace. Důraz kladený na rychlost a flexibilitu při nasazení Battle Group mluví ve prospěch začlenění námořního komponentu do operačního svazku Battle Group.

- ❑ **Námořné výsadkový komponent** – mnoho předpokládaných prostorů operace se nachází na pobřeží nebo často v jeho těsné blízkosti. To znamená, že obtížná fáze přepravy sil a prostředků z plavidel do prostorů na pobřeží může být mařena nebo znemožňována relativně malými silami protivníka. A to zvláště, jestliže nasazované Battle Group je stanoveno dosáhnout břehu bez ohledu na síly protivníka, nacházející se v přístavu nebo přístávací zóně. Do úvahy je třeba vzít i nutnost přepravy jednotek v pobřežní zóně při řešení krizových situací v delším časovém období. Námořně výsadkové prostředky jsou klíčové pro některé druhy operací tím, že značně zkracují dobu na přepravu. Za pozornost stojí jejich zvýšená flexibilita a všestrannost.
- ❑ **Komponent vzdušných sil** – komponent vzdušných sil je životně důležitým pro rychlé dosažení prostoru operačního zásahu, operačně manévrujícím prvkem (vyčleněnými silami a prostředky). Prostředky vzdušného průzkumu, prostředky přímé letecké podpory, stíhací letectvo, operační a taktické prostředky vzdušné přepravy - to jsou všechno faktory, které dohromady nebo v určité kombinaci mohou výrazným způsobem znásobit síly Battle Group, zasazované do prostoru operace nebo v kritické situaci v průběhu operace.
- ❑ **Operační záloha** – trvalý prvek sestavy operačního svazku Battle Group, nacházející se v pohotovosti mimo prostor operace. Operační zálohu vytvářejí členské státy EU, které se podílejí na výstavbě a nasazení Battle Group do operace. Klíčový prvek operační zálohy tvoří mechanizovaná (pěší) jednotka pozemních sil o velikosti praporu.

II. Výstavba CZE/SVK Battle Group EU

1. Česká republika a budování Battle Group EU

Politicko-vojenské ambice ČR při realizaci ESDP

Česká republika se jako členský stát EU formou svého příspěvku na prosazování ESDP v současném bezpečnostním prostředí podílí na obhajobě vlastních zájmů a zájmů EU. Doposud však nebyly politicko-vojenské ambice ČR směrem k EU přesně definovány. Přesto podílem ČR na budování konceptu Battle Group EU se dá vyvodit, že naplňování politicko-vojenských ambic ČR se bude odehrávat ve třech variantách:

1. ČR jako nosný stát ve spolupráci se Slovenskou republikou organizačně, operačně a materiálně připraví EU FHQ a kontingent CZE/SVK Battle Group EU na vedení integrované expediční operace a tím vytvoří předpoklady pro naplnění politicko-vojenských ambic ČR, tj.: vedení samostatné integrované expediční operace EU bez omezení v souladu s kapitolou VII Charty OSN, v rozsahu úkolů petersberské deklarace po dobu 30 dnů (s možným prodloužením až na 120 dnů), v tropických podmínkách v oblastech vzdálených 6500-8500 km od Evropy (s předpokladem další rotace ve vyčlenění do pohotovosti).

2. ČR připraví svůj příspěvek na výstavbě DEU/AUT/CZE Battle Group EU a bude se podílet na vedení integrované expediční operace EU za výše uvedených podmínek vysláním kontingentu do 300 osob (s předpokladem další rotace ve vyčlenění do pohotovosti).
3. ČR se bude podílet na budování **jednotných evropských sil**.

Základním předpokladem naplnění politicko-vojenských ambic je úspěšná výstavba CZE/SVK Battle Group EU a její zařazení do šestiměsíční pohotovosti pro možné vedení integrované expediční operace. Politické cíle a charakter expediční operace budou od ČR při prosazování zájmů EU vyžadovat rozhodnou a pružnou strategii, zaměřenou na potlačení rodící se krize (vznikající krizové situace) v samotném jejím počátku.

Politicko-vojenské ambice ČR v rámci ESDP					
Battle Group	Období	Počet osob			CELKEM (Poznámka)
		 OHQ	 FHQ		
	2009	70	500	2200	2770 (ČR nosný stát)
	2012 ?	10	15	300	325 (podíl ČR na BG)
V souladu s článkem VII Charty OSN; v rozsahu úkolů petersberské deklarace; vést bez omezení samostatnou operaci EU (nebo se na ní podílet); po dobu 30 dnů (s možným prodloužením až na 120 dnů); v tropických podmínkách; 6500 – 8500 km od Evropy.					
 jednotné evropské síly 					
Po roce 2015 se předpokládá zahájení procesu budování jednotných evropských sil. Česká republika doposud nestanovila ambice směrem k budování těchto sil.					

Obr. 2: Politicko-vojenské ambice České republiky v rámci ESDP

Pro ty, kdo nemají představu o bojové síle AČR a vojensko-odborných kvalitách českých profesionálních vojáků se zkušenostmi ze zahraničních misí, by uvedené politicko-vojenské ambice mohly zavánět nezodpovědným politicko-vojenským avanturismem. Nehledě na to, že náklady na expediční operace mohou dosáhnout až 20 miliard Kč.

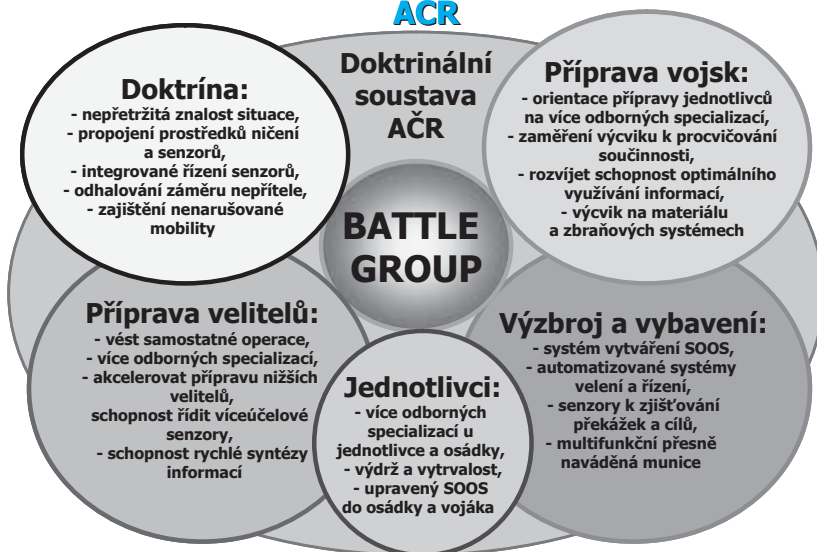
Ve vytváření předpokladů pro naplňování politicko-vojenských ambic, zavádění koncepce Battle Group EU do života v rámci AČR a řešení problematiky výstavby CZE/SVK Battle Group EU se „Celoarmádní konference k aktuálním otázkám rozvoje doktrinní soustavy AČR se zaměřením na velení a řízení“ a „VŠC BATTLE GROUP 2007“ nepochybně staly dvěma stěžejními milníky první poloviny roku 2007.

Battle Group a doktrinální soustava AČR

Dne 27. 3. 2007 se ve Vyškově uskutečnila „Celoarmádní konference k aktuálním otázkám rozvoje doktrinální soustavy AČR se zaměřením na velení a řízení“. Cílem konference bylo v návaznosti na charakteristiku operačního prostředí a soudobých operací zhodnotit aktuální stav doktrinální soustavy s důrazem na oblast velení a řízení, projednat úkoly dalšího rozvoje doktrinální soustavy se zvýrazněním požadavků na přípravu vojsk AČR a naplňování jejich potřeby při dosahování operačních schopností. V průběhu konference byla projednána tato hlavní témata:

1. Aktuální stav v oblasti doktrinální soustavy AČR.
2. Velení a řízení v AČR.
3. Koncepte NEC a její vliv na oblast velení a řízení.

Battle Group v doktrinální soustavě AČR

Obr. 3: Místo konceptu Battle Group EU v doktrinální soustavě AČR

Důležitým aspektem v jednání konference však byla ta skutečnost, že bylo důrazně upozorněno na absenci základních východisek doktrinální soustavy a doktrinálního pojetí výstavby, přípravy a operačního nasazení Battle Group EU. Bez začlenění zásad **evropské bezpečnosti a obranné politiky** (reprezentované evropskou bezpečnostní a obrannou strategií), koncepce Battle Group EU, sil rychlé reakce EU a výchozí dlouhodobé vize k dosažení potřebných evropských obranných schopností a kapacit do doktrinální soustavy AČR není její další rozvoj možný. Výsledkem konference bylo vymezení rámce dalšího rozvoje doktrinální soustavy v oblasti velení a řízení a dále bylo konstatováno, že koncept Battle Group EU musí mít nezastupitelné místo v doktrinální soustavě AČR.

Zpracovat doktrínu Battle Group, která jako taková bude původním českým (česko-slovenským) vojensko-teoretickým dokumentem a bude odrážet všechna specifika budování, přípravy, velení a řízení, logistického zabezpečení, nasazení a vedení samotných operací Battle

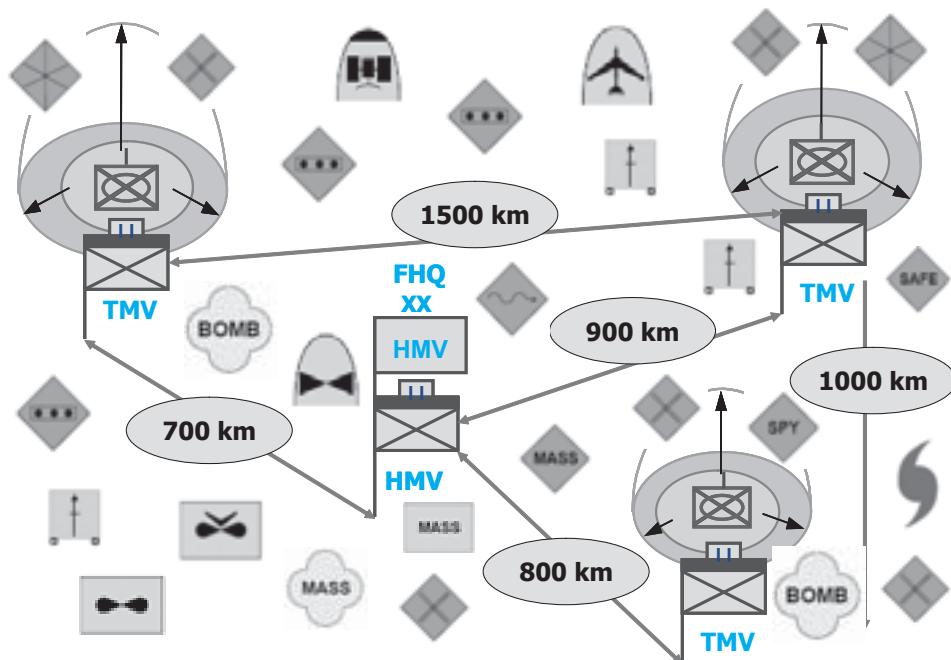
Group s důrazem na rozpracování principů a zásad asymetrické manévrové taktiky, činnosti operačně manévrujících prvků v obtížných klimatických a povětrnostních podmínkách, je prvořadým požadavkem dalšího rozvoje doktrinální soustavy. Bez propracované doktríny Battle Group jako teoreticko-odborného východiska nelze zpracovat na kvalitní úrovni standardní a stále operační postupy všech úrovní. Doktrína musí jednoznačně obsahovat teorii vedení operací Battle Group a rozpracování principů a zásad asymetrické manévrové taktiky.

2. Asymetrická manévrová taktika a operačně manévrující prvek

Koncept Battle Group EU místo těžkopádných jednotek s sebou přinesl operačně manévrující prvky, asymetrickou manévrovou taktiku a nové způsoby vedení integrovaných expedičních operací. Asymetrická manévrová taktika Battle Group je založena především na dovedném využití schopností prostředků taktické vzdušné přepravy.

K dosažení úspěchu v operaci nemůže Battle Group používat způsoby činnosti, které uplatňují jednotky v semknuté sestavě operačního uskupení. Skutečnost, že Battle Group nemá dostatečné síly a prostředky k dosažení potřebné operační hustoty v prostoru operace, nutně vede k jejímu nasazení pouze do vymezeného prostoru operačního nasazení nebo prostorů operačních zásahů. V důsledku prostorového rozmachu operace vytváří Battle Group pro splnění stanoveného operačního úkolu **asymetrickou operační sestavu**. To klade nebývale vysoké nároky na velení a řízení a logistické zabezpečení.

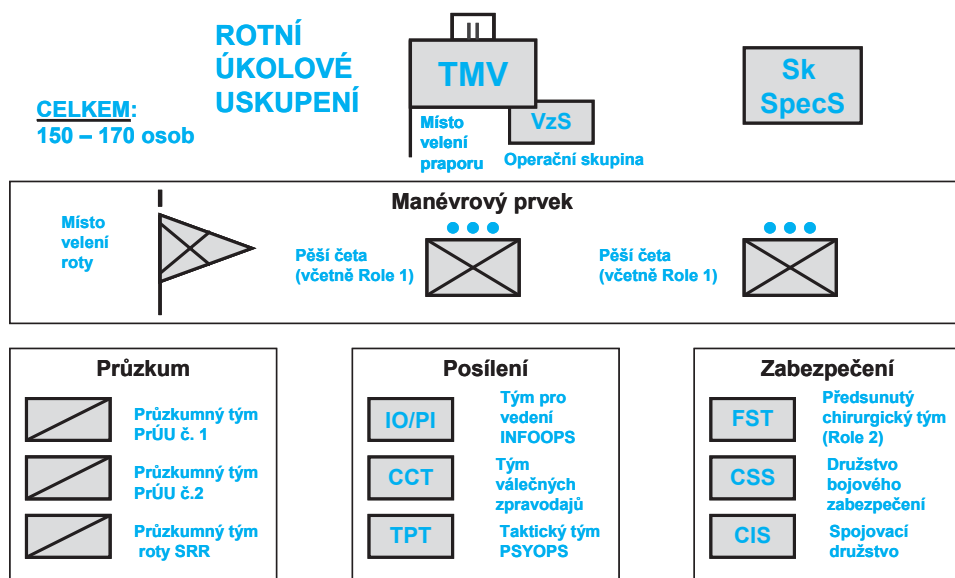
Nelineární nespojité bojiště informačního věku

Obr. 4: Schéma asymetrické operační sestavy v rámci nelineárního, nespojitého bojiště informačního věku

Vzhledem k tomu, že v asymetrickém prostředí dochází k absenci souvislých frontových linií, je operační činnost Battle Group charakterizována jako **operačně manévrová nebo asymetrická taktika**. Proto zpravidla nebude možné, a když tak pouze výjimečně, použít sestavu Battle Group jako jeden operační celek. Jednotlivé roty budou jako operačně manévrující prvky asymetricky zasazovány do prostorů operačních zásahů na dobu 3-5 dnů, pouze výjimečně i na delší dobu, a to v závislosti na situaci a stavu logistického zabezpečení. Jednotlivé roty budou plnit operační úkol odtržené od hlavních sil, což bude klást velké nároky na mužstvo, ale hlavně na velitele. Schopnost nepřetržitého vedení operační činnosti rotou je krajně omezená a i za předpokladu přísunu čerstvých záloh a dostatečného logistického zabezpečení nelze překračovat meze daných možností.

Operačně manévrojící prvek

Obr. 5: Možné složení operačně manévrojícího prvku v síle roty

Základem asymetrické manévrové taktiky je vedení rozhodné operační činnosti s cílem provedení operačního zásahu (samostatné operace rotního úkolového uskupení) v odtržení od hlavních sil na vzdálenost řádově stovek kilometrů. Pro asymetrickou taktiku je podstatné provedení rychlého a překvapivého manévru za pomoci prostředků taktické vzdušné přepravy. Tyto prostředky zajišťují vysokou pohyblivost, rychlé řešení nenadálých krizových situací a naprostou převahu nad protivníkem. Účinnost operačního dosahu je dána doletem prostředků taktické vzdušné přepravy.

Obsahem asymetrické taktiky jsou principy použití sil a prostředků v asymetrickém prostředí a účinné velení a řízení těchto sil a prostředků. Asymetrická taktika umožňuje udržení iniciativy a převahy aktivity v kontaktu s protivníkem. Je formou činnosti, která je schopna zajistit využití všech výhod k dosažení úspěchu při řešení krizové situace.

Principy asymetrické manévrové taktiky jsou:

- pružná změna operační sestavy a flexibilita při vytváření rotních úkolových uskupení,
- rychlý, utajený a účinný manévr do prostoru operačního zásahu,
- překvapení,
- dovedné manévrování zálohami v rozhodujících momentech operačního zásahu,
- nepřetržité vedení operační činnosti po omezenou dobu,
- stupňování převahy operačního úsilí ve vybraném místě operačního zásahu až do vyřešení krizové situace,
- účinné logistické a zdravotnické zabezpečení,
- rychlé vyvedení rotního úkolového uskupení z prostoru operačního zásahu.

Zásady pro nasazení operačně manévrujícího prvku

Minimální velikost jednotky: rota

+

SRR

Záloha

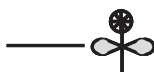
1 rota → síly rychlé reakce

Každé nasazení roty do operace vyžaduje mít v záloze v pohotovosti druhou rotu - jako síly rychlé reakce!!!

SRR

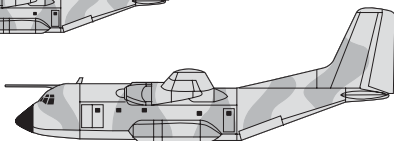
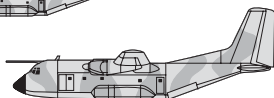
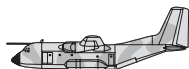
Vzdušná přeprava:
1 rota = 1 vlna

10 - 15 letadel

SRR

Logistické zabezpečení:
72 h munice/pitná voda/proviant

Zdravotnické zabezpečení:
2 mobilní chirurgické týmy

Obr. 6: Zásady pro nasazení operačního manévrujícího prvku do prostoru operačního zásahu

Asymetrická manévrová taktika klade velké nároky na velení a řízení jednotek. Jednotlivým rotám už není možno velet v sestavě praporu, ale pouze jako samostatným operačním celkům. Pro přeměnu předběžných operačních plánů v operační plány je nutno stanovit velitelům jen úkoly k eliminaci činnosti protivníka a ponechat jim volnost jednání při provádění operační činnosti. To od velitelů vyžaduje vysokou aktivitu, rozhodnou činnost, tvůrčí přístup a iniciativu při řešení krizové situace v prostoru operačního zásahu. Asymetrická taktika vyžaduje důkladnou znalost operačního umění a vojenského řemesla od velitelů na nejnižších stupních. Bez znalostí věci, vojenského důvtipu a intelektuální převahy nad protivníkem nelze úspěšně vyřešit žádnou krizovou situaci.

Asymetrická manévrová taktika vytváří tvůrčí tlak na velitele rotních úkolových uskupení, vede je k samostatnosti, iniciativnímu a rychlému rozhodování při řešení složitých krizových situací bez možnosti obrátit se na nadřízeného velitele, který se nachází na FHQ vzdáleném stovky kilometrů.

Asymetrická manévrová taktika a vysoká nepřetržitá pohyblivost jednotek vytvářejí možnost plynule přecházet od provedení jednoho operačního zásahu k druhému.

Velitelско-štábní cvičení BATTLE GROUP 2007

Ve dnech 2. 5. – 4. 5. a 5. 6. – 7. 6. 2007 se v Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany Brno poprvé v historii AČR uskutečnilo první VŠC s tematikou nasazení Battle Group EU do operace. Jednalo se o závěrečné, jednostupňové, jednostranné velitelско-štábní cvičení s posluchači KVD.

Téma cvičení: Nasazení Battle Group EU k odvrácení regionálního ozbrojeného konfliktu.

Cílem bylo procvičit posluchače KVD v činnosti štábů FHQ při plánovaném nasazení Battle Group EU. Zdokonalit je ve využívání prostředků automatizace velení v průběhu plánovacího procesu štábu FHQ se zaměřením na OTS VŘ a prověřit znalosti teorie operací na udržení a prosazení míru i schopnosti její aplikace v průběhu plánovaného nasazení Battle Group EU.

VŠC BATTLE GROUP 2007 bylo rozděleno do následujících fází:

- 1. fáze:** Příprava, plánování a aktivace.
- 2. fáze:** Rozvinutí, strategický a taktický přesun.
- 3. fáze:** Provedení operace.
- 4. fáze:** Vyvedení sil z prostoru operace, taktický a strategický přesun.

Celkový záměr VŠC BATTLE GROUP 2007:

Operační svazek AUT/CZE/SVK BATTLE GROUP EU po aktivaci Radou Evropské unie a uvedení do stavu připravenosti obdržel úkol provést strategický přesun (5000 km) do prostoru ARNEKA a provést stabilizační operaci v prostoru operačního nasazení fiktivního státu CHEBLAND, zmítaného regionálním ozbrojeným konfliktem.

Dále rozhodnou operační činností eliminovat aktivitu polovojenských skupin a ozbrojených milicí, poskytnout ochranu pracovníkům humanitárních organizací a místnímu obyvatelstvu.

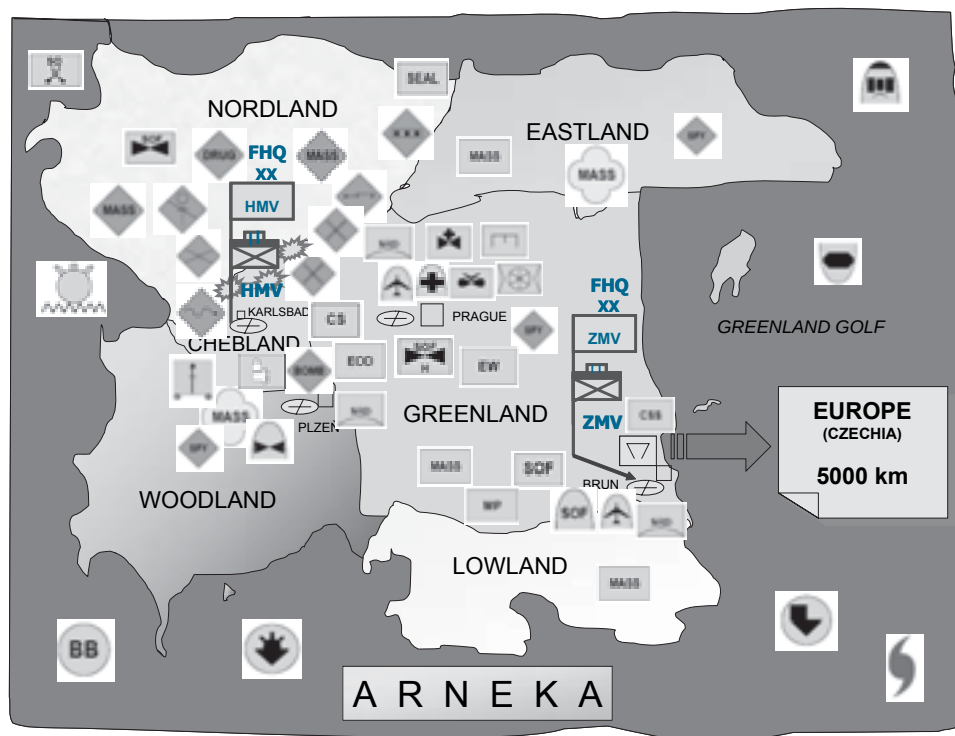
V součinnosti s misí OSN UNMOCH [2] stabilizovat situaci a vytvořit podmínky k mírovému urovnání národnostního konfliktu mezi CHEBLANDEM a NORTHLANDEM.

Nešlo o cvičení v tradičním pojetí, kdy účastníci zaměstnaní procvičují situace dávno minulé, které se podle neúprosné logiky zákonů vojenského umění již nikdy nebudou opakovat, ale o přípravu na vysoce pravděpodobné zasazení CZE/SVK Battle Group EU do integrované expediční operace EU. Cvičícím byla v období přípravy cvičení neustále vštěpována myšlenka, že expediční operace je dvoustranný proces, ve kterém se události vyvíjejí podle záměru, vůle a činnosti zainteresovaných stran a v souladu s neúprosnou logikou ozbrojeného konfliktu.

Na VŠC se zúčastnilo celkem 60 posluchačů KVD, kteří se – za využití svých zkušeností získaných v průběhu zahraničních misí – zhostili daných úkolů zodpovědně a kvalitně. Mnohonárodní zastoupení je realitou konceptu Battle Group EU, proto při přípravě na nasazení

do operace v žádném případě nesmí dojít k opomenutí intenzivní a důkladné jazykové přípravy.

Za pozornost stojí rozsah cvičení. Z důvodu nutnosti důkladně procvičit fiktivní operační činnost muselo být VŠC prodlouženo o jeden den. To svědčí o složitosti řešení stanovených cvičebních úkolů a rozpadu počátečních představ o snadném provedení integrované expediční operace, byť jen na mapách.

Obr. 7: Záměr nasazení Battle Group EU k odvrácení regionálního ozbrojeného konfliktu.

Svým zaměřením a pojetím se VŠC BATTLE GROUP 2007 stalo klíčovým velitelско-štábním cvičením uskutečněným v rámci AČR v roce 2007. Řada účastníků zaměstnaní si zanedlouho v praxi na operačním velitelství nebo velitelství sil (EU OHQ a FHQ) ověří plně své schopnosti podílet se na velení a řízení mnohonárodní, společné expediční operace, probíhající v komplexně integrovaném informačním prostředí (NEC) prostoru operace rychlým, mobilním, pružným a mnohotvárným způsobem.

Příprava osob a výcvik jednotek CZE/SVK Battle Group EU

Koncept Battle Group si vynutil změny ve způsobech vedení operace. Připouští se nasazení samostatného operačního svazku Battle Group v oblastech poměrně vzdálených od evropského kontinentu. To klade důraz na strategickou přepravu a masivní logistické zabezpečení. Úspěch operace závisí především na prostředcích taktické vzdušné přepravy. Integrovaná expediční operace vyžaduje neustálé zdokonalování výcviku jednotek a přípravy velitelů

a štábů. Proto výrazným rysem výcviku a přípravy příslušníků AČR se musí stát cílevědomost, konkrétnost a maximální přiblížení podmínkám vedení integrované expediční operace.

Výstavba Battle Group je doprovázena snahou zodpovědět důležité faktory:

- ❑ za prvé správně předjímat charakter příští možné expediční operace a v souladu s tím stanovit způsoby přípravy a výcviku jednotek,
- ❑ za druhé najít takové formy a metody výcviku, které zabezpečí realizaci zásad na způsob vedení expedičních operací obsažených v doktríně Battle Group a z ní vyplývajících požadavků na výcvik jednotek,
- ❑ to znamená učit vojenské profesionály tomu, co budou potřebovat v expediční operaci a nezatěžovat je tím, co bezprostředně nepotřebují pro její vedení,
- ❑ přípravu a výcvik je nutno organizovat a provádět tak, aby se výsledný efekt dal použitelným způsobem využít i ve většině dalších nastávajících operací.

Je nutno se oprostit od názorů uplatňovaných v oblasti vojenského umění v AČR na konci 20. století. Přípravu a výcvik v žádném případě neulehčovat, nezjednodušovat a vždy respektovat požadavky vedení operace. V současné době přípravu jednotlivce a výcvik jednotek negativně ovlivňuje nízká úroveň přípravy velitelů a štábů. Vysedávání na učebnách a sledování nudných powerpointových prezentací s nezáživným objasňováním je nutno vyměnit za řešení složitých a zajímavých operačních situací v polních podmínkách vojenských výcvikových prostorů.

Jednotlivce a jednotky je nutno připravovat a cvičit v souladu s principy a zásadami asymetrické manévrové taktiky. To umožní, aby se zdrojový rámec jednotek pro vytvoření CZE/SVK Battle Group EU stal souhrnem nejlépe připravených bojových jednotek, jaké kdy měla AČR k dispozici. Jedním z druhů forem přípravy je účast v zahraničních operacích. Účast v zahraničních operacích zabraňuje odtržení přípravy a výcviku od potřeb praktického plnění operačního úkolu.

Pro kvalitní přípravu osob a výcvik jednotek je potřeba v co nejkratší době připravit „Plán přípravy a výcviku CZE/SVK Battle Group EU“. Přípravu osob předurčených pro EU OHQ provádět v souladu se záměrem společné přípravy příslušníků AČR a Bundeswehru, který se musí stát nedílnou součástí plánu přípravy a výcviku.

Přípravu a výcvik pro CZE/SVK Battle Group EU je nutno provádět v následujících rovinách:

1. Příprava osob předurčených pro zařazení do štábů a na velitelství (EU OHQ, FHQ a klíčový personál BGHQ). Do této přípravy začlenit osoby v souladu s Plánem obsazení míst na EU OHQ a FHQ. Přípravu těchto osob rozčlenit do následujících kategorií:

- a) *Individuální příprava.* Obsah této přípravy zaměřit na doplnění požadovaných kvalifikačních předpokladů a jazykových znalostí vyplývajících z popisu funkční náplně daného místa. Těžiště přípravy položit do jazykových a vojensko-odborných kurzů organizovaných v rámci NATO a EU.
- b) *Příprava hlavních funkcionářů.* Jedná se o přípravu klíčových osob zaměřenou na plnění jejich funkčních povinností. V přípravě využít zkušeností získaných z přípravy Nordic Battle Group a EU OHQ Postupim. Důraz v této oblasti položit na kurzy zaměřené na fungování finančního mechanismu EU – ATHENA.
- c) *Příprava po odbornostech včetně přípravy pro výkon konkrétních funkcí.* Pro jednotlivé složky štábu na daných velitelstvích vytvořit přehled základní a operační dokumentace

k seznámení, zorganizovat semináře, pracovní setkání s jejich protějšky na velitelstvích (např. FHQ – EU OHQ) a koordinovat získávání zkušeností z výstavby ostatních Battle Groups, např. účast na cvičení v úloze pozorovatelů.

- d) *Příprava štábu na vedení operace.* Přípravu rozdělit na dvě části – národní a mezinárodní. Za vrcholné zaměstnání považovat secvícení EU OHQ a FHQ formou mezinárodního cvičení *European Endeavour 2009* a provedení národního certifikačního cvičení CZE/SVK Battle Group EU.
- e) *Výcvik specifický pro danou operaci.* Štáby, velitelství i jednotky připravit na nasazení Battle Group do operace podle pěti základních scénářů. Po rozhodnutí zahájit konkrétní operaci bude v případě dostatku času (což je málo pravděpodobné) se štáby proveden ŠN/VŠC a s jednotkami provedeno OTC.

2. Výcvik jednotek ze zdrojového rámce CZE/SVK Battle Group EU. Výcvik jednotek zdrojového rámce pro vytvoření CZE/SVK Battle Group EU je nutné vidět v souvislosti s politicko – vojenskými ambicemi ČR vůči EU a členstvím ČR v NATO. Vzhledem k tomu, že projekt CZE/SVK Battle Group EU je jednou z hlavních priorit obranné a bezpečnostní politiky ČR, je nutno udržovat stupeň připravenosti velitelů a štábů a vycvičenosti jednotek pro vedení integrovaných expedičních operací nejen pod vlajkou EU, ale i vlajkou NATO na požadované úrovni.

Při přípravě osob a jednotek začleněných do zdrojového rámce pro vytvoření CZE/SVK Battle Group EU, včetně příslušníků AČR vyčleněných pro EU OHQ, je nutno se opírat o zkušenosti získané ozbrojenými silami členských států EU především Bundeswehrem v průběhu operace EUFOR RD CONGO.

Závěr

Ze skupiny Battle Groups budovaných pro EU má CZE/SVK Battle Group EU některé charakteristické rysy, které ji dělí od ostatních Battle Groups EU.

Za prvé, žádná z pěti největších evropských mocností (Francie, Německo, Velká Británie, Itálie a Španělsko) se přímo nepodílí na výstavbě této Battle Group, což je závažná skutečnost s ohledem na váhu a vliv, které má těchto pět států v rámci procesu realizace ESDP.

Za druhé, Battle Group se skládá z kontingentů dvou středně-malých členských států EU, které sice mají velké zkušenosti z vedení soudobých mírových operací, ale žádné zvláštní znalosti ani zkušenosti z vedení integrovaných expedičních operací válečných. Proto (jako důsledek toho) mají oba státy zúčastněné na budování Battle Group omezenou možnost strategické mobility, zvláště co se týká vzdušné a námořní přepravy.

Za třetí, oba státy jsou schopny vytvořit Battle Group jako monolitní celek jak na institucionálním (oba jsou členy EU a NATO), tak jazykovém (absence jazykové bariery) základě.

Za čtvrté, obě země mají vysoce odborně zdatné a vycvičené profesionální ozbrojené síly. Nezdá se proto být velmi pravděpodobné, že by výstavba Battle Group EU měla významný vliv na transformaci sil jako u některých jiných velikostí podobných zemí EU.

Co je však naprosto jisté – výstavba Battle Group EU bude mít enormní dopad na pořízení kvalitní výzbroje a techniky, provádění vojensko-odborné přípravy vojenských profesionálů a výcviku jednotek připravovaných pro nasazení do integrovaných expedičních operací v oblastech vzdálených 6500–8500 km od evropského kontinentu.

Poznámky k textu:

- [1] Evropské ústavní smlouvy z 29. října 2004.
[2] Fiktivní mise OSN v Cheblandu (United Nations Mission Organization in Chebland).

Použitá literatura:

- GRANHOLM, N., JONSON, P. *EU-Battlegroups in Context. Underlying Dynamics, Military and Political Challenges*. Swedish Defence Research Agency-Defence Analysis, Stockholm, March 2006, str. 3-5, 8-12, 18.
- GRMELA Libor. *Poznámky získané během zahraniční služební cesty na OHQ Postupim a zahraniční služební cesty k Nordic Battle Group*. Příloha č. 4, VeSpS Olomouc, květen 2007, str. 1-3.
- HALÍŘ Leoš, *Dokumentace závěrečného VŠC. Námět VŠC. ÚOTS UO Brno*, duben 2007, str. 1-2 (příloha č. 6; prezentace, snímek 2), Plán řízení, str. 1.
- JANOŠEC Josef, CSc. *Možnosti integrace ozbrojených sil v NATO a EU*. Brno: Výzkumné centrum bezpečnosti, 15. června 2007; prezentace, snímek 13.
- KERTTUNEN M., KOIVULA, T., JEPSSON. T *EU Battlegroups: Theory and development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College, Department of Strategic and Defence Studies, Edita Prima Oy Helsinki 2005, str. 25.
- LINDSRTOM Gustav. *The Headline Goal, European Union Institute for Security Studies*, Paris, January 2007, str. 1-3.
- An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*. European Defence Agency, Levi, October 3rd, 2006, str. 1.
- EU OHQ CJ3, Operační dokumentace EU OHQ a EUFOR RD CONGO 2006*. Prezentace EUFOR RD CONGO – Operational Rehearsal. Potsdam, 2006, snímek 4, 7, 9 a 21.
- Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Pub 1-02 (US Acronyms and Abbreviations and NATO Terms). Washington DC: Office of the Chairman the Joint Chief of Staff, 23 March 1994, str. 336.
- http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Special_Forces.

Zkratky užívané v článku a schématech:

AUT	Austria	Rakousko
BB	Battleship	bojová loď
BGHQ	Battle Group Headquarters	velitelství Battle Group
BOMB	---	bomba, nálože, výbušné zařízení
BPY	Battle Position Error (Y)	odchylka (chyba) v určení bojové pozice
CCT	Combat Camera Team	tým válečných zpravodajů
CIS	Communication and Information Systems	komunikační a informační systémy
CS	Combat Support	bojová podpora
CSS	Combat Service Support	všestranné bojové zabezpečení
CZE/SVK Battle Group EU	Czech and Slovak Battle Group European Union	česko-slovenské bojové uskupení Evropské unie
DEU	Deutschland	Německo
DRUG	Drug Operation	operace Droga (zásah) proti překupníkům drog
EOD	Explosive Ordnance Disposal	odřad likvidace výbušného materiálu
ESDP	European Security Defence Policy	evropská bezpečnostní a obranná politika
EU FHQ	European Union Force Headquarters	velitelství sil Evropské unie
EU OHQ	European Union Operation Headquarters	operační velitelství EU
EUBGs	European Union Battle Groups	bojová uskupení Evropské unie
EUMS	European Union Military Staff	vojenský štáb Evropské unie

EW	Electronic Warfare	elektronický boj
FHQ	Force Headquarters	velitelství sil
FST	Forward Surgical Team	předsunutý chirurgický tým (bývalý MASH)
GAERC	General Affairs & External Relations Council	Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy
HG	Head Goal	hlavní cíl
HMV	---	hlavní místo velení
INFOOPS	Info-Operations	informační operace
IO	Info-Operations	informační operace
KVD	---	kurz vyšších důstojníků
MASS	Mass Demonstrations	masové demonstrace
MP	Military Police	Vojenská policie
NEC	Network-Enabled Capability	integrované bojové informační prostředí
NRF	NATO Response Force	síly rychlé reakce NATO
OTC	---	odborné taktické cvičení
OTS VŘ	---	operačně taktický systém velení a řízení
PI	Public Information	informace určené pro veřejnost
PrÚU	---	praporní úkolové uskupení
SAFE	---	útočiště (tajný úkryt) sil protivníka
SEAL	Sea-Air-Land (team)	speciální síly vojenského námořnictva USA (námořně-vzdušně-pozemní tým) [ekvivalent britské SBS - Special Boat Service]
Sk	---	skupina
SO	Special Operations	speciální operace
SOF	Special Operations Forces	síly pro vedení speciálních operací
SOOS	---	společný obraz o operační situaci
SpecS	SF- Special Forces	speciální síly
SpS	Joint Force	společné síly
SPY	Spy	nepřátelský vyzvědač
SRD	Short Range Defence	prostředky protivzdušné obrany krátkého dosahu
SRR	---	síly rychlé reakce
ŠN	---	štábní nácvik
TMV	---	taktické místo velení
TPT	Tactical Psychological Team	taktický psychologický tým
UNMOCH	United Nations Mission Organization in Chebland	organizační mise OSN v Cheblandu
VeSpS	JFC - Joint Force Command	velitelství společných sil
VŠC	CPX - Command Post Exercise	velitelsko štábní cvičení
VzS	AF - Air Force	vzdušné síly
ZMV	---	záložní místo velení

Vybrané aspekty rozvoje zpravodajských oborů v podmínkách strategické vojenské zpravodajské služby

Vojenské zpravodajství prošlo v několika málo letech poměrně zásadními proměnami. Rozhodujícími byl vznik nových legislativních podmínek jeho existence, úprava zpravodajské činnosti a rozšíření parlamentní kontroly na rozvědnou složku. K uvedeným změnám se však váží i jiné, které představují nikoli pouze reakci na změnu zákonů a organizační struktury. Za nejvýznamnější je nutno považovat postupné hledání takového modelu fungování zpravodajské činnosti služby, který by byl odrazem změněných geopolitických podmínek, a od nich se odvíjejících změn mezinárodně-politické a bezpečnostní situace v euroatlantickém prostoru.

Úvod

Vojenské zpravodajství se nachází v situaci, kdy je zřejmá nezbytnost částečného ustoupení od zpravodajské činnosti proti jasně vymezeným cílům a respektování nových bezpečnostních fenoménů, při současném nepodlehnutí vlivu sekuritizace řady témat a zachování si tak schopnosti působit proti významným státním aktérům.

Nedá se konstatovat, že Vojenské zpravodajství je v pozici, ve které by se mohlo obrátit na některou další zpravodajskou službu či služby a od ní či nich beze zbytku přejímat zkušenosti a zavádět je do své praxe. Zpravodajská komunita na celém světě, avšak především v zemích, které jsme si zvykli označovat jako demokratické či západní, prokázala, že svou dosavadní činností není schopna beze zbytku plnit úkoly, pro které existuje tak, aby byla stejně účinná jako v době bipolárně rozděleného světa.

Bylo by zavádějící se domnívat, že právě Vojenského zpravodajství se tyto záležitosti netýkají, že právě ono má zcela (!) jasno v tom, kde se nachází jeho místo v systému české zpravodajské komunity, ale i spojeneckých zpravodajských orgánů. Diskuze o tomto by neměla směřovat k „likvidaci“ tradičního pojmání protivníků v jednotlivých segmentech rozvědné a kontrarozvědné činnosti služby, ale v důsledné specifikaci zaměření činnosti těchto dvou složek při zohlednění zejména personálních, odborných, ale i zdrojových možností.

Podmínky existence a činnosti každé demokratické zpravodajské služby jsou určovány motivy vedoucími k jejímu vzniku a následně stanovením úkolů, které má plnit. Tyto se postupem času a působením nejrůznějších vlivů mění, nicméně základní podstata činnosti by měla být dána původními záměry zřizovatele při zohlednění aktuálních a predikovaných bezpečnostních hrozeb. Pokud tomu tak není, zpravidla se vytvářejí podmínky umožňující snižování výkonnosti služby, služba se začíná „sama úkolovat“ a začíná podléhat vnějším vlivům, které ji zpravidla vedou mimo jí vymezený rámec požadované činnosti.

K naplňování smyslu existence Vojenského zpravodajství je nezbytné trvale hledat takovou zpravodajskou kvalitu, která by nejlépe zohledňovala původní úmysl zřizovatele a přitom reagovala na aktuální požadavky oprávněných adresátů zpravodajských výstupů.

V návaznosti na potřeby oprávněných adresátů produktů činnosti zpravodajských služeb dochází k prioritaci v zaměření jejich činnosti tak, aby tato vytvářela co nejvhodnější podmínky

k naplnění předmětných potřeb. Důsledkem této prioritizace dochází k přirozenému jevu, kdy se některé zpravodajské obory rozvíjejí cíleněji a dynamičtěji a jiné naopak „zakrňují“.

Jelikož je činnost zpravodajských služeb jednou z činností státu, je zcela pochopitelně limitována přidělenými materiálními a personálními zdroji. K zajištění co nejefektivnějšího využití těchto omezených zdrojů je potřeba zabezpečit rozvoj těch zpravodajských oborů, které budou rozhodující pro zpravodajskou činnost vedenou v souladu s aktuálními a predikovanými bezpečnostními hrozbami, potřebami ochrany především strategických a životních zájmů státu, stejně jako zájmem naplňovat jeho ambice v oblasti zahraniční politiky.

Nezbytnou součástí transformace národní strategické vojenské zpravodajské služby v podmínkách České republiky je i vymezení perspektivních zpravodajských oborů, jejichž rozvoj umožní vytvoření a dlouhodobé využívání schopností v souladu s požadavky na zpravodajskou činnost v prognózovaném bezpečnostním prostředí a širokém spektru operací vedených ozbrojenými silami.

Předkládaný příspěvek se svým obsahem nevztahuje výlučně na samotné Vojenské zpravodajství jako jednu ze tří zpravodajských služeb České republiky, ale na činnost vojenského zpravodajství na politicko-vojenské úrovni při zohlednění národních specifik, avšak při vědomí nezbytnosti zapojení do aliančních a unijních zpravodajských aktivit.

Doktrinální dokumenty

Ze základních doktrinálních dokumentů v oblasti bezpečnosti a obrany, kterými jsou Bezpečnostní strategie České republiky a na ni navazující Vojenská strategie České republiky, je dostatečně zřejmý význam vojenského zpravodajství pro naplňování jejich politicko-vojenských ambicí. Máme-li však hovořit o rozvoji vojenského zpravodajství v dlouhodobějším horizontu a o vymezení prioritovaných zpravodajských oborů, pak je potřebné vzít za základ některý z již existujících materiálů, který použitelným způsobem provádí predikci nejen vývoje bezpečnostního prostředí ve světě, charakter budoucích konfliktů a způsob vedení budoucích vojenských operací, ale též naznačuje nezbytný potenciál, který bude možné využít v budoucích aktivitách prováděných ozbrojenými silami členských států NATO, a tudíž i České republiky. Za takový využitelný materiál lze považovat dokument „Strategická vize: Vojenská problematika“ zpracovaný štáby strategických velitelů NATO – vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě a vrchního velitele spojeneckých sil pro transformaci (příloha MC 324/1 Final z 28.5. 2004).

Podle naznačené strategické vize bude i nadále stěžejní misí NATO poskytování kolektivní obrany, stejně jako dosud. Nicméně podstata této mise se změnila a bude se i nadále vyvíjet v souladu s potřebou přizpůsobení se Aliance novému bezpečnostnímu prostředí, kdy silnými bezpečnostními problémy 21. století bude globální hrozba terorismu, možné použití zbraní hromadného ničení a regionální nestabilita. Právě boj proti těmto hrozbám změní podstatu konfliktu a bude vyžadovat průběžné přizpůsobování se sil, koncepcí a potenciálu během nadcházejících desetiletí. Sběr zpravodajských informací, jejich analýza, šíření a sdílení bude rozhodující pro zkracování doby rozhodování mezi rozpoznáním bezpečnostního rizika a provedením požadovaného průběhu činností. [1]

Je zřejmé, že též vojenské zpravodajství jako jeden z klíčových komponentů schopností sil bude nuceno reagovat na konstatované, a dostatečně včas a v adekvátním rozsahu a kvalitě rozvíjet ty zpravodajské obory, které budou pro vedení efektivní zpravodajské činnosti v predikovaných podmínkách rozhodující.

Při využití [1] lze konstatovat, že

1. Přestože je rozsáhlá konvenční agrese vůči Alianci nepravděpodobná, k možnosti takové nové dlouhodobé vznikající hrozby nelze nepřihlížet. Aliance si může zvolit reakci na útok na bezpečnostní zájmy mimo euroatlantický region nebo intervenovat v konfliktech mezi státy s nezbytností vedení operací vysoké intenzity. Aliance si tedy musí zachovat schopnost vést intenzivní vojenské operace k zvládnutí rozsáhlejší konvenční hrozby.
2. Pokračující globalizace učiní alianční státy závislejší na širší stabilitě kdekoli na světě. Vliv regionálních nepokojů se zvýší vlivem využívání globální informační sítě k cílené podpoře nepokojů ze strany teroristických a extrémistických skupin.
3. Asymetrický boj je stále sofistikovanější a může dosáhnout hrozivých účinků přístupem k nejmodernějším technologiím. To se vztahuje jak ke konvenčním způsobům vedení konfliktů, tak především k šíření zbraní hromadného ničení s rostoucím počtem státních a nestátních aktérů.
4. Nadřazenost v rozhodování závisí na přesných a včasných informacích a prostředcích k jejich bezpečné výměně a interpretaci vzájemně odsouhlaseným způsobem. Shromažďování, analýza, šíření a sdílení zpravodajských informací mezi jednotlivými státy poskytuje základní rámec, na kterém je nadřazenost v rozhodování založena. Aliance musí rozvinout potenciál k trvalému získávání zpravodajských informací a provádět sledování, průzkum a činnosti související se zjišťováním cílů na všech úrovních velení, aby bylo možné identifikovat vyvíjející se hrozby co možná nejdříve. Navíc je třeba rozvinout schopnost získávat a vytěžovat zpravodajské informace ze všech zdrojů, včetně těch, které jsou odvozeny ze systémů založených na kosmickém monitoringu a vztahují se ke komplexním, mobilním a těžko identifikovatelným sestavám cílů.

V návaznosti na výše uvedená konstatování, lze dovodit, že strategické vojenské zpravodajství bude zaměřovat svou činnost současně pro plnění úkolů ve vztahu

- ❑ k potenciálnímu ozbrojenému konfliktu vysoké intenzity (zpravidla představovaného střetem mezi státními aktéry);
- ❑ k vedení vojenských operací obecně označovaných jako nebojové, mající zpravidla dekonfliktní a stabilizační cíle, při účasti ozbrojených sil členských států NATO a EU jednotkami expedičního charakteru,
- ❑ k podílu ozbrojených sil na plnění úkolů v kontextu tzv. boje proti globálnímu a mezinárodnímu terorismu v teritoriích mimo území České republiky.

V podmínkách České republiky budou úkoly strategického vojenského zpravodajství vymezeny v rozsahu pro národní strategickou zpravodajskou službu, která je v současné době v systému zpravodajské komunity a státní správy České republiky představována Vojenským zpravodajstvím ve smyslu zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství.

Strategické vojenské zpravodajství však bude představováno nikoli pouze činností ve prospěch politicko-strategické úrovně rozhodování exekutivních složek, ale taktéž činností pro vojensko-strategickou úroveň, tedy v zájmu přípravy a vedení vojenských operací. V této oblasti jsou rozhodujícími součástmi odbor vojskového průzkumu a elektronického boje MO, zpravodajský odbor Velitelství společných sil Armády ČR a všechny zpravodajské štáby vojsk.

Zpravodajská činnost musí být cíleně realizována v souladu s motivy vedoucími ke vzniku a vlastní existenci jednotlivých zpravodajských služeb, na základě predikovaných bezpečnostních hrozeb a v souladu s potřebou oprávněných adresátů zpravodajských informačních výstupů.

Samotná zpravodajská činnost je realizována v rámci jednotlivých fází zpravodajského cyklu. Pro vlastní řízení zpravodajské činnosti je rozhodující „fáze řízení“ v rámci zpravodajského cyklu, která je nezastupitelná v důsledné reflexi zadání oprávněných adresátů, aktuálního a předikovaného vývoje bezpečnostní situace, a to při současném zapracování dosud zjištěných zpravodajsky využitelných informací a poznatků.

Je nezbytné, aby samotné řízení zpravodajské činnosti bylo realizováno prostřednictvím stanovení cílů a následné tvorby postupů, kterými bude těchto dosaženo. Vhodným způsobem je uplatnění některé z manažerských metod, kupř. rozpracování fáze řízení zpravodajské činnosti v rámci procesního řízení při respektu ke zvláštnostem doprovázejícím zpravodajskou činnost.

Legislativní kritéria

Základním vymezením zaměřením pro realizaci zpravodajské činnosti jsou legislativní kritéria představující působnosti jednotlivých zpravodajských služeb České republiky, pro Vojenské zpravodajství explicitně vymezená ustanovením § 5 odst. 3 zákona č. 153/1994 Sb. Vymezením působností jednotlivým službám došlo k rozložení odpovědnosti za zabezpečování informací v jednotlivých segmentech, především bezpečnostní problematiky, mezi jednotlivé subjekty zpravodajské komunity.

Jelikož se jedná o vymezení působnosti státního orgánu, nemělo by v činnosti jednotlivých zpravodajských služeb docházet k duplicitním, resp. triplicitním činnostem v některých teritoriích či problematikách, jakkoli v praktické rovině se řada témat překrývá a záleží pouze na kvalitě národní spolupráce mezi jednotlivými službami, zda jejich činnost bude vzájemně kooperativní nebo rivalizující.

Za současného stavu absentuje silný koordinační prvek na úrovni Úřadu vlády České republiky, jelikož stávající sekretariát výboru pro zpravodajskou činnost Bezpečnostní rady státu nepředstavuje orgán, který by ve svém aktuálním postavení dokázal bezezbytku realizovat tolik potřebnou koordinační úlohu a zároveň plnit úlohu servisního prvku předsedy vlády v kontextu odpovědnosti exekutivy za činnost zpravodajských služeb.

Samotné zaměření činnosti jednotlivých zpravodajských služeb pak vychází ze stanovení tzv. vládních priorit, jejichž časová platnost je zpravidla jeden kalendářní rok. Obsahově pak tyto vládní priority jednak zohledňují aktuální stav a prognózovaný vývoj bezpečnostní situace, avšak též vybraná témata, která jsou exekutivou vnímána jako významný předmět zájmu, pro který vláda požaduje informační podporu. Pochopitelně samotné vládní priority nesmí být v rozporu se zákonnou působností jednotlivých služeb, což však nevylučuje, že na určitém tématu bude realizovat činnost více zpravodajských služeb v rámci svých zákonných kompetencí.

Pro vlastní realizaci zpravodajské činnosti je však nezbytné, aby byla stanovena zaměření zpravodajské činnosti, která budou představovat určitou vizi ve střednědobém časovém horizontu. Toto zaměření pak umožní, především v oblasti zpravodajství z lidských zdrojů (HUMINT), soustředit síly a prostředky pro vybudování kvalitního agenturního pokrytí umož-

ňujícího zabezpečování informací a poskytování služeb v souladu s požadavky na zpravodajské informace z určitého teritoria nebo o určité problematice.

Rozdíl v tomto zaměření pak bude pro rozvědnou část a kontrarozvědnou část. Rozvědná složka bude vycházet ze střednědobého zaměření zpravodajské činnosti, tj. soustředění sil a prostředků rozvědky v časovém horizontu tří až pěti let. Tento časový horizont představuje základní časový modul pro realizaci zpravodajských opatření vedoucích k adekvátnímu vytipování potenciálních lidských zdrojů, přípravu a realizaci opatření vedoucích k získání těchto osob k jednání ve prospěch zpravodajské služby.

Uvedený časový rámec představuje zároveň základní časový modul, který v rámci procesního řízení bude vytvářet podmínky pro provádění zpravodajských opatření a současně vytvoří zpětnou vazbu pro hodnocení úspěšnosti jednotlivých zpravodajských opatření, tedy vyhodnocování efektivity jejich realizace, přičemž kritériem zde nebude výlučně finanční hledisko ale poměr mezi vynaloženým časem, aktivitou operativních pracovníků, náročností realizovaných zpravodajských opatření při porovnání s kvalitou získaného agenturního pokrytí.

Pro kontrarozvědnou část není potřebné vytvářet zaměření zpravodajské činnosti ve střednědobém časovém horizontu, nýbrž postačí zaměření krátkodobější, zpravidla s roční validitou, neboť formy a metody zpravodajské práce používané kontrarozvědkou umožňují rychlejší reorganizaci sil a prostředků služby v souladu s aktuální zpravodajskou situací.

Obě zaměření zpravodajské činnosti, ať střednědobé pro rozvědku, tak krátkodobé pro kontrarozvědku, budou vycházet především z provedeného zpravodajského prognózování vedoucímu k predikci vývoje bezpečnostní situace v České republice, zájmových teritoriích a sledovaných problematikách. Zpravodajské prognózování bude vycházet nejen z obsahu informací a analýz produkovaných vlastní činností zpravodajských služeb, ale budou též zohledňovat výstupy rezortních i mimorezortních, státní i nevládních agentur a akademických pracovišť.

Specifikem pro činnost vojenského zpravodajství bude participace na informační podpoře vojensko-strategické úrovně ve vztahu k účasti jednotek Armády ČR v zahraničních operacích, kdy zpravodajské prognózování musí zohledňovat charakter budoucích ozbrojených konfliktů a především pak teritoriální předpoklad zasazení sil. Toto klade velké nároky na predikci nejen ohnisek vzniku napětí a konfliktů, ale též musí brát v úvahu politické ambice jednotlivých členských zemí NATO a EU, stejně jako těchto organizací jako celku.

Procesní řízení zpravodajské činnosti

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že procesní řízení zpravodajské činnosti bude dáno a následně rozpracována ve třech oblastech:

- ❑ působnost zpravodajské služby,
- ❑ priority stanovené vládou České republiky na určité časové období, zpravidla jeden kalendářní rok,
- ❑ úkoly stanovené *ad hoc* k zabezpečování informací ve vybraných segmentech exekutivního zájmu na základě stanovení oprávněných adresátů, zpravidla vlády či jejich určených členů.

Procesní řízení však musí rozpracovávat též oblast zaměření zpravodajské činnosti, která není primárně určena k samotnému zabezpečování zpravodajských informací, ale především k cílenému soustředění sil a prostředků zpravodajské služby, především při využívání HUMINT.

Podpůrná role zpravodajských oborů

Každý ze základních zpravodajských oborů, tedy HUMINT, signálové zpravodajství (SIGINT), zpravodajství z otevřených zdrojů (OSINT) a obrazové zpravodajství (IMINT), v závislosti na stupni svého rozvoje a rozsahu používání ve zpravodajské činnosti představuje schopnost zpravodajské služby získávat data a informace nezbytné k tvorbě výstupních zpravodajských informací. Obsah náplně jednotlivých zpravodajských oborů je většinou znám, na tomto místě bych však rád upozornil na možnosti těchto zpravodajských oborů v jejich tzv. podpůrné roli.

Nejvýznamnějším zpravodajským oborem je HUMINT, jelikož výlučně zpravodajstvím z lidských zdrojů lze poznávat záměry jednotlivců či zájmových skupin, jejichž jednání má či může mít vliv na chráněné zájmy v oblasti obrany a bezpečnosti.

Významnou rolí však taktéž může být využívání potenciálu HUMINT při vlivových operacích, kdy zpravodajská služba se svou činností podílí na prosazování politiky státu za jeho hranicemi paralelně s diplomatickými cestami. Zde záleží na ambicích exekutivního vedení státu, zda jsou tyto natolik autonomní, že vytvářejí potřebu budování vlivové agentury v rozhodujících společenských segmentech zájmového teritoria. Rozhodně však v kontrarozvědné oblasti je HUMINT jediným rozhodujícím zpravodajským oborem, který může vytvořit podmínky k rozpoznání činností cizí vlivové agentury proti vlastnímu státu.

SIGINT vytváří nejen možnosti pro vlastní získávání podkladů ke tvorbě vlastních informačních výstupů, ale při vhodném zacílení mu umožňuje taktéž účinnou podporu jiným zpravodajským oborům, zejména při práci s agenturou HUMINT.

SIGINT lze výhodně využít při zaměření činnosti zpravodajských pracovníků na zájmové osoby či skupiny splňující vybraná kritéria. V praktické rovině se jedná zejména o identifikaci vztahů mezi jednotlivci v zájmové skupině a monitoring aspektů ze života této komunity využitelných v další práci v rámci HUMINT. Toto využití SIGINT lze v budoucnu vnímat jako aktuální především při monitorování složení a vazeb uvnitř teroristických skupin.

Další z podpůrných rolí SIGINT je jeho úloha při monitoringu rádiového provozu v lokalitě, ve které je plánována některá z operací HUMINT, především schůzková činnost s osobou jednající ve prospěch zpravodajské služby, jejichž zpravodajská hodnota je vysoce nadstandardní.

OSINT je zpravodajským oborem, který při vhodném použití dokáže vytvořit podmínky umožňující efektivnější využívání HUMINT a SIGINT. Záleží však na rozsahu, v jakém bude prvek OSINT plnit úkoly cíleného monitoringu otevřených zdrojů sloužícího k získávání podkladů pro výstupní informační produkty. Významnou pozici však může OSINT zaujímat při zaměřování agentury HUMINT, kterou budou následně rozpracována zpravodajsky relevantní témata, která se stala předmětem zájmu zejména investigativních reportérů, to především v oblastech chráněných obranným zpravodajstvím.

Při samotném využívání OSINT je zcela nezbytné opustit představu, že čím širší spektrum veřejně dostupných informačních nosičů je vytěžováno, tím efektivnější se OSINT stává.

Ve skutečnosti je potřebné provést důkladné vyhodnocení serióznosti a relevantnosti jednotlivých dostupných médií, a na základě tohoto se zaměřit pouze na vytěžování úzce specifikovaného segmentu těchto informačních bází. Rozhodující platformu pro OSINT představují především specializované zpoplatněné internetové servery.

IMINT je zpravodajským oborem, u něhož nelze v rámci českého vojenského zpravodajství předpokládat dominující postavení mezi zpravodajskými obory. U jednotek Armády ČR je zřejmé tyto nebudou nasazeny, především v zahraničních operacích, k vedení samostatné bojové činnosti, ale naopak budou zařazeny v sestavě většího úkolového uskupení. Na základě toho lze dovodit, že tzv. vedoucí národ bude disponovat zpravodajskou schopností v oboru IMINT, která bude dostatečná pro vedení vojenských operací v teritoriu zasazení sil. Proto by nebylo adekvátní, aby české vojenské zpravodajství zaměřilo svou pozornost při rozvoji tohoto zpravodajského oboru na výstavbu autonomního a informačně plně kompetentního prvku srovnatelného se službami tzv. velmocí.

IMINT v podmínkách strategického vojenského zpravodajství České republiky bude vhodné budovat v rozsahu podpůrného zpravodajského oboru, jehož využití bude především ve vztahu k HUMINT a SIGINT. Zde nutno uvést, že IMINT může vhodně sloužit nejen k cílenému zaměření agentury HUMINT a prostředků SIGINT, ale taktéž poskytnout verifikační zpětnou vazbu k informacím získaným těmito dvěma dominantními zpravodajskými obory. V kontextu tohoto je potřebné, aby prvek IMINT soustředil úsilí svého rozvoje právě na získání schopností, které budou dostačující pro plnění dvou shora naznačených rolí a vytvořil si dostatečné podmínky k tomu, aby disponoval přístupy k obrazovým informacím takové vypovídací hodnoty, jež bude adekvátní předpokládaným úkolům.

Uvedené představuje možnosti, které budou vytvářet optimální kombinaci pro využívání širokého potenciálu všech čtyř základních zpravodajských oborů, a to zejména v rámci nezbytného vedení všezdrojového zpravodajství. Schopnost realizovat všezdrojové zpravodajství však představuje nutnost vybudovat kompetenčně silný koordinační orgán v oblasti výkonu zpravodajské činnosti, který bude při tvorbě výstupních informačních produktů rozlišovat dostatečnost poskytnutých informací či naopak bude schopen definovat úkoly zpravodajským oborům v jejich podpůrné činnosti k doprovázení získaných informací nebo jejich doplnění.

Jak je již naznačeno na počátku příspěvku, národní strategická vojenská zpravodajská služba je a bude v rozvoji uvedených čtyř zpravodajských oborů, které jsou rozhodující v jeho činnosti, omezeno finanční náročností a personálními limity.

Nedílným aspektem možného rozvoje jednotlivých zpravodajských oborů i všezdrojového zpravodajství jako celku je zdrojový rámec rezortu obrany České republiky, kdy především v posledních letech dochází k jeho trvalému snižování, a to v přímém rozporu s některými politickými deklaracemi a deklarovanými spojeneckými závazky. Vytváření zdrojového rámce pro zpravodajskou činnost musí vycházet z potřeb rozhodujících představitelů Ministerstva obrany na zpravodajské zabezpečení politicko-vojenského a vojensko-strategického rozhodování.

Samotné vedení rezortu by mělo zohledňovat zvyšování efektivity zpravodajské činnosti na strategické úrovni jako nutnou podmínku pro vedení jakékoli činnosti ozbrojených sil v době nových bezpečnostních fenoménů.

Priorizace zpravodajských oborů

V návaznosti na shora uvedená omezení pak bude možné jednotlivé zpravodajské obory při činnosti vojenského zpravodajství rozvíjet pouze v souladu s důsledně stanovenou prioritizací jednotlivých oborů, která však nesmí vycházet z osobních ambicí funkcionářů či pouhého formálního stanovení těchto priorit.

Je nezbytné, aby priorizace zpravodajských oborů vycházela z vyhodnocení požadavků na informace a zpravodajských zkušeností se způsoby, jak tyto požadavky uspokojit. Na základě formulovaných poznatých potřeb lze v dlouhodobém horizontu stanovit požadavky na schopnosti jednotlivých zpravodajských oborů a tomuto přizpůsobit jejich cílený rozvoj. Je dostatečně validní, že rozhodný akcent bude muset být položen na HUMINT jako nejvhodnější způsob pro poznání záměrů protivníka. Z předchozího textu lze též dovodit i základní prioritizaci ostatních zpravodajských oborů v pořadí, jak je uvádím, tj. SIGINT, OSINT a IMINT, zde však nutno míru a směr rozvoje těchto oborů odvodit z role, kterou by tyto obory měly plnit jednak v rámci všezdrojového zpravodajství a jednak omezeně jako podpora jiných zpravodajských oborů.

Nezbytným atributem by mělo být vytvoření silné koordinační pozice vybraného organizačního celku, jehož primární činností by byla samotná realizace všezdrojového zpravodajství. Tento celek by pak měl mít možnost kontinuálně vyhodnocovat podíl jednotlivých zpravodajských oborů na hlavních činnostech vojenského zpravodajství, především v oblasti informační podpory oprávněných adresátů, a vyhodnocovat tak aktuální stav a stanovovat nezbytnost a základní směry jejich rozvoje.

Zde nutno uvést, že priorizace jednotlivých zpravodajských oborů může podléhat změnám vycházejícím z rozdílných požadavků na činnost Vojenského zpravodajství jako národní strategické vojenské zpravodajské služby a zároveň v kontextu případných změn v celé zpravodajské komunitě České republiky.

Naznačený koordinační prvek by při plnění uvedených úkolů měl disponovat informačními produkty a vstupy pro jejich tvorbu analyticko-informačním pracovištěm, stejně jako by měl mít možnost zohlednit ve své činnosti vývoj požadavků oprávněných adresátů a zdrojové možnosti služby. Ve své činnosti pak bude nezbytné, aby předmětný organizační prvek disponoval pravomocí předkládat příslušnému funkcionáři variantní návrhy na realokaci finančních zdrojů (uvnitř organizační struktury) v závislosti na vyhodnocených potřebách nezbytného, resp. žádoucího rozvoje jednotlivých zpravodajských oborů.

Literatura:

- [1] Strategická vize: Vojenská problematika zpracováno štáby strategických velitelů NATO – vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě a vrchního velitele spojeneckých sil pro transformaci (příloha MC 324/1 Final z 28. 5. 2004).

Přechod státu z mírového na válečný stav

Tento článek vznikl jako reakce na názory části bohužel i odborné veřejnosti, které se dají parafrázovat slovy: „Co nám to tu povídáte, vždyť máme profesionální armádu a ministr obrany [Jaroslav Tvrdík – poznámka autorů] řekl, že mobilizace nebude.“ Cílem příspěvku je uvést do souvislostí některá ustanovení z vybraných bezpečnostních dokumentů.

K přechodu státu z mírového stavu do stavu ohrožení státu a válečného stavu je vytvořen systém mobilizace. Vojenská strategie ČR v čl. 32 stanovuje, že: „Válečná struktura mobilizovaných ozbrojených sil nepřesáhne navýšení o 1,2 násobek mírových počtů. ...“.

1. Mobilizace

Systém mobilizace je účelový systém k zajištění realizace procesů spojených s mobilizací. Mobilizace je činnost zabezpečující přípravu na válku nebo na jiné případy ohrožení pomocí shromáždění a organizování prostředků státu. Ozbrojené síly nebo jejich část jsou uvedeny do stavu pohotovosti pro případ války nebo jiného ohrožení státu. Obsahem mobilizace je soustřeďování osob, zásob a materiálu pro aktivní vojenskou službu.

Jde tedy o činnost zabezpečující uvedení lidského a hospodářského potenciálu do stavu pohotovosti k zabezpečení uchování základních funkcí státu, potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva za stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Již v míru se v zájmu zabezpečení obrany státu připravuje systém mobilizace ozbrojených sil a hospodářské mobilizace.

Systém hospodářské mobilizace zajišťuje organizační, materiální, personální a další opatření, kterými ústřední správní úřad zabezpečuje mobilizační dodávky pro potřeby ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů za stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Systém mobilizace ozbrojených sil zajišťuje organizační, materiální, personální a další opatření, kterými ústřední správní úřad zabezpečuje doplnění ozbrojených sil osobami a věcnými prostředky. Jde tedy o organizované hromadné povolání vojáků mimo činnou službu k mimořádné službě, doplnění početních stavů sil vojenských útvarů na válečné počty a v materiální oblasti doplnění majetku a zabezpečení služeb.

Systém mobilizace ozbrojených sil je vytvářen k naplnění schopnosti organizovaně přejít z mírového na válečný stav. Tato schopnost je naplňována realizací především následujících procesů:

- ❑ reálným plánováním činností potřebných pro mobilizační rozvinutí,
- ❑ aktualizací zpracovaných plánů,
- ❑ procvičením zplánovaných činností,
- ❑ přípravou funkcionářů a štábů k realizaci zplánovaných činností a výkonu válečných funkcí,
- ❑ všestranným zabezpečením mobilizace.

Struktura ozbrojených sil je tvořena ústředním správním úřadem (Ministerstvem obrany) jehož součástí je i Generální štáb Armády ČR, operačně taktickými stupni velení: velitelstvím společných sil (VeSpS) a velitelstvím sil podpory a výcviku (VeSPodV), svazky, útvary a zaří-

zeními. Základním výkonným prvkem pro provedení mobilizačního rozvinutí ozbrojených sil je vojenský útvar nebo zařízení.

Mobilizační rozvíjení ozbrojených sil je postaveno na **principu branné povinnosti občanů ČR**. Branná povinnost je povinností všech občanů České republiky (bez rozdílu pohlaví) plnit úkoly ozbrojených sil. Zahrnuje především povinnost občana podrobit se odvodnímu řízení a konat vojenskou činnou službu. Brannou povinnost občan plní dnem následujícím po dni, kdy dovrší 18 let do 60 let věku za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu. Po provedené reformě Armády ČR v míru občané plní brannou povinnost pouze dobrovolně.

Dobrovolně občan přebírá brannou povinnost, pokud požádá o povolání do služebního poměru vojáka z povolání. Tato žádost se podává písemně na teritoriálně příslušné krajské vojenské velitelství. Na základě zjištění zdravotního stavu a schopností občana vykonávat vojenskou činnou službu vydá ředitel krajského vojenského velitelství rozhodnutí, které se považuje za rozhodnutí vydané v odvodním řízení.

Občan může také písemně požádat u teritoriálně příslušného krajského vojenského velitelství o zařazení do aktivní zálohy. Jestliže není momentální potřeba ozbrojených sil o vojáky v aktivní záloze naplněna a občan je zdravotně způsobilý, uzavře dohodu o zařazení do aktivní zálohy.

2. Doplnování ozbrojených sil osobami

Pro potřeby doplňování ozbrojených sil osobami se vytváří záloha ozbrojených sil, která se skládá z povinné zálohy a aktivní zálohy.

2.1 Aktivní záloha ozbrojených sil

Aktivní záloha je součástí zálohy ozbrojených ČR. Tato záloha se využívá především pro doplňování ozbrojených sil ČR za stavu ohrožení státu, za válečného stavu, ale i při vzniku ohrožení nevojenského charakteru. Zálohy mohou použít k záchranným pracím při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy a zdraví osob, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí v duchu zákonů.

Aktivní záloha (AZ) vznikla na základě potřeb Armády ČR a na základě zájmu vojáků v záloze o zařazení do jejich jednotek. Zájemci o službu v aktivní záloze se mohou obrátit na krajská vojenská velitelství (KVV), které jsou místně příslušné jejich trvalému pobytu.

Hlavními sledovanými cíli pro vytvoření aktivní zálohy je vytvořit kvalitní zálohu ozbrojených sil ČR připravovanou v době míru pro použití za stavu ohrožení státu a válečného stavu, vytvořit jednotky k řešení krizových situací na teritoriu krajů, zejména k pomoci při živelních pohromách, ekologických a průmyslových haváriích, zabezpečit civilní kontrolu uvnitř AČR po zrušení základní služby a využít zájem občanů a bývalých příslušníků AČR – vojáků v základní nebo náhradní službě a vojáků z povolání (VZP) – aktivně se zapojit do činnosti AČR.

Podmínky pro zařazení občana do aktivní zálohy jsou: zdravotní způsobilost žadatele a jeho trestní bezúhonnost, potřeba ozbrojených sil, uzavření dohody mezi žadatelem a krajským vojenským velitelstvím. Dohodu o zařazení do aktivní zálohy uzavírá s žadatelem příslušné KVV na dobu tří let. Dohodu lze uzavírat opakovaně.

Dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti zaniká uplynutím doby, na kterou byla dohoda uzavřena, a není-li zájem dohodu obnovit jak ze strany vojáka v aktivní záloze, tak

příslušného KVV. Zánik je právoplatný dnem dodání písemného odstoupení vojáka od dohody o zařazení do aktivní zálohy příslušnému KVV nebo dnem dodání písemného odstoupení od dohody příslušným KVV vojákově v aktivní záloze. V případě, že je voják na vojenském cvičení, může od dohody odstoupit dnem následujícím po dni skončení vojenského cvičení.

2.2 Povinná záloha

Povinná záloha je součástí zálohy ozbrojených sil ČR. Tato záloha se využívá především pro doplňování ozbrojených sil ČR za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Povinnou zálohu tvoří vojáci:

- ❑ vyřazení z aktivní zálohy, pokud podléhají branné povinnosti,
- ❑ vojáci z povolání, kterým zanikl služební poměr, pokud podléhají branné povinnosti,
- ❑ vojáci, kteří byli odvedeni za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, před povoláním k výkonu mimořádné služby a vojáci propuštěni z výkonu mimořádné služby, pokud podléhají branné povinnosti.

Hlavním sledovaným cílem pro vytvoření povinné zálohy je vytvoření početné zálohy ozbrojených sil schopné připravit se k plnění úkolů ozbrojených sil a za stavu ohrožení státu a válečného stavu umožnit občanům splnění povinnosti a práva podílet se na zajištění bezpečnosti ČR a zajistit civilní kontrolu ozbrojených sil ČR.

2.3 Příprava záloh

K plnění úkolů ozbrojených sil se zálohy připravují formou cvičení. V míru jsou prováděna **vojenská cvičení a výjimečná vojenská cvičení**. Příprava záloh je pravidelně prováděna u aktivních záloh, ale i povinné zálohy mohou provádět výcvik.

Vojenské cvičení je přípravou **vojáka v aktivní záloze** k plnění úkolů ozbrojených sil. Voják v aktivní záloze – bez vykonané základní nebo náhradní služby – vykoná v prvním roce trvání dohody vojenské cvičení v délce do osmi týdnů v kalendářním roce. V dalších letech trvání dohody vykoná vojenské cvičení v délce do tří týdnů v kalendářním roce. Voják v aktivní záloze – s vykonanou základní nebo náhradní službou – absolvuje vojenské cvičení v délce do tří týdnů v každém kalendářním roce trvání dohody. Termíny vojenských cvičení jsou plánovány a voják v aktivní záloze je s nimi seznamován na začátku kalendářního roku. Celková délka cvičení není absolvována v jednom časovém úseku, ale je obvykle rozdělena do několika částí.

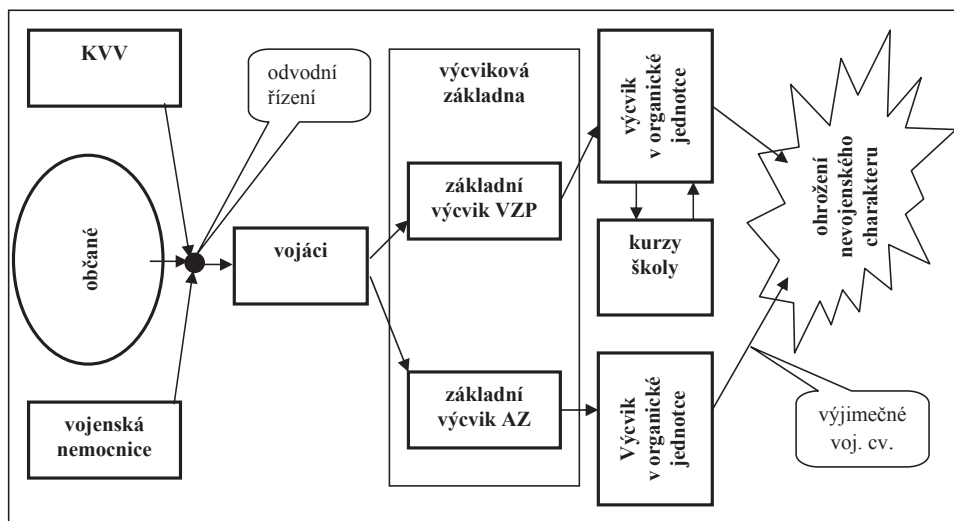
Voják v povinné záloze může na základě své písemné žádosti podané příslušnému krajskému vojenskému velitelství vykonat vojenské cvičení v délce do deseti týdnů v kalendářním roce.

Voják v aktivní záloze může být neplánovaně povolán na **výjimečné vojenské cvičení** vyžadující-li to záchranné práce při živelních pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, životní prostředí nebo značné majetkové hodnoty pokud takové nařízení vydá vláda ČR. Jeho délka je do čtrnácti dní v kalendářním roce.

Voják v povinné záloze může za stejných podmínek vykonat **výjimečné vojenské cvičení** v délce do čtrnácti dní v kalendářním roce pokud o jeho vykonání písemně požádá příslušné krajské vojenské velitelství.

Při krizích nevojenského charakteru mohou být v rámci integrovaného záchranného systému (IZS) nasazeny jednotky, útvary nebo úkolová uskupení (ÚU) AČR. Na řešení těchto úkolů se

podílejí především záchranné prapory, ale mohou být nasazeny i jednotky profesionální armády, případně jednotky aktivních záloh povolanych na výjimečné vojenské cvičení. Viz obr. 1.

Obr. 1: Schéma přípravy a možného použití AČR

2.4 Odvodní řízení

Prvním úkonem k naplnění branné povinnosti, jako povinnosti občana, je jeho podrobení se **odvodnímu řízení** za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Vláda stanoví nařízením počty občanů povinných podrobit se odvodnímu řízení podle ročníku jejich narození nebo podle jejich odborné kvalifikace podle potřeby ozbrojených sil.

Občan vyplní dotazník zaslaný mu příslušným krajským vojenským velitelstvím, vyžádá jeho doplnění registrujícím lékařem, a s jednou fotografií o rozměrech 35 x 45 mm, odpovídající jeho současné podobě, a nejpozději do třiceti dnů ode dne jeho dodání jej vrátí.

Krajské vojenské velitelství na základě nařízení vlády občany zapíše k odvodnímu řízení podle údajů získaných z evidence obyvatel, které mu poskytne Ministerstvo vnitra (MV) z informačního systému.

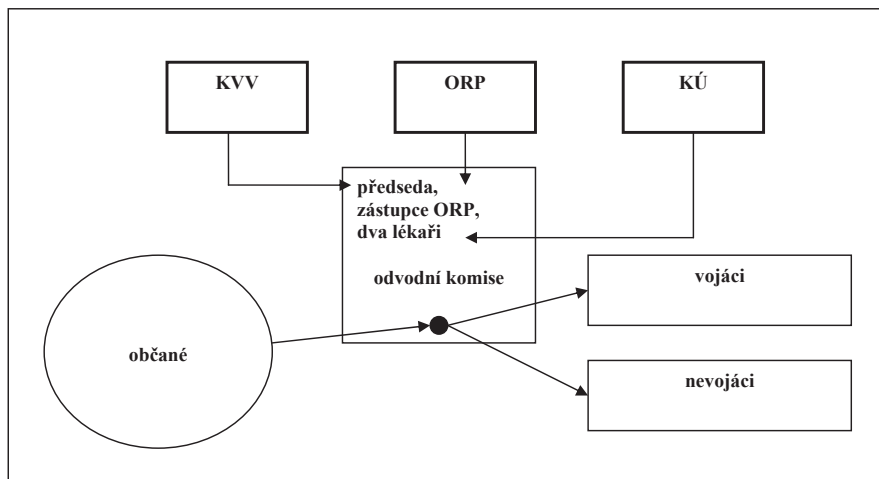
V odvodním řízení **se rozhoduje o schopnosti** nebo **o neschopnosti** občana vykonávat vojenskou činnou službu na základě zjištění zdravotního stavu. K provedení odvodního řízení krajské vojenské velitelství zřídí čtyřčlenné odvodní komise. Předsedou je ředitel krajského vojenského velitelství nebo jím určený zástupce, členy jsou zástupce obecního úřadu obce s rozšířenou působností (ORP), určený starostou, a dva civilní lékaři. Odvodní komise se ustavují nejpozději do deseti dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu a zahajují svoji činnost nejpozději do dvou měsíců po jejich ustavení. Viz obr. č. 2.

2.5 Povinnosti obecních a krajských úřadů

K provádění odvodů, podle požadavků ředitele krajského vojenského velitelství, obecní úřad obce s rozšířenou působností zajistí zástupce obce jako člena odvodní komise, místnosti

k provedení odvodů a jejich vybavení, údržbu a technický provoz. Zároveň proplácí veškeré náklady s tím spojené.

Krajský úřad (KÚ) zajistí dva civilní lékaře jako členy odvodní komise a ostatní zdravotnické pracovníky a materiální zabezpečení lékařských prohlídek. Proplácí náklady s tím spojené, dále proplácí náklady spojené s vyplňováním zdravotní části dotazníku registrujícím lékařem a jeho vyhodnocením lékařem odvodní komise.

Obr. 2: Schéma odvodního řízení

Zdravotnická zařízení jsou povinna na vyžádání lékařů odvodních komisí, přezkumných komisí a vyšších přezkumných komisí pro potřebu posuzování zdravotní způsobilosti občanů k výkonu vojenské činné služby, provádět lékařské prohlídky a odborná vyšetření, vydávat lékařské nálezy, posudky a podávat zprávy o průběhu jejich nemocí a pořizovat výpisy ze zdravotní dokumentace.

3. Doplnění majetku a zabezpečení služeb

Doplnění majetku (výzbroje, techniky a materiálu) a zabezpečení služeb pro mobilizačně rozvinované ozbrojené síly Ministerstvo obrany provede z vlastních zdrojů a ze zdrojů civilního sektoru. Vybrané druhy techniky a výzbroje jsou v minimálním množství uloženy ve vojenských skladech, případně jsou skladovány smluvně na komerčním základě u civilních organizací nebo ve státních hmotných rezervách.

Další potřebný majetek se bude zabezpečovat z civilního sektoru jako nezbytné mobilizační dodávky nebo jako věcné prostředky.

V rámci hospodářských opatření pro krizové stavy budou zajištěny nezbytné dodávky v systému nouzového hospodářství, mobilizační dodávky v systému hospodářské mobilizace a odběru materiálu ze státních hmotných rezerv. Předmětem mobilizačních dodávek jsou zejména výrobky, práce a služby dodávané pro zabezpečení ozbrojených sil, které jsou na trhu běžně nedostupné. Touto formou se bude řešit doplnění potřebné vojenské techniky, výzbroje a materiálu, ale také dodávky služeb (např. v oblasti telekomunikací, zdravotnictví a dopravy). Objednavatelem dodávek bude Ministerstvo obrany.

3.1 Doplnění věcnými prostředky

Při vyčerpání možností rezortu obrany se využijí pro potřeby doplnění ozbrojených sil majetkem a službami věcné prostředky. **Věcnými prostředky** jsou movité a nemovité věci ve vlastnictví státu, územních samosprávních celků, právnických osob a fyzických osob nebo jimi poskytované služby, které lze využít v zájmu zajišťování obrany státu.

V mírovém stavu jsou v rezortu MO prováděny kalkulace, porovnání, vyhodnocování a zpracování souhrnných požadavků. Na základě analýzy potřeby, monitoringu vybraných registrů ústředních správních úřadů a územních samosprávních celků, je prováděna celková bilance možností zabezpečení. Výstupním dokumentem je „Plán věcných prostředků“.

K zabezpečení procesu zpracování dílčích plánů obrany územních samosprávních celků jsou poskytovány údaje o potencionálních požadavcích ozbrojených sil ČR ve formě „Balance věcných prostředků“. K poskytnutí těchto údajů se využívají informační systémy pro plánování obrany státu. Územní samosprávné celky v rámci svého plánovacího procesu provedou kalkulace a bilance, jejímž výsledkem je rozdělení zdrojů pro zabezpečení požadavků všech krizových stavů. Zásadou pro toto rozdělení je rovnoměrnost v rámci teritoria. Vedou soupisnou evidenci o určených věcných prostředcích a jejich vlastních. Na základě těchto požadavků správní úřady vedou evidenci o věcných prostředcích, provádí výběry a určení věcných prostředků.

V míru se věcné prostředky nezajišťují ani nepovolávají. Po identifikaci hrozby, po vyhlášení opatření v rámci státu a ozbrojených sil ČR budou ze strany součástí ozbrojených sil ČR upřesněny požadavky na doplnění věcnými prostředky. Konkrétní požadavky rezortu MO budou uplatněny za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu cestou územně správních celků. Ze strany krajských vojenských velitelství dojde k navázání úzké součinnosti s příslušnými obecními úřady obcí s rozšířenou působností (OÚ ORP) a předání návrhů na určení věcných prostředků již ve formě vyplněného dodávacího příkazu. Ze strany OÚ ORP budou vydány dodávací příkazy držitelům věcných prostředků. Rozhodnutím obecního úřadu obce s rozšířenou působností formou dodávacího příkazu se věc movitá nebo nemovitá nebo služba stává věcným prostředkem pro zajišťování obrany státu. Vlastní dodání věcných prostředků bude realizováno v průběhu stavu ohrožení státu a válečného stavu cestou OÚ ORP. Věcné prostředky převezmou krajská vojenská velitelství v součinnosti s útvary pro které budou věcné prostředky předurčeny.

4. Mobilizační přípravy

V období zhoršování mezinárodní bezpečnostní situace, která by mohla přerůst v rozsáhlý ozbrojený konflikt, budou prvky bezpečnostního systému přijímat adekvátní opatření k zajištění bezpečnosti ČR. V těchto opatřeních se stanoví úkoly ústavním institucím, ústředním správním úřadům, ozbrojeným silám a ostatním subjektům podílejících se na přípravě k obraně státu. V rámci těchto opatření bude mimo jiné **zahájena akvizice** potřebné výzbroje, techniky a materiálu. Tato akvizice bude prováděna různými formami i formou nezbytných a mobilizačních dodávek. K jejich zajištění bude přijímán upravený státní rozpočet a aktivovány hospodářské zdroje.

V rámci rezortu Ministerstva obrany budou v rámci přijatých opatření **upřesněny případně přeplánovány činnosti** potřebné pro mobilizační rozvinování ozbrojených sil. V rámci

Legenda:

- > Plánování mobilizace
- > Vyhlášení mobilizace
- ==> Dodání záloh a VP
- Prvky dislokované na území kraje

Zintenzivní se příprava funkcionářů a štábů k realizaci zplánovaných činností a budou se procvičovat zplánované činnosti včetně přípravy na vedení bojových a odborných činností. Tato příprava se zintenzivní jak u vojáků v činné službě, tak u zálohy ozbrojených sil. Vojáci v záloze budou předběžně vyrozumíváni o svém předurčení k vojenským útvarům.

65

návrh vlády mobilizační výzvou prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Řízení všech procesů provádí Generální štáb Armády ČR. Vyrozumění o mobilizaci ozbrojených sil a její řízení se bude provádět po linii velitelské podřízenosti. Vzhledem k povaze mobilizačních procesů a nezbytných součinnostních vazeb bude zajištěno zdvojené vyrozumívání. Krajská vojenská velitelství zabezpečí vylepení veřejné vyhlášky o mobilizaci ozbrojených sil a zajistí doručení povolávacích rozkazů předurčeným vojákům v záloze a dodávacích příkazů pro držitele věcných prostředků.

Zálohy a věcné prostředky budou doplňovány přednostně teritoriálně. Při vyhlášení mobilizace dotčené útvary a zařízení změní dočasně na základě zpracovaných plánů svou strukturu tak, aby zajistily organizované a plynulé přijetí vojáků v záloze do mimořádné služby a převzetí věcných prostředků od dodavatelů a splnily všechna opatření k rozvinutí na válečnou organizaci. Viz obr. 3 na předcházející straně.

Závěr

Pro přechod z mírového stavu do stavu ohrožení státu a válečného stavu jsou definovány procesy a jejich naplnění je vytvořen systém jehož struktura je tvořena a přizpůsobena tak, aby svým chováním zabezpečila realizaci požadovaných procesů.

Systém je flexibilní a vytváří možnost adekvátní reakce na definované bezpečnostní hrozby a poznaná bezpečnostní rizika. S narůstajícími bezpečnostními riziky systém umožňuje přejít od plánování a přípravy na realizaci jednotlivých opatření až po realizaci všeobecné mobilizace ozbrojených sil. V každém okamžiku naplňování daných procesů systém umožňuje reagovat na vývoj bezpečnostní situace, přerušit plněná opatření a přejít reverzním způsobem až do mírového stavu (v případě mobilizace provést demobilizaci).

Systém zabezpečuje schopnost rozvíjení ozbrojených sil ČR na strukturu umožňující adekvátní reakci na bezpečnostní hrozby a plnění úkolů k prosazení zájmů ČR.

Poznámka:

V článku autoři vycházejí z všeobecně dostupných materiálů, proto je celý systém popsán pouze schematicky.

Použitá literatura:

- NĚMEC, I., ŽILÍNEK, M., JURENKA, M., FRIMMER, J. *Občanské rezervy* [dílní studie], Brno, UO, 2006, 23 s.
- VEJMEK, O., at al. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*, Vyškov, 2005, 360 s.
- Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR*, Praha, MO ČR, 2002, 64 s.
- Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec*, Praha, MO ČR, 2003, 40 s.
- Reforma ozbrojených sil ČR*, Praha, MO ČR, 2001, 94 s.
- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb.*, o bezpečnosti České republiky, ve znění Ústavního zákona č. 300/2000 Sb.
- Zákon č. 219/1999 Sb.*, o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 222/1999 Sb.*, o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 585/2004 Sb.*, o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Pro doplňování ozbrojených sil České republiky se z vojáků v záloze vytváří záloha ozbrojených sil. Záloha se skládá z povinné zálohy a z aktivní zálohy. V aktivní záloze jsou vojáci nebo občané na základě dobrovolného převzetí výkonu branné povinnosti. Evidenci vojáků v aktivní záloze a s ní spojenou administrativní činností se zabývají zejména mobilizační oddělení krajských vojenských velitelství. Problematiku v oblasti aktivních záloh řeší následující článek.

Úvod

Současné aktivní zálohy se staly fenoménem ozbrojených sil České republiky v posledním roce 20. století, kdy tehdejší náčelník Generálního štábu Armády České republiky, armádní generál Ing. Jiří Šedivý, pozval vojáky v záloze na první dobrovolná vojenská cvičení. Z jejich účastníků vzniklo jádro aktivní zálohy. Jednotky aktivní zálohy začaly být soustavně budovány od roku 2002. V jednotlivých krajích začaly vznikat pěší roty, které byly určeny především k výpomoci při živelních pohromách a k ochraně objektů důležitých pro obranu státu v krizových situacích, např. při akutní hrozbě teroristického útoku nebo v případech zhoršení bezpečnostní situace. Mimo pěší roty byly dále postupně zakládány také specializované jednotky aktivní zálohy (tanková rota, mechanizovaná rota, ženijní rota, jednotka speciálních sil atd.).

Príslušníci aktivní zálohy se několik týdnů v roce věnují vojenskému výcviku, ve zbylém čase pak pracují ve svém civilním povolání. Kombinují tedy dvě kariéry – vojenskou a civilní.

Aktuální stav v oblasti branného zákonodárství

Občan nebo voják v povinné záloze dle § 27 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, mimo stav ohrožení státu nebo mimo válečný stav může dobrovolně převzít výkon branné povinnosti, pokud požádá o zařazení do aktivní zálohy dnem následujícím po dni, v němž dosáhne věku 18 let, na základě písemné žádosti podané příslušnému krajskému vojenskému velitelství.

Podmínkou zařazení do aktivní zálohy je zdravotní způsobilost občana nebo vojáka v povinné záloze, potřeba ozbrojených sil a uzavření dohody o zařazení do aktivní zálohy. Voják nebo krajské vojenské velitelství mohou od dohody písemně odstoupit před uplynutím doby, na kterou je dohoda uzavřena.

V souladu s Prozatímním organizačním řádem Ministerstva obrany, čj. 130127-1/2003-7542 ze dne 18. května 2004, ve znění pozdějších doplňků, odpovídají za jednotlivé oblasti výstavby a rozvoje aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky příslušné organizační útvary Ministerstva obrany v rozsahu své působnosti. Na základě rozhodnutí armádního generála Ing. Pavla Štefky byla celková odpovědnost za aktivní zálohu delegována na sekci rozvoje druhé sil – operační sekci Ministerstva obrany. Dalšími organizačními útvary, které se podílejí na výstavbě a rozvoji aktivní zálohy, jsou zejména: sekce plánování sil Ministerstva obrany,

sekte podpory Ministerstva obrany a sekce personální Ministerstva obrany. Za koordinaci jednotlivých činností pak odpovídá příslušník Kanceláře náčelníka Generálního štábu.

Výstavbu a rozvoj aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky ovlivňují zejména tyto právní předpisy:

- ❑ zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- ❑ zákon č. 220/1999 Sb., průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení, a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů,
- ❑ vyhláška č. 102/2005 Sb., o stanovení vzoru dotazníku a vzorů vojenských dokladů,
- ❑ vyhláška č. 103/2005 Sb., o zdravotní způsobilosti k vojenské činné službě.

Výše uvedené právní předpisy řeší zejména tyto podoblasti výstavby a rozvoje aktivní zálohy:

- ❑ dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti zájemci o zařazení do aktivní zálohy,
- ❑ evidence vojáků v aktivní záloze,
- ❑ uzavření dohody o zařazení do aktivní zálohy,
- ❑ zánik dobrovolného převzetí výkonu branné povinnosti,
- ❑ povolání vojáků v aktivní záloze k výkonu vojenského cvičení nebo výjimečného vojenského cvičení,
- ❑ průběh vojenského cvičení nebo výjimečného vojenského cvičení,
- ❑ povolání k výkonu mimořádné služby.

Usnesením vlády České republiky ze dne 25. října 2006 č. 1024 ke zprávě o plnění úkolů uložených vládou s termínem plnění od 1. do 30. září 2006 byly zrušeny úkoly související s přípravou právních předpisů branného zákonodárství, tj. byly zrušeny úkoly k provedení meziresortního připomínkového řízení a předložení k projednání vládou:

- ❑ návrh věcného záměru zákona o průběhu vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze,
- ❑ návrh věcného záměru zákona o branné povinnosti občanů České republiky,
- ❑ návrh věcného záměru zákona o mimořádné službě v ozbrojených silách České republiky.

Usnesením vlády České republiky ze dne 16. května 2007 č. 500 o Plánu legislativních prací vlády na zbývající část roku 2007 a k Výhledu legislativních prací vlády na léta 2008 až 2010 byly stanoveny nové úkoly související s přípravou právních předpisů branného zákonodárství:

- ❑ návrh věcného záměru zákona o branné povinnosti (branný zákon),
- ❑ návrh věcného záměru zákona o mimořádné službě v ozbrojených silách České republiky,
- ❑ návrh věcného záměru zákona o službě vojáků z povolání, o průběhu vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků.

Termín pro předložení výše uvedených návrhů věcných záměrů právních předpisů vládě České republiky byl stanoven na čtvrté čtvrtletí roku 2008. Předpokládaná účinnost připravovaných právních předpisů je 1. leden 2010.

Aktuální stav v doplnění jednotek aktivních záloh

Koncem roku 2004 bylo zařazeno do jednotek aktivních záloh dobrovolných celkem 1312 vojáků v záloze. Dnem 1. ledna 2005 se tito vojáci podle § 39 odst. 4 zákona č. 585/2004

Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon) považují za vojáky v aktivní záloze.

Jednotky aktivní zálohy byly od 1. ledna 2005 postupně vytvářeny takto:

❑ **k 1. lednu 2005:**

- 14 pěších rot strážních praporů krajských vojenských velitelství,
- tanková rota,
- průzkumná rota,
- družstvo psovodů.

❑ **v průběhu roku 2005:**

- mechanizovaná rota,
- pontonová rota,
- mostní rota,
- skupina duchovní služby,
- skupina tiskové a informační služby.

❑ **k 1. lednu 2006:**

- tři jednotky Vojenské policie.

❑ **k 1. lednu 2007:**

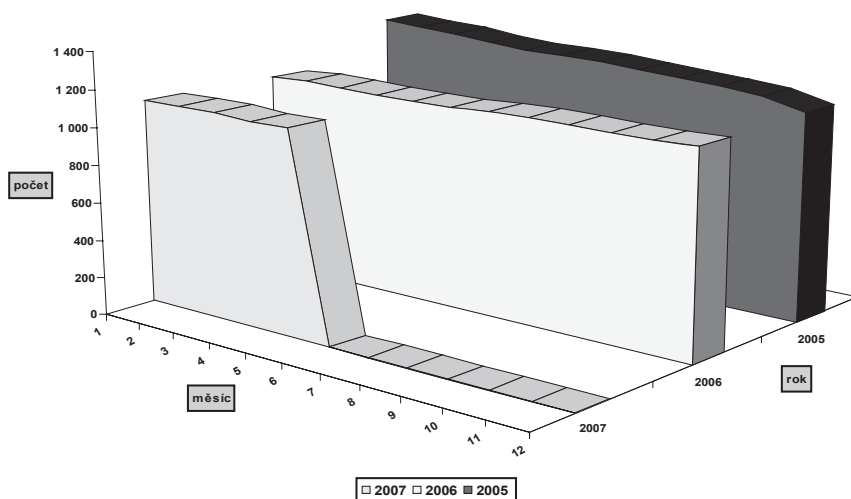
- stávající jednotky aktivních záloh byly reorganizovány a došlo k vytvoření nových jednotek.

V rámci stanoveného celkového limitu 3000 vojáků v aktivní záloze je tabulkami počtů skutečně plánováno 2955 těchto vojáků u 48 jednotek.

K 31. květnu 2007 bylo u krajských vojenských velitelství registrováno 1089 vojáků v aktivní záloze, což činilo 36,8 % plánovaných počtů.

Průměrný věk vojáka v aktivní záloze ke 14. červenci 2006 činil 35,6 let, k 7. květnu 2007 se nepatrně zvýšil na 36,3 let.

Přehled doplnění jednotek aktivní zálohy 2005-2007

Poznámka: Graf je zpracován se stavem k 31. květnu 2007

Analýza doplnění jednotek aktivních záloh

Počet vojáků v aktivní záloze se snížil z počátečního stavu (leden 2005) ve výši 1312 vojáků na současný stav (květen 2007) 1089 vojáků.

Výrazné snížení počtu vojáků v aktivní záloze nastalo v roce 2005, kdy rozdíl mezi počátečním stavem (leden 2005) a konečným stavem (prosinec 2005) činil cca 200 vojáků. Důvodů pro tento pokles bylo několik. Hlavním však bylo přijetí zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

Od 1. ledna 2005 byl dán termínu „aktivní záloha“ řádný právní rámec. Vojáci v aktivní záloze se vedle vojáků z povolání stali jedinými vojáky, kteří vykonávají vojenskou činnou službu v míru a připravují se pro plnění úkolů za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. V důsledku zavedení systému do výcviku vojáků v aktivní záloze byl zcela potlačen prvek živelnosti. V rámci vojenských cvičení začala být důsledně dodržována ustanovení právních a vojenských předpisů. To byl první důvod, ze kterého vycházela ztráta zájmu těch vojáků, kteří se do aktivní zálohy přihlásili před rokem 2005, zejména z důvodu bojového trávení volného času a tzv. „hraní na vojákčky“.

V důsledku zrušení povinné vojenské činné služby v míru se zcela jednoznačně zviditelnila skutečnost, že vojáci v aktivní záloze vykonávají vojenskou činnou službu pouze na principu dobrovolnosti. To přineslo řadu výrazných těžkostí, někdy spojených s následnou hrozbou ztráty zaměstnání, které vojákům v aktivní záloze způsobovali někteří zaměstnavatelé při uvolňování k výkonu vojenského cvičení. Především se to projevuje u soukromých firem, kde zaměstnavatelé jen velmi neradi uvolňují svoje pracovníky. Jsou totiž nuceni uvolnit vojáka v aktivní záloze bez odpovídající kompenzace, ať již finanční nebo částečným odpisem na daních. Toto byl druhý důvod, proč někteří vojáci z aktivní zálohy v uvedeném období raději odešli.

V období roku 2006 se počet vojáků v aktivní záloze stabilizoval a pohyboval se ve výši od 1076 do 1101 vojáků. Tento trend pokračoval i v roce 2007, kdy se počty vojáků v aktivní záloze pohybovaly v rozmezí od 1087 do 1092 vojáků. Jedná se tedy o setrvalý stav s mírnými změnami, odpovídajícími součnému stavu a vývoji v oblasti lidských zdrojů.

Velmi rozdílné je doplnění jednotlivých jednotek aktivních záloh. Z tohoto hlediska je nejúspěšnější tanková rota. Její doplnění se skoro vždy blížilo 100 %.

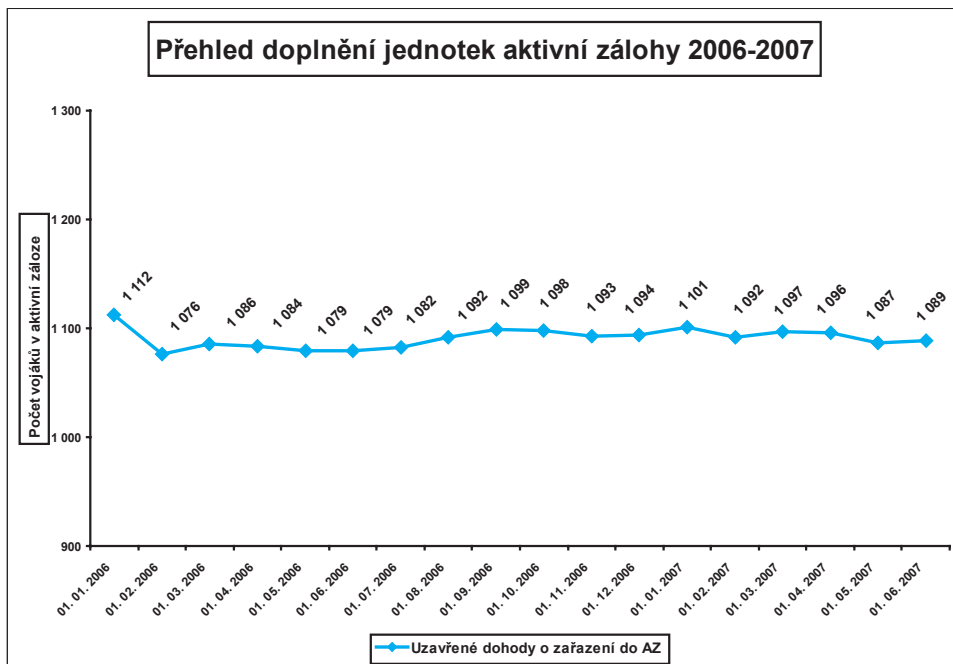
Úspěšnost doplnění vykazuje průzkumná rota a jednotka Vojenské policie z Olomouce. Průměrné doplnění průzkumné roty v roce 2005 bylo ve výši 93 %, v roce 2006 ve výši 96 % a v letošním roce 87 %. Průměrné doplnění jednotky Vojenské policie z Olomouce bylo v roce 2006 ve výši 84,2 % a v letošním roce dosahuje naplněnost výše 90 %. Nižší naplněnost vykazuje jednotka Vojenské policie z Tábora (v roce 2006 ve výši 84,2 %, v letošním roce ve výši 76 %). Výrazně nižší doplnění je u třetí jednotky Vojenské policie ze Staré Boleslavi. V roce 2006 bylo doplnění ve výši přibližně 31 %, v letošním roce stoupl na cca 53 %.

Rozdílné průměrné doplnění vykazují pěší rotu aktivní zálohy krajských vojenských velitelství. Až na výjimky bylo nejvyššího doplnění těchto jednotek dosaženo v roce 2005. Jedním z důvodů snížení počtu vojáků u těchto jednotek je jejich přechod do jednotek více odborně zaměřených (např. jednotky Vojenské policie nebo mechanizovaná četa).

Rozdíl mezi nejvíce doplněnou pěší rotou, kterou byla pěší rota u Krajského vojenského velitelství Praha, a nejméně doplněnou jednotkou, kterou byla pěší rota u Krajského velitelství Zlín, činilo v roce 2005 přibližně 60 %. V roce 2007 tento rozdíl (jednotka Krajského

vojenského velitelství Praha a Krajského vojenského velitelství Liberec) dosahuje více jak 46 %. Důvodem tohoto stavu může být i v přístupu krajských vojenských velitelství ke svým jednotkám.

Ostatní jednotky aktivní zálohy, zejména jednotky vytvořené k 1. lednu 2007, vykazují minimální nebo nulové průměrné roční doplnění. Pravděpodobně o službu u těchto jednotek není žádný zájem.

Poznámka: Graf je zpracován se stavem k 1. červnu 2007.

Počet žádostí o zařazení do aktivní zálohy v průběhu kalendářního roku je nerovnoměrný. Největší počet žádostí je u krajských vojenských velitelství zaznamenán v měsíci lednu. Zde se pravděpodobně jedná o reakci na vyplácení odměny vojákům v aktivní záloze podle § 83a zákona č. 220/1999 Sb., (do 31. ledna kalendářního roku za rok předcházející ve výši 500,- Kč za jeden měsíc služby v aktivní záloze).

Další výkyvy v počtu žádostí jsou reakcí na proběhlá hlavní vojenská cvičení jednotek aktivní zálohy (probíhají zejména v období měsíců duben až květen a září až říjen).

Z výkazu o počtu žádostí o dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti z důvodu zařazení do aktivní zálohy lze rovněž odvodit nevyrovnanost nejen v počtu žádostí podle kalendářního roku, ale i z hlediska plnění branné povinnosti státním občanem České republiky (kategorie občan, který podléhá branné povinnosti a který nekonal vojenskou činnou službu a kategorie voják v povinné záloze).

V této souvislosti je třeba upozornit na nepodloženost některých prohlášení, že schopnost k vojenské činné službě z důvodu zařazení do aktivní zálohy je záměrně posuzována s cílem negativně ovlivnit naplněnost aktivní zálohy. Z podkladů získaných z Ústřední vojenské lékařské komise vyplývá, že zájemci o zařazení do aktivní zálohy záměrně mylně informují

ředitele krajských vojenských velitelství o důvodech svého neúspěchu při lékařské prohlídce. Málokdo je totiž ochoten si připustit, že má úzkostné stavy či trpí nočním pomočovááním. Nejde však pouze o tyto nemoci, ale i nemoci oběhové, dýchací, případně trávicí soustavy. Samostatnou kapitolou jsou pak nemoci oka.

Jednotky aktivní zálohy jsou budovány a připravovány k plnění úkolů ozbrojených sil České republiky. Vzhledem k rizikům spojených s výkonem vojenské činné služby musí Ministerstvo obrany trvat na tom, aby příslušníci těchto jednotek splňovali stanovená kritéria, zejména zdravotní způsobilost.

Výkaz o počtu žádostí o dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti

Termín	zařazení do aktivní zálohy								Celkem	doručeno kladně	zamítnuto	odvoláno
	občan				z povinné zálohy							
		doručeno kladně	zamítnuto	odvoláno		doručeno kladně	zamítnuto	odvoláno				
2005	54	12	17	4	281	60	62	39	335	72	79	43
2006	65	13	31	19	250	106	100	74	315	119	131	93
2007	72	15	16	14	104	36	31	9	176	51	47	23

Poznámka: Výkaz je zpracován se stavem k 31. květnu 2007.

Při posuzování je zohledněno i ustanovení branného zákona § 5 o možnosti povolání vojáka v aktivní záloze do služebního poměru vojáka z povolání na dobu do 2 let.

Z výkazu o nástupu vojáků v aktivní záloze k vykonání vojenského cvičení nebo výjimečného vojenského cvičení lze odvodit zvyšující se četnost krátkodobých vojenských cvičení, zpravidla jednodenních. O přínosu těchto vojenských cvičení na výcvik jednotlivce, popř. celé jednotky, lze s úspěchem pochybovat.

V dalším období je nutno zvážit, zda využívání jednotek aktivní zálohy i k plnění opakovaných úkolů, spojených s výkonem čestné stráže při vzpomínkových akcích na teritoriu krajského vojenského velitelství, neodrazuje případné zájemce o zařazení do aktivní zálohy.

Výkaz o nástupu vojáků v aktivní záloze k vykonání vojenského cvičení nebo výjimečného vojenského cvičení

rok	počet vojáků v aktivní záloze, kteří vykonali vojenské cvičení v roce							
	počet cvičících vojáků v AZ	počet vojáků v AZ na vojenském cvičení	z toho					výjimečné vojenské cvičení
			1x cvičení (v daném roce)	2x cvičení (v daném roce)	3x cvičení (v daném roce)	4x cvičení (v daném roce)	5 a vícekrát cvičení (v daném roce)	
2005	3 562	1 470	500	373	275	119	203	0
2006	3 583	1 165	168	291	287	123	296	0
2007	1 328	907	611	193	85	14	4	0

Poznámka: Výkaz je zpracován se stavem k 31. květnu 2007.

Závěr

Z uvedených poznatků a rozborů vyplývá potřeba zvýšit úsilí v propagaci a náboru vojáků a občanů do jednotek aktivní zálohy.

Pozornost musí směřovat zejména na mladou generaci. Pro doplňování ozbrojených sil České republiky za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu se předpokládá využít především tzv. mladší ročníky narození, tj. max. do 35 až 40 let fyzického věku. Starší ročníky narození budou využívány pouze v případě úhrady nedostatkových, popř. úzce specializovaných odborností.

Základní otázkou zůstává, jak by se zachovali vojáci v záloze, kteří vykonali základní nebo náhradní službu, v případě povolání do mimořádné služby. Analýza názorů těchto vojáků by byla přínosem pro další výstavbu a rozvoj aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky, neboť lze předpokládat obdobné spektrum odpovědí jako u mladé středoškolské „předmaturní“ generace – viz č. 1 Vojenských rozhledů z letošního roku.

Použitá literatura:

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vojenská strategie České republiky, Praha: MO, 2004.

PAVLÍČEK, V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde, 2003.

Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů. Pomůcka, Vyškov 2005.

PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. AVIS. Praha 2007.

KOVARŽÍK, M. *Aktivní záloha*. [přednáška] Brno 2007.

VLČEK, B. Možnosti doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. *Vojenské rozhledy*. 2007, roč. 16, č.1, s. 169-174.

Digitální zdroje:

<http://www.army.cz>

Armáda České republiky se za posledních patnáct let výrazně změnila. Změnila strukturu, početní stavy, výzbroj a stala se plně profesionální. S armádou před patnácti lety se to možná srovnat dá, ale snad jen v tom, že někde ještě máme stejnou techniku. Jinak je to armáda s tou původní naprosto nesrovnatelná. Zásadní změnou je její profesionalizace. Změnil se přístup k lidem a také jejich přístup k technice, k materiálu a k výkonu služebních povinností. Výsledkem těchto změn je rovněž rostoucí důvěra civilní veřejnosti v Armádu České republiky, jak to dokazují výzkumy veřejného mínění z posledních let.

O riziku musíme hovořit
Z rozhovoru se zástupcem náčelníka Generálního štábu AČR – ředitelem SOC MO
generálmajorem Josefem Prokšem
Czech Armed Forces today 3/2007

Proč zahájit proces revize Vojenské strategie České republiky

Bože, dej mi
odvahu změnit věci které změnit mohu,
sílu smířit se s věcmi které změnit nemohu,
moudrost rozeznat, která je která.
František z Assisi

Vláda České republiky schválila usnesením ze dne 10. prosince 2003 č. 1254 novelizovanou Bezpečnostní strategii České republiky. Ta se stala základním východiskem pro vypracování nové Vojenské strategie České republiky. Aktuální Vojenskou strategii České republiky schválila vláda usnesením ze dne 9. června 2004 č. 578.

V závěru Vojenské strategie České republiky se předpokládá, že její případná novelizace bude zahájena v závislosti na zásadních politických, koncepčních a strategických změnách v oblasti bezpečnosti a obrany České republiky.

Stanovení strategie zajišťování obrany každého subjektu, Českou republiku nevyjímaje, spočívá ve formulování účinné obranné politiky a v nalezení optimálního způsobu jak obranou politiku, jako součást širší politiky bezpečnostní, uskutečnit. Je hledáním rovnováhy v manažerském trojúhelníku, jehož vrcholy představují hodnověrně identifikované hrozby a vyhodnocená rizika, schopnosti potřebné k pokrytí vyhodnocených rizik a prostředky, jež je nutné vynaložit pro dosažení potřebných schopností [1] Protože vytvoření schopností k eliminaci všech možných bezpečnostních rizik je mimo reálné možnosti převážné většiny států, až na zcela ojedinělé výjimky, je rozhodování při vybalancování tohoto trojúhelníku velmi složité. Vzhledem k odpovědnosti za důsledky je konečné rozhodnutí vždy rozhodnutím především politickým a svými dopady se dotýká nejen aktivit rezortu Ministerstva obrany, resp. ozbrojených sil, ale také aktivit zpravodajských služeb, aktivit české diplomacie a nepominutelných hospodářských aspektů.

Rozhodujícím problémem bývá téměř vždy objem finančních prostředků v obranných rozpočtech, přičemž platí, že otázky bezpečnostní jsou při sestavování rozpočtu v politické rovině vždy konfrontovány s dalšími, bezpochyby také důležitými, problémy, které je rovněž nutné udržet pod kontrolou, jako jsou např. náklady na sociální systém, míra nezaměstnanosti, či míra inflace. Ideálně má být v obranných rozpočtech finančních prostředků právě tolik, kolik je jich třeba na zajištění schopností k pokrytí takového rozsahu co nejvěrohodněji vyhodnocených rizik, o němž rozhodnou politická rozhodovací místa. Politická místa současně přebírají odpovědnost za případné dopady realizace nepokrytých rizik. Vyčlení-li prostředků více – plýtvají, nevyčlení-li prostředky v potřebném rozsahu – pak nebudou pokryta rizika ani v rozsahu o němž bylo politicky rozhodnuto, přičemž odpovědnost za případné dopady je nasnadě. Je to mechanismus velmi náročný, a to na všechny zúčastněné subjekty rozhodovacího procesu, bez rozdílu. Je to ale také mechanismus drahý, a proto jsou hledány, a díkybohu i nalézány, způsoby jak účinně hrozbám a rizikům čelit kolektivně, sdílením kapacit.

Ani kolektivní zajišťování obrany však není absolutně spolehlivým nástrojem, neboť naráží na dva velmi obtížně překonatelné rozpory, jež v praxi zajišťování obrany existují, a jež jsou typické právě pro rozvinuté společnosti (státy, společenství), jejichž vysoká životní úroveň (kvalita života) činí jejich prostor, coby cíl, přitažlivějším:

- ❑ rozpor mezi zvýšenou citlivostí společnosti na případná ohrožení a její ochotou vynakládat prostředky na vlastní zajištění proti těmto ohrožením,
- ❑ rozpor mezi existencí moderních, výborně vybavených, vyzbrojených, vycvičených a zabezpečených armád a zdrženlivostí (váhavostí) v jejich použití.

I zde platí poznámka o zcela ojedinělých výjimkách, neboť tyto rozpory neplatí prakticky jen v USA (v omezené míře i ve Spojeném království), v jejichž případě není pochyb o tom, že stát, nejen že na zajištění své bezpečnosti vynakládá dostatečné prostředky, ale že je i odhodlán svých ozbrojených sil v případě potřeby k obraně či prosazení svých zájmů i použít a zpravidla pro takový postup nalézá i společenskou podporu.

Produktem analogicky nastavených procesů je i předmět našeho zájmu – **Vojenská strategie ČR**. Jedná se o dokument, který vznikl v konkrétní společensko-politické situaci, a té odpovídá i svým obsahem. Jako každý vlivný politický dokument i Vojenská strategie ČR vyvolala rozporuplné reakce – od pochvalných po kritické, přičemž pravda se nachází, jak je v obdobných případech obvyklé, někde uprostřed mezi těmito dvěma póly.

S některými ustanoveními dokumentu by bezpochyby bylo možné polemizovat již v okamžiku jeho vzniku, ale spravedlivě je třeba Vojenské strategii ČR a jejím autorům přiznat, že ve své době mohl asi jen ztěžší vzniknout dokument výrazně vyšší kvality. Za hlavní příčinu toho, proč tomu tak je, považuji skutečnost, že ani do dnešního dne není úplně popsána struktura strategických koncepčních a plánovacích dokumentů pro oblast zajišťování obrany ČR, jejich vzájemné vztahy, způsob a periody jejich aktualizace a odpovědnost za jejich přípravu, projednání a implementaci. Příležitost, která se k naplnění této potřeby otvírala vládním záměrem vypracovat Koncept bezpečnostního systému ČR byla prozatím promarněna a lze jen doufat, že tomu tak je jen dočasně. [2]

Vojenská strategie ČR ve velmi složité situaci obstála a své poslání splnila. Je ale přirozené, že postupem času stále přibývá důvodů pro její nové posouzení, a to dokumentu jako celku i jeho jednotlivých ustanovení. Rozhodujícím a hlavním argumentem zastánců revize Vojenské strategie ČR jsou **podstatné změny v bezpečnostním prostředí**, jež jsou dnes již neoddiskutovatelnou realitou. Dalším důležitým, v současné době aktuálním důvodem je kupříkladu skutečnost, že Vojenská strategie ČR je jedním z výchozích dokumentů pro vypracování Dlouhodobé vize rezortu MO (dříve Dlouhodobého výhledu rezortu MO).

Debatu o smyslu a obsahu případné revize Vojenské strategie ČR je možné vést v rámci několika problémových okruhů a vyústit by měla nejprve v závěr, zda již skutečně došlo k natolik zásadním politickým, koncepčním a strategickým změnám v oblasti bezpečnosti a obrany ČR, že nastal čas Vojenskou strategii ČR novelizovat [3], a poté v konkrétní návrhy nutných změn.

Příspěvkem do této, dosud nesměle vedené diskuze tedy budiž jednak názor na místo a úlohu Vojenské strategie ČR ve struktuře strategických dokumentů pro oblast zajišťování obrany, názor na některá, dnes již zřejmě překonaná ustanovení současné Vojenské strategie ČR, a dále pak zamyšlení nad některými stále zjevnějšími společenskými aspekty souvisejícími se zajišťováním obrany ČR.

Rok 2007 se jeví pro provedení revize Vojenské strategie ČR vhodný z několika důvodů. Především proto, že k 31. prosinci 2006 deklaroval rezort MO, resp. armáda, dosažení tzv.

počátečních operačních schopností ozbrojených sil ČR, čímž byl úspěšně završen první strategický krok transformace (reformy) ozbrojených sil ČR, zahájené v roce 2001. Armáda má nyní k dispozici soubor vojenských útvarů, či jejich určených částí, jež jsou držiteli příslušné certifikace a svými schopnostmi tak plně odpovídají přísným standardům NATO. Z nich je nyní možné, v případě potřeby, postavit pro operační nasazení brigádní úkolové uskupení. Rok 2007 je též rokem, v jehož průběhu měly dle původního záměru reformy ozbrojených sil ČR být znovu posouzeny transformační záměry pro roky 2007-2011 (2012) s uplatněním nové úrovně poznání objektivních i subjektivních podmínek probíhající transformace.

Smyslem mého příspěvku je nabídnout odborné veřejnosti některé náměty k diskuzi o potřebě a rozsahu revize Vojenské strategie ČR a nezbytných souvisejících legislativních změn. V textu jsou některé skutečnosti záměrně opakovány, a to zpravidla proto, aby pozornosti neunikla návaznost, propojenost či souvislost některých zvlášť významných jevů.

Současná Vojenská strategie České republiky

Vývoj bezpečnostního prostředí v posledních letech a dostupné seriózní prognózy možného vývoje ve střednědobém a dlouhodobém horizontu dávají za pravdu názoru, že euroatlantický civilizační prostor, charakterizovaný sdílenými demokratickými kulturně společenskými hodnotami, již v současnosti je, a v budoucnu bude pravděpodobně stále více, vystaven společným hrozbám, namířeným především právě na tyto společné hodnoty. Vymezení poslání Vojenské strategie ČR v čl. 1 [4] by proto mělo, více než je tomu dosud, akcentovat transatlantickou vazbu a zásadně Alianční kontext zajišťování obrany ČR zdůrazněním principu obrany sdílených zájmů v celém operačním prostoru Severoatlantické aliance, v souladu se Souhrnnou politickou směrnicí NATO [5]

Na zřeteli je přitom stále nutné mít skutečnost, že určitou objektivní nevýhodou kolektivních struktur obecně je nutnost konsenzu, zpravidla na úkor smělosti a energičnosti potřebných opatření, a dále fakt, že rozhodovací procesy kolektivních struktur jsou komplikované a zpravidla velmi pomalé. Je tedy v našem zájmu prosazovat k zajištění bezpečnostních zájmů taková opatření, jejichž účinnost je těmito nevýhodami ohrožena co nejméně.

Oprávněnost úvah o účinnosti kolektivního zajišťování obrany včetně hledání pojištěk lze snadno demonstrovat například na možném výkladu čl. 5 Severoatlantické smlouvy, [6] který připouští, že za povinnou pomoc v nouzi není automaticky a nutně považováno použití ozbrojených sil, nebo na příkladech velmi složitého hledání konsenzu při rozhodování v Alianci.

Nejúčinnějším řešením je možnému nepříznivému výkladu smyslu pomoci, či složitému hledání konsenzu v časové tísní předejít. Tato úvaha ale nemůže nést k úvahám nutně navazujícím, a to o podílu na společných spojeneckých preventivních akcích nemilitární i militární povahy (kdy je na rozhodování dostatek času), tedy o opatřeních jejichž prostřednictvím lze zdroje hrozeb společně eliminovat dříve, než vůbec mohou hrozby být realizovány (zpočátku jistě politickými nástroji, v nutných případech pak i následným přechodem k použití ozbrojených sil). Cesta ústupků se již mnohokrát ukázala jako chybná, a naše země má s touto metodou jen ty nejhorší zkušenosti.

Vymezení místa a úlohy Vojenské strategie ČR použité v čl. 2 [7] je jistě možné. Dosavadní praktické působení Vojenské strategie ČR ale ukázalo, že takto úzce pojatý dokument má některé podstatné nevýhody. Omezení strategie pouze na vojenskou stránku zajišťování obrany umožňuje účelově vykládat její dosah, což má v praxi dvojí dopady:

- ❑ mimo její vliv zůstávají opatření, která sice bezpochyby souvisejí se zajišťováním obrany, ale nemají vojenský charakter – to vede k tomu, že se strategie k některým potřebným strategickým záležitostem vůbec nevyjadřuje, ač by měla,
- ❑ nebo se naopak mnohdy prostřednictvím strategie nadbytečně zasahuje do opatření, která přímou souvislost se zajišťováním obrany vůbec nemají, pouze jsou pro jejich realizaci používány vojenské síly a prostředky – to vede k tomu, že se strategická úroveň řízení zabývá otázkami, jež často vůbec strategický charakter nemají, případně se zabývá otázkami, které spadají do subsystému vnitřní bezpečnosti a se zajišťováním obrany souvisejí jen velmi vzdáleně, což by naopak činit neměla.

Řešením je přesnější vymezení této strategie rozšířením jejího obsahu na komplexní řešení otázek zajišťování obrany. Takové pojetí by lépe odpovídalo organizaci systému řízení zajišťování bezpečnosti ČR, jež je zřejmá z obsahu a uspořádání Bezpečnostní strategie ČR. Nově koncipovaná strategie by rozpracovávala kapitolu 2. Obranná politika části V. Strategie prosazování bezpečnostních zájmů ČR. Novému obsahu dokumentu by měl odpovídat i vhodnější název, např. – Obranná strategie ČR, či Strategie obrany ČR. [8]

Vývoj bezpečnostní situace je neobyčejně dynamický, v mnoha směrech nejistý a je ovlivňován stále novými a novými faktory. V integrující se Evropě se ale mění i Česká republika. Roste počet a mění se charakter hrozeb a rizik, detekovaných sice mimo ČR, nicméně ohrožujících naše zájmy stejně jako zájmy našich spojenců. Ukazuje se, že bezpečnostní zájmy ČR se mnohem více, než tomu bylo v minulosti, ztotožňují se sdílenými spojeneckými zájmy. Vazbu úkolů ozbrojených sil a povinnosti podílet se na zajišťování bezpečnostních zájmů ČR, formulovanou v nejobecnějším vyjádření v čl. 8 [9] je proto žádoucí mnohem více vztáhnout k obraně sdílených zájmů a demokratických euroatlantických kulturně společenských hodnot a propojit je s bezpečnostními zájmy spojenců v NATO a ostatních členských zemí EU.

S vývojem bezpečnostního prostředí, zejména se změnou možných bezpečnostních hrozeb a rizik a s vývojem ČR souvisí i stále naléhavější potřeba úpravy formulace úkolů ozbrojených sil ČR v čl. 10 [10] včetně formulace úkolu základního. [11]

Bezpečnostní systémy obecně, a obranné zvláště, patří mezi nejnákladnější společenské systémy. Obecně platí paradox, že čím úspěšnější jsou ve svém preventivním působení, tím méně je jejich význam veřejností správně vnímán a doceňován, a s tím souvisejí i opakující se, více či méně opodstatněné, snahy o úpravy jejich rozhodujícího poslání a o snižování výdajů na jejich provoz a rozvoj.

Je proto přirozené, že především obranné systémy jsou zpravidla vytvářeny a rozvíjeny nikoli pro pohotové použití v nejhorší možné situaci, nýbrž v situaci nejpravděpodobnější nejhorší. Protože v současném globálním bezpečnostním prostředí se podle dostupných seriózních prognóz postupně stále více snižuje pravděpodobnost použití armád ve velkých válečných konfliktech (dlouhotrvajících vleklých opotřebovacích válkách typu druhé světové války), a naopak se zvyšuje pravděpodobnost (potřeba) jejich použití jiným způsobem, je žádoucí aby se odpovídajícím způsobem změnilo i poslání a charakter ozbrojených sil. Prvotním posláním armády nadále zůstává bránit v aliančním (koaličním) kontextu zemi, resp. bránit či prosazovat její zájmy bojem, objevují se ale nové aspekty, jež v budoucnu místo a úlohu armády budou zřejmě ovlivňovat stále více. Uvedme jen některé, pro příklad:

- ❑ účinnější než „obrana teritoria“ je jistě „obrana spojenecky sdílených zájmů“, a to všude tam, kde jsou ohroženy, resp. všude tam, kde potenciální zdroj ohrožení reálně vzniká,

- ❑ suverenita ČR či její územní celistvost a politická nezávislost je stále více spjata s integrujícím se prostředím EU a životní zájmy ČR již mohou být přímo ohroženy i jinými než vojenskými nástroji,
- ❑ z hlediska vnitřní bezpečnosti prostoru EU se ukazuje potřeba obrany infrastruktury (především kritické infrastruktury), přičemž mnohým z potenciálních hrozeb nelze účinně a efektivně čelit bez využití speciálních schopností jimiž disponují pouze armády.

Prostřednictvím svých **politicko-vojenských ambicí** deklaruje ČR rozsah sil a prostředků, jimiž je v případě plánování alianční operace schopna a odhodlána ke společnému spojeneckému úsilí přispět. Činí tak pomocí kalkulačních jednotek, jež vyjadřují charakter a úroveň schopností, standardizovaných v plánovacím prostředí NATO (jednotky a útvary AČR jsou certifikovány dle společných standardů NATO).

Ustanovení čl. 11 – 13 [12] znamená, že ČR ve svých politicko-vojenských ambicích dosud rozlišuje příspěvek ke kolektivní obraně podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy podle situace v níž bude čl. 5 aplikován. V případě ohrožení svrchovanosti a územní celistvosti ČR deklaruje v čl. 11 příspěvek v hodnotě divizního úkolového uskupení (přičemž jeho použití omezuje toliko na území ČR a její nejbližší okolí), v případě ostatních možných operací dle čl. 5 deklaruje v čl. 13 poskytnutí pouze brigádního úkolového uskupení.

Za velmi problematické považují především deklarované omezení možnosti nasazení divizního úkolového uskupení pouze pro případ ohrožení svrchovanosti a územní celistvosti ČR a na území ČR, nebo její bezprostřední okolí. Mám za to, že toto omezení je v rozporu přinejmenším se solidárním principem kolektivního zajišťování obrany NATO a není tak v zájmu ČR.

Protože nelze absolutně vyloučit situace svým rozsahem zcela mimořádné, jsou pro tyto případy v zákonu č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, ve znění pozdějších předpisů, vytvořeny pojistky [13], na jejichž základě může vláda mimořádně a jednorázově rozhodnout o dočasném nasazení sil a prostředků AČR k účelům ke kterým nejsou standardně určeny, a to v nezbytném rozsahu. Takovou možnost předcházející právní úprava neznala a zákonodárce ji vládě poskytl právě proto, aby se vláda mohla ve zcela mimořádných situacích rozhodovat účinně a regulérně, v mezích zákona.

Proti používání tohoto právního institutu v běžných situacích, resp. proti jeho nadužívání, se ale zákonodárce prozíravě pojistil stanovením několika nutných předpokladů, jež v podmínkách plně profesionální armády nabývají na významu:

- ❑ ve prospěch Policie ČR lze armády použít jen pokud síly policie nebudou dostatečné (dostatečnost či nedostatečnost policejních sil tedy musí být při rozhodování o nasazení armády pro tyto účely předmětem posouzení),
- ❑ použít lze armády pouze na dobu nezbytně nutnou (pominou-li výjimečné důvody, musí být použití armády ukončeno),
- ❑ vláda musí použití vojáků AČR, způsob jejich povolání k plnění úkolů policie a jejich počty stanovit nařízením (z podstaty popsanych podmínek vyplývá, že pro takové nařízení vláda nemůže mít podklady v zákonem požadovaném rozsahu dopředu a nařízení musejí být vydávána v případě potřeby *ad hoc*),
- ❑ případné použití armády k záchranným pracím a k likvidaci následků pohromy je chápáno jako dočasné organizované nasazení vojenských útvarů a vojenských zařízení s potřebným vojenským materiálem a o použití armády v těchto případech rozhoduje vláda.

Věcný obsah čl. 20 vychází zřejmě z volného výkladu ustanovení § 14 odst. 1) písm. b) a c) zákona č. 219/1999 Sb., přičemž ale nebere dostatečně v úvahu důležité ustanovení odst. 3) téhož paragrafu, v němž se stanoví, že při splnění zákonem požadovaných podmínek rozhoduje o použití armády k těmto účelům vláda nařízením, v němž stanoví konkrétní podmínky pro takovéto nasazení – rozsah použití AČR zákon nikterak neomezuje. Je tedy zjevné, že v případě skutečné tísně, pro kterou zákonodárce možnost použití armády pro tyto účely do zákona vložil, má vláda volné ruce a nedává smysl aby sama sebe jakkoli limitovala. Vláda se bude logicky rozhodovat podle situace, nemusí omezení formulované v tomto článku vůbec respektovat, a ve smyslu právního předpisu vyšší právní síly – shora uvedeného zákona – nařídí takový rozsah použití armády, který uzná pro řešení situace za potřebný.

Stanovování politicko-vojenských ambicí ČR pro plnění úkolů nevojenského charakteru na území ČR, ani pro případné jiné použití ozbrojených sil uvnitř státu, zjevně dobrý smysl nedává. Stanovování jakýchkoli politicko-vojenských ambicí ozbrojeným silám považují dokonce za zcela nesprávné.

Vyjádření požadavků na schopnosti ozbrojených sil ČR pro účely formulované v čl. 19 je v úzce pojaté Vojenské strategii ČR zřejmě na místě, jistě však pro ně lze nalézt v dokumentu vhodnější umístění, než je kapitola pojednávající o politicko-vojenských ambicích ČR. Jiná situace ale vznikne, přijmeme-li širší pojetí strategie a bude-li tedy řešit otázky zajišťování obrany komplexně – v takovém případě by tyto požadavky v dokumentu řešeny být vůbec neměly.

Tomuto obsahu pojmu politicko-vojenské ambice ČR i specifikaci úkolů odpovídajících obsahu odpovědnosti rezortu Ministerstva obrany ve věci zajišťování obrany je žádoucí přizpůsobit obsah celé kapitoly, zejména čl. 19 a 20. [14]

V čl. 25 [15] se správně předpokládá výstavba systému obrany státu jako subsystému bezpečnostního systému. Systém obrany státu ale není blíže specifikován popisem prvků, jejich funkcí, vazeb mezi prvky systému a vazeb systému s okolím.

Dobrou příležitostí pro definování systému obrany státu byl záměr vlády zpracovat Koncept bezpečnostního systému ČR, o němž rozhodla usnesením ze dne 13. listopadu 2002 č. 1140 ke Konceptu výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR. Pozdější korekce tohoto rozhodnutí, jež nakonec vedly k vypracování Návrhu optimalizace současného bezpečnostního systému ČR (schválen usnesením vlády ze dne 21. září 2005 č. 1214) logicky k žádoucímu výsledku nevedly.

Je zřejmé, že případná revize Vojenské strategie ČR, musí směřovat k **definování systému obrany státu**. Vzhledem k obsahu problému ale patrně takovou ambici nemůže naplnit Vojenská strategie ČR a znovu se ukazuje potřeba přejít k vypracování širší komplexně pojaté obranné strategie.

Podíl ČR na realizaci ESDP (European Security Defence Policy) musí být určitě významnější a musí mít poněkud širší obsah a smysl, než je vyjádřeno v čl. 6 [16] a čl. 28 [17]. Především se skutečně musí, jak Vojenská strategie ČR správně předpokládá, jednat o aktivity zahraničně-politické, jen ztěží ale lze přijmout jejich omezení na politicko-vojenské ambice ČR. Nově je nutné při posouzení obsahu strategie zajišťování obrany ČR vzít v úvahu stále zřetelnější evropskou dimenzi a při respektování požadavků EU usilovat o posilování euroatlantické vazby jako základního principu zajišťování obrany.

Hodnocení možného budoucího vývoje v oblasti bezpečnosti vedlo Evropskou radu kupříkladu k vydání pracovního dokumentu, v němž rozpracovává vyhlášenou **vnitřní dimenzi**

ESDP do konkrétních opatření, tzv. *Action Points*. Ta představují z hlediska zabezpečování obrany, vedle zvýšení důrazu na některé již dříve stanovené úkoly, i zcela nová východiska a mohou znamenat podstatné změny včetně zcela nových úkolů pro ozbrojené síly členských zemí EU [18]. Nejdůležitější z nich jsou:

- ❑ podpora vytváření sil se schopnostmi potřebnými pro působení proti všem možným druhům teroristického ohrožení (v rámci programu *Headline Goals 2010*),
- ❑ dosažení nutné interoperability civilních a vojenských složek při ochraně civilního obyvatelstva proti teroristickému útoku,
- ❑ zdokonalení ochrany objektů, důležitých pro vedení krizových operací, především ochrany kritické infrastruktury,
- ❑ přijetí nových programů včetně vojenské pomoci v boji proti terorismu třetím zemím,
- ❑ zachování zásady spolupráce EU a NATO ve všech definovaných oblastech.

Komplikací, kterou lze při formování vnitřní dimenze evropských bezpečnostních systémů a při vytváření potřebných evropských bezpečnostních kapacit s vysokou pravděpodobností očekávat, bude skutečnost, že váha možných ohrožení je v různých částech teritoria EU vnímána odlišně a přijímaná opatření proto není účelné příliš unifikovat či zobecňovat.

Lze očekávat, že vytváření této nové dimenze ESDP si z hlediska zajišťování bezpečnosti a obrany ČR vyžádá posouzení všech bezpečnostních koncepčních a strategických dokumentů a strategické zájmy a záměry v oblasti obrany bude nutné formulovat ve spolupráci MO a MZV přesněji, než je tomu dosud.

Poznámka směřovaná k ustanovení čl. 37 [19] má, oproti všem ostatním v této stati, odlišný charakter. Jejím smyslem není doporučit změnu, nýbrž naopak podpořit zachování současného ustanovení Vojenské strategie ČR ve věci vytváření úkolových uskupení pro operační nasazení sil a prostředků AČR, zejména pro operační nasazení AČR v zahraničí, případně uvést některé důležité důvody pro podporu jeho důsledného praktického uplatnění.

Po politickém rozhodnutí příslušných orgánů o rozsahu operace (na politicko-strategické úrovni rozhodování), jež je připravováno v součinnosti MZV a MO (GŠ AČR v procesu jeho přípravy vystupuje v důležité poradní roli), se dále jedná již o problém operačního nasazení vojsk.

Pro realizaci tohoto politického rozhodnutí, tedy k uskutečnění operace, musí mít od počátku do konce všechny potřebné nástroje v ruce NGŠ AČR (představitel vojensko-strategické úrovně rozhodování). V této své odborné odpovědnosti by neměl být odkázán ani v jednom z potřebných dílčích úkonů na někoho jiného, tedy ani na ministryni obrany a její nástroj, systém organizačních, mobilizačních a dislokačních změn (dále OMDZ).

Do operace je zpravidla nasazováno konkrétní úkolové uskupení – z věcné podstaty tohoto operačního nástroje se jedná o účelové uskupení vojsk, jež má schopnosti právě potřebné pro splnění konkrétního úkolu. Skládá se z certifikovaných útvarů, jednotek, nebo jejich částí. Doplněno může být i o nezbytné jednotlivce.

Po politickém rozhodnutí příslušných orgánů, se ale nyní často k realizaci rozhodnutí používá kombinace nástrojů operačního charakteru (v rukou NGŠ AČR) a nástrojů systému výstavby sil – OMDZ (v rukou ministryně obrany).

K operačnímu nasazení vojsk se nesystémovým nástrojem – OMDZ – vytváří účelově nový útvar s názvem **kontingent**, a to nad rámec odůvodněné mírové i válečné organizační struktury AČR. Do jeho tabulky počtů je načítován materiál, „nad tabulky mírových a válečných

počtů AČR“, a jsou do ní převeleni vojáci. Do operace tak nasazujeme nový, necertifikovaný útvar.

Nabízí se otázka, k čemu máme materiál a personál v útvech, resp. k čemu cvičíme a sladjeme osádky, obsluhy, jednotky a útvary, když je vlastně v případě operačního nasazení k jejich účelu nepoužíváme a pro operační nasazení vytváříme, v rozporu s přijatým principem modularity, útvary nové? Tento postup je nejčastěji odůvodňován potížemi s některými personálními procesy a s procesy účtování materiálu a finančních prostředků.

Pro dokreslení názoru doporučuji pozornosti čtenářů zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, v platném znění [20] Doktrínu AČR a vojenskou publikaci Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích.

Platí obecně, že bezpečnostní systém je neefektivnější, zajistí-li, aby k realizaci hrozby vůbec nedošlo. Tato premisa platí dvojnásob v případě těch potenciálních hrozeb, jež jsou svými případnými důsledky natolik závažné, že se vůbec nelze omezit pouze na minimalizaci případných následků či odstraňování vzniklých škod – jejich realizaci se musí zabránit, takříkajíc „za každou cenu“.

Předpokladem úspěšného zajištění obrany ČR obecně, a v těchto případech zvláště, jsou **nepřetržitá identifikace a vyhodnocování možných rizik** a bezchybně fungující toky spolehlivých a včasných informací mezi prvky bezpečnostního systému. V našem případě mají potřebné informace zpravidla takovou povahu, že úkolu získat je a spolehlivě je vyhodnotit se mohou úspěšně zhostit pouze tajné (zpravodajské) služby.

K principům fungování vojenské zpravodajské služby, jež je rozhodujícím předpokladem pro úspěšnost všech opatření k zajištění obrany, se Vojenská strategie ČR vyjadřuje v čl. 41 a 45c) [21] velmi úsporně.

Není pochyb, že ofenzivní i defenzivní složky zpravodajských služeb musejí v systému zajišťování bezpečnosti sehrát velmi spolehlivě svoji roli, a to každá svými speciálními prostředky. Bude-li ČR schopna včasné a věrohodné identifikace možných ohrožení a vyhodnocení všech bodů, v nichž uvažovaná reakce může kolidovat se zájmy dalších relevantních aktérů, získá strategickou výhodu možnosti volby – obecně platí, že čemu nelze zabránit, tomu se lze vyhnout či v nejhorším případě lze nevyhnutelné dopady alespoň minimalizovat. V každém případě to ale umožňuje přistoupit k akci (bez ohledu na její povahu) jako první – lze tak volit místo a načasování akce včetně nejvhodnějších prostředků.

Z tohoto pohledu se dosavadní Vojenská strategie ČR zabývá oblastí, jejíž aktivity musejí případnému použití síly vždy předcházet, tedy aktivitami zpravodajských služeb, především však Vojenského zpravodajství, nedostatečně.

Jako problém do diskuze o revizi Vojenské strategie ČR, resp. o nové strategii zajišťování obrany (Obranné strategii ČR) se tedy ukazuje v oblasti zpravodajských služeb v zásadě nalezení správné úrovně jejich kompetencí, tak aby nebyly dotčeny občanské svobody, resp. občanská práva, nastavení mechanismů jejich úkolování, zvýšení analytických schopností, kontrola a dostatečné financování.

Za ne zcela přesnou považuji formulaci čl. 43. [22] V případě použití nástrojů reaktivního působení se nemůže jednat o pouhé „doplnění“ nástrojů působení preventivního, jak je v článku nepřesně uvedeno. Po vyčerpání možností preventivních opatření (lhotejně, zda budou mít podle potřeby militární či nemilitární charakter), nebo nebyla-li preventivní opatření z nějakého důvodu vůbec realizována a situace si to vyžádá, přicházejí na řadu opatření používaná v reakci, a ta představují zásadně jinou kvalitu řešení situace. Reakce tedy není

doplňkem preventivního působení, nýbrž kvalitativně zcela odlišným souborem opatření, s vlastními právními instituty, zásadami, nástroji, mechanismy i metodami, než jakým byla opatření preventivní.

Cesta úspěšného rozvoje ozbrojených sil ČR nevede přes budování miniatury velkých armád, jež bude v malém disponovat všemi potřebnými druhy sil a zbraní, jak zřejmě příliš ambiciózně předpokládá čl. 45 a) a b). [23] Vede naopak přes deklarovanou specializaci v rámci Aliance na oblasti radiační, chemické a biologické ochrany, elektronického boje a pasivních sledovacích systémů a vojenského zdravotnictví (případně v budoucnu i specializaci jinou) a přes moderní přípravu vojsk, velitelů a štábů důsledně na budoucí nejpravděpodobnější formy vedení ozbrojených zápasů. Rozvoj ozbrojených sil ČR je žádoucí zaměřit tak, aby disponovaly potřebnými schopnostmi čelit nikoli ohrožení nejhoršímu možnému, nýbrž **nejpravděpodobnějšímu nejhoršímu a ohrožením, jimž ČR může vůbec účinně čelit.** V případech ohrožení, u nichž je samostatná obrana mimo naše reálné možnosti (např. riziko napadení ICBM, ale i rizika jiná), je nezbytné hledat jistotu ve spojeneckém prostředí – tam, kde je potřebná schopnost k dispozici.

Tento imperativ je o to naléhavější, že stále se snižující prostředky v kapitole MO státního rozpočtu je třeba soustředit na oblasti, které budou pro sdílené schopnosti spojeneckých sil, a tedy i pro zajišťování obrany ČR, největším přínosem.

Stále palčivějším problémem je financování zajišťování obrany vůbec. V čl. 53 [24] je problém řešen nedostatečně. Snižování rozpočtu na obranu, jakkoli je ve společenském kontextu možné jeho motivy chápat, má své hranice, při jejichž překročení ozbrojené síly ztratí svůj smysl coby reálná síla a nabudou zcela symbolického charakteru. Přínos pro Alianci, deklarovaný zřetelně v období přístupových jednání a dosud průběžně velmi korektně naplňovaný, zůstane v takovém případě nenaplněn. Tento problém zjevně nemůže trvale vyřešit revize Vojenské strategie ČR, jedná se o opakující se politickou otázku, kterou lze řešit jen na nejvyšší úrovni.

Předpoklad financování operačního nasazení AČR v zahraničních misích přednostně ze státního rozpočtu kapitoly MO, jak o něm hovoří čl. 54 [25], vycházel z názoru na způsob a nutnou úroveň financování rezortu Ministerstva obrany platného v roce 2004, v době přípravy Vojenské strategie ČR. Možnost využití finanční rezervy státního rozpočtu, vytvářené v kapitole Všeobecná pokladní správa, strategie připouští pouze na humanitární pomoc. Situace je dnes jiná, žádoucí změnu ale nelze vyjmout z širšího kontextu financování obrany.

Problematika financování obrany je vážným tématem pro politickou debatu.

Potřebné legislativní aktivity související se strategií zajišťování obrany ČR

Součástí diskuzí o potřebě aktualizace Vojenské strategie ČR je obvykle argumentace potřebou změn některých právních předpisů, jež pro zajišťování obrany vytvářejí právní prostředí. Přitom se často tvrdí, že legislativní změny musejí případně změně strategie předcházet. Toto tvrzení je z kategorie debat „o slepičce a vajíčku“. Je zřejmé, že bez jasné představy o budoucím uspořádání systému zajišťování obrany nelze napsat dobrý právní předpis, a současně platí, že dobrý koncepční dokument, má-li obsahovat reálné cíle a zásady pro jejich realizaci, je do značné míry limitován právním řádem. Tyto dvě stránky problému se vzájemně ovlivňují a dobrého výsledku lze dosáhnout jen postupně. Za nejdůležitější v této

věci považují vůli změnu provést, vše ostatní je jen otázka organizace práce a odhodlání vyrovnat se s některými potížemi, kterým se tak jak tak nebude možné vyhnout.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů je zdařilý a potřebám vyhovuje. Oponenti tohoto názoru, resp. hlavní zastánci novely tohoto ústavního zákona, většinou sledují cíl změnit charakter BRS [26] a nadat ji nově výkonnými a rozhodovacími pravomocemi. Tato snaha se ale jeví jako pokus o vytvoření jakési užší paralelní vlády, což je v rozporu s odůvodněným principem kolektivního rozhodování vlády. K pružnosti a vyšší výkonnosti bezpečnostního systému taková změna nemůže nikterak přispět.

Existovala-li by politická vůle ke změně tohoto ústavního zákona, pak by bylo žádoucí posoudit a případně změnit např. ustanovení, které umožňuje vyhlásit stav ohrožení státu na části státního území. Důvodů je více, především ale jde o úpravu možnosti vyhlášení mobilizace na části státního území.

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů se osvědčil a z hlediska zajišťování obrany by nutně novelizován být nemusel. Dosavadní novely se ustanovení § 16 Ministerstvo obrany dotkly jen v nejnútnejší míře, jeho obsah i uspořádání jsou již poněkud zastaralé a od popisu kompetencí většiny ostatních ministerstev se výrazně liší. Paragraf obsahuje některé nesprávnosti, např. speciálně ukládá Ministerstvu obrany organizovat v rámci evropských bezpečnostních struktur součinnost s armádami jiných států, zatímco fakt členství ČR v transatlantické bezpečnostní organizaci – NATO – se v textu projevuje jen implicitně. Obsahuje i chyby – v textu je např. použito označení *Rada obrany České republiky*, či *branná pohotovost*, přičemž ani orgán tohoto názvu, ani zmiňovaný institut vůbec neexistují.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů nahradil původní velmi dobrý branný zákon č. 218/1999 Sb. Zákon vyžaduje nutně některé úpravy, např. vyřešit lépe a účelněji schopnost zmobilizování ozbrojených sil (mj. odstranit možnost částečné mobilizace za stavu ohrožení státu, zavést mimořádná opatření mimo stav ohrožení státu a válečný stav, ad.), posoudit nutnost zachování krajských vojenských velitelství s postavením vojenských správních úřadů v míru či odvody žen.

Zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů po zrušení vojenské základní a náhradní služby ztratil z větší části opodstatnění. Ve zbývajících částech, jež řeší průběh vojenských cvičení záloh (především se jedná o aktivní zálohy) je žádoucí provést zásadní změny, aby organizace výkonu cvičení odpovídala podmínkám profesionální armády. Zákon by vyžadoval zásadní novelu, jako lepší řešení se ale jeví jeho zrušení a začlenění potřebných ustanovení do jiného zákona.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů připravil dobré podmínky pro službu vojáků včetně podmínek po ukončení služby. V zákonu se podařilo formulovat potřebná ustanovení natolik prozřevě, že je podle nich řízen průběh služby profesionálních vojáků uspokojivým způsobem dodnes. Přesto nové požadavky na použití armády vyžadují, aby zákon pro jejich naplnění právní prostředí změnil, neboť současná právní úprava již v některých směrech vyhovuje jen omezeně. Změny by měly např.:

- zvýraznit prioritu potřeb zajišťování obrany před potřebami profesionálních vojáků a omezení některých jejich práv (ta vědomě a dobrovolně přijmou v kontraktu),

- ❑ upravit vyváženěji možnost odstoupení vojáka od kontraktu. Současná, poněkud jednostranná úprava znamená, že požádá-li voják, musí být propuštěn, a to bez ohledu na podepsaný kontrakt,
- ❑ upravit základní povinnosti, neboť nyní voják kupříkladu *plní povinnosti podle svých sil, znalostí a schopností*, což je kritérium zcela subjektivní. V prostředí založeném na autoritě rozkazu takto omezená povinnost ohrožuje samu podstatu bojového použití ozbrojených sil,
- ❑ řešit operační nasazení vojáků jako standardní součást služby (upravit nezbytné zvláštnosti),
- ❑ zavést hodnostní sbor poddůstojníků a mužstva,
- ❑ vyřešit samostatný platový předpis pro vojáky, atd.

Důležitým předpokladem je, aby případnou novelou nebyly dotčeny podmínky služby vojáků a nebylo tak ohroženo plynulé doplňování profesionální armády.

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů splnil svojí úlohu, ale v současné době již v mnoha ustanoveních nevyhovuje potřebám. Novelu vyžadují zejména ustanovení, která vycházela z faktu existence vojenské základní služby, resp. existence velmi levných vojáků základní služby, např. ustanovení umožňující nákladné požívání příslušníků ozbrojených sil ve prospěch policie, či pro zajišťování kulturních a společenských akcí, ad. Zcela zásadní změna organizační makrostruktury ozbrojených sil, k níž dochází v rámci transformace OS (reformy), volá po přehodnocení členění ozbrojených sil.

Zákon č. 15/1993 Sb., o Armádě České republiky a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů – ojediněle se objevuje názor, že tento zákon je, po přijetí zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, nadbytečný, a že je třeba jej zrušit. Tento názor nesdílím. Značná část jeho původních ustanovení již byla zrušena, zbývající ale mají opodstatnění, neboť částí z nich je zajištěna právní kontinuita a další mají vazbu na zdravotní pojištění.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů je funkční a novelizace nezbytně nutná není. V případě otevření zákona je účelné:

- ❑ přesněji definovat pojmy *plánování obrany státu* a *plán obrany*. Současný text připouští volný výklad, což v praxi přináší potíže,
- ❑ upravit povinnosti jednotlivých subjektů vně rezortu MO vůči přípravě mobilizace v míru (žádných prakticky není třeba),
- ❑ odstranit všechny úkony územních vojenských správ, neboť tyto vojenské správní úřady již neexistují. Úkony, pro něž není dle nové koncepce mobilizace opodstatnění, je třeba odstranit, opodstatněné úkony přenést na příslušný subjekt dle koncepce mobilizace.

Zákony č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství a č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, ve znění pozdějších předpisů jsou funkční a novelizaci nevyžadují.

Náš právní řád dosud neřeší průběh *mimořádné služby* vojáků po vyhlášení stavu ohrožení státu a ve válečném stavu. [27] Institut mimořádné služby je vytvořen v branném zákonu, tamtéž je vyřešeno i jeho vyhlášení. Nová právní úprava (nový zákon, nebo nová ustanovení, zařazená do některého právního předpisu novelou) by proto měla řešit právě jen průběh mimořádné služby.

Shrnutí a závěr

Zajištění obrany představuje velmi složitý a senzitivní společenský proces. Jedním z podstatných problémů zajišťování obrany, jež se promítá do všech relativně samostatných pohledů na tento proces – legislativního, právního, organizačního i procesního – je objektivně daný rozpor mezi relativně dlouhými cykly většiny relevantních společenských dějů a jejich značnou setrvačností na jedné straně a relativně krátkými cykly demokratických mechanismů rozhodování o moci ve společnosti na straně druhé.

Chceme-li se vyhnout subjektivismu a chceme-li být plně kompatibilní se spojeneckým prostředím Aliance, nemůže být naše strategie zajišťování obrany ČR, ať již se její obsah a případně i název oproti současnému stavu změnil jakkoli, být předmětem náhlých změn v důsledku krátkodobě působících vlivů. Bezpečnost není fenomén, který si mohou jakkoli přivlastnit jednotlivé politické strany, je záležitostí všech občanů ČR a ve spojeneckém smyslu i obou mezinárodních společenství, jichž je ČR členem. Tomu musejí odpovídat i perioda aktualizace strategie, sladěná s cykly ostatních segmentů plánování obrany na nižší úrovni, mechanismy aktualizace a subjekty tohoto procesu.

Přestože v otázkách zajišťování bezpečnosti bývá konsenzus zpravidla snadnější než v jiných společensko-politických otázkách, je zřejmé, že formulovat dlouhodobé principy bezpečnostní politiky včetně zásad jejich implementace a zakotvit je v autoritativních strategických dokumentech nebude snadné.

Odpovědnost za přípravu a zajišťování obrany státu je zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, ve znění pozdějších předpisů, jednoznačně stanovena vládě [28], jak je správně konstatováno v obecných východiscích v čl. 27. Není také nejmenších pochyb o tom, že sledování všech relevantních skutečností, jež zajišťování obrany ČR ovlivňují, zejména vývoje bezpečnostních hrozeb a rizik, jejich vyhodnocování a příprava návrhů opatření jimiž vláda bude na změněné podmínky zajišťování bezpečnosti reagovat, je v odpovědnosti Ministerstva obrany.

Uvedený výběr možných témat pro debatu o případných úpravách Vojenské strategie ČR vypovídá jednak o tom, že Vojenská strategie ČR svým současným vymezením pouze na vojenské otázky obrany ponechává značný neošetřený prostor mezi Bezpečnostní strategií ČR a Vojenskou strategií ČR a praxi tak nevyhovuje, a dále potvrzuje, že důvody pro revizi Vojenské strategie ČR již nastaly. Východiskem může být nahrazení Vojenské strategie ČR novou Obrannou strategií ČR (Strategií obrany ČR) s komplexněji pojatým obsahem. Nová Obranná strategie ČR by zřejmě měla být stručnější než současná Vojenská strategie ČR a měla by soustředit pozornost na jedné straně na formulování dostatečně obecných politických zásad, jež by výkonným složkám bezpečnostního systému ponechaly prostor pro iniciativní a tvůrčí rozpracování realizačních opatření, na straně druhé na formulování schopností (nejen ozbrojených sil), jimiž bude obrana zajišťována.

Gesce za přípravu takto šířeji pojaté Obranné strategie ČR by měla přejít na vládu, při zachování rozhodující koncepční úlohy Ministerstva obrany. [29] Proces přípravy dokumentu, na němž by se podílely vedle Ministerstva obrany i další ústřední správní úřady, především Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Správa státních hmotných rezerv, by mohla z pověření vlády na pracovní úrovni koordinovat Bezpečnostní rada státu.

Je zřejmé, že uskutečnění některých žádoucích změn prostřednictvím aktualizace Vojenské strategie ČR, resp. prostřednictvím jejího nahrazení Obrannou strategií ČR, i dosažení

potřebných legislativních změn, má dva předpoklady – prvním je nutnost tyto a související problémy dostatečně zřetelně vyjádřit, druhým pak to, že těmito argumentům bude decizními politickými místy nasloucháno. Druhý předpoklad leží z větší části mimo možnosti rezortu MO, první má ale rezort MO plně ve svých rukách.

Odkazy:

- [1] Náklady na personál, materiál a potřebné činnosti.
- [2] *Usnesení vlády ze dne 13. 11. 2002*, č. 1140, změněno usnesením ze dne 1. 12. 2004, č. 1203.
- [3] **VS ČR – čl. 56.** Vojenská strategie ČR, jako jeden z dokumentů pro realizaci obrany ČR, byla zpracována při procesu aktualizace základních bezpečnostních dokumentů ČR. Její další novelizace je závislá na zásadních politických, koncepčních a strategických změnách v oblasti bezpečnosti a obrany ČR, jejichž hodnocení bude v pravidelném dvouletém cyklu předkládáno vládě formou Zprávy o zajištění obrany ČR, která bude podkladem pro zpracování Zprávy o zajištění bezpečnosti ČR.
- [4] **VS ČR – čl. 1.** Vojenská strategie ČR je dokumentem obsahujícím soubor základních principů zajišťování obrany ČR a zásad výstavby a použití ozbrojených sil ČR (dále ozbrojené síly). Vychází z hodnocení stavu a předpokládaného vývoje bezpečnostní situace, definovaných bezpečnostních zájmů ČR a principů obranné politiky, obsažených v Bezpečnostní strategii ČR a rozpracovává základní principy Strategické koncepce Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO) a Bezpečnostní strategie EU.
- [5] Směrnice byla schválena koncem roku 2005 v Severoatlantické radě na úrovni velvyslanců, její přijetí bylo stvrzeno nejvyššími představiteli NATO na summitu v Rize v listopadu 2006.
- [6] *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 66/1999 Sb.* – Severoatlantická smlouva, čl. 5. Strany se shodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty Organizace spojených národů a pomůže napadené straně nebo stranám tím, že sama a v součinnosti s ostatními stranami neprodleně podnikne kroky, které bude považovat za nutné, včetně užití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost v severoatlantické oblasti. O každém takovém ozbrojeném útoku a veškerých opatřeních přijatých v důsledku tohoto útoku bude neprodleně uvědoměna Rada bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, když Rada bezpečnosti přijme opatření nezbytná k obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.
- [7] **VS ČR, čl. 2.** Vojenská strategie ČR patří mezi základní bezpečnostní dokumenty ČR, které vytvářejí koncepční rámec pro ozbrojené síly k plnění vojenských úkolů obrany země, závazků kolektivní obrany zemí NATO a účasti na aliančních, unijních a koaličních operacích. Stanovuje rovněž zásady spolupráce s ostatními složkami, které se podílejí na zajištění bezpečnosti ČR. V souladu se zahraniční politikou ČR vytváří podmínky pro aktivní podíl ozbrojených sil na realizaci evropské bezpečnosti a obranné politiky v rámci EU.
- [8] V minulosti již např. existoval dokument Národní obranná strategie ČR. Schválen byl dne 26. 3. 1997, usnesením vlády č. 117.
- [9] **VS ČR – čl. 8.** Pro ozbrojené síly vyplývají úkoly z povinnosti podílet se na zajišťování bezpečnostních zájmů ČR, které jsou souhrnně definovány v Bezpečnostní strategii ČR:
 - životní zájmy:** zajištění existence ČR, její suverenity, územní celistvosti a politické nezávislosti; obrana demokracie a právního státu, ochrana základních lidských práv a svobod obyvatel;
 - strategické zájmy:** bezpečnost a stabilita v euroatlantickém prostoru; zachování globální stabilizační role a zvýšení efektivnosti Organizace spojených národů (OSN); pevná transatlantická vazba v rámci NATO a budování strategického partnerství mezi NATO a EU; komplementární rozvíjení obranných schopností NATO a EU; rozvíjení role OBSE v oblasti prevence ozbrojených konfliktů, stabilizace a demokratizace; potírání mezinárodního terorismu; snižování rizika šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů; eliminace organizovaného zločinu a nelegální migrace; podpora regionální spolupráce; zajištění ekonomické bezpečnosti ČR; posilování konkurenceschopnosti domácího obranného průmyslu a zajištění adekvátní úrovně rezerv; podpora šíření svobody a demokracie a principů právního státu;
 - další významné zájmy:** prevence a připravenost v souvislosti s nepředvídatelnými živelními, ekologickými či průmyslovými haváriemi a katastrofami; ochrana životního prostředí; možné souvislosti s globálními klimatickými změnami, nedostatkem potravin a vody, nedostatkem průmyslového potenciálu a energií atd.
- [10] **VS ČR – čl. 10.** Ozbrojené síly mají zákonem stanoven základní úkol – připravovat se k obraně ČR a bránit ji proti vnějšímu napadení. Plní současně úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků ČR o společné obraně proti napadení a rozvíjejí k tomu své schopnosti zahrnující i výstavbu jednotek zařazených

do *sil rychlé reakce NATO* (NRF – NATO Response Force). Trvale zabezpečují aktivní účast v *integrovaném systému protivzdušné obrany NATO* (NATINEADS – NATO Integrated Extended Air Defence System) a schopnost přijmout v případě potřeby alianční síly na vlastním území. V rámci podílu ČR na rozvoji *evropské bezpečnostní a obranné politiky EU* (ESDP – European Security Defence Policy) jsou ozbrojené síly ČR zapojeny do přípravy vojenských kapacit EU, včetně *sil rychlé reakce* (RRF – Rapid Response Force), které jsou budovány jako kompatibilní a komplementární se silami NATO.

[11] *Zákon č. 219/1999 Sb.*, o ozbrojených silách ČR, ve znění pozdějších předpisů – § 9.

[12] **VS ČR – čl. 11.** Při ozbrojeném konfliktu takového rozsahu, kdy bude ohrožena svrchovanost a územní celistvost ČR, bude hlavním příspěvkem za ČR podíl na vytvoření **divizního úkolového uskupení** s jádrem tvořeným mechanizovanou divizí. Uskupení bude nasazeno pouze na území ČR nebo v jeho bezprostřední blízkosti. Mimo rámec divizního úkolového uskupení budou dále využity také síly a prostředky vzdušných sil, které nebudou zapojeny do systému integrované protivzdušné obrany NATO (dále jen NATINEADS). Tyto síly a prostředky budou stanovené úkoly plnit výhradně z území ČR. Nasazení tohoto rozsahu si vyžádá vyhlášení plné mobilizace. **VS – čl. 12.** V souladu se závazky, vyplývajícími z členství ČR v NATO, udržují a rozvíjejí ozbrojené síly svou schopnost působit ve společných operacích, včetně operací kolektivní obrany kterékoliv členské země. **VS – čl. 13.** Pro operace kolektivní obrany podle čl. 5 Washingtonské smlouvy bude ČR poskytovat ekvivalent **brigádního úkolového uskupení** s jádrem tvořeným mechanizovanou brigádou. Nasazení si vyžádá provedení částečné mobilizace. Bez nutnosti mobilizace může být do takové operace nasazeno brigádní úkolové uskupení v počtech do 3000 osob (mechanizovaná brigáda) nebo zdrojově ekvivalentní uskupení taktického letectva (taktická letka).

[13] *Zákon č. 219/1999 Sb.*, o ozbrojených silách ČR, ve znění pozdějších předpisů – §§ 14, 16.

[14] **VS – čl. 19.** Potenciální hrozby teroristických útoků, živelních a ekologických katastrof, průmyslových a jiných havárií, šíření nakažlivých chorob, ohrožení majetku a zdraví občanů ČR a jiná narušení vnitřního pořádku a bezpečnosti vytvářejí požadavky na asistenci ozbrojených sil při eliminaci těchto hrozeb nebo zasahování po jejich propuknutí. **VS – čl. 20.** Politicko-vojenskou ambicí ozbrojených sil je zachovat, v závislosti na souběžně plněných úkolech v operacích společné obrany nebo mírových a humanitárních operacích v zahraničí a při splnění zákony stanovených podmínek, schopnost nasadit v míru ve prospěch Policie ČR kapacity pro nasazení do 1000 vojáků na dobu do tří měsíců. Dále je to schopnost poskytnout pro integrovaný záchranný systém až 1200 vojáků na dobu do jednoho měsíce. V závislosti na závažnosti ohrožení nebo po vyhlášení krizového stavu či při mobilizaci ozbrojených sil mohou být s ohledem na souběžně plněné úkoly tyto počty a doba jejich působení upraveny nařízením vlády.

[15] **VS – čl. 25.** Obrana ČR je souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Zahrnuje výstavbu systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému.

[16] **VS ČR – čl. 6.** Intenzivní dialog členských zemí EU potvrzuje význam evropské bezpečnostní a obranné politiky. ČR podporuje její další rozvoj, zaměřený na vytváření obranných prostředků a schopností umožňujících EU zapojit se do řešení konfliktů a krizí ohrožujících globální či regionální bezpečnost včetně využití plánovacích prostředků a kapacit NATO. ČR se zasazuje o úzkou spolupráci EU s NATO při prevenci a zvládání současných bezpečnostních hrozeb.

[17] **VS – čl. 28.** ČR se bude aktivně podílet na realizaci evropské bezpečnostní a obranné politiky EU ve smyslu definovaných politicko-vojenských ambicí. K tomu využije schopnosti a potenciál ozbrojených sil, kterými disponuje v aliančním prostředí.

[18] Úplný rozsah – návrh Evropské rady *Working Dokument Relating to Point 3 of the Agenda: Conceptual Framework on the ESDP Dimension to the Fight against Terrorism*, 11/3/2005.

[19] **VS – čl. 37.** Jednotky, útvary a zařízení společných sil budou organizovány a předurčeny tak, aby v závislosti na charakteru operace umožňovaly vytvářet potřebná úkolová uskupení. Efektivní využívání organizační struktury mechanizovaných brigád a jednotek útvarů bojové podpory a zabezpečení na operačně-taktickém stupni bude umožňovat jejich nasazení v operacích na základě definovaných politicko-vojenských ambicí a postupné navyšování kapacit pro rotace jednotek v zahraničních operacích a misích.

[20] *Zákon č. 219/1999 Sb.*, o ozbrojených silách ČR, ve znění pozdějších předpisů.

§ 10 – Mezinárodní spolupráce

2. Ozbrojené síly se podílejí na činnostech ve prospěch míru a bezpečnosti, a to zejména účastí na operacích na podporu a udržení míru, záchranných a humanitárních akcích; do těchto operací a akcí se mohou vojáci z povolání vysílat i jako jednotlivci.

§ 13 – Armáda je základem ozbrojených sil a organizačně se člení na vojenské útvary, vojenská zařízení a vojenské záchranné útvary, které se mohou slučovat do větších organizačních celků.

[21] **VS – čl. 41.** Preventivní působení bude založeno hlavně na:

účinnosti vojenského zpravodajství, spočívající zejména v trvalém vyhodnocování bezpečnostní situace a intenzivní výměně zpravodajských informací se spojenci s cílem včas odhalit potenciální hrozby a eliminovat možnost překvapení,
aktivní účasti ozbrojených sil na mezinárodních preventivních opatřeních k zabránění vzniku nebo řešení krizových situací zejména v rámci NATO a EU,
demonstrování možností účinného použití jednotek a schopností ozbrojených sil,
připravenosti systému obrany státu a jeho propojení s aliančním systémem reakce na krizové situace, maximální úrovni interoperability se spojeneckými silami prostřednictvím standardizace, koordinovaného postupu ve všech oblastech plánování obrany, tvorby společných doktrín a účasti na společných cvičeních,
systematickém zdokonalování obranného systému ČR.

VS – čl. 45. Pro realizaci definovaných politicko-vojenských ambicí a úkolů budou ozbrojené síly disponovat následujícími základními vojenskými kapacitami:

a) Vojenským zpravodajstvím členěným na příslušné prvky zpravodajských služeb, zpravodajských štábů, průzkumu a elektronického boje, které bude v rozsahu daném zvláštním zákonem získávat, shromažďovat a vyhodnocovat informace potřebné k zabezpečení vojenské obrany ČR a jejich spojeneckých závazků; bude nepřetržitě vyhodnocovat rizika a ohrožení bezpečnosti ČR, s cílem zabezpečit funkčnost preventivních a reaktivních opatření.

[22] **VS – čl. 43.** Vojenská obrana ČR se opírá o optimálně strukturované, plně bojeschopné, profesionální a moderně vybavené ozbrojené síly. Garantem vojenské obrany země jsou ozbrojené síly. Jejich schopnosti jsou jistěny existencí dobrovolných aktivních záloh a navyšováním bojové síly v procesu mobilizace. Efektivní rozsah a bojová úroveň použití ozbrojených sil při účinném využívání zdrojů umožní bezproblémové akceptování přijatelné úrovně bezpečnostních rizik a jejich případnou eliminaci. V první řadě budou uplatňovány nástroje preventivního působení, které budou v případě nedostatečnosti doplněny odpovídajícími nástroji reaktivního působení.

[23] **VS – čl. 45.** Pro realizaci definovaných politicko-vojenských ambicí a úkolů budou ozbrojené síly disponovat následujícími základními vojenskými kapacitami:

a) **Společnými silami**, tvořenými:

Pozemními silami, jejichž hlavními součástmi budou tři mechanizované brigády (z toho jedna bude vytvářena mobilizačně) a jedna dělostřelecká brigáda. Ty budou představovat hlavní část mobilních sil pro plnění úkolů prevence a reakce na krizové situace v národním i aliančním měřítku.

Vzdušnými silami, které budou tvořit dvě letky taktického letectva, tři letky vrtníkového letectva, dvě letky dopravního letectva, protiletadlová raketová brigáda a prvek velení a řízení. Tyto síly budou zabezpečovat ochranu a obranu vzdušného prostoru ČR, a to zejména prostřednictvím aktivní účasti v NATINEADS, plnění úkolů bojové podpory pozemních sil, vzdušného průzkumu a elektronického boje, strategické a taktické přepravy osob a materiálu, letecké pátrací a záchranné služby, výcviku a dalších úkolů.

Specializovanými silami, jejichž hlavním úkolem bude provádět přípravu a výcvik, dále naplňovat a rozvíjet specializované schopnosti ozbrojených sil v podmínkách NATO, zejména v oblasti radiační, chemické a biologické ochrany, vojenského zdravotnictví, elektronického boje a pasivních sledovacích systémů.

Ve *společném kompletu*, který je součástí společných sil, bude působit ženijní záchranná brigáda, brigáda logistické podpory a další prvky bojového zabezpečení. Vojenské záchranné prapory a další předurčené jednotky společných sil budou vyčleňovány k podpoře Policie ČR a integrovaného záchranného systému v souladu s politicko-vojenskými ambicemi ČR definovanými v čl. 19 tohoto dokumentu.

b) **Síli podpory a výcviku**, které budou tvořeny zejména součástmi a zařízeními pro přípravu a výcvik vojsk, logistické a zdravotnické podpory a zabezpečení mobilizace ozbrojených sil ČR. Jejich posláním bude primárně zajišťovat základní výcvik profesionálních vojáků a všeobecnou podporu operacím pozemních a vzdušných sil. Budou zajišťovat ochranu a obranu strategicky důležitých objektů, zapojením do integrovaného záchranného systému asistovat při mírových a záchranných operacích, při realizaci humanitární pomoci a centrálně zabezpečovat ozbrojené síly ČR v oblastech logistiky, zdravotnictví, personalistiky a řízení vojenských správních úřadů; dále budou rovněž plnit mobilizační úkoly v rámci AČR a opatření spojená s přijetím aliančních sil posílení.

[24] **VS – čl. 53.** Základním zdrojem financování ozbrojených sil jsou prostředky státního rozpočtu, rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany (MO). Efektivní alokace finančních prostředků bude jedním z hlavních cílů plánovacích dokumentů rezortu MO.

- [25] **VS – čl. 54.** Financování přípravy a zabezpečení činnosti jednotek AČR, vyčleněných do zahraničních mírových a záchranných operací a k realizaci humanitární pomoci do úrovně schválených politicko-vojenských ambicí ČR, bude zabezpečeno prostřednictvím státního rozpočtu ČR, kapitoly MO, případně z finanční rezervy státního rozpočtu na humanitární pomoc, vytvářené v kapitole Všeobecná pokladní správa podle nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právníky osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva.
- [26] *Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů.*
Čl. 9 - Bezpečnostní rada státu
1. Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády a další členové vlády podle rozhodnutí vlády.
 2. Bezpečnostní rada státu v rozsahu pověření, které stanovila vláda, připravuje vládě návrhy opatření k zajišťování bezpečnosti České republiky.
 3. Prezident republiky má právo účastnit se schůzí Bezpečnostní rady státu, vyžadovat od ní a jejích členů zprávy a projednávat s ní nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti.
- [27] Profesionálních vojáků, kteří v období, jež předcházelo vyhlášení stavu ohrožení státu a válečného stavu, vykonávali aktivní službu (ti jsou do mimořádné služby převedeni) a vojáků, do mimořádné služby povolovaných ze zálohy.
- [28] *Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, ve znění pozdějších předpisů.* § 4 – Za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá vláda.
- [29] *Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR, ve znění pozdějších předpisů* – § 16.

Literatura:

Sbírka zákonů České republiky (ASPI).

Bezpečnostní strategie ČR, usnesení vlády ze dne 10. prosince 2003, č. 1254.

Vojenská strategie ČR, usnesení vlády ze dne 9. června 2004, č. 578.

Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti ČR, usnesení vlády ze dne 25. ledna 2006, č. 83.

Zpráva o zajištění obrany ČR, usnesení vlády ze dne 4. ledna 2006, č. 13.

Národní obranná strategie ČR, usnesení vlády ze dne 26. března 1997, č. 117.

Doktrína AČR, schválena NGŠ AČR dne 15. prosince 2004.

Velení a řízení v operacích, vojenská publikace Pub-53-01-1, schválena NGŠ AČR dne 31. března 2006.

www.vlada.cz.

Cílem další transformace rezortu Ministerstva obrany je posílení schopnosti ozbrojených sil ČR, zvýšení podílu nasaditelných sil, optimalizace struktury velení, organizačních a personálních struktur, mobilizačních procesů a potřeb, administrativních a podpůrných procesů a konečně také dokončení organizačních a dislokačních změn. Chtěla bych zdůraznit, že cílem transformace není mít expediční armádu, armádu, která bude celá nasazena někde mimo naše území, ale chceme mít armádu, která bude mít expediční schopnosti. Bude nasaditelná, ale nikoli nutně nasazená.

Reforma se netýká pouze armády. Musí nutně zahrnovat celý rezort. Jedním z kroků, které se týkají civilní součásti, bude snížení podílu občanských zaměstnanců. V rezortu Ministerstva obrany ČR se v příštích třech letech sníží jejich počet každoročně o jeden tisíc dvě stě osob. Celkem plánujeme, že odejde 3600 osob.

**O transformaci české armády
ministryně obrany Vlasta Parkanová
na tiskové konferenci 22. října 2007**

ŠIS - Odbor komunikačních strategií

<http://s101w25.acr:8080/scripts/detail.asp?id=932438>

Teoretické zázemí vědy o bezpečnosti a teorie středního dosahu

(Doplnění diskuze)

V prvních dvou číslech letošního ročníku *Vojenských rozhledů* byly uveřejněny dvě kolektivní práce Střediska bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při Fakultě sociálních věd UK, a to Rašek, A. a kol.: *Tvorba základů bezpečnostní vědy. Vojenské rozhledy 1/2007*, s. 21-31, a Rašek, A. a kol.: *Aktéři světové bezpečnosti (K nové teorii středního dosahu v bezpečnostní oblasti). Vojenské rozhledy 2/2007*, s. 12-28. K těmto textům byl veden diskurz, který upozornil na potřebu prohloubit tuto tematiku o vazby na relevantní sociologické teorie.

Od té doby vyšla studie Josefa Janošce *Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti (Vojenské rozhledy, 3/2007, s. 3-14)*. Autor si jako motto zvolil výrok prvního československého prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka „... na každou vědu se můžeme dívat z objektivního i subjektivního hlediska, že ji totiž můžeme posuzovat podle jejího předmětu a podle našeho pojetí předmětu...“ Autor pro název nové vědní disciplíny volí pojem „sekuritologie“ (Janošec 2007: 3), čímž jí dává mezinárodní rozměr, a proto jistě stojí za pozornost. Jako s klíčovými operuje s pojmy bezpečnost a nebezpečnost odvozených od aplikace principu jin-jang, s úsilím o dynamickou rovnováhu mezi nimi.

„Předmětem zkoumání sekuritologie jsou vnější projevy a vnitřní zákonitosti bezpečnosti a nebezpečnosti. Můžeme je pojmenovat jako **bezpečnostní realitu**.“ (Janošec 2007: 4)

Autor tohoto textu vychází z pojetí, že „předmět bezpečnostní vědy nemůže být bezbřehý, ale funkční. Není však možné přehlédnout, že bezpečnostní a vojenské problémy jsou u kauzálního hlediska sekundární, vznikají teprve jako derivát zřetězení primárních příčin, deviací a konfliktů v ekonomické, sociální, environmentální a jiných oblastech. Bezpečnostní problémy je možné vyřešit jedině vyřešením primárních příčin ... Předmětem zejména je bezpečnost jako pilíř udržitelného rozvoje a kvality života; rozšířené (komplexní) pojetí bezpečnosti a jeho aplikace ve výuce a vzdělávání; modernizace konceptu bezpečnosti a jeho aplikace při rozvoji bezpečnostního systému.“ (Rašek, A. a kol.: *Tvorba základů bezpečnostní vědy. Vojenské rozhledy 1/2007*, s. 21.)

Aktéři bezpečnostní situace a teorie společnosti

Pro rozpracování základů vědy o bezpečnosti a klíčových aktérů světové bezpečnostní situace jako teorie středního dosahu je nutné vymezit k jaké či k jakým tzv. velkým teoriím resp. teoriím modernizace se vztahuje, i když je zřejmé, že i v teorii existují omezení, nutno ji doplnit. Miloslav Petrušek ve *Společnostech pozdní doby* (Petrušek, 2007) se v souboru sociologických esejí snaží systematickou formou odpovědět na otázku, v jaké společnosti žijeme. Je zde popsáno 110 nejrozličnějších pojmenování plurality společnosti z celkové 300 pravděpodobných. Akceptuje i akcentuje tu názor Václava Bělohradského o nemožnosti „velké filozofie“, „jedné velké formule“, stejně jako „smyslu dějin“.

Petruskovy eseje se větší či menší měrou týkají i problematiky sociálního zázemí vědy o bezpečnosti a klíčových aktérů světové bezpečnosti a v mnohém proto mohou být pro tuto tematiku poučné.

Vzhledem k tomu, že naše společnost a její politické elity řešily a řeší strategické rozhodnutí přijmout či nepřijmout k dislokaci na našem území radar americké protiraketové obrany, což by v kladném případě vedlo k posílení našeho vztahu ke Spojeným státům, je jisté k zamyšlení.

O tématu pojednává relevantní esej Amerikanizovaná společnost. Petrusek v ní uvádí, že podlomí-li se struktury každodennosti a podstatným způsobem se změní životní styl, má to synergický sociální efekt, změní se i ostatní struktury. Ideu „dohnat a předejít Ameriku“ v technologii a organizaci práce formuloval ve třicátých letech J. V. Stalin. Dochází k přebírání kulturních a sociálních vzorců chování, jež se postupně nutně projeví i tam, kde se to původně nepředpokládalo.

Petrusek cituje Jeana Baudrillarda (1986): „Idylické přesvědčení Američanů, že jsou středem světa, že mají největší moc, a jsou absolutním modelem, není tak zcela falešné. Neopírá se tolik o jejich zdroje, techniku a zbraně, jako spíše o onen zázračný předpoklad ztělesněné utopie, o společnost, jež s nesnesitelnou bezelstností spočívá na myšlence, že je uskutečněním všeho toho, o čem ostatní jen sní – spravedlnosti, hojnosti, práva, bohatství, svobody: tato společnost to ví, věří tomu, a nakonec tomu věří i ostatní.“

Podle Alexandra Vondry existují tři typy amerických postojů:

1. *Izolacionistický* (Noam Chomsky, Pat Buchanan) – angažmá ve světě ohrožuje tradiční hodnoty, je nutné se soustředit na řešení domácích problémů.
2. *Neorealistický* (Henry Kissinger, Ch. Kupachan aj.) – americký vliv ve světě se musí realizovat s ohledem na jeho akceptaci v tomto světě.
3. *Neokonzervativní* postoj vychází z předpokladu, že současný svět je v chaotickém stavu, směřuje k anarchii, což není možné zastavit bez americké autority, a proto by Spojené státy neměly na svou hegemonii rezignovat.

V eseji *Autoritářská společnost* Petrusek aktuálně píše (Petrusek 2007: 73): „Velice brzy, zdá se, jsme zapomněli na zkušenost s totalitní autoritou, která byla navýsost nelegitimní, protože jsme si ji nevybrali. Velice snadno se strašíme totalitarismem tam, kde jde o prostou poslušnost vůči zákonům a pravidlům slušného života, jež jsme si zvolili. A velice snadno zapomínáme, že všechna velká impéria i malá, byť pohádková království, se rozpadla, jestliže se nemohla opřít o legitimní autoritu.“

Za pozornost z hlediska našeho tématu stojí **konzervátorská (sebezáchovná) společnost**, v níž se uvádí, že nejpodstatnější inspirací i alternativou je aktivita římského klubu. Vychází je publikace kolektivu D. Meadowse *Limits to Growth* a řada dalších zpráv. Základní úsilí římského klubu je možné charakterizovat jako zdůraznění kvality nad kvantitou, hledání východisek krize globálního světa, které by mělo vycházet z identifikace podstatných světových problémů a rozporů současné civilizace, a to nejen ekologických, což si nutně vyžádá změnu hodnotových orientací lidí. Zatím tuto cestu prosazují výrazněji jen zelení.

Pro analýzu sociálního pozadí bezpečnosti jako příčiny bezpečnostních hrozeb stojí za pozornost eseje *Marnotratná společnost*, *Masová společnost*, *Materialistická společnost*, *Mcdonaldizovaná společnost*, *Monetární společnost*, *Multikulturní společnost*, *Občanská společnost*, *Organizační společnost*, *Pluralitní společnost* a *Populistická společnost*.

Poté jsou tu vzhledem k naší specifické postkomunistické historii zajímavé eseje s předponou „po-“ respektive „post-“, jako například Porevoluční společnost, Postcivilizační, Postdemokratická, Postekonomická, Postfordistická, Postimperialistická, Postindustriální, Postkapitalistická, Postmaterialistická, Postmoderní, Postrevoluční, Posttotalitní a Posttradiční.

Základním problémem Petruskovy práce je, že esejisticky prezentované teorie nejsou roztrženy ani podle obsahu, ani podle významnosti, ale podle abecedy, což zdůrazňuje především encyklopedičnost pojetí a popularizační záměr.

Beckova riziková společnost

Miroslav Petrussek ve Společnostech pozdní doby cituje B. Horynu (Horyna 2001: 85): „Přednost by neměli mít lidé, kteří chtějí svět měnit, ale lidé, kteří ho chtějí uchránit před změnami.“ Tato citace je z Beckovy Rizikové společnosti, kterou však Petrussek do své esejistické publikace nezahrnuje. S vysokou mírou pravděpodobnosti je však pro rozpracování zejména klíčových aktérů světové bezpečnostní situace – jako teorie středního dosahu – z teorií modernizace nejvíce relevantní právě **teorie rizikové společnosti**, jejímž tvůrcem je Ulrich Beck. (Beck 2004)

Ústřední myšlenku rizikové společnosti, reflexivní modernizace a vynucené individualizace jako následku vyvázání z dosavadních sociálních vazeb spojené s polarizovanou nerovností (v níž je svoboda fikcí) lze stručně charakterizovat zhruba takto: *Lidská společnost dokáže svým vývojem ohrožit sebe samu.* „V pokročilé moderně je společenská produkce *bohatství* systematicky doprovázena produkcí *rizik*.“ (Beck 2004: 25)

Myšlenka není pro odborníky v bezpečnostní oblasti zcela nová, ale objevuje se aktuálně a varovně právě v době, kdy je nejvíce blízká objektivní pravdě, protože lidská společnost se přiblížila ke kritickému bodu potenciální globální krize, kdy již nejde o pouhá *osobní* rizika, ale globální rizika, nejedná se o riziko spojené s odvahou, ale se sebezničením, jak je patrné např. i ze změn klimatu a stále vyhocenější diskuzi o této problematice, jak se např. ukázalo při střetu prezidenta Václava Klause a někdejšího amerického prezidentského kandidáta Al Gorea.

Jedním z příznaků je z hlediska našeho tématu v asymetrických válkách postupující **nerozpoznatelnost hranic mezi mírem a válkou** v nejširším slova smyslu, jak upozorňuje např. Štefan Volner (2007: 15). Má proto jistý rys osudovosti. A to zvláště proto, že se prosazuje princip globality. (Robertson, 1992; Albrow 1996).

Globální problémy je možné řešit jen globálně, globální problémy vyžadují globální kooperaci. To nutně povede k dalšímu posilování kompetence globálních institucí, jejich pravomocí a oprávnění k regulacím.

Make love, not war se změnil podle Mary Kaldorové na *make law, not war*. „Rizika mají bytostně co činit s předvídáním, s novými jevy, k nimž dosud nedošlo, která však hrozí a která jsou právě v tomto významu už dnes reálná.“ (Beck 2004: 43)

„Vědomí rizika nemá své těžiště v přítomnosti, nýbrž v *budoucnosti*. V rizikové společnosti ztrácí minulost svoji determinující moc nad přítomností.“ (Beck 2004: 44)

Ve srovnání s jinými sociologickými teoretiky – což je v našem kontextu rozhodující – nepovažuje Ulrich Beck dysfunkce za odchylky fungujících technologických, ekonomických, sociálních a environmentálních systémů, ale za jejich kauzální a integrální součásti jako

nezamýšlených vedlejších důsledků zpočátku jinak velmi úspěšných neoliberálních a účelově racionalizačních záměrů, jak je tomu u dost podstatné části populace i u nás.

„Síly produkce ztratily v procesech reflexivní modernizace svoji nevinnost. Zisk moci spjatý s technicko-ekonomickým pokrokem je ve stále větší míře zastíňován produkcí rizik ... produkce a rozdělení rizika je osvětlena srovnáním s ‚logikou rozdělení bohatství ...“ (Beck 2004: 18).

Vědecké a technologické poznatky jako součást rizikové společnosti mají tedy zákonitě ambivalentní roli, k překonávání dysfunkcí nejen zčásti přispívají, ale zároveň se opoždují, a po jejich aplikaci deviate zvyšují a zmnožují. (Po jaderných a kosmických projektech, výzkumech biologických, chemických a genetických, je nejaktuálnějším příkladem internet se svými stále vážnějšími bezpečnostními riziky v mnoha oblastech lidské činnosti, od bankovníctví k řízení teroristických akcí.) „... vědecká racionalita zůstává bez sociální racionality *prázdňá* a sociální racionalita bez vědecké racionality *slepá*.“ (Beck 2004: 39)

Modernizaci vyžaduje podle Ulricha Becka i dosavadní pojetí sociálního státu. Náprava je možná jen zpochybněním a následně podstatnou změnou těchto systémů v souladu s udržitelným rozvojem. Předpokládá to na základě kontinuálních analýz ohrožení a jejich predikcí řešit na prvním místě takové problémy jako je ekonomická globalizace, existence nově pojatého sociálního státu, strategické vládnutí, participace na strategických rozhodovacích procesech, stabilizace rodiny a zaměstnanost. „Nežijeme *zatím* ještě v rizikové společnosti, ale nežijeme také už *jen* v konfliktech spojených s rozdělováním ve společnosti nedostatku.“ (Beck 2004: 27)

Problémy způsobuje právě průmyslová nadprodukce. „Druh, model a prostředky rozdělování rizik se systémově liší od druhů, modelů a prostředků rozdělování bohatství. To nevylučuje, že mnohá rizika jsou rozdělována se *specifickým* zřetelem k vrstvám nebo třídám. V tomto smyslu existují široké zóny, v nichž se třídní a riziková společnost navzájem překrývají. Dějiny rozdělování rizika ukazují, že rizika podobně jako bohatství zachovávají třídní schéma – jenomže v převrácené podobě: bohatství se shromažďuje nahoře, rizika dole.“ (Beck 2004: 45)

Platí to však jen po určité hranici a s jistou licencí k použitým pojmům, zvláště třídního přístupu. Při hlubší polarizaci se riziko ale přesunuje i nahoru. „V globalizaci je obsažen model rozdělování rizik, který je třeba od ní zřetelně odlišit a který v sobě skrývá, silný, politicky výbušný náboj: rizika dopadají dříve či později i na ty, kdo je produkují nebo kdo z nich těží. Šířící se rizika vykazují v sociálním ohledu *bumerangový efekt*: ani bohatí a mocní si před nimi nejsou jisti.“ (Beck 2004: 48)

Je to pesimistické zjištění. „V závodě mezi bohatstvím a neviditelnými riziky nemohou rizika zvítězit. Viditelné nemůže závodit s neviditelným. Paradox je v tom, že neviditelná rizika právě *proto* v tomto závodě vítězí.“ (Beck 2004: 59) To pochopitelně vyžaduje jiné prizma pohledu a z něho vyplývajících aktivit. „Místo, které zaujímalo *odstranění nedostatku*, zaujímá nyní *odstranění rizika*.“ (Beck 2004: 52)

Reflexe této situace je v současné populaci nedostačující. „Pravdou je, že ohrožení narůstají, nejsou však politicky přetavována v *preventivní* politiku zvládání rizik; navíc není jasné, jaký druh politiky a politických institucí je toho vůbec schopen.“ (Beck 2004: 63) Motivace k překonání tohoto skeptického zjištění je sebezáchovná. „Hybnou sílu třídní společnosti je možné postihnout větou: *Mám hlad!* Hnutí uvedené do pohybu rizikovou společností je proti tomu naopak vyjádřeno slovy: *Mám strach! Společenství nouze je nahrazováno společenstvím*

strachu. Riziková společnost v tomto smyslu charakterizuje epochu, v níž se *solidarita vznikající ze strachu* stává politickou silou.“ (Beck 2004: 65)

Od reflexe k aktivitě je nelehká cesta. „... *ve snaze o zvyšování produktivity se nikdy nepřihlíželo a nepřihlíží k rizikům, která jsou s tím spojena*. Nejprřednější prioritou vědeckotechnické zvidavosti je *užitek plynoucí z produktivity*, a teprve poté a často ani ne na druhém místě, se uvažuje o tom, jaká ohrožení jsou s tím spojena.“ (Beck 2004: 79-80)

Argumentuje se často tím, jako byl například vývoj, výroba a užití atomové pumpy, že to byla válečná nezbytnost. „Stěžejní význam získává *schopnost předjímat nebezpečí, snášet je, biograficky a politicky se s nimi vyrovnat* ... V rizikové společnosti se vyrovnávání se strachem a nejistotou stává biograficky a politicky *klíčovou civilizační kvalifikací* a formování schopností, které jsou k tomu potřebné, základním úkolem pedagogických institucí.“ (Beck 2004: 101) Nejen ovšem toto, problém se stává naléhavou záležitostí vládnutí, explicitně strategického vládnutí. „Následkem ohrožení se rozplývají dřívější naléhavé priority a souběžně sílí *dirigistická politika mimořádného stavu*, která čerpá z hrozící situace rozšířené možnosti zásahu a nové kompetence ... Riziková společnost není společností revoluční, nýbrž něčím více: je *společností katastrof*. Hrozí nebezpečí, že *výjimečný stav se v ní stane stavem normálním*.“ (Beck 2004: 104)

Konečně tuto situaci např. v současné době prožívá Španělsko, Velká Británie, nejnověji bez zatím tragických následků i Německo, a tato situace iradiuje i do ostatních evropských zemích včetně těch, které se s terorismem ještě nesetkaly.

To má politicko-vojenské důsledky: „Současně s narůstáním rizik vyvstávají v rizikové společnosti zcela *nové výzvy pro demokracii*. Riziková společnost v sobě obsahuje tendenci k *legitimnímu totalitarismu obrany před nebezpečím*, kterými ve jménu práva zabránit nejhoršímu vytváří až příliš dobře známým způsobem něco jiného, co je ještě horší.“ (Beck 2004: 106)

Nic nového ani u nás, v polistopadovém vývoji sílí volání po vládě „silné ruky“, za téměř osmnáct let se počet jeho stoupenců zdvojnásobil, nyní si ji přeje šedesát procent naší populace. I když možná spíše než po diktátorovi touží po kompetentním politikovi s všeobecně přijatelnou vizí.

Individualizace sociální nerovnosti

Součástí rizikové společnosti je postupující **individualizace sociální nerovnosti**. Je to podle Becka důsledkem konce v jeho pojetí tradiční třídní společnosti a počátkem emancipace tříd překonávajících různá regionální a partikulární omezení. Tvoří se nový prostor ustavování a utváření privátních sociálních vztahů a životních a pracovních forem, dochází k formování nových sociálních sítí, identit a hnutí. Odděluje se systém plného zaměstnání a systém flexibilního, plurálního a individuálního neúplného zaměstnání. Zostřující se nerovnosti zůstávají v šedé zóně. Těžiště se přesouvá z pracoviště a podniku k utváření a ověřování nových životních forem a stylů. Nejnovější data mluví jasnou řečí: nikoli nedostatek vzdělání nebo sociální původ, nýbrž *rozvod* je tím, co se pro ženy stává padacími dveřmi do „nové chudoby“. (Beck 2004: 151) „Proces individualizace je teoreticky pojat jako produkt reflexivity, v jejímž rámci proces modernizace zajišťovaný státem *detradicionalizuje* životní formy vlastní industriální společnosti ... S tím související kulturní otřesy a ztracené jistoty povedou dříve či později k novým požadavkům na společenské instituce v oblasti vzdělání, poradenství, terapie a politiky.“ (Beck 2004: 253-4)

Beckova reflexivita a kritika vědeckotechnologického rozvoje vychází z myšlenky, že „zatímco dříve šlo o nebezpečí podmíněná „externě“ (bohy, přírodou), historicky nová kvalita dnešních rizik se zakládá na jejich současné *vědecké a sociální konstrukci*, a to ve trojím smyslu: věda se stává (*spolu*) *příčinou rizik, prostředkem pro jejich definování a zdrojem pro jejich řešení*, a právě tím si otevírá nové trhy scientizace. Vědeckotechnický vývoj se při vzájemné konfrontaci mezi riziky, které pomáhá sám vytvářet, a jejich veřejnou a sociální kritikou, stává sám *rozporným*.“ (Beck 2004: 257) Tato ambivalentnost role vědy je stále zřejmější. „... dochází k dalekosáhlé *demonopolizaci vědeckých nároků na poznání*: věda se stává stále něčím *nutnějším*, zároveň také stále *méně dostačujícím* pro společensky závaznou definici pravdy.“ (Beck 2004: 259)

„Jednou z příčin je, že „projekce zdrojů problémů a chyb do dosud neprobádané „země nikoho“ souvisí zřejmě s tím, že vědy se v oblastech svého uplatnění dosud nijak podstatně neprolínají.“ (Beck 2004: 262) Paradoxní přitom je, že „... vědy nesvrhlo z trůnu selhání, nýbrž *úspěch*. Můžeme dokonce říci, že čím úspěšněji si vědy v tomto století počínaly, tím rychleji a zásadněji byly zrelativizovány jejich původní nároky platnosti“ (Beck 2004: 268) Dochází k paradoxu: „Během prosazování a zevšeobecnování norem vědecké argumentace tak vzniká zcela změněná situace: věda se stává *nepostradatelnou*, a současně je *zbavována* svých původních nároků na platnost ... *Aktéry tohoto přelomu* jsou disciplíny, které kriticky aplikují vědu na vědu samu – teorie a dějiny vědy, sociologie vědění a vědy, psychologie, empirická etnologie atd., které od počátku dvacátého století se střídavými úspěchy nahloďávají základy autodogmatizace vědecké racionality.“ (Beck 2004: 270-1)

Rozhodující úlohu má odhadnutelnost vedlejších účinků. Ta je komplikovaná zvláště proto, že vědci jsou vzdalováni aplikaci svých poznatků. Proto ani nemohou být voláni k odpovědnosti, leda morální – viz např. použití atomové zbraně a životní trauma jejich tvůrců Alberta Einsteina a Roberta J. Oppenheimer. „... zdrojem existujícího nebezpečí už není nevědění, ale *vědění*, nikoli nedostatečné, nýbrž *zdokonalené* ovládání přírody, nikoli to, co se vymyká lidskému dosahu, nýbrž právě systém *rozhodování* a objektivních tlaků nastolených industriální epochou.“ (Beck 2004: 301) A konečně „se také *přehlíží* základní fakt, že *moderní společnost nemá žádné řídicí centrum*“ (Beck 2004: 266)

Při veřejné přednášce na London School of Economics and Political Science v únoru 2002 Ulrich Beck řekl: „Zrychlení modernizace vytvořilo propast mezi světem kvantifikovatelného rizika, v němž myslíme a jednáme, a světem nekvantifikovatelných nejistot, jež vytváříme. Minulá rozhodnutí o nukleární energii a současná rozhodnutí o využití genové technologie, lidské genetiky, nanotechnologie atd., uvolňují cestu nepředvídatelným, nekontrolovatelným a v posledku nesdělitelným důsledkům, které mohou nakonec ohrozit veškerý život na zemi.“ (Theory, Culture and Society, vol. 19, 2002, 4. In: Beck, U. *Riziková společnost*. Na cestě k jiné modernitě. Slon Praha 2004, s. 399). „A tak jsme nyní svědky paradoxní situace, kdy globální trhy jsou liberalizovány a globalizovány více než kdy jindy, zatímco moc globálních institucí ustavených k jejich kontrole byla drasticky zredukována. V tomto směru nelze vyloučit možnost katastrofy podobného rozsahu jako v roce 1929.“ (tamtéž, 402)

Nově to na začátku roku 2007 potvrdily souvislosti a dosah finančních problémů v Číně. Finanční rizika jsou zřejmější než ekologická. A pokud jde o úpadek moci globálních institucí, je tomu tak proto, že se přesunula na jedinou supervelmoc.

„Jako důsledek teroristického útoku je tu zpátky stát, a to ze starého hobbesovského důvodu – pro zajištění bezpečnosti. Na celém světě vidíme, že vlády se stávají stále mocnějšími, zatímco nadnárodní instituce jako NATO svoji moc ztrácejí.“ (tamtéž, 408)

Evropská unie se svou bezpečnostní a obrannou politikou z tohoto trendu začíná vymykat, a proto těžko dosáhne konsenzu s americkou preventivní strategií preemptivní formy Bushovy administrativy. Po 11. září 2001 se americká zahraniční politika změnila z národního unilateralismu v **unilateralismus globální**. „Současně ale ztratily svoji realitu a nutnost dvě nejdominantnější ideje vztahující se ke státu – idea *národního státu* a idea *neoliberálního státu*.“ (tamtéž, 408)

Korea, Vietnam, Panama, Haiti, Bosna, Kosovo, Afghánistán a Irák jsou příklady amerického vítězství, které se postupně proměnilo nebo proměňuje v prohru. Podobně je tomu u 250 válek (dvou set od roku 1900), které Spojené státy od svého zrodu vedly. Naprostý úspěch znamenala jen první a druhá světová válka, zvláště podíl na porážce Německa Japonska, zčásti Grenada, a možná Panama. Zbylé operace byly neúspěšné, protože neskončily nastolením demokracie?

Keneth J. Hagan a Ian J. Bickerton ve své aktuální knize *Unintended Consequences* z letošního roku napsali: „Náš výzkum ukazuje, že téměř ve všech případech byly výsledky válek vedených Spojenými státy velice vzdálené původním cílům, vytyčeným před jejich vypuknutím ... Ukazuje se, že američtí prezidenti, pokud jejich prohlášení skutečně odrážela stav jejich myslí, velice často zahajovali konflikt s malou znalostí toho, jaké důsledky může přinést.“

Východiska

Koncipování základů vědy o bezpečnosti a tématu klíčových aktérů světové bezpečnosti jako teorie středního dosahu, situované mezi empiricko-historickými poznatky o vývoji a stavu bezpečnosti ve světě a v Evropě a např. Beckovou rizikovou společností jako jedné z relevantních tzv. velkých teorií, má teoretický, a zároveň pragmatický a praktický význam a cíl:

V prvním případě v souladu s Janoškovým požadavkem vytvořit podmínky pro vytvoření vědy o bezpečnosti, resp. sekuritologie; v druhém poté identifikovat faktory nebo indikátory, které k takovému klíčovému postavení rozhodujících aktérů světové bezpečnosti určitý stát nebo jejich seskupení či mezinárodní instituce a jevy ani ne tak opravňují, ale proč se jím fakticky staly, a dále anticipovat, které státy, jejich seskupení, instituce a jevy tuto roli ztrácejí a postupně ztratí, nebo naopak nabývají a nabudou.

K takové úvaze opravňují historické analogie již z dějin starověkého Východu, nemluvě zejména o třech světových válkách dvacátého století a složitě konfigurované bezpečnostní situace na začátku 21. století s mezinárodním terorismem coby novým bezpečnostním jevem.

Takové z historie vycházející, současností potvrzené a prognosticky orientované pojetí opravňuje k novému intelektuálnímu diskurzu. To spolu s koncipováním nové vědní disciplíny s metavědním obsahem – vědy o bezpečnosti – a koncipováním odpovídající sociologické metody, může a má vést k nově tematicky pojatým prognostickým studiím vyššího kognitivního významu a praktického dosahu. Metoda má formalizovat základní oblasti, faktory a indikátory, které je nezbytné při konkrétních analýzách a prognózách bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik ve světě, Evropě a v České republice respektovat. Předpokládá to zapojit i další vědní disciplíny než dosavadní, v nichž dosud až do posledního období převládaly disciplíny převážně vojenského zaměření.

Mertonovo sociologické paradigma (Merton 2000) je pro koncipování **klíčových aktérů světové bezpečnosti jako teorie středního dosahu** vhodné zvláště proto, že v sociologii

propojuje teoretické premisy jako hypotézy s empirickým výzkumem, což vyúsťuje v teorii středního dosahu. Má pro tuto oblast význam i obsahový.

Zatímco Parsons zdůrazňuje konsenzus a integraci, Merton disonanci a deviaci, dynamiku, konfliktnost a ambivalenci, tj. dynamický funkcionalismus. K tomu zavádí pojmy dysfunkce (to jest možných negativních či ambivalentních důsledků působení elementu na celek nebo na jiné elementy) a latentní a manifestní funkce (předvídatelné a nepředvídané), navrhuje koncept funkcionálních alternativ jako komplement k pojmu funkcionálních nezbytností strukturálních elementů pro fungování systému (v každém systému existuje množina funkcionálních alternativ – výchovnou funkci může plnit rodina, škola, armáda; obranu může zajistit armáda, občanské milice etc.) a rozvíjí teorii sociální adaptace a deviace. Jejich funkcí není analyzovanou situaci podrobit kritice, ale především jí porozumět, což neznemožňuje navrhnout praktická opatření.

Sociologie má analyzovat stav příslušného segmentu společenství či společnosti a jeho aktérů, pokusit se vysvětlit příslušné sociální jevy a procesy v nich probíhající a porozumět jim. Pokud jde o klíčové aktéry světové bezpečnosti, v níž tento systém čelí vnějším a vnitřním problémům přežití, je nutné na tomto účelově přizpůsobeném základě poznat jak jejich aktuální struktura vznikla a proč se utvářela právě tak (geneze), jak tato struktura a její aktéři fungují (analýza stavu a vzájemných vztahů), jak tato struktura ovlivňuje světovou bezpečnost a samotné aktéry (důsledky), jak se bude tato struktura vyvíjet a proměňovat, jaké vývojové trendy s příslušnými zamýšlenými a nezamýšlenými budoucími důsledky lze předpokládat (dynamika).

Dysfunkce v Mertonově podání poukazuje na takové efekty lidského chování a jednání, které mají záporný vliv na stabilitu analyzovaného systému nebo subsystému, na jeho adaptační schopnosti, které znemožňují prosazovat určité hodnoty a dosahovat vytyčených cílů, přičemž je patrné, že v každém systému nebo subsystému jsou určité dysfunkční prvky, které z hlediska celku nelze dostatečně vysvětlit.

Společnosti a sociální systémy včetně bezpečnostních musejí být chápány holisticky jako celky složené z propojených elementů, v němž je dominantní celek. Kauzální vztahy jsou mezi aktéry multiplicitní. Uvnitř systému se projevuje tendence k vyvažování protikladů. Deviace se řeší v dlouhodobém časovém intervalu. Změny probíhají pozvolna a jsou determinovány demografickými, ekonomickými, sociálními, ideovými, environmentálními aj. faktory.

Rozhodujícím cílem je konsenzus a integrace. Je však nutné respektovat, že změny nemusí být – a v oblasti bezpečnosti obvykle nebývají – adaptivně funkční, což mění i postavení aktérů systému. Struktura aktérů se může změnit až po konfliktu, který podle Pierra van den Bergha (Bergh 1963) může být prostředkem nastolení dynamické rovnováhy a může tak následně plnit integrativní a stabilizační funkce.

Současnými světovými klíčovými aktéry světového bezpečnostního systému jsou Spojené státy jako supervelmoc, Čína jako velmoc s potencialitou stát se supervelmocí, a integrující se Evropa se stále vzrůstajícím bezpečnostním vlivem a pro svou křesťanskou a humanistickou tradici jako stabilizující element. Rusko, Indie, Írán, Brazílie a Indonésie jsou faktickými nebo potenciálními regionálními velmocemi s aspiracemi dále posilovat své velmocenské postavení, což se zvláště týká Ruska a zčásti Indie.

Ke klíčovým aktérům evropské bezpečnosti je nutné přiřadit instituce jako je Organizace spojených národů, Evropská unie, Severoatlantická aliance, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, G-8, Mezinárodní měnový fond, Světová banka, nadnárodní

monopoly event. další instituce. Dále poté také vážné bezpečnostní jevy jako je islámský terorismus, jiné formy mezinárodního terorismu a mezinárodní zločin, u nichž navíc hrozí propojování aktivit.

Aktéry světové bezpečnosti tedy rozumíme státy s faktickým či potenciálním supervelmocenským a mocenským statusem, instituce se světovým bezpečnostním dosahem a další vážné bezpečnostní jevy, což nevylučuje existenci vlivu vůdčích osobností a jimi prosazovaných či přijatých bezpečnostních strategií, doktrín, politik, koncepcí, záměrů, cílů apod.

Středisko bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie UK se snaží identifikovat příčiny, které vedou k novému rozdělení aktérů světové bezpečnosti.

Megatrendy ovlivňující vývoj České republiky

Miloš Balabán v své dosud nepublikované studii Megatrendy ovlivňující vývoj České republiky uvádí tyto čtyři fenomény názvy kapitol: Degradace životního prostředí, Nezápadní tvář globalizace, Globální nerovnost jako globální hrozba a Nová multipolarita. Na tomto základě lze odvodit určité závěry pro téma této studie i naší bezpečnostní politiku.

Pokud jde o degradaci životního prostředí, máme jeden handicap, že i přes změny mínění a postojů občanů a institucí k životnímu prostředí, není ve srovnání s jinými západními zeměmi u nás vytvořeno optimální klima vztahu k tomuto megatrendu. Je to i tím, že v konfrontaci s názorem prezidenta republiky se rozměnila i vládní politika v této oblasti, což má negativní vliv na občany. Proto ani nepatříme k zemím, které by vážněji pomáhaly těm zemím (0,13 % HDP, nejvíce Norsko 0,87), kde je devastace životního prostředí a z něho vyplývající ohrožení životních podmínek nejakutnější. Tato pomoc je objektivní, protože tyto země si zachovaly daleko déle životní prostředí, které jsme my civilizačními procesy, zejména industrializací a urbanizací, změnili. Tato pomoc by měla ve spolupráci s evropskými a světovými institucemi směřovat zejména do Afriky, Asie, a také do Latinské Ameriky. V opačném případě můžeme očekávat živelnou migraci z těchto postižených území, na kterou nejsme připraveni. V současné době dokonce nemáme ani přehled o tom, kolik je u nás nelegálních migrantů. I když se jejich počet údajně snižuje, podle některých odhadů je jich v republice stejný počet jako cizinců s pobytem legálním.

Jedním z důvodů pomoci uvedeným kontinentům je, že Evropa je na tom ekonomicky, ale i ekologicky poměrně nejlépe. Přesto nelze podceňovat zejména výkyvy počasí, které se projevuje střídáním suchých období s povodněmi. Z tohoto důvodu je problematické řešit např. úspory v rezortu obrany na úkor záchranných praporů, pokud nedojde ke kompenzaci v rámci integrovaného záchranného systému.

To vše souvisí úzce i s **energetickou bezpečností**, jejíž zajištění nezávisí jenom na finančních možnostech naší země, ale má politické konotace. Je nutné počítat s tím, že surovinově bohaté země nebudou při prodeji energií a surovin vždy kalkulovat jen s cenami, ale budou mít i politické podmínky, které mohou přerůst až ve vydírání. Konečně mnohé obchodní smlouvy jsou politicky modifikované a dokonce politické faktory ovlivňují např. vedení tras naftovodů. Zároveň s tím je třeba – z hlediska trvale udržitelného rozvoje a kvality života – energetické a surovinové zdroje šetřit.

Druhý z megatrendů, pracovně označený jako Nezápadní tvář globalizace, reflektuje, že po rozpadu bipolarity dochází k rychlému ekonomickému vývoji i v dalších velkých zemích jako je Čína, Indie, Rusko a Brazílie. To zároveň determinuje i orientaci zahraniční politiky.

Nemůžeme ji koncipovat jako jednostrannou. Samozřejmě jsme v tom podmíněni geograficky, primární je pro nás Evropa a Evropská unie. Tedy prostor, kde vznikly dvě světové války, ale zároveň kontinent a v ní vzniklá Evropská unie, tvořená státy, které se z toho poučily, takže zároveň začínají být svou integrační politikou vzorem pro jiné kontinenty. Tento trend by neměla narušit jiná prioritní orientace, určitě ne jednostranná. Naopak, kromě EU bychom měli mít dobré vztahy se všemi vyspělými i rozvíjejícími se zeměmi a teritorii.

Megatrend Globální nerovnost jako globální hrozba ukazuje, že se situace ve světě sice zlepšuje a do roku 2015 klesne počet lidí pod hranici chudoby z 3,6 miliardy na 2,6 miliardy, ale třetiny se vývoj vůbec nedotkne, zvláště v subsaharské Africe, části jižní Asie, Blízkého východu, Latinské Ameriky a dokonce i některých enkláv v Evropě. Vyplývá z toho povinnost podporovat program Rozvojové cíle tisíciletí a zamyslet se nad problémem „úniku mozků“, který při neřízeném a neracionálním procesu může vést a vede k prohloubení nerovnosti ve světě.

V procesu přijímání rozhodnutí je nutné mít neustále na zřeteli, že bezpečnostní hrozby jsou sekundární, primárními příčinami jsou sociální, ekonomické, etnické, ideologické kulturní, environmentální aj. problémy, jejichž neřešení objektivně vede k bezpečnostnímu napětí. Rozhodující vždy proto bude prevence před podobným negativním vývojem nebo účinná pomoc při jejich řešení. Lidstvo nedokáže zlepšit bezpečnostní situaci ve světě, dokud také nenajde cesty, jak postupně přesunout výdaje na zbrojení a armády na řešení primárních příčin vedoucích ke zhoršování bezpečnostní situace, růst bezpečnostních hrozeb.

Vyústěním tří uvedených megatrendů je Nová multipolarita.

Nová konfigurace světové bezpečnosti

V této souvislosti nelze pominout, že pokud jde o klíčové aktéry světové bezpečnosti, je tu nepřehlédnutelný dynamický vývoj, který může vést k novému obrazu jejich konfigurace. Upozorňuje na to bývalý náčelník generálního štábu Armády České republiky Jiří Šedivý (2007: A 11) v textu příznačně nazvaném *Založí Čína s Ruskem nové NATO?* Je z prognostického hlediska naneštěstí ne divokou kartou, ale legitimní vizí, kterou ve své důsledku je možné za jistých podmínek označit za katastrofickou.

Po rozpadu bipolarity se začal vytvářet i v této stati stručně zmíněný multipolární svět velmocí a světových organizací a jevů, ve kterém je lépe zajištěna vyváženost bezpečnostní situace. Tento poznatek potvrzuje empirickou analýzu vývoje ve dvacátém století, a zároveň i myšlenku Paula Kennedyho, že relativní síla vedoucích mocností prochází stálou změnou, které odráží nerovnoměrný společenský a ekonomický vývoj v globálním měřítku.

Kdyby se Šanghajska organizace pro spolupráci změnila ze sdružení na vojenskou alianci, vzápětí by to vedlo ke zrození nové bipolarity, protože ostatní dosavadní aktéři multipolárního světa by se spojovali, připojovali nebo dokonce se museli připojit k tomu či onomu seskupení (přidruženými členy šanghajske organizace jsou např. Írán a Pákistán). Írán se chce stát plnoprávným členem, aby mu v případě konfliktu Rusko, Čína a Indie pomohly.

Jiří Šedivý má pravdu, když uvádí, že ačkoli jde o nepříteliš vyspělé země, mají značné přírodní bohatství a růstový potenciál, který se promítá a může ještě výrazněji promítnout i do potenciálu vojenského. Rusko vydává na ozbrojené síly 31 miliard dolarů a Čína 45 miliard dolarů, což ve srovnání s více než půl biliónem dolarů vynakládaných Spojenými státy představuje na první pohled zlomek, přičemž se ale zapomíná, že jde stále o velmi rozdílné finanční prostředí.

Jiří Šedivý se v závěru svého zamyšlení zabývá **ruským dilematem**, kam se orientovat: „Putin dobře ví, že nemůže nechat Evropu stranou. Ropa a plyn budou hodně silným nástrojem k ovládnutí Evropy v budoucích letech nevyhnutelné energetické krize. I když se zdá, že jde o vzdálenou věc, pro tento ambiciózní cíl nemůže Rusko potřebovat americký vliv ve střední Evropě – vliv, který by reprezentovala protiraketová obrana rozmístěná v Česku a Polsku.“

Z existující situace lze vyvodit: Spojené státy, potažmo i my s Polskem, se musíme s Ruskem dohodnout. Jinak Šedivým zmíněná energetická krize může ještě tíživěji dopadnout i na nás. Ono zas tak není příliš odkud brát, většinou jen z ještě krizovějších teritorií. Nemluvě o tom, že bude-li se zvyšovat napětí, může to Rusko orientovat právě směrem, kterého se generál obává. A my dobře víme, že bipolarita s vysokou mírou pravděpodobnosti vede ke studené válce.

*Text byl zpracován v rámci výzkumného záměru
FSV MSM0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: rizika a výzvy (2005-2010, MSM).*

Literatura:

- ALBROW, M. *The Global Age*. Cambridge: Polity Press, 1996.
- BALABÁN, M. *Megatrendy ovlivňující vývoj České republiky*. Pracovní studie. Praha: Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV, 2007.
- BECK, U. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.
- BERGH, P. Dialectic and Functionalism. Toward a Theoretical Synthesis. *American Sociological Review* 28, 1963.
- EICHLER, J. Teorie obrany, nebo bezpečnostní věda? Náměty pro vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany státu. *Vojenské rozhledy* 4/2006.
- HAGAN, K. J., BICKERTON, I. J. *Unintended Consequences*. Londýn: Reaktion Books, 2007.
- HORYNA, B. *Druhá moderna. Ulrich Beck a teorie reflexivní modernizace*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- JANOŠEC, J. Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti. *Vojenské rozhledy*, 3/2007, s. 3-14.
- KENNEDY, P. *The Rise and Fall of the Great Powers*. Boston, 1988.
- MERTON, R. K. *Social Theory and Social Structure. Toward the Codification of Theory and Research*. New York, 1968.
- MERTON, R. K. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
- PETRUSEK, M. Poslední klasik moderní sociologie Robert King Merton. Studie in Robert K. Merton, *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
- PETRUSEK, M. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007.
- PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil – trendy, teorie, zkušenosti*. Praha: AVIS, 2007.
- RAŠEK, A. a kol. Tvorba základů bezpečnostní vědy. *Vojenské rozhledy* 1/2007, s. 21-31.
- ROBERTSON, R. *Globalization. Social Theory and Global Culture*. London: Sage, 1992.
- PŘIBÁŇ, J. Bratři ve strachu. Kritické myšlení v Baumanově tekuté modernitě. *Právo – Literární příloha Salon* 507, 22. 2. 2007.
- STEWART, I. *Odsud až do nekonečna Průvodce moderní matematikou*. Praha: Argo a Dokořán, 2006.
- ŠEDIVÝ, J. Založí Čína s Ruskem nové NATO? *MF Dnes* 4. 9. 2007, s. A11.
- VOLNER, Š. Asymetrické války. *Vojenské rozhledy* 3/2007, s. 15-26.
- Velký sociologický slovník*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1996.

Časopis Europäische Sicherheit ve svém čísle 5/2007 uveřejnil článek „Je Severoatlantická aliance připravena pro budoucnost?“, jehož autorem je generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer. Níže uvádíme nejdůležitější myšlenky autora.

Transatlantické společenství, které vzešlo z NATO, se projevilo v krizích jako mnohem odolnější, než mnozí věřili. Avšak tím není zodpovězena otázka, zda je NATO připraveno také pro budoucnost. Jeho dosavadní úspěšná existence není zárukou, že tomu tak bude v budoucnosti. NATO se vždy dokázalo přizpůsobit novým výzvám, a to se nezměnilo ani dnes.

Tři fáze historie NATO

Dějiny NATO je možno popsat ve třech fázích.

Prvou fází byla studená válka. V této fázi bylo NATO především nástrojem sebezachování Západu proti politicko-vojenské výzvě Sovětského svazu a jeho spojenců. Vojenským úkolem NATO byla obrana území Aliance proti invazi. Byl to úkol, který mohl být ve specifických podmínkách konfliktu Východ-Západ plněn pouze odstrašováním, tj. hrozbou silou. Tato strategie byla úspěšná: vylučovala vojenskou možnost změny *statu quo* tak dlouho, až politická přeměna ve východní Evropě a v SSSR odstranila protiklad Východ-Západ. NATO zvítězilo, aniž by vystřelilo jedinou ránu.

Druhá fáze NATO započala pádem berlínské zdi. Byla charakterizována zvyšující se celoevropskou odpovědností Aliance. Tato odpovědnost se projevovala politicky ve vytváření partnerských vztahů s bývalými protivníky ve střední a východní Evropě a vojensky mírovými operacemi na západním Balkáně. Tyto operace již byly výrazem skutečnosti, že pasivní přístup, založený pouze na odstrašování, by v nových konfliktech již neměl žádný účinek. A ukázaly také zřetelně, že se prostor Aliance a zájmy Aliance již nekryjí. Proto muselo NATO nabýt možnost jednat také mimo vlastní území. Také tato druhá fáze NATO skončila s pozitivní bilancí. Aliance se osvědčila jako rámec pro politickou a vojenskou přeměnu Evropy, zapojila Rusko do vznikající nové bezpečnostní architektury a mohla si také připsat značný podíl na nastolení míru na západním Balkáně.

Potom však došlo k teroristickým útokům dne 11. září 2001. Mnozí pozorovatelé tehdy tvrdili, že nic již nebude jako dříve, a to ani pro NATO. Stalo se zcela zřejmým, že by největší ohrožení transatlantické bezpečnosti již nevycházelo (jako za studené války a krátce po ní) z Evropy, nýbrž zvenčí kontinentu. Tradiční sebehodnocení NATO jako ryze eurocentrické Aliance se tak stalo zastaralým. NATO bude přirozeně i nadále pracovat na nedokončeném bezpečnostním programu pro Evropu: další konsolidace Evropy jako společného bezpečnostního prostoru je a zůstane důležitou součástí programu NATO. Avšak vzhledem ke globálnímu charakteru nového ohrožení nemohl postačovat výlučně regionální přístup.

Na tomto pozadí znamenalo prohlášení postoje Aliance již jeden den po teroristických útocích mnohem více než pouhé vyjádření solidarity se Spojenými státy. Aplikací závazku

kolektivní pomoci po teroristickém útoku „nestátního aktéra“ se NATO stalo stranou v globálním konfliktu. Převzetím vrchního velení mezinárodním bezpečnostním a pomocným silám (ISAF) v Afghánistánu v srpnu 2003 uskutečnilo NATO přechod od geografického chápání k funkčnímu chápání bezpečnosti. Po studené válce a po konsolidaci Evropy v devadesátých letech vstoupilo NATO do třetí fáze své existence.

Nový program je velmi ctižádostivý

Tato třetí fáze NATO je nejobtížnější. Jasně o tom svědčí rychlé vyhlášení postoje Aliance dne 12. září 2001. Vzhledem ke spektru zasazení NATO vznikají četné problémy. Probíhající operace kladou vysoké nároky na zvyšující se podíl beztak nízkých obranných rozpočtů a konkurují tak výdajům naléhavě potřebným pro modernizaci ozbrojených sil. Mnohé členské státy NATO mají kromě toho výhrady vůči použití svých jednotek v operacích a to je faktorem, který omezuje pružnost velitelů v prostorech operací a tím celkově snižuje bojovou sílu NATO. Dále zde působí skutečnost, že trvalý úspěch NATO ve stabilizačních operacích (především v Afghánistánu) koneckonců závisí na hospodářském a politickém vývoji, na který má Aliance jen malý vliv. Konečně vzniká otázka, jakou řádovou hodnotu mají ve spektru úkolů Aliance zaujímat humanitární pomocné operace.

Vrcholné setkání v Rize a dlouhý seznam projektů, které Aliance přijala pro nadcházející léta, dokazují, že NATO nezůstane u konstatování, že vše je mnohem obtížnější. Program Aliance je vysloveně ctižádostivý.

Za prvé, Aliance se musí více rozvinout ve fórum pro politické konzultace. Nezbytnost takového dialogu vyplývá jednak z nových úkolů NATO v různých částech světa vyžadujících přesnou znalost specifických regionálních zvláštností. Nové bezpečnostně-politické otázky (od preventivního zasazení vojenských sil, přes budoucnost zákazu šíření jaderných zbraní až po zajištění zásobování energií) vynucují politickou výměnu názorů bez obav z kontroverze. A užší konzultace jsou důležitým předpokladem pro začlenění vojenských operací NATO do širší pojatých politických strategií pro řešení situací po ukončení konfliktu.

Úspěch nedávných neformálních setkání ministrů dokazuje, že je možností k zásadním politickým diskuzím plně využíváno. V budoucnosti bude tento dialog dále prohlouben zařazením nových témat jako energetická bezpečnost nebo protiraketová obrana a širším zapojením politických ředitelů a odborníků. To dokazuje, že význam politického dialogu jako nezbytného doplnění vojenské reformy NATO byl nejen rozpoznán, ale že je také uváděn do denní praxe.

Za druhé, vojenská transformace Aliance musí plynule pokračovat. Ani dnes neexistuje žádná náhrada za výkonné ozbrojené síly. Avšak když dojde k tomu, že největší výzvy pro naši bezpečnost budou vycházet z mimoevropských regionů, budou potřebné ozbrojené síly velmi odlišné od ozbrojených sil ze studené války. Budou zapotřebí ozbrojené síly pružnější, schopné rychleji reagovat a přemístitelné na velké vzdálenosti do prostoru zasazení. Budou potřebné ozbrojené síly schopné plnit jak bojové úkoly, tak úkoly pro podporu míru. Zdůraznit je nutno toto: „dvouvrstvá“ (two-tier) Aliance, v níž by se jedni soustředili na udržování míru a znovuvýstavbu a druhí by naproti tomu byli zasazováni do rizikových bojových operací, by neměla dlouhé trvání. Solidarita a spravedlivé rozdělení zatížení v Alianci znamenají, že všichni spojenci musejí být ochotni a schopni plnit úkoly obojího druhu.

V minulých letech bylo na této cestě dosaženo značných pokroků. Platí to jednak pro vojenský „hardware“ jako např. plně bojeschopné NATO Response Force. Nové dohody o používání

strategických dopravních letounů poskytují větší kapacitu v této důležité oblasti. Jednotky NATO jsou stále lépe chráněny proti účinkům zbraní hromadného ničení. Podobně příznivý vývoj se projevuje také v oblasti „software“.

Vrcholné setkání v Rize přineslo řadu koncepčních novinek. Příkladem je **reforma plánovacího procesu ozbrojených sil NATO**. V rámci komplexního politického vedení CPG (Comprehensive Political Guidance) byl vytvořen řídicí mechanismus, který lépe kombinuje priority a směrnice jednotlivých plánovacích výborů. Při reformě mechanismu financování společných operací byl vykonán velký krok kupředu. Nově je formulována otázka vlastních vojenských schopností NATO. Sloučení klíčových kapacit v rámci Aliance, jako např. strategických dopravních letounů, by umožňovalo rychlou disponibilitu a finanční úspory. Integrovanou mnohonárodní logistikou by bylo možno dosáhnout lepší koordinace národních vojenských příspěvků při společných operacích.

Za třetí, je nutno postupně přeměnit ve skutečnost v Rize dohodnutý partnerský přístup. O úspěších politiky partnerství při vytváření euroatlantické bezpečnostní kultury po skončení studené války panuje mezi spojenci i partnery jednotný názor. Také její vojensko-strategická hodnota je nesporná. Přesvědčivě to dokazuje skutečnost, že se na všech nynějších operacích NATO podílejí partnerské státy. Mezitím se ukazuje, že dokonce velmi vzdálené země z asijsko-pacifického prostoru svými přínosy k operacím vedeným NATO nabývají novou řádovou hodnotu, která vyžaduje užší spolupráci s NATO. Austrálie a Nový Zéland již podřídily svoje jednotky silám ISAF NATO a také Japonsko a Jižní Korea oznámily svou připravenost k posílení spolupráce s Aliancí. Proto je vzájemné politické a vojenské sbližování s nimi správné.

Za čtvrté, je nutno více konkretizovat úlohu NATO při školení a výcviku. Názorným příkladem toho je Afghánistán, protože v té míře, v jaké se Afghánistánu podaří starat se sám o svou bezpečnost, může NATO zmenšit svou vojenskou přítomnost. Nikoli bezdůvodně jsou výcvik a vyzbrojení afghánské armády označovány za součást „strategie odchodu“ (exit strategy) NATO. Výcviková úloha NATO se neomezuje na Afghánistán. Výcvikový úkol NATO v Iráku a úloha NATO při reformě bezpečnostních sil v Bosně a Srbsku jsou další příklady, jak může Aliance předávat svoje zkušenosti. Pro vztahy se státy Blízkého východu a regionu Perského zálivu byla zahájena výcviková iniciativa s cílem zřídit v některé blízkovýchodní zemi výcvikové středisko NATO. Africká unie dala na srozuměnou, že by přivítala výcvikovou pomoc ze strany NATO. NATO má velký zájem o to, aby tuto pomoc poskytlo, nejen proto, že pomoc ke svépomoci je smysluplný princip, ale také proto, že dnešní příjemce pomoci se může stát zítřejším partnerem.

Za páté, NATO musí prohloubit svůj vztah s Ruskem. Rusko je významnou evroasijskou mocností, spolupráce s ním je při řešení mnoha evropských a globálních otázek nezbytná. V těchto vztazích bylo v minulých letech dosaženo znatelných pokroků, avšak je možno dosáhnout více. Například vojenská spolupráce je dosud velmi nerovnoměrná. V některých oborech pokračuje dobře, avšak v jiných chybí potřebná politická podpora. Přehnaná ruská kritika amerických plánů protiraketové obrany dokazuje, že dosud přetrvávají stereotypy minulé epochy. Páté výročí založení Rady NATO-Rusko je příležitostí k obnovení ochoty Aliance a Ruska ke spolupráci na vysoké politické úrovni – nikoli však pouze slovy, nýbrž také novými společnými projekty. Patří k tomu zdokonalení interoperability mezi ozbrojenými silami Ruska a NATO, lepší koordinace úsilí při potírání terorismu a organizovanému zločinu v Afghánistánu a užší spolupráce při pomoci při katastrofách.

Za šesté, NATO musí být otevřeno k přijetí dalších členů. Od konce studené války vstoupilo do Aliance deset nových členů. Tyto země jsou obohacením Aliance. Mezitím chtějí do Aliance

vstoupit další státy, které se považují za součást atlanticky orientované Evropy. Dříve nebo později bude NATO musít vyhovět legitimním přáním těchto států, protože jednotná a svobodná Evropa předpokládá, že se každá země svobodně rozhodne při volbě svého společenství. Pokud bude některým státům jinými státy v tomto rozhodnutí bráněno, zůstane Evropa nedokončena. Proto nejen musí být dveře do NATO otevřeny, ale NATO musí také pomáhat těm, kteří se ke členství připravují. I když je u Evropské unie možno tu a tam pozorovat „únavu z rozšiřování“, NATO se tím nesmí nechat odradit.

Za sedmé, NATO musí intenzivněji pracovat na celostním přístupu. Tato koncepce je klíčem k míru a stabilitě ve 21. století. NATO může svým vojenským zásahem sice ukončit konflikty a vytvořit bezpečné prostředí pro politický a hospodářský „nový začátek“ v oblasti krize. Organizace tohoto nového začátku (nation-building) však může probíhat pouze společně s jinými aktéry. Samostatně se udržující mír, který jednotkám NATO umožní odchod, vyžaduje účast Spojených národů, Evropské unie, světové banky a mnoha nestátních organizací. Cílem NATO proto musí být včasná a obsáhlá koordinace s těmito aktéry.

Spolupráce NATO se Spojenými národy nabyla v poslední době na intenzitě. Ve Spojených národech dozrálo poznání, že NATO disponuje četnými schopnostmi, jichž je nutno využít. Podpora úkolu Africké unie v Darfuru ze strany NATO se uskutečnila na výslovnou žádost Spojených národů. Dobrá spolupráce v krizových oblastech ovšem stále ještě kontrastuje s nedostatkem konzultací na institucionální strategické úrovni. Je žádoucí to změnit.

„Strategické partnerství“ NATO a EU

Vytvoření skutečného „strategického partnerství“ mezi NATO a Evropskou unií patří k prioritním úkolům výstavby příštích roků. S Evropskou unií jako samostatným politickým a vojenským činitelem se tradiční dělba práce (z níž evropský integrační proces vyloučil vojenskou bezpečnost a fakticky ji přenechal NATO) stala vratkou. Jsou potřebné nové formy spolupráce, které Evropské unii umožní nejen přístup k vojenským prostředkům NATO, nýbrž také sloučí specifické civilní schopnosti EU s vojenskými možnostmi NATO do účinného nástroje pro řešení krizí. Přestože se obě instituce hlásí ke strategickému partnerství, ke skutečné změně v těchto vztazích dosud nedošlo. Důvodem toho jsou procedurální problémy vyplývající ze skutečnosti, že se členské státy obou organizací vzájemně nepřekrývají. Ještě závažnější je obava mnoha členských států EU, že by unie mohla být příliš úzkými vztahy s vojensky dominantním NATO od něho fakticky pohlcena. Tato obava EU o její autonomii dosud zabraňovala obsáhlé spolupráci obou organizací mimo oblast Balkánu. Vzhledem k operační realitě zasazení jednotek do krizí, která si přímo vynucuje celostní přístup, by toto umělé vymezení programu NATO-EU nemělo dlouhé trvání.

Jubilejní vrcholné setkání NATO v roce 2009 bude řešit důležité otázky. Je nutno si přát, aby na něm byla přijata nová strategická koncepce Aliance, která by nahradila dosud platný dokument z roku 1999. Série vrcholných setkání NATO zřetelně ukazuje, jak dlouhou cestu musí Aliance urazit, aby byla připravena pro nové úkoly. Nejedná se o nic menšího než o největší přeměnu atlantické Aliance od jejího založení v dubnu 1949. Ze společenství, které původně vzniklo k územní obraně západní Evropy, se stal jedinečný nástroj pro ochranu společných hodnot a zájmů v globalizovaném světě.

(nas)

Na rozdíl od současného vojenského využívání kosmického prostoru pomocí vojenských či komerčních družic k různým účelům neútočného a pasivního charakteru (satelity pro včasné varování, senzory aj.), militarizace vesmíru představuje kvalitativně vyšší stupeň využívání, charakterizovaný především umístěním útočných zbraňových prostředků do tohoto prostoru. Tyto zbraně mohou být součástí rozšiřování a zkvalitňování protiraketové obrany zaměřené proti balistickým řízeným střelám (BMD - Ballistic Missile Defense). Na začátku 80. let již takový záměr představil americký prezident R. Reagan v rámci jím vyhlášené strategické obranné iniciativy (SDI - Strategic Defense Initiative). K rozmístění antiraket ve vesmíru (SBI - Space Based Interceptor) již nedošlo a samotný program SDI dokončen nebyl, zejména v důsledku technologických problémů. [1] Neexistuje však žádná záruka, že by k podobnému vývoji, který by jistě nebyl pro zachování celosvětové bezpečnosti přínosný, nemohlo v budoucnu dojít.

Vesmír – součást mezinárodních neobydlených prostorů

Vesmír a nebeská tělesa řadíme do mezinárodních neobydlených prostorů, mezi které dále patří volné moře, mořské dno za hranicemi národní jurisdikce a Antarktida. Z mezinárodního právního pohledu a výkonu státní moci (suverenity) patří mezi hlavní znaky mezinárodních prostorů zákaz jejich přivlastňování a právo jejich využívání všemi státy. Toto právo je však stále častěji limitováno podmínkami a omezeními různých mezinárodních mnohostranných nebo dvoustranných smluv. Ve vývoji vztahů mezi státy ve vztahu k mezinárodním prostorům se projevují dvě hlavní tendence:

- ❑ ovládnout tyto prostory nebo jejich největší část pro sebe,
- ❑ zachovat tyto prostory svobodné pro využívání celým mezinárodním společenstvím v rámci mírové spolupráce. [2]

Po vypuštění první umělé družice (Sputnik I) na oběžnou dráhu okolo Země tehdejšími Sovětským svazem dne 4. října 1957 a vyslání do vesmíru amerického obdobného satelitu pod názvem Explorer o několik měsíců později, se začalo v rámci OSN diskutovat o nových problémech se vztahem ke kosmickému prostoru. Jednání probíhala především na Valném shromáždění OSN (VS OSN), dále ve Výboru pro mírové využívání kosmického prostoru (COPUOS - Committee on the Peaceful Uses of Outer Space) působícím v rámci 4. výboru VS OSN a na konferenci o odzbrojení v Ženevě.

Předmětem znepokojení byla zejména otázka možného vojenského využívání kosmického prostoru, včetně rozmísťování zbraní hromadného ničení, převážně jaderných. Jednání přispěla k uzavření několika mezinárodních dohod týkajících se jak vojenských, tak mírových aspektů využívání vesmíru.

Sjednání smlouvy ABM v 70. letech a její vypovězení v r. 2001

Koncem 60. let byla také zahájena mezi tehdejšími hlavními rivaly – tj. USA a SSSR – jednání o omezení strategických jaderných arsenálů (SALT - Strategic Arms Limitation Talks), jejichž

součástí se z výše uvedených důvodů stala rovněž problematika obrany proti mezikontinentálním balistickým řízeným střelám (MBŘS). Oba státy dospěly k závěru o nesmyslnosti použití jaderných zbraní. Na základě teorie možnosti „vzájemně zaručeného zničení“ (MAD - Mutual Assured Destruction) začaly dojednávat smlouvu o omezení systémů protiraketové obrany, která by současně vyloučila vzájemné raketové napadení. Její sjednání, podpis a vstup v platnost spadá do doby horečného zbrojení v první polovině 70. let.

Tehdy však současně převládl, mj. v souvislosti s překonáním kubánské raketové krize, pragmatický přístup amerických a sovětských politiků vycházející z obavy z možnosti zničení nejen obou vůdčích zemí dvou tehdejších hlavních vojenských bloků – Varšavské smlouvy a Severoatlantické aliance – ale v případě masového použití jaderných zbraní za použití mezikontinentálních raketových nosičů rovněž celé zemské civilizace.

K podpisu Smlouvy o omezení systémů protiraketové obrany (*Treaty on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems – ABM Treaty*), dále **smlouva ABM**, došlo v květnu 1972. V platnost vstoupila bez časového omezení v říjnu téhož roku. Její ustanovení zavazovala smluvní státy budovat pouze po dvou komplexech protiraketových zbraní (jeden k ochraně hlavního města a jeden k ochraně základny mezikontinentálních balistických řízených střel).

Na základě *Protokolu ke smlouvě ABM* z června 1974 si mohly obě strany ponechat pouze jednu základnu obranných raket (USA k obraně základny MBŘS v Grand Forks v Severní Dakotě a SSSR základnu k obraně Moskvy) a tyto základny vyměnit. Smluvní strany mohly použít radarovou techniku pouze na základě přesného vymezení a nesměly vyvíjet, zkoušet ani rozmísťovat protiraketové prostředky na moři, ve vzduchu nebo v kosmickém prostoru, ani budovat pohyblivé pozemní protiraketové systémy. Smlouva limitovala rovněž technická zlepšení protiraketových systémů a umožňovala provádět kontrolu plnění smlouvy pomocí národních technických prostředků. [3]

S nástupem Bushovy administrativy v lednu 2001 zahájila americká strana s Ruskou federací jednání o podstatné úpravě textu smlouvy ABM, která by umožnila Spojeným státům zejména testování nových komponentů protiraketové obrany nad dosavadní smluvní rámec. Ruská strana návrh odmítla s odůvodněním, že tento krok by mohl vést k obnovení závodů ve zbrojení. Její umírněnější návrhy modifikace smlouvy ABM nebyly naopak přijatelné pro USA, které proto v prosinci 2001 oznámily rozhodnutí od smlouvy ABM jednostranně odstoupit.

Vypovězení smlouvy ABM a přijetí amerického rozhodnutí o vybudování protiraketové obrany těsně souvisí s problematikou možné **militarizace kosmu**.

Souvislost je daná tím, že případné budoucí stadium přechodu z jejího dosavadního omezeného charakteru na tzv. robustní variantu by s největší pravděpodobností vedlo k rozšíření systému protiraketové obrany o vesmírné útočné komponenty. Na řešení této otázky se zásadně liší oficiální postoje USA na straně jedné a RF a ČLR, výrazně podporovaných především rozvojovými zeměmi, na straně druhé. Obavy z možnosti vývoje v tomto směru vyjadřují i spojenci a přátelé USA, např. Kanada a Norsko, experti z oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení, a především komunita nevládních organizací.

Na americké vnitropolitické scéně vyjadřují značné výhrady vůči variantě militarizace kosmu i některé vojenské a obchodní kruhy spojené s vojenským a civilním využíváním nízké orbitální dráhy (LEO - Low Earth Orbit). Jejich obavy jsou vyvolány možnými důsledky předpokládaného enormního zvýšení *kosmické tříště* (viz samostatná kapitola) v případě zkoušek antisatelitních systémů (ASAT - AntiSatellite), ohrožující lety kosmických stanic s lidskou posádkou a satelitní prostředky. Dále to je většina představitelů Demokratické strany, ale rovněž někteří umírnění kongresmani z řad členů Republikánské strany.

Mezinárodní legislativa se vztahem ke kosmickému prostoru

Zatímco Spojené státy považují dosavadní mezinárodní smlouvy vztahující se ke kosmu za dostatečné mezinárodně právní záruky vylučující militarizaci vesmíru, především RF a ČLR poukazují na hluchá místa v jejich ustanoveních, zejména smlouvy o kosmu z r. 1967 (kosmická smlouva) a požadují sjednání nové smlouvy. Uvedená problematika je v důsledku těchto odlišných přístupů rovněž hlavní příčinou několikaletého zablokování činnosti Konference o odzbrojení v Ženevě mj. i v otázce zahájení jednání o *Smlouvě zakazující výrobu štěpných materiálů pro jaderné zbraně a jiná jaderná výbušná zařízení* (FMCT – Fissile Material Cut-off Treaty), jejíž sjednání je pro USA prioritou.

Kromě mnohostranných mezinárodně právních instrumentů, které se vztahují ke kosmickému prostoru, sehrávají důležité postavení rovněž dvoustranné smlouvy, uzavřené mezi USA a SSSR/RF mj. v souvislosti s již zmíněnou tehdejší koncepcí „vzájemně zaručeného zničení“ a podpisem smlouvy ABM. Zahrnují opatření na posilování důvěry, např. monitorováním realizace kontrolně zbrojních závazků. Nepřímý a současně nezanedbatelný dopad má i plnění mnohostranné *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní* (NPT – Non-Proliferation Treaty), dále smlouva NPT, z r. 1968.

Mezi hlavní mezinárodní instrumenty se vztahem k mírovému využívání kosmického prostoru patří:

- ❑ Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou neboli **smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek** (PTBT – Partial Test Ban Treaty) z r. 1963.
 - ❑ Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles neboli **kosmická smlouva** (OST – Outer Space Treaty) z r. 1967.
 - ❑ Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru neboli **úmluva o registraci** (CR – Convention on the Registration) z r. 1975.
 - ❑ Úmluva o zákazu vojenského nebo jakéhokoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí (ENMOD – Convention on the Prohibition of Military or Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques) z r. 1977.
 - ❑ Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech neboli **měsíční dohoda** (MA – Moon Agreement) z r. 1979.
 - ❑ Ústava a úmluva Mezinárodní telekomunikační unie (ITU – International Telecommunication Constitution and Convention) z r. 1992
-
- ❑ ***Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou (PTBT) – 1963 [4]***

Smlouva zakazuje jaderné pokusy *v atmosféře a za její hranici včetně kosmického prostoru*, tj. v prostorách, které nepodléhají suverénní moci žádného státu. Ustanovení *za hranicemi atmosféry* je zde obsaženo z toho důvodu, aby se vztahovalo na veškerý prostor nad povrchem Země a vyloučily se dohady, že jsou oblasti, které nejsou zahrnuty do pojmu atmosféra nebo kosmický prostor, na které by se smlouva nevztahovala.

Význam této mezinárodní smlouvy z hlediska budování protiraketové obrany tak spočívá především v tom, že znemožňuje využívat jaderné bojové hlavice na nosičích antiraket v rámci

jejich případného zařazení do systému protiraketové obrany. O této možnosti se hovořilo v souvislosti se zvažovanou variantou likvidace nepřátelských raket s hlavicemi nesoucími biologické a chemické prostředky, které by tak byly žárem z jaderného výbuchu zničeny. Smlouva nicméně nezakazuje další možné formy vojenského využívání kosmického prostoru, např. rozmístění aktivních elementů protiraketové obrany (laserové zbraně, protisatelitní prostředky ASAT aj.).

Omezený charakter smlouvy PTBT umožňující např. podzemní jaderné pokusy byl překonán sjednáním *Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek* (CTBT - Comprehensive Test Ban Treaty), která však dosud nevstoupila v platnost. [5] K podpisu byla předložena v září 1996. Smlouva je významným mezinárodním právně závazným instrumentem v oblasti nešíření jaderných zbraní a jaderného odzbrojení. Zavazuje smluvní státy neprovádět jakékoli zkoušky či jiné jaderné výbuchy na kterémkoli místě pod jejich jurisdikcí či kontrolou. Každý účastník se dále zavazuje, že nevyvolá, nenapomůže, ani se žádným způsobem nezúčastní provedení jakéhokoli zkušebního či jiného jaderného výbuchu. Z pěti deklarovaných jaderných zemí (stálí členové Rady bezpečnosti OSN) smlouvu dosud neratifikovaly USA a Čína, které však dodržují jednostranně vyhlášená moratoria na jaderné pokusy. Smlouva navazuje na smlouvu NPT z r. 1968 tím, že zabráňuje nejaderným státům, které by se případně rozhodly vyrobit vlastní jaderné zbraně, tyto zbraně vyzkoušet a ověřit; jaderným státům pak zakazuje jejich arzenály dále vyvíjet a zdokonalovat.

❑ *Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles (OST) – 1967 [6]*

Obecně je možné konstatovat, že smlouva OST stanoví režim *částečné nemilitarizace kosmického prostoru a úplné nemilitarizace Měsíce a jiných nebeských těles*. Podle preambule je záměrem smlouvy stvrdit „společný zájem celého lidstva na dalším pokroku při výzkumu a využívání vesmíru pro mírové účely“. Zmíněný obecný princip *mírového využívání kosmického prostoru* se objevuje jak v preambulární části smlouvy OST tak např. v jejích člancích I a III. Smlouva však kosmický prostor výslovně nevymezuje. Hranici mezi vzdušným a kosmickým prostorem tvoří nejnižší oběžné dráhy kolem Země (přibližně ve výšce 100–110 km nad zemským povrhem) na kterých obíhají umělé kosmické objekty. [7]

Z hlediska úsilí o dosažení zákazu rozmístění a využívání útočných vojenských prostředků v kosmickém prostoru má největší význam článek IV operativní části smlouvy. Jeho dva odstavce jednoznačně zakazují provádění některých vojenských aktivit, které jsou zde také konkrétně vyjmenovány. Jak ze znění prvního odstavce článku IV vyplývá, smlouva zakazuje rozmístění zbraní hromadného ničení v kosmu, avšak nezakazuje např. průlet balistických řízených střel nesoucích jaderné hlavice oběžnou dráhou země, či eventuální rozmístění zbraňových systémů, např. laserů, či jiného systému ASAT ničícího nepřátelské objekty kinetickou silou na této oběžné dráze. [8] Druhý odstavec se nezabývá vojenským omezením na oběžné dráze kolem Země nýbrž zákazem vojenských aktivit na Měsíci a jiných nebeských tělesech. Pro samotný Měsíc a jiná nebeská tělesa tak platí zákaz umísťování jakýchkoli zbraní na těchto tělesech, tzn. nejen zbraní hromadného ničení. Kromě toho povoluje využívání vojenských osob, výstroje a zařízení pro mírové využívání kosmu. Zmíněná nebeská tělesa smlouva OST nevymezuje a chápe je obecně tj., že nezahrnují pouze nebeská tělesa naší sluneční soustavy. [9]

Podle názoru některých amerických odzbrojovacích expertů, kteří se zúčastnili sjednávání smlouvy OST (George Bunn) a podíleli se na jednání s tehdejší SSSR o smlouvě ABM a SALT I (John B. Rhinelander), by výklad některých ustanovení smlouvy OST, obsahujících zejména obecný závazek všech smluvních stran k mírovému využívání kosmu, mohl zabránit rozmístění útočných zbraňových prostředků do kosmického prostoru. Ve své úvaze vycházejí z historie sjednávání zmíněné smlouvy, kterému předcházela návrh administrativy prezidenta D. Eisenhowera z r. 1957, podporovaný Kanadou, Francií a Spojeným královstvím, aby se hledaly možnosti „zajistit, že vysílání objektů do kosmického prostoru bude výhradně pro mírové účely“. Tento cíl byl později jednomyslně schválen v r. 1963 deklarací Valného shromáždění OSN o právních zásadách působení států při kosmickém výzkumu, které hovořily mj. o tom, že „využívání kosmu bude prováděno pro blaho a v zájmu celého lidstva“. [10]

Ustanovení smlouvy OST jsou dále rozvinuta a konkretizována v dalších smlouvách a dokumentech, které byly ve vztahu ke kosmu přijaty. Jedná se např. o Dohodu o pomoci kosmonautům a jejich návratu a o vrácení předmětů vypuštěných do kosmického prostoru z r. 1968 a „Úmluvu o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty“ z r. 1972.

VS OSN přijalo bez hlasování dne 13. prosince 1996 rezoluci č. 51/122 obsahující *Deklaraci o mezinárodní spolupráci v kosmickém prostoru* (dále Deklarace). Přijatý text Deklarace řeší rozdílné názory tzv. států Severu a Jihu na otázku mezinárodní spolupráce v kosmickém prostoru. Přijetí Deklarace konsenzem vyjadřuje společnou vůli všech států a z tohoto hlediska je možné předpokládat, že ji státy budou brát v úvahu při průzkumu a využívání kosmického prostoru. Deklarace zdůrazňuje svobodu průzkumu a využívání kosmického prostoru a zároveň připomíná kosmickým mocnostem, aby produktivním a vzájemně přínosným způsobem plnily svůj závazek provádět svou činnost ve prospěch všech zemí. [11]

❑ *Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru (CR) – 1975 [12]*

Úmluva stanoví povinnou registraci kosmických objektů vypouštěných na oběžnou dráhu Země a za tuto dráhu. Registrace u generálního tajemníka OSN by měla především obsahovat jméno státu, který tento objekt vypouští, datum a místo vypuštění, základní orbitální parametry, *všeobecnou funkci* kosmického objektu, změny v orbitálních parametrech po vypuštění a datum návratu. Tyto informace by měly být poskytnuty co možná nejdříve, jak to umožní praktické okolnosti. Podle dosavadních zkušeností smluvní strany neposkytují údaje o kosmických objektech majících vojenské funkce. [13]

❑ *Úmluva o zákazu vojenského nebo jakékoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí (ENMOD) – 1977 [14]*

Ve vztahu k možnosti militarizace kosmického prostoru obsahuje preambulární část úmluvy ENMOD některá obecná ustanovení týkající se úsilí mezinárodního společenství o upevnění míru a zastavení závodů ve zbrojení. Přímo a konkrétní zmínku o kosmickém prostoru můžeme nalézt pouze v článku II vysvětlující pojem „prostředky měnící životní prostředí“. Tento pojem je použitý v článku I, v souvislosti se závazkem smluvních států ... *neuchylovat se k vojenskému nebo jakémukoliv jinému nepřátelskému použití prostředků měnících životní prostředí, které*

mají rozsáhlé, dlouhodobé nebo vážné následky jako prostředky ničení, způsobení škody nebo újmy kterémukoliv jinému smluvnímu státu.

V článku II se mezi prostředky měnící životní prostředí řadí všechny prostředky vyvolávající změny s pomocí záměrného řízení přírodních procesů ...– *dynamiky, složení nebo struktury Země, včetně její bioty, litosféry, hydrosféry, atmosféry nebo kosmického prostoru.* [15]

□ **Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech (MA) - 1979**

Dohoda potvrzuje a konkretizuje obecný zákaz síly tím, že v čl. 3 odst. 2 je na Měsíci zakázána jakákoli hrozba silou nebo použití síly nebo jakýkoli jiný nepřátelský čin nebo hrozbu provedením nepřátelských činů. Dále čl. 3 odst. 2 této dohody zakazuje rovněž využívání Měsíce k jakékoli podobné činnosti (tj. použití síly nebo provedení jiných nepřátelských činů) nebo uplatnění jakýchkoli podobných hrozeb vůči Zemi, Měsíci, kosmickým lodím, personálu kosmických lodí nebo umělým kosmickým objektům. [16]

Dohoda MA *rozšiřuje režim úplné nemilitarizace*, oproti čl. IV smlouvy OST, ze samotného Měsíce a jiných nebeských těles naší sluneční soustavy (u jiných nebeských těles bude dohoda MA platná až do doby, kdy nabudou platnost konkrétní právní normy týkající se kteréhokoli z těchto těles (čl. 1 odst. 1 dohody MA), na dráhy okolo Měsíce a jiné dráhy letu k Měsíci a okolo něj (čl. 1 odst. 2 dohody MA). Z toho vyplývá, že tyto oběžné dráhy, jiné dráhy letu okolo Měsíce a k Měsíci tvoří jednak prostor okolo Měsíce, jednak zahrnují i jiné dráhy letu k Měsíci, tj. mimo tento prostor. [17]

Obecně tato dohoda zajišťuje výlučně mírové využívání nebeských těles slunečního systému. Zakazuje jakékoli použití síly nebo hrozby silou a jakékoli jiné nepřátelské činy a hrozby těmito činy vůči Zemi, Měsíci, kosmickým objektům a kosmickým lodím, posádkám kosmických lodí s využitím Měsíce. K provedení těchto činů by mohly být použity zejména zbraně hromadného ničení. Dané ustanovení je výrazem zvýšené ochrany Země a Měsíce před použitím jakýchkoli zbraní. [18]

□ **Ústava a úmluva Mezinárodní telekomunikační unie (ITU) – 1992**

Telekomunikační spojení je z historického hlediska jednou z první aplikací kosmické technologie zahájené pasivním přenosem hlasu a televizních signálů americkým satelitem Echo, vypuštěným v r. 1960. Od té doby se komunikační satelity staly rutinní a životně důležitou součástí mezinárodní telekomunikační sítě a rovněž integrální součástí domácí spojovací sítě v některých vyspělých zemích. Základní úlohou ITU je přidělovat rádiová pásma rádiového frekvenčního spektra, rádiové frekvence a jakékoli přidružené orbitální polohy na geostacionární oběžné dráze. Navíc každý satelitní uživatel, bez ohledu na druh satelitní mise, musí notifikovat *Mezinárodnímu výboru pro registraci frekvencí* (IFRB - International Frequency Registration Board) své plány k zajištění optimálního provozu, stejně tak jako k vyloučení škodlivé interference. [19] Z hlediska posilování důvěry a bezpečnosti ústava a úmluva Mezinárodní telekomunikační unie (ITU) zajišťují a rozšiřují mezinárodní spolupráci mezi všemi členskými státy ITU s cílem zlepšit a racionálně využívat všechny druhy telekomunikačních prostředků. Koordinují úsilí k eliminaci narušování vysílání mezi rádiovými stanicemi různých zemí, podporují mezinárodní spolupráci při poskytování mezinárodní pomoci rozvojovým zemím apod. [20]

Dvoustranné smlouvy obsahující opatření na posilování důvěry a bezpečnosti

Mezi významná opatření na posilování důvěry a bezpečnosti patřil především důležitý zákaz rozmísťování a zkoušení protiraketových systémů v kosmickém prostoru, který obsahovala smlouva ABM, jednostranně vypovězená USA v prosinci 2001. Důležitým opatřením je rovněž stanovení a potvrzení zásady nevměšování do činnosti národních technických prostředků např. satelitů (National Technical Means, dále NTM) určených mj. pro ověřování smluvních závazků z kontrolně zbrojních ujednání, které se objevuje v několika dvoustranných americko-sovětských smlouvách. K posilování důvěry, bezpečnosti a zvýšení transparentnosti výrazně přispívá i závazek smluvních stran vzájemně se informovat před a po vypuštění balistických ŘS a uvádět základní parametry.

Vojenské, komerční a vědecké využívání kosmu a tzv. kosmická tříšť

Ve vesmíru v současné době létá asi 3150 satelitů vypuštěných přibližně šedesáti státy a mezinárodními organizacemi. Největší počet má připadat na bývalý Sovětský svaz a současnou Ruskou federaci (1400), USA (1020), Japonsko (110), Intelsat (60), ČLR (60), Globalstar (50), Francie (45) a ESA (45). [21] Z výše uvedeného počtu je údajně aktivních satelitů 600 – 700. Některé americké nevládní organizace (např. UCS - Union of Concerned Scientists) odhadují jejich počet na více než 800. Problémem je, že státy často neinformují o úloze každého satelitu, nebo zda se jedná o satelity aktivní či pasivní. Navíc, jak již bylo výše uvedeno, státy neposkytují žádné informace o utajovaném určení vojenských satelitů. [22]

Podle svého předurčení mohou být aktivní satelity rozděleny do šesti hlavních skupin: pro počasí, komunikace, navigace, sledování (zahrnuje zpravodajské informace, pozemní zdroje a průzkum), dále se jedná o vojenské satelity včasného varování a vědecký výzkum. Je obtížné stanovit jasné dělicí čáry mezi zmíněnými šesti skupinami nebo oddělit vojenské a civilní využití, protože některé satelity mohou mít dvojí, či trojí využití a státy nedeklarují všechny úkoly satelitů při jejich vypuštění. V případě, že by se státy rozhodly umístit do satelitů jaderné hlavice, mohlo by se bohužel hovořit o další, tj. sedmé skupině. Takto vyzbrojené satelity by případně mohly být deklarovány pro „jiné účely“. Na oběžné dráze by tak mohly zůstat do doby vypuknutí krize a potom využity bez jakékoliv varování k útoku na zemní cíl. Tato úloha by tak byla dalším rozšířením již dříve vyvíjených systémů v bývalém Sovětském svazu a ČLR v 60. letech pod názvem *Fractional Orbital Bombardment Systems* (FOBS) k ohrožení USA útokem z nízkozemní oběžné dráhy okolo jižního pólu. Takový satelit s jadernou hlavicí by mohl využívat technologie, které jsou dnes dobře známé a využitelné, i když *kosmická smlouva* (OST) z r. 1967 jednoznačně zakazuje rozmístění jaderných zbraní do kosmického prostoru a na vesmírná tělesa. [23]

Pro lety satelitů a plnění jejich různých úkolů představuje nebezpečí satelitní tříšť (někdy se používá termín kosmický odpad nebo smetí). Jedná se o velké množství různých částí satelitů a raket či věcí neúmyslně upuštěných kosmonauty při jejich činnosti ve vesmíru (šroubováky, rukavice, videokamery aj.). Některé z těchto věcí, létajících rychlostí okolo 28 tisíc kilometrů za hodinu, časem vletí do atmosféry a shoří, jiné mohou na oběžných drahách létat i několik let. Množství této tříště se s rostoucí vesmírnou aktivitou různých zemí a organizací stále zvyšuje. Zatímco v r. 1967 dosahoval počet těchto věcí o velikosti přes 10 cm

1200 kusů, v březnu r. 2007 jich bylo údajně již okolo 11 000 kusů. Věcí menších než 10 cm by mělo na nízkozemních oběžných drahách létat okolo 20 000 kusů. [24] Tento „špinavý mrak“ kroužící okolo Země podle některých odhadů údajně váží milióny kilogramů.

Vedoucí výzkumu orbitálního odpadu při americkém úřadu NASA N. Johnson napsal v únoru 2007 v článku deníku *The New York Times*, v reakci na sestřelení čínské meteorologické družice v lednu 2007 čínskou antiraketou, že nevylučuje v případě dalšího rozšiřování kosmického odpadu možnost vzniku řetězové reakce, při které se budou srážet kusy orbitálních odpadků, dále se tříštit a vyvolávat tak nepřetržité kolize.

Ve studii pro časopis *Science* také zmínil některé případné varianty řízené manipulace s většími kusy kosmického odpadu, podmíněné technickou proveditelností a ekonomickými možnostmi. Jako příklad uvedl řešení jejich návratu do atmosféry pomocí přidavných motorů či ničení lasery. [25]

Protidružicové zbraně (ASAT)

Protidružicové systémy (ASAT - AntiSatellite) jsou vyvíjeny v různých podobách. Těmito zbraněmi, předurčenými pro poškození, zneschopnění nebo zničení družic, mohou být např. balistické řízené střely středního a dalekého doletu, či zařízení pro vypouštění satelitů (SLV - Satellite Launch Vehicle). Mohou být odpalované z pozemních či námořních odpalovacích základů a konvertované pro plnění úkolu ASAT dodáním vhodného destrukčního zařízení o přibližné váze 100-200 kg. Omezená váha souvisí s nutností doplnit destrukční výbavu vyhledávačem, řídicím systémem a motory ke korekci trajektorie letu. Zbraňovými systémy ASAT mohou dále být satelitní interceptory, lasery umístěné na zemi, lodích či na letounech apod. Destrukčním mechanismem mohou být jaderné hlavice, vysoce účinná konvenční trhavina, konvenční hlavice využívající k zničení satelitu vlastní kinetickou váhu, laserový paprsek k oslepení senzorů aj.

K vyřazení činnosti satelitů, aniž by došlo k jejich viditelné destrukci, může být využita barva k přemalování senzorových oken, zdeformování solárních panelů, připojení rušiče na satelit k pozdější aktivaci, využívání mikrovlnného záření ke zničení satelitních elektronických komponentů aj. K vyřazení satelitů by také mohlo dojít zničením řídicích pozemních stanic údery řízenými střelami, činností speciálních jednotek nebo teroristických organizací. [26]

V **USA** začaly zkoušky ASAT již v r. 1959. Tehdy se využívaly strategické bombardovací letouny B-47, později B-58, k vypouštění raket Bold Orion ve funkci ASAT. V letech 1962-1966 Američané zkoušeli a rozmístili pozemní protivzdušné řízené střely Nike Zeus s jadernými hlavicemi, i když v té době střely mohly zasáhnout satelity obíhající Zemí pouze na velmi nízkých orbitálních drahách. Nike Zeus byly také využívány jako interceptory proti balistickým řízeným střelám. V období 1964-1975 byly ve funkci ASAT využívány řízené střely středního doletu SM-75 Thor, které mohly ničit satelity létající již do výšky 1200 km. Později USA vyvinuly letecky vypouštěný ASAT pod označením ASM-135, jehož první zkušební odpálení z letounu F-15 se uskutečnilo v r. 1984.

První zpráva o zkouškách zbraní ASAT v tehdejším **SSSR** se datuje v r. 1968. Nosičem měla být MBŘS s radarem naváděnou konvenční hlavicí k ničení satelitů. SSSR později prováděl zkoušky se satelitními ASAT, které byly údajně rozmístěny v r. 1971. Podle nepotvrzených zpráv RF v r. 1992 vyvíjela modifikovanou verzi letecké protiletadlové střely pro využití jako

ASAT odpalované z upraveného letounu MiG-31. Tento program měl údajně pokračovat až do r. 1998, avšak bez jakéhokoliv zkušebního zničení satelitů.

V ČLR začaly zkoušky interceptorů ASAT od r. 2005. K prvnímu úspěšnému zničení vlastního zastaralého meteorologického satelitu došlo v lednu 2007. Nosičem měla být mobilní řízená střela středního doletu. Předpokládaným důvodem byla snaha prokázat vlastnictví účinného systému ASAT pro případ rozšíření budování dosavadního omezeného charakteru amerického protiraketového systému a jeho nahrazení tzv. robustní variantou. Od poloviny 80. let všechny tři země údajně vyvíjejí pozemní lasery s využitím pro ozáření nebo zničení oslepením elektro-optických senzorů satelitů. [27]

Návaznost „Národní vesmírné politiky USA“ z r. 2006 na předchozí strategické dokumenty

V nové jaderné politice USA, formulované v dokumentu *Nuclear Posture Review* (NPR) z ledna 2002, jsou defenzivní i ofenzivní systémy chápány jako rovnocenné prostředky vzájemně se doplňující obrany a odstrašení. Tak zvanou „novou třídu“, na rozdíl od předchozí, představované strategickým bombardovacím letectvem, jadernými ponorkami a pozemními strategickými balistickými řízenými střelami, mají podle NPR tvořit:

- ❑ útočné úderné systémy (jaderné i nejaderné),
- ❑ obranné systémy (aktivní a pasivní), přičemž základem má být postupně se rozrůstající systém protiraketové obrany,
- ❑ revitalizovaná obranná infrastruktura, která bude včas poskytovat nové kapacity proti vznikajícím hrozbám.

Na dokument NPR jak známo navázala *Národní bezpečnostní strategie USA* ze září 2002, která především vyhlásila kontroverzní, **preemptivní strategii**, umožňující realizovat předstihující úder v případě bezprostřední bezpečnostní hrozby pro Spojené státy. Na rozdíl od bezpečnostní strategie EU z prosince 2003 neobsahuje např. vyjádření podpory respektování systému mezinárodních smluv a úmluv a primární úlohy OSN a její Rady bezpečnosti při řešení světových bezpečnostních problémů.

V říjnu 2006 americká administrativa vydala *Národní vesmírnou politiku USA* [US National Space Policy], ve které se mj. tvrdí, že „USA považují vesmírné kapacity, včetně pozemních segmentů a podpůrného spojení, za životně důležité pro národní zájmy“.

Dokument argumentuje, že mírové účely umožňují americké obranné a s nimi spojené zpravodajské aktivity ve vesmíru, že USA budou „nahlížet na účelové rušení amerických vesmírných systémů jako porušení jejich práv, a že USA budou odrazovat a zabráňovat ostatním buď od omezování těchto práv, nebo vyvíjením kapacit předurčených k takové činnosti“. Dále konstatuje, že USA budou v případě potřeby upírat protivníkům použít vesmírné kapacity k ohrožení národních amerických zájmů a že USA budou „oponovat vývoji nových právních režimů nebo jiných omezení, které by mohly zakázat nebo omezit přístup USA do vesmíru či jeho využívání“.

Podle již zmíněné americké nevládní organizace *Unie znepokojených vědců* je na oběžné dráze Země cca 800 aktivních satelitů, z nichž USA údajně vlastní 400, zatímco RF 90 a ČLR 35. To prý také může vysvětlovat, proč USA ze svého hlediska nevidí žádné zbrojní závody ve vesmíru, když země má v této oblasti tak bezkonkurenční převahu. [28]

Potíže se sjednáním smlouvy zamezující zbrojní závody v kosmu (PAROS)

V letech 1978-1988 probíhala mezi USA a SSSR jednání o možnosti uzavření smlouvy týkající se protidružicových systémů ASAT. SSSR předložil smluvní návrhy v r. 1981 a 1983, které však USA odmítly v důsledku nesouhlasu s některými omezeními. Návrhy např. omezovaly vývoj obranných protiraketových systémů rozmístěných ve vesmíru a zakazovaly využívání kosmických lodí s lidskou posádkou, např. americký Space Shuttle, k vojenským účelům. Členové Kongresu USA chtěli zakázat ASAT od r. 1982. Po úspěšné americké zkoušce letecky odpálené ASAT (ASM-135) v r. 1985 Kongres odmítl povolit další zkušební lety.

O významu prostředků ASAT pro oba rivaly svědčí mj. znění americko-sovětské smlouvy INF (Intermediate Nuclear Forces) z prosince 1987 eliminující všechny pozemní jaderné prostředky středního a kratšího doletu, které mj. umožňovalo využití raket podléhajících zničení k výzkumu a vývoji „jiných prostředků“. V té době se těmito prostředky rozuměly systémy ASAT. [29]

Současná americká administrativa, která klade důraz na omezený charakter budované protiraketové obrany, se oficiálně k možnosti militarizace kosmického prostoru staví negativně. V roce 2002 ČLR a RF předložily na Konferenci o odzbrojení v Ženevě návrh smlouvy preventivně zabraňující vzniku zbrojních závodů ve vesmíru *PAROS* (Prevention on an Arms Race in Outer Space). Návrh předpokládal zejména umožnit sebeobranu vesmírných satelitů a pokračování v politice vojenského využívání kosmu, nikoliv však rozmísťováním útočných konvenčních zbraní a použitím síly proti vesmírným satelitním objektům, které by vedlo k militarizaci kosmu. [30] USA zmíněný návrh smlouvy odmítly podpořit. Současně však vyjádřily ochotu o dané problematice diskutovat, avšak zřejmě pouze nezávazně.

Na 61. VS OSN v r. 2006 také USA jako jediný stát hlasovaly proti přijetí návrhů rezolucí týkajících se transparentnosti a opatření na posilování důvěry v kosmických aktivitách a zabraňujících militarizaci vesmíru. Svůj postoj odůvodňují, že ve vesmíru nejsou žádné zbraně, současná mezinárodní legislativa je dostatečná a že ve vztahu k vesmíru neexistují žádné závody ve zbrojení. [31]

Závěr

Je známou skutečností, že USA konečnou podobu vytvářeného systému protiraketové obrany dosud nedefinovaly, hovoří se pouze o jeho dalším zkvalitňování v závislosti na vývoji nových technologií. Není proto jisté, zdali zůstane zachován jeho často deklarovaný omezený rozsah či zda přeroste do tzv. robustní podoby, včetně rozmístění útočných konvenčních vesmírných komponentů. Současné mezinárodní či dvoustranné smlouvy vztahující se k vesmíru takové rozmístění jednoznačně nezakazují. Přestože současná americká administrativa deklaruje odmítavý postoj k militarizaci vesmíru, do budoucna však nelze tento velmi riskantní a z hlediska případného obnovení závodů ve zbrojení do vesmíru destabilizující a nebezpečný krok jednoznačně vyloučit. Svědčí o tom zejména její rozhodný odpor k sjednání příslušné mezinárodní smlouvy, která by militarizaci vesmíru vylučovala. Je proto předpoklad, že některé další státy s rostoucí ekonomickou dynamikou a budováním kosmického programu budou také vyvíjet prostředky ASAT s cílem vyrovnat se USA, RF a ČLR. Takový vývoj může nepříznivě ovlivnit bezpečnostní situaci ve světě a dále zkomplikovat úsilí o dosažení pokroku v kontrolně-zbrojní a odzbrojovací oblasti.

Poznámky a literatura:

- [1] ŠULC, F. Úvod z publikace *Protiraketová obrana*. Radek Khol, František Šulc a kol., vydal Ústav mezinárodních vztahů s podporou MVZ České republiky, Praha 2004, s. 16.
- [2] ONDŘEJ, J. Právo mezinárodních prostorů. *Prameny a nové proudy právní vědy* č. 32, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Právnická fakulta, 2002, s. 8.
- [3] TŮMA, M. *Nešíření zbraní hromadného ničení, kontrola zbrojení, odzbrojení a Česká republika*, ÚMV Praha 2002, s. 246.
- [4] *Smlouva zakazující zkoušky jaderných zbraní v atmosféře, kosmickém prostoru a pod vodou* [Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water] vstoupila v platnost dne 10. října 1963. Smluvními stranami je cca 130 států, včetně České republiky. Z jaderných zemí nejsou členskými státy Francie a Čína. TŮMA, M. Mezinárodněprávní aspekty budování protiraketové obrany USA a jeho dopad na odzbrojovací fóra v r. 2002, publikace *Protiraketová obrana*. Radek Khol, František Šulc a kol., vydal Ústav mezinárodních vztahů s podporou MVZ České republiky, Praha 2004, s.118.
- [5] Smlouva se skládá z preambule, 17 článků, dále přílohy obsahující seznam států podle regionů, další přílohy obsahující seznam států ve vztahu k ustanovení smlouvy o jejím vstupu v platnost (článek XIV) a Protokolu. Protokol, který má dvě přílohy, obsahuje podrobná ustanovení vztahující se k ověřování, inspekčním na místě a opatřením na posilování důvěry. Po vstupu smlouvy v platnost bude její trvání časově neomezené. Depozitářem smlouvy CTBT je generální tajemník OSN. Dle čl. XIV smlouvy CTBT je vstup smlouvy v platnost podmíněn ratifikací 44 zemí, adresně vyjmenovaných v příloze 2 smlouvy. Jedná se o země, které disponují jaderným potenciálem (ať vojenským či pouze mírovým) a jsou členy Konference o odzbrojení v Ženevě.
- [6] *Smlouva o zásadách činnosti při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles* byla přijata dne 19. prosince 1966 rezolucí VS OSN č. 2222. Tomuto přijetí předcházelo jednomyslné schválení rezoluce VS OSN č. 1884 v říjnu téhož roku, vyzývající státy, „aby se zdržely umísťování na oběžnou dráhu kolem Země jakýchkoli objektů nesoucích jaderné zbraně nebo jakékoli jiné druhy ZHN, nebo zavádění takových zbraní na nebeská tělesa“. V prosinci 1966 VS OSN ještě schválilo další rezoluci pod názvem Deklarace právních zásad činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru. Smlouva OST byla předložena k podpisu v lednu 1967, v platnost vstoupila dnem 10. října 1967. Smlouva obsahuje preambuli a dvanáct článků. Depozitáři smlouvy se staly Spojené státy, Sovětský svaz a Spojené království. TŮMA, M. Mezinárodněprávní aspekty budování protiraketové obrany USA a jeho dopad na odzbrojovací fóra v r. 2002, publikace *Protiraketová obrana*. Radek Khol, František Šulc a kol., vydal Ústav mezinárodních vztahů s podporou MVZ České republiky, Praha 2004, s. 119.
- [7] ONDŘEJ, J. Právo mezinárodních prostorů. *Prameny a nové proudy právní vědy* č. 32, Univerzita Karlova v Praze-Právnická fakulta, 2002; kap. Pojem práva, historický vývoj a vymezení mezinárodních prostorů, s. 19.
- [8] *Sbírka zákonů* č. 40/1968, částka 12, s. 103.
- [9] ONDŘEJ, J. Právo mezinárodních prostorů. *Prameny a nové proudy právní vědy* č. 32, Univerzita Karlova v Praze-Právnická fakulta, 2002; kap. Mírové využívání mezinárodních prostorů, s. 59.
- [10] BUNN, G., RHINELANDER, J. N. Outer Space Treaty May Ban Strike Weapons, June 2002, *Arms Control Today*, Arms Control Association, http://www.armscontrol.org/act/2002_06/letterjune02.asp.
- [11] ONDŘEJ, J. Právo mezinárodních prostorů. *Prameny a nové proudy právní vědy* č. 32, Univerzita Karlova v Praze-Právnická fakulta, 2002; kap. Zákaz přivlastňování mezinárodních prostorů, s. 28.
- [12] *Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru* [Convention on the Registration of Objects Launched into Outer Space, Convention on the Registration] byla předložena k podpisu dne 14. ledna 1975. V platnost vstoupila dne 15. září 1976. Úmluva má přibližně 44 smluvních stran. K 1. 1. 2003 úmluvu CR ratifikovalo 44 států, čtyři státy ji podepsaly a dvě mezivládní organizace (European Space Agency and European Organization for the Exploitation of Meteorological Satellites) oznámily převzetí práv a povinností vyplývajících z uvedené úmluvy (www.oosa.unvienna.org/SORRegister/regist.html).
- [13] *Disarmament: Problems related to Outer Space*, UNIDIR, 1987, s. 114 a 115; *Study on the Application of Confidence-building Measures in Outer Space*, 1994, s. 17.
- [14] *Úmluva o zákazu vojenského nebo jakékoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí* [Convention on the Prohibition of Military or Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques] byla předložena k podpisu dne 18. května 1977. V platnost vstoupila dne 5. října 1978. *Sbírka zákonů* č. 77/1980, částka 20, Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 25. 4. 1980 o Úmluvě o zákazu vojenského nebo jakéhokoliv jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí, s. 336-337.
- [15] Tamtéž, s. 337.
- [16] *Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech*, Měsíční dohoda [The Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies] byla předložena k podpisu dne 18. prosince 1979.

V platnost vstoupila dne 11. července 1984. Smluvními stranami je cca 8 zemí. ONDŘEJ, J. Právo mezinárodních prostorů. *Prameny a nové proudy právní vědy* č. 32, Univerzita Karlova v Praze-Právnická fakulta, 2002, kap. Mírové využívání mezinárodních prostorů, s. 64.

[17] Tamtéž, s. 60.

[18] Tamtéž, s. 58.

[19] *Ústava a úmluva Mezinárodní telekomunikační unie* [International Telecommunication Constitution and Convention – ITU Constitution and Convention] byly předloženy k podpisu dne 22. prosince 1992. Po vstupu v platnost dne 1. července 1994 nahradily nairobskou úmluvu z r. 1982. Disarmament: Problems related to Outer Space. UNIDIR, 1987, s. 9. Study on the Application of Confidence-building Measures in Outer Space. Centre for Disarmament Affairs, 1994, s. 21.

[20] Tamtéž, s. 18.

[21] LENNOX, D. Launching out. *Jane's Defence Weekly*, Vol 44, Issue 13, 28 March 2007, s. 25.

[22] Tamtéž, s. 25.

[23] Tamtéž, s. 26.

[24] Tamtéž, s. 25.

[25] BERÁNEK, J. Orbitální smetiště ohrožuje výzkum vesmíru. *Hospodářské noviny*, 1. 3. 2007, s. 9.

[26] LENNOX, D. Launching out. *Jane's Defence Weekly*, Vol 44, Issue 13, 28 March 2007, s. 27.

[27] Tamtéž, s. 26-27.

[28] LENNOX, D. Launching out. *Jane's Defence Weekly*, Vol 44, Issue 14, 4 April 2007, s. 28, 29.

[29] Tamtéž, s. 28.

[30] NEUNECK, G., ROTHKIRCH, A. *Incentives for space security: technology, transparency and compliance*, Chapter 10, Safeguarding Space for All: Security and Peaceful Uses, Conference Report 25-26 March 2004, UNIDIR, Ženeva, Switzerland, s.114.

[31] FIIHN, B. Prevention of an Arms Race in Outer Space (PAROS), The First Committee Monitor, *Reaching Critical Will*, 25. 10. 2006, s. 13.

Některé použité zkratky:

ABM Antiballistic Missile Treaty	americko-sovětská Smlouva o omezení protiraketových systémů z r. 1972 (USA od ní jednostranně odstoupily v prosinci 2001)
ASAT Anti-Satellite (Weapons)	zbraně předurčené k ničení satelitů kinetickou silou bojové hlavice
BMD Ballistic Missile Defense	od ledna 2002 souhrnný název pro americký systém protiraketové obrany
CD Conference on Disarmament	Konference o odzbrojení (Ženeva), zal. 1979 jako mezinárodní fórum
COPUOS Committee on the Peaceful Use of Outer Space	Výbor pro mírové využívání kosmického prostoru (působí v rámci 4. výboru VS OSN)
CR Convention on the Registration	Úmluva o registraci objektů vypuštěných do kosmického prostoru
CTBT Comprehensive Test Ban Treaty	Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek z r. 1996 (dosud nevstoupila v platnost). Z pěti deklarovaných jaderných mocností (pět stálých členů RB OSN) ji dosud neratifikovaly ČLR a USA.
ENMOD Convention on the Prohibition of Military or Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques	Úmluva o zákazu vojenského nebo jakéhokoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí (1977)
ESA European Space Agency	Evropská vesmírná agentura
FMCT Fissile Material Cut-off Treaty	Smlouva zakazující výrobu štěpných materiálů pro jaderné zbraně a jiná jaderná výbušná zařízení (její sjednání je jednou ze sporných otázek na Konferenci o odzbrojení v Ženevě)

FOBS Fractional Orbital Bombardment System	frakční orbitální bombardovací systém
GEO Geosynchronous Orbit	družicové oběžné dráhy, které se nacházejí v přibližné výši 36.000 km nad zemským povrchem. Tato výška umožňuje, aby objekty zde umístěné zaujímaly ve vztahu k Zemi stále místo
INF Intermediate-Range Nuclear Forces	americko-sovětská smlouva z r. 1987 o zrušení pozemních balistických řízených střel středního a kratšího doletu
LEO Low Earth Orbit	nízká oběžná dráha umělých družic Země v přibližné výši 100-110 km (někdy se uvádí 150-2500 km) nad zemským povrchem (vymezuje hranice mezi vzdušným a kosmickým prostorem)
MA Moon Agreement	měsíční dohoda: Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech (1979)
MAD Mutual Assured Destruction	vzájemně zaručené zničení (doktrína, která v americko-sovětském vojenském soupeření vedla v 70. letech k významnému snížení počtů mezikontinentálních řízených střel a omezení výstavby protiraketové obrany)
NMD National Missile Defense	národní protiraketová obrana (název používaný v USA do r. 2002)
NPR Nuclear Posture Review	dokument z r. 2002 obsahující hlavní směry a zásady jaderné politiky USA
NPT Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons	Smlouva o nešíření jaderných zbraní
NTM National Technical Means	národní technické prostředky (např. satelity), používané pro ověřování plnění odzbrojovacích smluv
OOSA Office for Outer Space Activities	Úřad pro činnost v kosmu (Vídeň)
OST Outer Space Treaty	smlouva o kosmu, kosmická smlouva (1967)
PAROS Prevention on an Arms Race in Outer Space	Smlouva o zabránění zbrojním závodům v kosmickém prostoru (je jednou ze sporných otázek na Konferenci o odzbrojení v Ženevě)
PTBT Partial Test Ban Treaty	smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek (zkrácené označení pro Smlouvu zakazující jaderné zkoušky v atmosféře, kosmickém prostoru a pod vodou) – 1963
SBI Space Based Interceptor	antiraketa umístěná ve vesmíru
SDI Strategic Defense Initiative	strategická obranná iniciativa (v r. 1983 ji vyhlásil prezident Ronald Reagan)
SLR Satellite Laser Ranging	satelitní laser
TMD Theatre Missile Defence	protiraketová obrana bojiště (regionu) proti řízeným střelám krátkého a středního doletu
UNISPACE UN Conference on the Exploration and Peaceful Use of Outer Space	Konference OSN o výzkumu a mírovém využívání kosmu

Problémy které dominovaly agendě NATO ještě ve druhé polovině 90. let a pak na konci 20. a počátku 21. století, se dnes pohybují zdánlivě na druhé koleji. Jsou stále důležité, ale již nejsou prioritou. Bezpečnost se překvapivě rychle přesunula k jiným tematickým okruhům. S tím souvisí poznatek, že způsob, jak poznat sám sebe a bezpečnostní prostředí, se zatím změnil jen velmi málo. Obtížnějším se stalo chápání hrozeb. Tuto skutečnost potvrdil i summit NATO v Rize. Především měl přinést odpověď na to, zda-li je NATO schopné přenést svou statickou obrannou roli z bezpečnostně stabilního transatlantického světa do oblastí, odkud tomuto světu hrozí nebezpečí.

V současnosti, proti minulosti, existuje o mnoho více bezprostředních hrozeb a rizik nevojenského než vojenského charakteru. Proto trvání nebo setrvání na vnímání problému bezpečnosti jako čistě vojenského (vojensko-politického) fenoménu je dnes škodlivé a nebezpečné. Otevřena jsou tak například „témata energetické bezpečnosti“. Proto i NATO na summitu v Rize (Lotyšsko) zařadilo problémy vyplývající z ohrožení dodávek strategických surovin do výčtu aktuálních (a akutních) bezpečnostních hrozeb. Evropská komise před několika dny představila nový koncept energetické politiky EU, který je do značné míry motivován bezpečnostními ohledy. Hovoří se hlavně o klíčové infrastruktuře a její obraně.

Bezpečnost je životním zájmem každého jednotlivce, nejrůznějších sociálních skupin, států i mezinárodního společenství. Abychom dokázali zformulovat efektivní bezpečnostní politiku, musíme pochopit její tři základní prvky:

- sami sebe,
- bezpečnostní prostředí,
- možnou hrozbu.

Pochopit sama sebe znamená znát požadované cíle, vlastní potenciál, dostupné zdroje, přijatelné způsoby reagování v různých situacích atd. Proto všechny summity NATO, od pražského v roce 2002 mají, dle slov velvyslance ČR při NATO Štefana Füleho, jednoho společného jmenovatele – přizpůsobení se novému bezpečnostnímu prostředí po útocích z 11. září 2001.

Bezpečnost se tak překvapivě rychle přesouvá k jiným tematickým okruhům. S tím souvisí poznatek, že způsob, jak poznat sám sebe a bezpečnostní prostředí, se zatím změnil jen velmi málo. Obtížnějším se stalo chápání hrozeb.

V současnosti se nám nabízejí dva základní přístupy k analýze hrozeb. Na jedné straně je to starší, vojensky a státocentricky orientovaný přístup tradicionalistů [1], který za nejvyšší stupeň ohrožení bezpečnosti státu považuje otevřený útok nepřítel, a proces aktivace hrozeb, kdy dochází k přímému ohrožování státu. Jedná se o proces, ve kterém hrozby objektivního i subjektivního, vnějšího nebo vnitřního charakteru aktivně působí na stát, způsobují jeho destrukci, rozklad a oslabování jeho moci a síly, narušují jeho strukturu, stabilitu, celistvost, integritu a funkce. Za dané situace je zajištění bezpečnosti státu akutní, spojené především s nevyhnutelností přijímání konkrétních a důrazných komplexních opatření na odvrácení hrozeb. Zvláštní význam zde má především aktivace vojenských mechanismů bezpečnosti.

V opačném případě bezprostředně hrozí destrukce, rozklad, likvidace, područí, podřízení atd.

Na straně druhé jde o novou perspektivu „rozšiřovatelů“ [2], která zahrnuje nejenom tradiční politický a vojenský sektor, ale také oblasti ekonomiky, společnosti a životního prostředí.

1. Energetická bezpečnost – součást ekonomické bezpečnosti státu

Dosažení vnitřní a vnější bezpečnosti se stalo po skončení studené války obecným cílem. Zásadní posun oproti minulosti spočívá v tom, že stále více států upadá do závislosti především na zahraničním obchodě a zahraničních investicích. Státy se střetávají ve velice ostré konkurenci o podíly na ekonomickém blahobytu a v tomto soupeření nemohou být a nejsou pouze vítězové.

Z analýzy světových dat z 19. a 20. století vyplývá, že pohromy v ekonomické sféře, v územní a společenské infrastruktuře, v informačních technologiích, komunikacích, energetice a peněžnictví mají na lidstvo často negativnější dopady než pohromy přírodní nebo technologické (viz světová hospodářská krize v r. 1929, ropná krize v 70. letech 20. století aj.). Jejich zákeřnost spočívá v tom, že kromě dopadů přímých a bezprostředních je řada dopadů zprostředkovaných složitou sítí vazeb, které jsou v čase různě posunuté. *Pro zajištění bezpečnosti je nutno věnovat pozornost právě těmto dopadům*, protože ty často působí plíživě a skrytě a jsou iniciačními příčinami krizí. Ekonomické otázky jsou pokládány za natolik důležité, že mohou zažehnout i určitou formu konfliktu, jehož cílem by byla změna relativní ekonomické síly jednotlivých aktérů.

S tím souvisí i skutečnost, že na konci druhé dekády 21. století se očekává zvýšení výkonosti světové ekonomiky – o 80 % proti roku 2000. Průměrný příjem na hlavu se tak zvýší přibližně o 50 %. Přispěje k tomu především systémová změna vývoje, kterou představuje přechod od modelu industriální společnosti k modelu společnosti vědění, přičemž jeho součástí bude i rozšíření vlivu nových velkých aktérů v globální ekonomice – Číny a Indie. Zvýšení výkonosti světové ekonomiky ale bude mít celkově silně nerovnoměrný charakter. Dojde k dalšímu prohlubování ekonomických a sociálních rozdílů mezi třemi typy zemí: zeměmi, jejichž ekonomika je založena na zemědělství, zeměmi s ekonomikami postavenými na využívání levné pracovní síly a výrobě technicky nenáročných produktů, a nakonec zeměmi s ekonomikami a sociálními systémy založenými na znalostech (znalostní ekonomika). Nedá se vyloučit, že růst chudoby a zaostalosti zvláště v regionech bez perspektivy zásadního ekonomického a sociálního pokroku může vést k eskalaci politických, sociálních, humanitárních a bezpečnostních problémů. Schopnost najít řešení jak čelit této potenciální hrozbě se stane jedním z rozhodujících aspektů úsilí o zajištění globální bezpečnosti.

Potenciální konflikty sociálního charakteru se ale rýsují i uvnitř vyspělých zemí. Razantnější vstup Číny, Indie a spolu s nimi i dalších dynamicky se rozvíjejících států do stále integrovanější světové ekonomiky bude mj. znamenat vstup dalších stovek milionů lidí (včetně vysoce kvalifikovaných) na světový trh práce. Výrazně to zvýší tlak na trhy práce vyspělých zemí, které budou ve vzrůstající míře konfrontovány s přesuny výrobních kapacit (i vysoce technologicky náročných) do „nových teritorií“. Nelze vyloučit, že to ve vyspělých zemích vyvolá širší projevy nespokojenosti, které mohou ovlivnit jejich politickou, sociální i bezpečnostní stabilitu.

Důležitou úlohou je proto určení celé struktury hrozeb a míry jejich podílu na ohrožování bezpečnosti našich zemí. V současnosti, oproti minulosti, je o mnoho více bezprostředních hrozeb a rizik nevojenského, než vojenského charakteru. Je nutno zdůraznit, že trvání nebo setrvávání na vnímání problému bezpečnosti jako čistě vojenského (vojensko-politického) fenoménu je dnes škodlivé a nebezpečné. *Podle nových principů války se ozbrojené síly již nepoužívají k tomu, aby byl nepřítel donucen podrobit se vůli druhé strany, ale spíše se používají prostředky, které mají nepříteli donutit, aby akceptoval její zájmy.* V našich podmínkách jde o to, jak zabezpečit tuto zemi před největšími riziky, která ji v tomto století čekají.

Udržitelný rozvoj na zemi, což je klíčový cíl pro globalizující se lidskou společnost, ovlivňují zásadní čtyři vzájemně propojené faktory, které uvádí M. Balabán, mezi které patří dostupnost zdrojů, které jsou nezbytné pro ekonomický a sociální rozvoj, což se v první řadě týká ropy, plynu a vody a spolu s tím hledání alternativních zdrojů energie. [3]

S tím souvisí vzrůstající soupeření o tyto klíčové zdroje nezbytné pro ekonomický rozvoj. Hlavní faktory ovlivňující trh se surovinami v horizontu roku 2020 budou primárně dva:

1. Obrovský nárůst spotřeby energetických zdrojů v Číně (předpokládaný vzrůst spotřeby o 150 %) a Indii.
2. Získávání energetických zdrojů bude komplikováno složitou politickou, ekonomickou a bezpečnostní situací v regionech, které tyto energetické zdroje primárně poskytují.

V současnosti stojí v pozadí za většinou světových globálních procesů boj o přírodní suroviny. V renomovaných teoretických studiích existuje pojem jako „světová energetická“ nebo „světová uhlovodíková“ elipsa. Tam patří Arabský poloostrov, Perský záliv, Írán, ruské Předkavkazí. Severní oblouk této elipsy prochází Černým mořem, Gruzií, Krymem, jde pak do Střední Asie a končí v Afghánistánu. Jižní křivka zase prochází průlivy a Tureckem. Demokratický Istanbul dnes má pro Británii stejný význam, jako „oslnivá Porta“ v 19. století. Dále – pro kontrolu Perského zálivu je nutné ovládat Írán a Irák. Tato křivka končí opět v Afghánistánu, a následně pak v Pákistánu. Když se spojí tyto dvě křivky, vznikne elipsa.

Zajištění energetické bezpečnosti se ve výše uvedeném kontextu stává pro vyspělé státy klíčovou otázkou, neboť i částečný výpadek v dodávkách může mít velmi negativní ekonomický dopad s ovlivněním jejich strategických zájmů. Závislost na importu energetických surovin bude přitom stále vzrůstat (z 50 % v současné době na 70 % v roce 2030), přičemž v případě ropy to bude v roce 2025 činit 90 % a plynu 80 %.

Kategorickým imperativem pro zajištění energetické bezpečnosti je tak praktické naplnění několika základních úkolů:

Prvním je podpora výzkumu a vývoje technologií, které vedou k omezování energetické spotřeby a paralelně rozvíjení alternativních zdrojů energie. Do značné míry se dá říci, že se jedná o strategickou prioritu.

Druhý úkol spočívá ve snaze o maximální možnou diverzifikaci dodávek surovin z různých teritorií i přes objektivní omezenost takového cíle. Je možné více využívat zdrojů ropy a plynu v Kaspické oblasti s jejich transportem přes Turecko a Balkán, nová plynová ložiska v norském Barentsově moři nebo dodávky kapalného zemního plynu ze severní Afriky.

V souvislosti se zajišťováním pravidelných dodávek energetických surovin je důležitý i *třetí úkol* spočívající v zajišťování dobrého stavu dopravních tras a přenosových soustav a také jejich ochraně před potenciálními teroristickými útoky.

Čtvrtým úkolem je podpora rozvíjení jaderné energetiky, která je v příštích dvou dekadách de facto jedinou reálnou alternativou uhlovodíkových technologií a paliv.

Pátým, ovšem nikoliv co do významu posledním, *úkolem* je **zajišťování a podpora politické a ekonomické stability v regionech odkud se do Evropy importují energetické suroviny**, spolu se zajišťováním korektních vztahů s jednotlivými producenty zeměmi. Naplnění tohoto úkolu vyžaduje mj. funkční společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU realizovanou i prostřednictvím specializovaných zahraničněpolitických agend jakou představuje např. evropská politika sousedství, funkční model strategického partnerství EU s Ruskem nebo humanitární a rozvojová pomoc. [4]

Prioritou, z hlediska členských států NATO, jsou především bezpečné dodávky na vnitřním energetickém trhu a **zajištění solidarity mezi členskými státy**. V tomto kontextu se jeví plně pochopitelná slova generálního tajemníka NATO Jaap de Hoop Scheffera na únorové mnichovské bezpečnostní konferenci o potřebě diskuse uvnitř Aliance na téma ochrany životně důležitých přepravních kapacit energetických surovin, které je ostatně i součástí Strategického konceptu NATO. Nemusí se přitom jednat pouze o Blízký východ, ale i o další energeticky bohatá teritoria – Kaspický region a Rusko. Spojené státy například vyčlenily 100 milionů dolarů na program „Caspian Guard“ zaměřený na ochranu nového ropovodu z ázerbájdžánského Baku do tureckého Ceyhanu. Řada expertů zdůrazňuje, že podobně je potřeba uvažovat i o ochraně ruské energetické infrastruktury – především před teroristickými útoky. Britský vojenský expert A. Monaghan ve studii o ruské energetické bezpečnosti připravené pro Conflict Studies Research Centre v anglickém Swindonu dokonce navrhl, aby se tento problém stal součástí agendy jednání o spolupráci mezi Evropskou unií a Ruskem.

Pozornost věnovaná bezpečnosti přepravních kapacit ropy a plynu z kaspického regionu a Ruska především do západní Evropy (a potažmo do Spojených států) je součástí úsilí o diverzifikaci dodávek těchto komodit ze strany západního společenství. Dlužno dodat, že právě Rusko zde hraje velmi významnou roli.

V případě evropských států je možné uvést, že podle studie Evropské komise vzroste závislost Evropy na dodávkách energetických zdrojů z mimoevropských teritorií v roce 2020 na úroveň cca 75 %. Týká se to především dodávek plynu, kdy 51 % plynu je importováno z teritorií mimo EU (Norsko, Alžírsko, Rusko).

Tato rovina vzájemné závislosti mezi ekonomikou a bezpečností je postavena na předpokladu, že v mezinárodní bezpečnosti jde v podstatě o ekonomické pohnutky, se kterými se státy potýkají. A tak i globalizovaná válka s terorismem může postupně nabýt podoby „světové občanské války“, se všemi z toho plynoucími důsledky. Podstata je totiž v tom, že při vedení neomezené války je hlavním cílem **fungování ekonomiky státu** – ne jeho ozbrojené síly.

Z uvedeného vyplývá, že se mění vztah ekonomiky a bezpečnosti státu a je ho proto v současnosti nutno vnímat minimálně v těchto čtyřech rovinách vzájemné závislosti:

1. **V rovině ekonomického managementu**, který zabezpečuje efektivitu a účinnost bezpečnosti, využívá všechny nástroje bezpečnostní politiky přípustné pro moderní stát.
2. **V rovině národního hospodářství, jako základny zajišťování zdrojů** pro bezpečnost státu a i nástrojů, kterými je možné protivníka oslabit nebo zničit. Vojenská způsobilost je pouze jedním z mnoha nástrojů obrany podporovaných ekonomickou silou. Mezi ostatní nástroje patří obchodní politika, programy pomoci, finanční možnosti, pozice zadlužení, regulování migrace a další nástroje hospodářské politiky jakéhokoliv druhu.
3. **V rovině dopadů makroekonomických efektů zabezpečování obrany a bezpečnosti** na národní hospodářství a interakce mezi ekonomikami v rámci mezinárodního eko-

nomického systému, včetně dopadu úrovně bezpečnosti na ekonomický růst, stabilitu a prosperitu států.

4. *V rovině, kdy je ekonomika příčinou nebo cílem* bezpečnostních problémů států.

V této rovině, jak říká známý ekonom P. A. Samuelson, jde o vady v základech ekonomického systému.

V silně propojené globalizované ekonomice ve které není možné vyloučit vznik velkých globálních ekonomických otřesů bude mít ve vzrůstající míře jakákoliv bezpečnostní krize – kdekoliv na světě, bezprostřední dopad na globální finanční stabilitu. Vyšší frekvence teroristických útoků, které si vyžádají značné materiální a lidské ztráty může způsobovat otřesy na burzách nebo negativně ovlivnit hospodaření a hospodářské výsledky velkých pojišťovacích ústavů, což může mj. i rozkolísat stabilitu hlavních světových měn. Uvedená rizika bude dále zesilovat vyšší zranitelnost informačních sítí, které budou atakovány teroristickými uskupeními. Totéž se týká i transportních sítí a hlavních transportních koridorů, kudy se přepravují energetické zdroje. Ekonomický rozvoj bude limitován i potřebou vydávat stále větší finanční prostředky na boj proti terorismu, včetně výdajů na zajišťování vnitřní bezpečnosti ve vyspělých zemích.

Z uvedeného vyplývá růst významu problematiky ekonomické bezpečnosti jako nedílné součásti bezpečnosti států.

Přesná **definice ekonomické bezpečnosti** a její vymezení vůči ostatním bezpečnostem (především národní) je problematická. Ekonomika totiž ovlivňuje schopnost státu realizovat bezpečnostní opatření, a proto se ekonomická bezpečnost prolíná se všemi dalšími oblastmi bezpečnosti. V tradičním pojetí znamenala ekonomická bezpečnost především stav, kdy byl zajištěn dostatek finančních a výrobních struktur k vydržování dostatečně silné a odpovídajícím způsobem vyzbrojené armády, schopné porazit, popř. odstrašit vnějšího nepřítele. Na přelomu 19. a 20. století začal být kladen důraz i na zabezpečení takových sociálních podmínek, které by legitimovaly státní moc u svých občanů, a tím vyřazovaly hrozbu masových snah o svržení stávajícího politického systému zevnitř států.

V této souvislosti se začal používat i pojem „sociální bezpečnost“ (social security), mj. v souvislosti s Rooseveltovým programem *New Deal* ve třicátých letech. Sociální bezpečnost byla pojímána jako ekonomická bezpečnost ve smyslu bezpečnosti (jistoty) příjmů, pročež sociální politika ve smyslu social security se koncentrovala rovněž na opatření, zajišťujících plnou zaměstnanost. Sociální bezpečnost dnes nabyla (vedle primární koncentrace na zvyšování konzumu) pestřejší množství součástí: bezpečnost pracovních míst, sociální zaopatření, zdravotní péče, bezpečnost majetku, hodnoty peněz, statutu apod.

Po skončení studené války se změnil koncept ekonomické bezpečnosti (ve vztahu k národní bezpečnosti) v tom smyslu, že blahobyt národa závisí na jeho schopnosti úspěšně se zapojit do mezinárodní ekonomické soutěže, což vyžaduje být v popředí (forefront) vývoje a komercializace nových technologií a udržovat kapacity výroby a zajišťovat trh produktů vědeckého vývoje.

Ekonomickou bezpečnost nelze s ohledem na rostoucí provázanost světové ekonomiky a globalizaci obecně vztahovat pouze na vnitřní nebo vnější bezpečnost, ale na obě tyto dimenze. Je úzce provázána se všemi dalšími oblastmi bezpečnosti. Jejími nejdůležitějšími a vzájemně propojenými atributy jsou:

- měnová stabilita,

- ❑ hospodářský růst,
- ❑ nízká nezaměstnanost,
- ❑ konkurenceschopnost,
- ❑ určování tempa vývoje a aplikace nových technologií nebo alespoň výraznější snaha nezaostávat za celosvětovými trendy,
- ❑ surovinová dostatečnost,
- ❑ schopnost zajistit obrannou sílu, popř. efektivní a potřebnou obranu způsobem stanoveným ve spojeneckých smlouvách, které zajišťují bezpečnost,
- ❑ chránění velkých částí populace před bídou.

Ekonomická bezpečnost, podle slovníku Ministerstva vnitra, představuje stav, ve kterém ekonomika objektu, jehož bezpečnost má být zajištěna (státu, seskupení států, mezinárodní organizace apod.), není ohrožena hrozbami, které výrazně snižují nebo by mohly snížit její výkonnost potřebnou k zajištění obranných i dalších bezpečnostních kapacit, sociálního smíru a konkurenceschopnosti objektu i jeho jednotlivých složek, tj. především jednotlivých podnikatelských subjektů na vnitřních i vnějších trzích. [5]

Z definice vyplývá, že jako bezpečný je možné vymezit takový stav ekonomiky státu, který pro Českou republiku zabezpečuje:

- ❑ Možnost samostatně, bez jakéhokoliv významného vnějšího vlivu uskutečňovat a rozvíjet vnitřní politiku v sociální, ekonomické a dalších oblastech, respektujíc národní zájmy státu.
- ❑ Schopnost aktivně se podílet na ovlivňování procesů ve světě, v rámci zahraničních národních zájmů státu.
- ❑ Vytvářet sociální smír a celospolečenskou solidaritu a předcházet rozsáhlým vnitřním konfliktům schopným narušit demokratický politický vývoj.
- ❑ Těmito třemi podmínkami, z kterých dvě se dotýkají zahraničně politických a zahraničně ekonomických vztahů, jsou prakticky shrnuty všechny potřeby týkající se ekonomické bezpečnosti státu.

Otázkou zůstává, do jaké míry implementace zahraničních technologií, energie nebo kapitálu – z hlediska zajištění bezpečnosti státu a jeho prosperity, je vyjádřením míry závislosti České republiky. Závislost na určitých přísunech materiálů souvisejících s obranou a bezpečností státu, byla a je dlouhodobým problémem pro většinu evropských států. V moderním světě existovalo jenom málo zemí, které vlastnily nutné zásoby energie a surovin potřebné pro přežití a vedení války. Takže **závislost** je stav, který je určován, nebo podstatně ovlivňován externími silami. V ekonomickém smyslu slova může jít o závislost ve formě „nákladů alternativní příležitosti“ (opportunity costs). Jde o náklady na alternativní příležitosti (bezpečnost), které mohou být k dispozici pro vlastní ekonomický rozvoj. Čím vyšší jsou tyto náklady, tím je i větší závislost státu.

Nic proti nim nedělat by bylo nanejvýše pošetilé, podobně jako se ukájet tím, že nám snad v budoucnosti někdo pomůže na základě smluv, které byly uzavřeny v minulosti. Nic takového nenastane, pokud nebudeme umět prokázat, že jsme dokázali proměnit naše potenciální výhody ve skutečný vlastní užitek. Rovnoprávně spolupracovat totiž můžeme jen tehdy, když jsme schopni se bez té spolupráce klidně obejít a partner to ví.

Z hlediska energetické bezpečnosti podle údajů Eurostatu vyplývá, že ČR (možná pro někoho překvapivě) si v rámci EU stojí docela dobře, pokud jde o závislost na dovozu primár-

ních energií. Ze zemí EU pouze Velká Británie a Dánsko jsou čistými exportéry energetických surovin, Polsko zajišťuje dovozem asi 11 % své spotřeby a ČR na 4. místě asi 26 %. (Do celku se – zjednodušeně řečeno – počítají zdroje používané pro výrobu primárních energií, tj. elektřiny, tepla a pohonných hmot.) Těch 26 % zahrnuje převážně dovozy ropy a zemního plynu. Jinými slovy řečeno, chceme-li jakkoli hodnotit situaci a perspektivu ČR v kontextu nadcházejícího ropného zlomu, musíme se soustředit na ropu a zemní plyn převážně ruského původu, tj. na dopady ropného zlomu především do dopravy a do zásobování teplem (a z menší části elektřinou) pro domácnosti a podniky.

2. Zranitelnost ekonomiky a kritická infrastruktura

Schopnost politické reprezentace země formulovat přijatelnou reakci na případné problémy vzniklé ve výše uvedených intencích určí, jak dalece budou stát zraňovat šoky přicházející z venčí. Ve skutečnosti jde o diversifikaci dodavatelů, vybudování alternativních zdrojů a hromadění pevných zásob strategických komodit tradičními metodami. Tak lze předejít problému *zranitelnosti*. Jednou z našich klíčových výhod vzhledem k budoucím rizikům je naše přírodní bohatství. Jsme bohatí na pitnou vodu a energetické zdroje mimo ropu a zemní plyn. Jinak máme dost hnědého uhlí, které nám umožní společně s moderními technologiemi spalování pokrýt značnou část energetických potřeb, máme velký potenciál rozvoje jaderné energetiky a ladem nám leží i obrovské možnosti zadržování vody pro energetické účely. Myslíme si ale, že klíčové slůvko 21. století bude prostě „voda“. [6]

Analýza velkých teroristických útoků tohoto desetiletí ukázala, že pro zajištění bezpečnosti je proto třeba speciálně ochraňovat jistou část majetku a infrastruktury, bez níž nelze zvládnout případné krizové situace.

Kritickou infrastrukturou se rozumí výrobní i nevýrobní systémy, jejichž nefunkčnost by měla vážné dopady na bezpečnost, ekonomiku a zachování nezbytného rozsahu dalších základních funkcí státu při krizových situacích. [7]

Na základě dokumentů přijatých Bezpečnostní radou států a vládou České republiky v r. 2002 jsou do kritické infrastruktury zařazeny následující položky:

- systém dodávky energií, především elektřiny,
- systém dodávky vody,
- kanalizační systém,
- přepravní síť,
- komunikační a informační systémy,
- bankovní a finanční sektor,
- nouzové služby (policie, hasičská záchranná služba, zdravotnictví),
- základní služby (zásobování potravinami, likvidace odpadu, sociální služby, pohřební služby), průmysl a zemědělství,
- státní správa a samospráva.

Tyto základní položky jsou akceptované ve většině vyspělých zemí, ve kterých se věnuje pozornost kritické infrastruktuře.

Současná možná krizová situace vyžaduje vytvořit úspěšnou ochranu nejen jednotlivých objektů, jak tomu bylo v období studené války, ale i důkladně promyšlený systém zabezpečení odolnosti kritické infrastruktury a úspěšnou ochranu obyvatelstva před různými krizovými situacemi i před ozbrojenou činností protivníka. Jestliže se včas neudělají opatření k posílení

její životnosti a odolnosti, tak na začátku možné krizové situace se tato skutečnost může odrazit v rychlém narušení až zničení průmyslové výroby, narušení ekonomických vztahů mezi jednotlivými oblastmi, vyřazením dopravy, energetického systému, velkými lidskými a materiálními ztrátami. Problému životnosti a odolnosti kritické infrastruktury se z uvedených důvodů věnuje velká pozornost jednak ze strany vládních orgánů, tak i ze strany vojenských teoretiků, ekonomů a dalších vědeckých pracovníků nejen v zemích NATO, hlavně v USA a Velké Británii, ale i v ostatních státech.

Významným rysem nové koncepce odolnosti musí být její **univerzálnost, znamenající hledání „rovnováhy zájmů“ mezi státem, podnikatelskou sférou a občany**, kteří se nacházejí na různé politické a sociálně-ekonomické úrovni, s různými preferencemi.

Ochrana kritické infrastruktury je proces, který při zohlednění všech možných rizik a hrozeb směřuje k zajištění fungování prvků, vazeb a toků kritické infrastruktury tak, aby za žádných okolností nedošlo k jejich selhání. V důsledku existence mezinárodní závislosti a provázání sektorů může selhání kritické infrastruktury v jednom státě ovlivnit více států, proto ochrana kritické infrastruktury vyžaduje nejen sdílení odpovědností s privátním sektorem a výměnu informací mezi veřejnou správou a dalšími relevantními organizacemi, ale i mezinárodní spolupráci.

Nová koncepce odolnosti a především jejího uplatňování, je proto podmíněná komplexností pochopení problémů našeho hospodářství, jejichž účinné řešení nezbytně vyžaduje naši otevřenost vůči světu a na druhé straně ochotu světového hospodářství s námi spolupracovat. Toto musí vycházet z podrobné analýzy změn, které se v posledním období uskutečnily v České republice i ve světě a na základě kterých je třeba vypracovat zásadně nové teoretické a praktické přístupy jak v obecné rovině, tak i s přihlédnutím ke specifickým podmínkám České republiky. V návaznosti na toto úsilí je důležité vytvářet předpoklady pro spolupráci a výměnu zkušeností s příslušnými orgány členských států NATO při řešení odolnosti, životnosti a pružnosti národního hospodářství. Právě zkušenosti z těchto zemí ukazují, že vyjádřit hodnotu odolnosti daného prvku nebo systému, znamená analyzovat hranice odolnosti vůči působení vnitřních a vnějších vlivů. Jde o vlivy generující mimořádnou krizovou situaci s následným vyústěním do mimořádné události, která představuje všechny rušivé a destruktivní děje spojené se zánikem hodnot, rušením nebo změnou struktur, změnou kvality vlastnosti prvků, objektů, či soustav.

Na základě provedených analýz a šetření, může několik pohrom vyvolat na území České republiky kritické situace, při kterých bude třeba vyhlásit některý z krizových stavů. Z analýz také vyplývá, že *nejzávažnější dopady může též vyvolat sofistikovaný teroristický útok na kritickou infrastrukturu, resp. na její specifické části.*

Dopady teroristických útoků působí na chráněné zájmy jak přímo, tak zprostředkovaně přes složitou strukturu vazeb a toků, a to bezprostředně nebo s menším či větším časovým zpožděním. Z analýz teroristických útoků vyplývá, že se stále více soustřeďují na rozrušení kritické infrastruktury, protože tato narušení dopadnou ve svém důsledku na životy a zdraví lidí i stát silněji než „obyčejný“ pumový útok.

Ekonomický útok například zahrnuje celou řadu metod, od obchodních sankcí až po dumpingové zboží. Vše, co prospívá, může také škodit a na světě není nic, co by se nemohlo proměnit ve zbraň. Průlom v našem myšlení nám rázem otevře království zbraní. Jediný člověk dokáže zničit trh s akciemi, jediný počítač může zahájit virovou invazi, jediný skandál může v zemi protivníka změnit kurzy akcií nebo vystavit její politické představitele pomluvám na

internetu, to vše lze zařadit do koncepce „nových zbraní“. Ovšem cíle nejsou omezeny jen na fyzická zařízení. Kvalitativní obsahová analýza odhaluje, že mezi tyto zbraně autoři řadí i tzv. „genové zbraně“ (gene weapons). Genetické zbraně působí na živé organismy, na obilí, dobytek i lidskou populaci. [8]

Pět nejvíce citovaných konečných cílů v případě konfliktu je získání národní bezpečnostní výhody, ekonomické výhody, finanční zisk, politický vliv a politická změna.

Národní bezpečnostní výhoda je definována jako cíl získání převahy nad protivníkem k zajištění bezpečnosti státního či nestátního aktéra. Tato výhoda může být hmatatelná či nehmatatelná, v jakékoli podobě. Ekonomická výhoda je definována jako získání konkurenční převahy v ekonomické oblasti díky státnímu nebo nestátnímu aktérovi. Finanční zisk je definován jako získání bohatství ve formě měny, zboží či dalších předmětů, se kterými se obchoduje. Politický vliv je definován jako získání vlivu v politickém systému na podporu zájmů aktéra sledujícího určitou strategii. Politická změna je definována jako způsobení podstatné změny v politické struktuře druhého aktéra, díky promyšlené strategii, používající jakékoli mocenské nástroje.

Státy proto potřebují plány odezvy na všechny typy nouzových situací vyvolaných nejen přírodními a technologickými pohromami, ale i teroristickými útoky včetně kybernetických. Informační technologie změnily prostředí kritické infrastruktury, dochází k propojování různých sektorů mezi sebou, a i různých států navzájem. To znamená, že za normálních, abnormálních i kritických podmínek musí být v provozu základní prvky, vazby a toky systému státu, které tvoří schopnost státu dosáhnout za každé situace stability a nastartovat další rozvoj. Základním prvkem ochrany je zálohování prioritních částí kritické infrastruktury, využití různých principů zálohování a rozmístění záloh v území, tj. implementace zásad, které se používají při projektování a výstavbě jaderných zařízení.

Tím nejnebezpečnějším protivníkem a aktérem v současném mezinárodním bezpečnostním prostředí, kterému musíme čelit, není supervelmoc, ale aktér, který má schopnosti i odhodlání tyto schopnosti použít. V důsledku dostupnosti technických zařízení a existence vzdělaných lidí, kteří bez zábran zneužijí techniku k prosazení svých individuálních nebo skupinových cílů, *je komplexní bezpečnost základní položkou v hodnotovém systému současné společnosti.*

3. Kritická infrastruktura

Širší česká praxe a legislativa pojem „kritická infrastruktura“ zatím nezná. Jak bylo zmíněno výše, probíhají práce spojené s jejím budováním a ochranou. Byla diagnostikována situace a postupně se připravují návrhy na řešení. Dosud však neexistuje specializovaný zákon na ochranu kritické infrastruktury, jsou však zákony, které lze pro ochranu kritické infrastruktury využít, např. v případě ochrany dodávek elektřiny a ropy.

Závěrem však lze konstatovat, že v České republice byly vytvořeny základní předpoklady proto, aby oblast krizového řízení byla připravena zvládnout svůj hlavní úkol – rychle, efektivně a s minimem ztrát vyřešit a likvidovat následky možných krizových situací. Jde o bezpečí a jistoty nás všech. Jde o něco, co je přirozené a správné.

V souvislosti s tím je potěšitelné konstatování, že naše schválená Státní energetická koncepce je již nyní nejen plně v souladu se tzv. Zelenou knihou [9], ale svojí vizí bezpečnosti, nezávislosti a udržitelného rozvoje energetiky jde ještě nad její stávající rámec.

Poznámky:

- [1] Viz BUZAN, B., WAVER, O., DE WILDE, J. *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005.
- [2] ROTHSCCHILD, E. *What is security?*, Boston: Daedalus, Summer 1995, Vol. 124, Iss. 3, s. 53-109.
- [3] Viz PhDr. Miloš BALABÁN, Ph.D. Hlavní problémy zajištění bezpečnosti Evropské unie v dlouhodobém horizontu (2020-2025). *Vojenské rozhledy číslo 2/2007* Ročník: XVI. (XLVIII.) s. 4-5
- [4] BALABÁN, Ph.D. cit. dílo.
- [5] *Výkladový slovník krizového řízení a obrany státu*. Ministerstvo vnitra odbor bezpečnostní politiky obp@mvcz.cz.
- [6] Viz Ladislav ŽÁK. Nové strašidlo. *Britské listy*, 11. 10. 2006.
- [7] *Výkladový slovník krizového řízení a obrany státu*. Ministerstvo vnitra, odbor bezpečnostní politiky obp@mvcz.cz.
- [8] Např. v dubnu 1979 byl zaznamenán únik antracitu v tajné sovětské laboratoři sloužící vývoji biologických zbraní poblíž Sverdlovsk. Přesný rozsah není znám, ale měl za následek stovky, možná tisíce úmrtí. Viz P. J. JACKSON. PCR Analysis of Tissue Samples from the 1979 Sverdlovsk Anthrax Victims, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, February 1998.
- [9] Dokument *Zelená kniha: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii* byl vydán dne 8. března roku 2006, dne 14. března diskutován na zasedání Rady ministrů zodpovědných za energetiku a následně dne 23. března na zasedání Evropské rady. Dne 25. března 2006 začala veřejná konzultace k tomuto materiálu s cílem otevřít širokou diskuzi, do níž jsou vtaženy vlády všech států Evropské unie, relevantní subjekty, odborná veřejnost i nevládní sféra.

Literatura:

- BALABÁN, M. Hlavní problémy zajištění bezpečnosti Evropské unie v dlouhodobém horizontu (2020-2025). *Vojenské rozhledy číslo 2/2007* Ročník: XVI. (XLVIII.)
- BARTÁK, P. Bezpečnost na prahu 21. století. *Sociológia*, č. 5, 2003.
- Bezpečnostní strategie České republiky*, schváleno vládou 10. 12. 2003, Praha.
- BRZEZINSKI, Z. *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá fronta 1999.
- BRZEZINSKI, Z. *Volba: Globální nadvláda, nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta, 2004.
- EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Praha: VŠE, FMV, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, 2004.
- FRYC, M. Základní směry světového vývoje formující strategie bezpečnosti zemí střední Evropy. *Vojenské aspekty bezpečnosti střední Evropy*. [Sborník konference] Brno, 2005. ISBN 80-7231-006-2.
- HUNTINGTON, P. S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001.
- JANOŠEC, J. a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025*. Praha: MO ČR, 2005, ISBN 80-7278-303-3.
- KAUFFMAN, S. *Čtvrtý zákon: Cesty k obecné biologii*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004.
- PRIGOGINE, I., STENGERSOVÁ, I. *Řád z chaosu: Nový dialog člověka s přírodou*. Praha: Mladá fronta, 2001.
- Qiao Linag, Wang Xiangsui. *Unrestricted Warfare* (trans. Foreign Broadcast Information Service). Beijing, China, February 1999.
- Strategická vize: Vojenská výzva*. Strategičtí velitelé NATO. SACO, SHAPE, Belgie a SACT, Norfolk, USA, 2004. [Strategic Vision: The Military Challenge. By NATO's Strategic Commanders. NATO Public Information Office, 2004.]
- TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. *Nová civilizace: Třetí vlna a důsledky*. Praha: Dokořán, 2001.
- ŽÁK, L. Evropa a úpadek. *Konkursní noviny* ze dne 7.12.2005.

Cizinecká legie a výuka francouzštiny pro cizince

Ve dnech 5. - 9. března 2007 se delegace ve složení mjr. Fréderick Bartei, francouzský poradce při MO ČR, plk. Mgr. Ladislav Chaloupský Ph.D., ředitel Ústavu jazykové přípravy AČR Vyskov, PhDr. Jana Tomšů z Centra jazykové přípravy Univerzity obrany v Brně, a plk. Ing. Pavel Vobůrka, velitel Školícího a vzdělávacího střediska MO v Komorním Hrádku, zúčastnila služební zahraniční cesty do Francie. Tato cesta byla organizována francouzskou stranou a jejím cílem bylo navštívit vojenská vzdělávací zařízení francouzské armády, kde se vyučuje francouzština jako cizí jazyk. Jedním ze zařízení, které delegace navštívila, byla posádka Cizinecké legie v pevnosti Fort de Nogent v Paříži. Zde se delegace seznámila se současnou strukturou Cizinecké legie a s přístupy, které uplatňuje při výuce francouzštiny jako svému jedinému dorozumívacímu jazyku.

Cizinecká legie (Légion étrangère) je vojenská organizace, která je do dnešní doby opředená řadou mýtů a legend. Vznikla před 176 lety a od doby svého vzniku prošla mnohými změnami. To, co se ale nemění, jsou tři základní principy, na kterých je postavena.

1. Je to bojová jednotka složená z cizinců různých národností, kterým velí Francouzi.
2. Jejím základním cílem je udržet si operační schopnosti.
3. Jediným dorozumívacím jazykem používaným uvnitř legie je francouzština.

Článek je koncipován do dvou částí, z nichž první je zaměřena na historii Cizinecké legie a druhá část se věnuje její současnosti [1].

1. Historie

Cizineckou legii založil francouzský král Ludvík Filip svým zákonem z 9. března 1831. Umožnil tak vznik vojenské organizace, která je složena z cizinců a slouží pro zájmy Francie. V historii válek nebylo žádné novum, že cizinci sloužili ve službách jiného státu, ale vždy tvořili národnostně homogenní jednotky. To, čím se legie od samého počátku odlišovala bylo, že spojila cizince různých národností do jedné jednotky pod velením francouzských důstojníků.

V první třetině 19. století je Francie zaplavena řečeno dnešními slovy profesionálními vojáky bez práce ze všech zemí Evropy, kteří prošli peripetemií císařských válek a revolucí. V roce 1831 Ludvík Filip dobývá Alžírsko. Tyto boje si vyžadovaly obrovské množství vojáků a král si uvědomil, že je zde velký nevyužitý lidský potenciál. Tito cizinci, bývalí vojáci, často bez dokladů totožnosti, najednou mohli vstoupit do legie na základě jednoduchého prohlášení o své identitě. Toto opatření jim umožnilo a usnadnilo začít nový život v legii a pokud chtěli, mohli zapomenout celý svůj předchozí život. Veškerý mýtus, který koluje kolem Cizinecké legie je spojen právě s touto „druhou šancí“, kterou legie nabízela těm, kteří přijmou její pravidla.

První legionáři se vylodili v Alžíru v srpnu 1831 a křest ohněm podstoupili 27. dubna 1832. Od té doby s každým dalším bojem vytvářeli a upevňovali svou pověst statečných a odolných

vojáků. V roce 1843 vzniklo hlavní sídlo legie ve městě Sidi-bel-Abbès a Alžírsko se tak stalo kolébkou a na 120 let i hlavním sídlem Cizinecké legie.

Následovalo tažení ve Španělsku. V roce 1835 4000 legionářů podpořilo španělskou královnu Isabelu II. proti probíhajícímu povstání. Po tříleté kalvárii se jich zpět do Francie vrátilo pouhých 500. Během tohoto tažení generál Bernelle zavedl francouzštinu jako jediný komunikační jazyk velení, a tím se zrodil jeden z principů, na kterých je legie postavena dodnes.

V období druhého císařství se legie účastnila tažení na Krym (1854-1856), obsazení Sevastopole, tažení v Itálii (Magenta a Solferino) a v Mexiku (1863).

V roce 1870 se Francie dostává do konfliktu s Pruskem. Poprvé a v rozporu s tím, co bylo řečeno v ustavujícím zákoně z roku 1831, byla legie povolána do služby na evropském území Francie. Tehdy poprvé legie zakusila hořkost porážky.

V 80. letech 19. století expediční sbory legie se podílely na koloniální expanzi Francie. Působily v Tonkinu (1883), na ostrově Formosa (1885), v Súdánu (1892-1893), v Dahomey (1892-1894), na Madagaskaru (1895-1905), v Maroku (1900-1934). Zde je třeba říct, že legie nebyla pouze bojovou jednotkou, ale podílela se i na řadě ženijních mírových pracích ve prospěch kolonií, jako byly např. stavby komunikací, tunelů, budování infrastruktury aj.

První světová válka zastihla legii v Maroku. Jeden ze stále platných principů je, že v případě, kdy Francie je ve válce s nějakou zemí, legie neposílá bojovat do této země legionáře, kteří z ní pocházejí. A proto generál Lyautey svěřil francouzské posádky v Maroku v letech 1914-1918 legionářům německé národnosti. Ostatní legionáři se zapojili do bojů na obranu Francie.

Od roku 1920 se legie angažuje ve dvou oblastech. Jednak z pověření Společnosti národů působí na Blízkém východě (Libanon a Sýrie) a pak v Maroku.

Na začátku druhé světové války legie měla nejpočetnější stav ve své historii – 45 000 mužů. V roce 1940 z důvodů obsazení Francie Německem řada pluků Cizinecké legie zmizela. Jen nejmladší, 13. polobrigáda Cizinecké legie (13 DBLE), která v té době působila v Norsku v Narviku, přinesla v roce 1940 jediné vítězné tažení Francie. Osud ji pak zavalil až do Bir Hakeimu (severní Afrika), kde spolu s dalšími francouzskými jednotkami dosáhla konečného vítězství. Během druhé světové války Cizinecká legie ztratila 9000 mužů.

Zatímco v Evropě válka skončila, Japonci 9. března 1945 nečekaně zaútočili na francouzské posádky v Indočíně (Vietnam, Kambodža, Laos).

Tzv. válka v Indočíně (1946-1954) byla pro Cizineckou legii nejkrvavějším údobím v celé její historii. Legie zde měla 30 000 mužů, z nichž převážná většina byli Němci [2]. Přes opětovné žádosti, francouzská vláda svůj kontingent v Indočíně neposílala, a tak v bojích od Phu Tong Hoa až po Dien Bien Phu (1954) legie ztratila 300 důstojníků a více než 10 000 legionářů.

Válka v Indočíně ještě neskončila a první známky konfliktu se objevují v severní Africe. Legie nejdříve bojuje v Maroku, poté v Tunisku a nakonec v Alžírsku (alžírská válka 1954-62). Navzdory výsledkům vojenských operací, Alžírsko se stane samostatným (evianské dohody) a legionáři musí opustit zemi, kde se před 130 lety vylodili. V roce 1962 legie odváží Památník padlým legionářům ze Sidi-bel-Abbès a přemísťuje ho do Aubagne, na jih Francie, nedaleko Marseille, nového centra *Légion étrangère*.

60. léta znamenala pro legii období transformace a reorganizace. Je na nejnižší počtu osob a je rozmístěna především na území Francie. Nicméně má posádky na Madagaskaru,

v Guyaně, kde buduje silnici z východu a odpalovací zařízení pro kosmické rakety, dále se nachází v Džibuti a ve francouzské Polynésii, kde se podílí na stavbě infrastruktury pro francouzské jaderné pokusy.

Počátek 70. let znamená návrat k operačním aktivitám. Legie je nejdříve nasazena v Čadu (1969–1970) a vrací se tam v letech 1978–1988. V roce 1978 zasahuje v Zairské republice. Odvážnou kombinovanou leteckou a pozemní operací v Kolwezi (město v jižním Zairu, dnes Demokratická republika Kongo) pluk Cizinecké legie zachránil tamní evropské obyvatelstvo před masakrem.

V roce 1983 se legie angažuje v Bejrútu v rámci mnohonárodnostních bezpečnostních sil.

V roce 1991 se v Iráku účastní více než 2500 legionářů operace *Pouštní bouře*. Od roku 1992 se legie účastní mírových operací OSN. Legie působí v Kambodži (1992–1993), v Somálsku (1992, 1993), ve Rwandě (1994) a od roku 1993 v bývalé Jugoslávii.

V roce 2002 legionáři byli v Kábulu, někteří zde působili jako instruktoři při přípravě nové afghánské armády, další se podíleli na odminovávání země. Dále byli na Pobřeží slonoviny, 2004–2005 na Haiti, v Afghánistánu, Libanonu.

Cizinecká legie rovněž působí při likvidacích přírodních katastrof a v humanitárních operacích.

Od roku 1831 padlo na válečném poli cti 902 důstojníků, 3176 poddůstojníků a více než 35 000 řadových legionářů. Stali se syny Francie ne svou krví, ale krví, kterou prolili za Francii.

2. Současnost

2.1. Organizace Cizinecké legie

V současnosti má legie deset pluků. Osm pluků je bojových a dva pluky jsou zabezpečovací.

Z osmi bojových pluků je pět pluků rozmístěno na evropském území Francie, a to na jihu země. Jedná se o pluky rozmístitelných sil (*force de projection*), které působí v sestavě brigád pozemních sil francouzské armády.

Konkrétně, v sestavě 6. *lehké obrněné brigády* pozemních sil francouzské armády působí tři pluky Cizinecké legie:

- ❑ **1er REC** Régiment étranger de cavalerie (1. cizinecký tankový pluk) rozmístěný v Orange,
- ❑ **1er REG** Régiment étranger de génie (1. cizinecký ženijní pluk) rozmístěný v Laudun,
- ❑ **2e REI** Régiment étranger de infanterie (2. cizinecký pěší pluk) rozmístěný v Nîmes.

V sestavě 27. *brigády horské pěchoty* pozemních sil francouzské armády působí

- ❑ **2e REG** Régiment étranger de génie (2. cizinecký ženijní pluk) rozmístěný v Saint-Christol na vrchovině Albion.

V sestavě 11. *výsadkové brigády* pozemních sil francouzské armády působí

- ❑ **2e REP** Régiment étranger de parachutistes (2. cizinecký výsadkový pluk) rozmístěný na Korsice v Calvi.

Tři posádky Cizinecké legie jsou rozmístěny mimo evropské území Francie. Jsou to:

- ❑ **3e REI** Régiment étranger de infanterie (2. cizinecký pěší pluk) ve Francouzské Guyaně (Kourou) spadající pod Hlavní velitelství ozbrojených sil ve Francouzské Guyaně,
- ❑ **13e DBLE** Demi-Brigade de la Légion étrangère (13. polobrigáda Cizinecké legie) v Džibuti, která spadá pod velitelství francouzských sil v Džibuti,
- ❑ **DLME** Le Détachement de la Légion étrangère de Mayotte (odřad Cizinecké legie) na Madagaskaru v Dzaoudzi spadající pod Hlavní velitelství ozbrojených sil – jih Indického oceánu.

Velitelství Cizinecké legie se nachází v městě Aubagne nedaleko Marseille a má k dispozici dva zabezpečovací pluky. Jsou to:

- ❑ **1er RE** Régiment étranger (1. cizinecký pluk), který se nachází v Aubagne. Tento pluk zabezpečuje centrální administrativu Cizinecké legie.
- ❑ **4e RE** Régiment étranger (4. cizinecký pluk), který se nachází v Castelnaudary. Tento pluk je výcvikový. Všichni legionáři procházejí tímto plukem v rámci svého základního a zdokonalovacího výcviku, výcviku poddůstojníků a výcviku specialistů.

V roce 2007 slouží v legii celkem 7655 osob. Z toho 411 důstojníků, z nichž většina jsou Francouzi (10 % z nich jsou bývalí legionáři), dále 1731 poddůstojníků a 5513 legionářů. V legii dnes slouží 109 Čechů.

2.2. Příčiny vstupu do legie a profil uchazeče

Po celou dobu historie Cizinecké legie národnostní původ legionářů odrážel komplikovanou evropskou historii. Žadatelé o vstup do legie přicházeli ze zemí zmítanými revolucemi, válkami, ekonomickými krizemi, převraty, pády režimů.

V posledním desetiletí vliv globalizace spolu s informační explozí zásadně rozšířil geografickou sféru zájemců o vstup do legie. Jestliže dříve legionáři přicházeli především z Evropy, dnes se rekrutují ze všech pěti kontinentů.

Profil dnešního uchazeče můžeme charakterizovat průměrným věkem 23,5 let a znalostní úrovní 12,1/20 vyjádřeno francouzskou klasifikační stupnicí. Pro vysvětlení: ve Francii se v celém vzdělávacím systému používá při hodnocení dvacetibodová klasifikační stupnice. Aby člověk uspěl, potřebuje dosáhnout minimálně 10 bodů. Průměr 12,1 je o něco vyšší než průměr odpovídající uchazečům o vstup do francouzské armády. Příznivější číslo pro Cizineckou legii je dáno větší možností výběru, neboť dnes si legie vybírá uchazeče v poměru 1:8, kdežto francouzská armáda 1:1,5.

Z celkového počtu osob, které slouží v legii, je 82 % cizinců představujících 130 národností. Podíváme-li se na geografické rozdělení legionářů, kteří vstoupili do legie v roce 2006, zjistíme, že z celkového počtu přijatých (960 osob) je 26 % ze střední Evropy a Bal-kánu (247), na druhém místě jsou země bývalého Sovětského svazu 19 % (178) a na třetím místě je Francie [3] s 18 % (174), na čtvrtém místě západní Evropa, USA, Kanada s 11 % (105), dále Latinská Amerika s 10 % (95), Asie s 8 % (80), Afrika se 4 % (40) a arabský svět rovněž se 4 % (38).

2.3. Výuka francouzštiny v Cizinecké legii

V Cizinecké legii je jediným dorozumívacím jazykem francouzština. Aby se všichni domluvíli a věděli přesně, co se od nich požaduje, je znalost francouzštiny prioritou číslo jedna. Z tohoto důvodu jazyková příprava probíhá po celou dobu kontraktu.

V legii rozlišují čtyři úrovně znalostí.

- 1. úroveň** Legionář nemluví vůbec francouzsky, nebo jen pár slov.
- 2. úroveň** Legionář používá asi 500 slov (250 slov vojenských, 250 slov obecných), neumí vytvořit větu, rozumí, co se říká (když se mluví pomalu), je samostatný v každodenním životě.
- 3. úroveň** Legionář ovládá obecnou každodenní slovní zásobu, umí vytvořit větu (někdy s potížemi), dobře rozumí slyšenému, umí mluvit a částečně psát.
- 4. úroveň** Legionář má přesný a rozmanitý slovník, přirozeně tvoří věty a souvětí, lehce a rychle se vyjadřuje, rozumí bez problému, umí napsat zprávu.

Legionář, který přichází do legie se znalostmi francouzštiny na úrovni 1 (tedy s nulovou znalostí), má čtyři měsíce na to, aby dosáhl úrovně 2. Do dvou let musí dosáhnout úrovně 3 a do pěti let, což je délka prvního kontraktu, musí dosáhnout úrovně 4. Získat 4. úroveň je velmi motivující, protože s jejím získáním může legionář požádat o prodloužení kontraktu, o udělení francouzského občanství, o přípravu specialisty atd.

Výuka neprobíhá klasickou vyučovací metodou. V podstatě odpovědnost za výuku nesou jednotliví velitelé od nejnižších po nejvyšší stupeň. Používají se jednotné pedagogické podpory, jako např. jazyková učebnice *Kepi blanc*. Výukové metody použité v této učebnici jsou vizuálně i foneticky velmi názorné a umožňují vyučovat cizince francouzštině, bez použití jejich mateřského jazyka. Rovněž se využívají i komerční metody, jako např. metoda Mauger.

Navíc je v legii vytvořen **systém dvojic** (trojic) kdy vždy jeden z dvojice (trojice) je z frankofonní země a jako tutor pomáhá svému (svým) kolegovi legionáři z nefrankofonních zemích zvládnout úskalí francouzštiny. Výuka je názorná, účelově zaměřená na vše, co legionář potřebuje vyjádřit, vstupuje do přípravy, výcviku i do odborných zaměstnání a je převážně založená na drilu. Probíhá v průběhu celého kontraktu. Jazykové znalosti a dovednosti se testují podle testů, které vyhovují podmínkám života v Cizinecké legii.

Závěr

Cizinecká legie je vojenská organizace, která existuje téměř dvě stě let. V současnosti je nedílnou součástí pozemních sil. Používá stejnou výzbroj, má stejnou organizaci, řídí se stejnými pravidly a podílí se na plnění stejných úkolů jako ostatní mechanizované, výsadkové a ženijní jednotky francouzské armády.

Z vnějšího pohledu je zajímavá tím, že se jí daří nacházet způsob, jak stmelit lidi ze 136 zemí (včetně Francie), kteří při vstupu do legie zastávají nejrozličnější kulturní a náboženské hodnoty. Postupně se integrují do společenství, které působí v rámci francouzské armády, přijímají za své hodnoty uvedené v Čestném kodexu legionáře (*Le code d'honneur du légionnaire*), hodnoty, které mají všeobecnou lidskou platnost.

A francouzština je jedním z těch stmelujících prvků, které se na transformaci každého legionáře výrazně podílejí.

Poznámky:

- [1] Všechny údaje týkající se současnosti Cizinecké legie autoři převzali z prezentace, která jim byla přednesena v březnu 2007 ve Fort de Nogent. Originální prezentaci je možné získat u autorů v ppt. verzi.
- [2] Po druhé světové válce dostali zajatí němečtí vojáci zhruba na výběr buď pracovat v zemědělství jako pomocné síly, nebo sloužit v Cizinecké legii. Řada z nich si pak závazek sloužit v legii prodloužila. V roce 1946 bylo maximální množství německých legionářů stanoveno na 25 % celkového počtu (Encarta Encyclopedia 2001).
- [3] Pokud se Francouz hlásí do Cizinecké legie, ve shodě s tradicí se vzdává svého občanství a je veden jako Švýcar, Belgičan či Kanadan (tj. jako občan některé frankofonní země). Na otázku, co vede Francouze ke vstupu do legie, nám bylo odpovězeno jedním slovem – prestiž.

Zdroje a literatura:

Prezentace (ppt) v posádce Fort de Nogent, Paříž, 2007.

Légionnaires des 5 Continents, Armée de terre, Ministère de la Défense.

<http://www.geocities.com/Pentagon/Bunker/7598/1rec.html>.

www.French Foreign Legion - Le Recrutement.htm.

Oficiální internetové stránky Cizinecké legie: www.legion-etrangere.com, www.legion-recrute.com/en, www.french foreign legion.htm, **česky:** www.legion-recrute.com/cz.

Čestný kodex legionáře

Článek 1

Legionáři, jsi dobrovolník, který slouží Francii se ctí a věností.

Článek 2

Každý legionář je tvůj bratr bez ohledu na jeho národnost, rasu nebo náboženské vyznání. Budeš mu stále projevovat úzkou solidaritu, která musí spojoval všechny členy jedné rodiny.

Článek 3

Úcta k tradici, oddanost k nadřízenému, disciplína a kamarádství jsou tvou silou, odvaha a loajalita jsou tvými ctnostmi.

Článek 4

Pyšný na tvůj stav legionáře, chodíš stále oděn v elegantní uniformě legionáře, tvé chování je stále důstojné, ale skromné, tvoje ubytování je stále čisté.

Článek 5

Jakožto elitní voják trénuješ vytrvale a udržuješ svou zbraň jako svoji nejcennější věc, neustále se udržuješ ve fyzické kondici.

Článek 6

Tvé poslání je svaté, vykonáváš jej až do konce, v případě nutnosti, při operaci, i za cenu tvého života.

Článek 7

V boji reaguješ bez zaujatosti, bez nenávisti a respektuješ poražené nepřátele. Nikdy neopustíš ani své mrtvé, ani své zraněné, ani svou zbraň.

<http://www.legion-recrute.com/cz/code.php>

Systémy zabezpečení bojových jednotek materiálem PHM ve francouzské armádě a v AČR

Jednotky všech druhů vojsk na taktickém stupni určené k plnění úkolů v rámci bojové sestavy nebo samostatně se neobejdou bez včasné, úplné a kvalitní logistické podpory svých bojujících jednotek. Z tohoto důvodu je oblast logistické podpory na taktické úrovni rozhodujícím a nezastupitelným faktorem kvalitního splnění úkolů stanovených jednotkám nadřízeným velitelstvím. Jen těžko si lze představit bojující uskupení bez potřebného množství pohonných hmot a maziv (dále jen PHM), proviantu a ostatního materiálu, bez technického zabezpečení a služeb, které jim logistika v polních i mírových podmínkách poskytuje. Ke konkrétnímu přiblížení významu uvedené problematiky je služba objasněna na příkladu rozdílných armád.

Úvod

K zabezpečení jednotlivými druhy materiálu je potřebné, aby jak řídicí tak i výkonné prvky logistické podpory byly funkční, disponovaly potřebnými logistickými zdroji a nepřetržitě podporovaly jednotky v různých druzích boje i jiných taktických činnostech. Celý komplex úkolů, počínaje organizací logistické podpory v boji, přes poměrně rozsáhlou oblast materiálního, technického zabezpečení a zabezpečení službami, až po oblast kvalitního velení v logistice, včetně bezporuchového informačního toku, je bezesporu složitou záležitostí, který vyžaduje variantní a iniciativní přístup příslušníků logistiky.

Zabezpečení jednotek materiálem PHM je považováno, vzhledem k množství technických prostředků v armádách obecně používaných, za jednu z klíčových činností v rámci služeb logistiky. Z důvodu provázanosti a složitosti logistického systému není možné upřednostňovat jednu logistickou službu nad druhou, ale vzhledem k rozsahu, v jakém je materiál PHM používán i v prostředcích ostatních služeb, je nutné říci, že je pro splnění úkolů a zabezpečení potřeb jednotky přinejmenším existenčně důležitý.

Charakteristika služby paliv francouzské armády

Zabezpečení vojsk materiálem PHM je jedním ze základních předpokladů pro splnění náročných úkolů, které francouzská armáda (Armée de Terre) plní a z tohoto pohledu je této složce věnována značná pozornost.

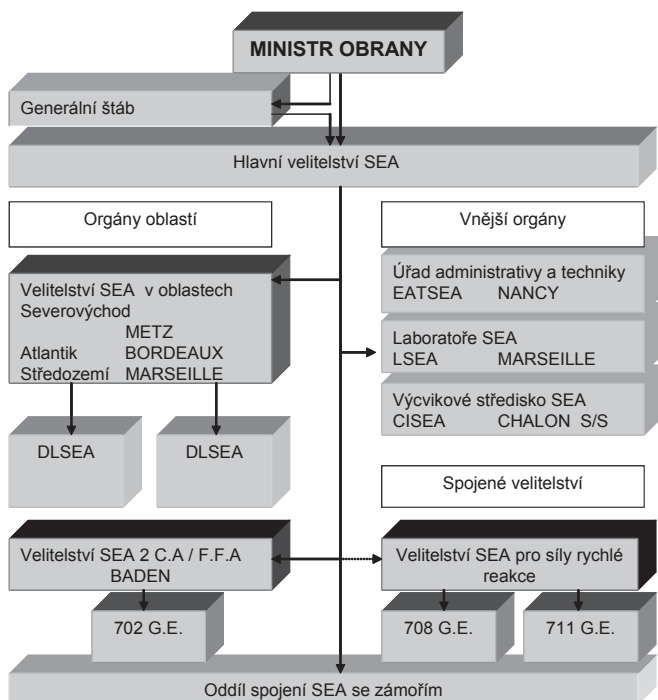
Přestože dnes není Francie označována za koloniální velmoc, je její vliv v různých oblastech světa stále citelný a zahraniční politika je zaměřena na udržení a zvýšení současného vlivu v zájmových oblastech. Důkazem tohoto stavu je rozmístění francouzských jednotek mimo Francii (např. Afrika, Tichomoří) ve stálých posádkách a účast jednotek v mírových misích. Na základě této skutečnosti vyplývá, že velká část příslušníků armády má zkušenosti ze zahraničí. Neustálá účast při řešení válečných konfliktů umožňuje vyzkoušet nové technické prostředky a materiály služby PHM a nově získané poznatky využít k modernizaci techniky, nebo ke zvýšení efektivnosti řídicích a výkonných orgánů PHM ve strukturách francouzské armády.

Služba paliv armády (SEA - Service des essences des armées) tvoří 3 % z celkového počtu vojáků francouzské armády. Ze samotného počtu zaměstnanců SEA tvoří značnou část civilní zaměstnanci, a to 46 %. Procentuální zastoupení civilních zaměstnanců se odvíjí od druhu jednotky, plněného úkolu a místa dislokace. Všechny prvky SEA využívají ke zjednodušení administrativní činnosti výpočetní techniku.

Pro technické zabezpečení služby je charakteristické, že vychází při modernizaci technických prostředků z jasné koncepce celkové modernizace armády. Pokud si dokážeme odpovědět na základní otázky typu co?, kolik?, jak?, pro koho?, tím získáme základní představu o technických požadavcích na prostředky PHM.

Organizační struktura Služby paliv armády

SEA tvoří **samostatnou složku** francouzské armády a z hlediska její velikosti je schopna komplexně řešit požadavky, které jsou na ni kladeny. Francouzská armáda disponuje třemi oddíly potrubní dopravy (702 G.E., 708 G.E., 711 G.E.) z níž jeden oddíl (702 G.E.) je společný s německým oddílem. Organizační struktura SEA je na obr. 1.

Pozn.: DLSEA – Direction Laboratoire du Service des essences des armées (velení laboratoří Služby paliv armády)

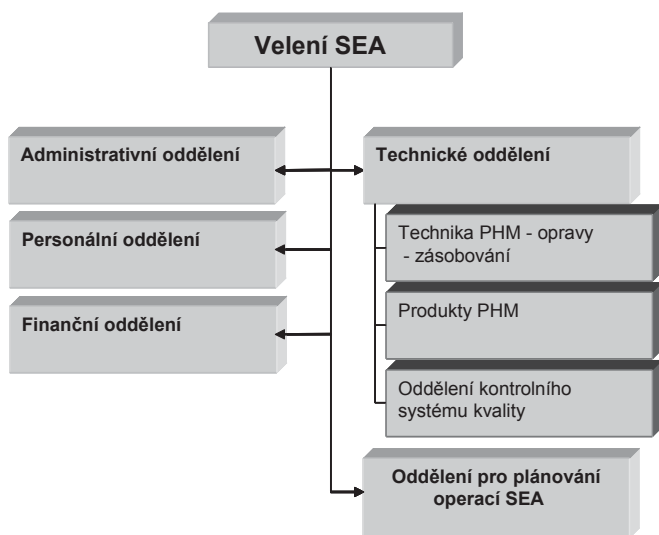
Obr. 1: Organizační struktura SEA

Velitelství se nachází v Paříži. Jeho organizační struktura je znázorněna na obr. 2. Činnost jednotlivých oddělení vyplývá z jejich názvu. Personální oddělení, kromě běžné personální práce, vede přehled o všech příslušnících služby vhodných pro nasazení v zahraničí, s ohledem

ke specializaci, využití jejich zkušeností a jazykových znalostí. Podle druhu úkolu navrhuje nejvhodnější kandidáty.

V oddělení kontrolního systému kvality jsou čtyři důstojníci, z toho dva pro letectvo a dva pro pozemní vojsko.

V oddělení plánování operací SEA je čas rozdělen mezi plánování a vlastní přípravu materiálu techniky a obsluhy. Vlastní plánování trvá 2-3 týdny za součinnosti všech složek armády – letectva, námořnictva a pozemního vojska. Doba přípravy materiálu, techniky je závislá od rozsahu operace.

Obr.2: Organizační struktura hlavního velitelství SEA

Technické prostředky služby paliv francouzské armády

V základních otázkách funkce a účelu se použití techniky podstatným způsobem neodlišuje od způsobů používaných v AČR. Hlavní rozdíly vyplývají z některých specifických činností a odlišné organizační struktury od AČR.

Technické zabezpečení:

Základny SEA: 33 základen pozemního vojska
44 leteckých základen
11 základen mimo Francii

Prostředky pro distribuci PHM:

- ❑ 450 automobilních cisteren,
- ❑ 350 tahačů s návěsy,
- ❑ 210 železničních cisteren,
- ❑ 1740 ostatních automobilů.

Skladová kapacita přepravních prostředků služby je 35 000 m³ (není zde započítána kapacita prostředků jednotlivých útvarů). Vojenské útvary mají cca 1500 automobilních cisteren AC 5 m³, což představuje dalších 7500 m³.

Služba používá především automobilní cisterny o jmenovitém objemu 18 a 30 m³, v závislosti na terénu a kvalitě vozovek. Pro hromadné doplnění techniky používá obdobu soupravy hromadného doplňování (maximum doplnění je 10 vozidel).

U útvarů se používají AC 5 m³ v počtu 4 ks na prapor (počet se může lišit podle výzbroje jednotky). Tyto cisternové prostředky a jednotky nespádají do organizační struktury SEA.

Na stupni praporu je zabezpečení pohonnými hmotami prováděno prostřednictvím technicko-provozní skupiny, která dále sdružuje zabezpečení provozu a oprav techniky. Skupinu tvoří příslušníci v praporčických hodnostech. Pro vyhodnocení spotřeby PHM je veden program sdružený s vyhodnocením provozu.

Při budování polních skladů se využívá především pružných nádrží, které umožňují rychlé a jednoduché rozvinutí se zabezpečením vysoké skladovací kapacity. Síly rychlé reakce používají pružné nádrže přepravitelné vzduchem (zavěšené pod vrtulníkem) o kapacitě 200-1900 litrů, případně nádrže vysazované z letadla na padáku. Při přepravě vrtulníky je v nákladovém prostoru přepravováno přečerpávací soustrojí, příslušenství a obsluha. Technicko-provozní skupina je dopravena do určeného prostoru, kde zajistí zřízení doplňovacího místa.

Cisternové automobily plniče letadel používané ve francouzské armádě

Cisternový plnič letadel s přívěsem (kapacita 12 000 l + 19 000 l) a cisternový plnič letadel GBC 8KT/SA (kapacita 5000 l) jsou uzpůsobeny k možnosti letecké přepravy techniky letounem C-160 TRANSALL určené především pro operace v zahraničí. Tahač G 260-19T s cisternovým návěsem má kapacitu nádrže 30 000 l.

Na tahači je umístěna čerpací, filtrační, měřicí a výdejní skupina. Filtrační skupina je vybavena vysoce sofistikovaným systémem sledujícím kvalitu paliva – obsah nečistot, množství vody. Při překročení stanoveného limitu pro kvalitu paliva je dodávka paliva automaticky přerušena. Z důvodu vysokých nároků na údržbu a podmínky provozu je tento prostředek používán pouze ve Francii. Základní údaje cisternových automobilů jsou uvedeny v tab. 1.

Druh techniky cisternové automobily	Kapacita	Hmotnost	Průtok	Pozn.
	litry	kg.	m ³ /h	
G 210-19	15 000	21 800	80	
plnič letadel	20 000	-	65	civilní model
plnič letadel	12 000	-	80	
	19 000	-	-	vlek
B 110/B 70	2 200	4 500	12	
GBC 8KT/SA	5 000	9 260	12	
tahač G 260-19T	plnič	8 200	80	tahač + návěs
	30 000	27 400	-	

Tab. 1: Základní technické údaje cisternových automobilů plničů letadel

Cisternové automobily plniče pozemní techniky a přepravníky PH používané ve francouzské armádě.

Cisternový automobil plnič tanků GBC 8 KT je přepravitelný vzduchem letounem C-160 TRANSALL.

Cisternový automobil CBH 385 – 6 x 6 s vlekem (kapacita 5000 l). Tento cisternový plnič s vlekem byl zaveden z důvodu přezbrojení bojových jednotek tanky Leclerc, které mají jako pohonnou jednotku turbínu a pro jejich spotřebu byly stávající prostředky nedostatečné. Kabina řidiče je vybavena dvěma lehátky pro obsluhu a klimatizací k zabezpečení provozu ve ztížených podmínkách. Na základě zkušeností z mírových operací v bývalé Jugoslávii se opouští schéma modelu tahač + návěs z důvodu špatné pohyblivosti v horském terénu (ostré zatáčky, úzké silnice).

Základní údaje o cisternových automobilech pro zabezpečení pozemní techniky jsou uvedeny v tab. 2.

Druh techniky cisternové automobily	Kapacita	Hmotnost	Průtok	Pozn.
	litry	kg.	m ³ /h	
GBC 8 KT	5 000	13 900	20	
plnič LECLERC	12 000	26 000	40	
CBH 385 6x6	18 000	40 000	60	
	18 000	-	-	vlek
GBH 280 6x6	18 000	26 000	60	přepravník
tahač G 290-19T návěs	-	7 000	-	
	30 000	-	-	komory 3 x 10 000
tahač TRM 10000 návěs	-	10 500	-	
	60 000	-	-	komory 3 x 20 000

Tab. 2: Základní technické údaje cisternových automobilů

Současný dopravně zásobovací systém PHM v AČR

Systém zásobování je řešen v odborných pokynech „Zvláštnosti hospodaření s majetkem majetkových uskupení v rezortu M0“, vložka 3. Tento systém vychází ze skutečnosti, že Správa státních hmotných rezerv (SSHR), jako ústřední orgán státní správy v oblastech hospodářských opatření pro krizové stavy a státních hmotných rezerv, dle zákona 97/1993 Sb., nakupuje zásoby pohonných hmot, které ji AČR „pomáhá“ obměňovat v rámci své roční spotřeby a tím je trvale zabezpečena požadovaná jakost. Vzhledem k tomu, že nákup pro potřeby AČR probíhá společně, není zanedbatelný ani ekonomický přínos související s příznivější cenou.

Dodávky PHM jsou zabezpečovány pro útvary a zařízení prostřednictvím SSHR dispečinkovým způsobem. Na základě týdenních požadavků k distribuci jednotlivých útvarů a zařízení je zpracovávána souhrnná objednávka, která je nejpozději do čtrnácti dní realizována. V praxi tato doba však nepřesahuje sedm dní. Jednotlivé druhy pohonných hmot jsou pro útvary a zařízení AČR dodávány ze zásob SSHR, které jsou smluvně uloženy ve skladech jednotlivých zařízení SSHR. Vlastní doprava benzínu automobilního a nafty motorové je řešena automobilními cisternami a u petroleje leteckého železničními kotlovými vozy, případně automobilovými cisternami.

Komerční přepravce při dopravě benzínu automobilního a nafty motorové musí kromě jiného splňovat nejen požadavky na přepravu nebezpečných látek v systému ADR (= Evropská dohoda o mezinárodní silniční přepravě nebezpečných věcí), ale i další požadavky AČR v oblasti přizpůsobení stáčecích armatur, metrologických požadavků měřidel pro stáčení s tiskem protokolu, přemisťování v prostorech skladových hospodářství a v neposlední řadě i požadavků na zabezpečení zásad ochrany utajovaných skutečností.

Letecký petrolej je dopravován na místo určení železničními kotlovými vozy v majetku vojenské správy, které jsou dislokovány v předepsaných počtech u jednotlivých leteckých útvarů. Pokud není možné pomocí železničních kotlových vozů dislokovanych u jednotlivých leteckých útvarů pokrýt uplatněné požadavky na zásobování leteckým petrolejem, je smluvně zajištěno využití železniční kotlové vozy v majetku SSHR, které jí byly bezúplatně převedeny od MO.

Při uplatnění požadavku k distribuci odesílá letecký útvar potřebné množství těchto vozů do skladu SSHR k jeho vykrytí. Přeprava po železnici je prováděna na základě vyplněných vojenských nákladních listů a úhrada řešena regionálními úřady Centra vojenské dopravy v podřízenosti Ředitelství logistické a zdravotnické podpory. SSHR si účtuje náklady za dopravu po železnici a náklady za manipulaci při plnění železničních kotlových vozů. Úhrada dopravních nákladů je řešena samostatně a není promítnuta do ceny pohonných hmot. Tento způsob řešení byl zvolen zejména z důvodu průhlednosti vynaložených finančních prostředků na komplexní systém zásobování pohonnými hmotami a možnosti uskutečňování účetních operací v programu Informační systém logistiky MO AČR.

Přejímka pohonných hmot probíhá u každého útvaru, zařízení AČR komisionálně, kdy rozhodným množstvím je množství skutečně přijaté u útvaru (zařízení AČR) se zpracovanými úbytky při přepravě a manipulaci, které jsou smluvně stanoveny. Následně se materiál zaúčtuje do evidence AČR dle stanovených zásad. Případné rozdíly mezi požadovaným a skutečně přijatým množstvím pak řeší pracovníci dispečinku AČR ve vztahu k dodavateli cestou SSHR.

Nemovitý materiál byl bezúplatně převeden SSHR a bylo smluvně ujednáno bezúplatné využití skladových kapacit ve skladu SSHR v Kostelci u Heřmanova Městce o celkové ploše 1500m². V těchto prostorech jsou uskladněny zásoby jednotlivých druhů maziv a provozních kapalin, které jsou pořízeny z centrálně přidělených finančních prostředků na základě souhrnné specifikace Akvizičního plánu centrálních dodávek na daný kalendářní rok.

Správa veřejných zakázek Ředitelství logistické a zdravotnické podpory provádí akvizici na základě vydaných INA rezortu v souladu se zákonem č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů. Nakoupené druhy jsou přebírány dle stanovených zásad uvedených ve Směrnici pro přejímku maziv a provozních kapalin komisí náčelníka VZ 8521 Brno a následně je tento materiál zaúčtován do AČR.

Doprava maziv a provozních kapalin k útvarům a zařízením AČR je prováděna rovněž dispečinkovým způsobem na základě požadavků, které jsou uplatňovány cestou nadřízených velitelství (kvůli posouzení jejich naléhavosti). Z ekonomických důvodů jsou jednotlivé druhy maziv a provozních kapalin dodávány komerčním způsobem čtyřikrát za rok s tím, že v případě neplánované potřeby budou řešeny operativně mimořádnými závozy.

Technické prostředky používané v Armádě České republiky

Cisternové automobily

Cisternové automobily jsou nezastupitelným technickým prostředkem v procesu zásobování PHM v mírových i polních podmínkách. Slouží k přepravě, doplňování, k přečerpávání a k částečnému vytvoření mobilní skladovací kapacity.

V mírových podmínkách zabezpečují, na taktickém stupni, hlavní část dopravy automobilních pohonných hmot (APH) ze stáčecích míst na železnici do skladových nádrží útvarů.

Ve spojení se soupravami hromadného doplnění jsou rozhodujícími prostředky pro doplnění pozemní techniky v polních podmínkách. U leteckých útvarů zajišťují cisternové plniče plnění letounů na stálých i polních letištích. Základní typy jsou uvedeny v tab. č. 3.

Určení techniky	Druh techniky cisternové automobily	Kapacita	Celková hmotnost	Průtok
		litry	kg	m ³ /h
plnič pozemní techniky	CAP-6-T-815	6 000	21 000	36
	CAP-6-T-815 ADR	6 000	21 000	36
	CAP-6M, splňuje ADR 3	6 000	17 255	22,8
	CAP-12,5, splňuje ADR 3	12 500	23 300	36
plnič letadel	CAPL-15-T-148	15 000	23 850	60
	CAPL-16-T-815	16 000	27 400	72
	CAPL-16M, splňuje ADR 3	16 000	28 700	72
převravník PH	CA-17-T-148	17 000	24 500	60
	CA-18-T-815	18 000	23 450	72

Tab. 3: Cisternové automobily používané v AČR

Technický rozvoj služby PHM a hodnocení stavu distribuce PHM v Armádě České republiky

Technický rozvoj služby můžeme rozdělit na tyto základní obory rozvoje:

- ❑ *Pohonné hmoty a maziva* – zavádění nových druhů PHM je prováděno plynule po spotřebě stávajících zásob, náklady na obměnu se zvyšují jestliže nové druhy PHM nejsou místelné s doposud používanými, případně jsou pro výměnu nutné zvláštní technologické postupy. Se zaváděním nových typů techniky musí být zároveň uplatňován Český obranný standard 051625 „Technické podmínky pro produkty určené k zajištění obrany státu.
- ❑ *Technické prostředky služby PHM* – jejich stav, modernizace a počet je limitován přidělenými finančními prostředky. Zásadní modernizaci brání i neexistence dlouhodobého programu ve vyzbrojování jednotek (stanovení druhů a počtů zabezpečované techniky). Nejdříve musí být postavena bojová jednotka, abychom byli schopni vytvořit logistickou část, s technikou přizpůsobenou pro zabezpečení dané jednotky. U nově zaváděné techniky (např. CAP-6 ADR, CAP-6M, CAPL-16M, CAP-12,5) nejsou důsledně ze strany armády prosazovány požadavky na konstrukční a technická řešení usnadňující obsluhu a provoz techniky (viz. tab. 4). Tyto nedostatky souvisí se všeobecným problémem nákupu materiálu, prováděním výběrových řízení a vojenských zkoušek.
- ❑ *Stacionární zařízení* – nová stacionární zařízení jsou budována v rámci dlouhodobě plánované investiční výstavby, případně jsou opravována či modernizována zařízení stávající. Finanční prostředky vyčleněné pro stacionární zařízení zabezpečují především udržení provozuschopnosti technologických zařízení.

Závady	Typ techniky
chybí ABS	všechny typy mimo CAP-6-ADR, CAP-6M, CAPL-16M, CAP-12,5
chybí zpomalovací zařízení	všechny typy mimo CAP-6-ADR, CAP-6M
chybí kritické profily na potrubí	všechny typy mimo CAP-6-ADR, CAP-6M, CAPL-16M
chybí ochrana armatur horní části nádrže	všechny typy cisternových vozidel
neprůbojné pojistky neuzavírají při převrácení vozidla	CAPL-15-T-148, CA-17-T-148
zadní nárazník neodpovídá	CAPL-15-T-148, CA-17-T-148
plastové nádrže nemají boční výztuhy	CAP-6-T-815, CAPL-15-T-148, CAPL-16-T-815, CA-17-T-148
elektrická instalace nástavby neodpovídá	všechny typy mimo CAP-6-ADR, CAP-6M, CAPL-16M, CAP-12,5

Tab. 4: Technické nedostatky cisternových vozidel používaných v Armádě České republiky – nesplňující požadavky evropské normy o přepravě nebezpečných látek (ADR 3)

Z výše uvedeného vyplývají následující poznatky:

Cisternová vozidla používaná v současné době ve francouzské armádě plně odpovídají normě o přepravě nebezpečných látek (ADR 3). Cisternové automobily používané v Armádě České republiky ve většině případů nesplňují požadavky evropské normy o přepravě nebezpečných látek (ADR 3), mimo plniče pozemní techniky CAP-6M, CAP-12,5, plnič letecké techniky CAPL-16M, které odpovídají normě ADR 3 a CAP-6-T-815, jenž odpovídá normě ADR.

Francouzská armáda má veškerý materiál PHM a technické prostředky začleněny do jednoho majetkového uskupení. Naše armáda má technické prostředky včetně cisternových automobilů zahrnutý v ostatních majetkových uskupeních.

Dnem 30. 6. 2004 (došlo ke zrušení Ústřední základny PHM, včetně dvou podřízených zásobovacích základen) byly pro útvary a zařízení AČR dočasně omezeny i související služby jako je likvidace ropného odpadu, odborně technický dozor palivových hospodářství, zhodnocování odsátého a odkaleného leteckého petroleje, služby spojené s čištěním drobných obalů a železničních kotlových vozů na přepravu PH.

Závěr

Francouzská SEA je schopna zabezpečit plnění úkolů s vysokou efektivností při nízkém počtu zaměstnanců. Základní výhodou ve srovnání s plněním obdobných úkolů v podmínkách AČR je, že služba tvoří svébytnou složku armády s jasně definovanými úkoly a pravomocemi. Způsob začlenění a postavení v organizační struktuře tím vytváří SEA dostatečnou kompetenci k prosazení svých požadavků. Další předností je důkladná odborná praktická příprava a vzdělávání příslušníků služby, která obsahuje všechny oblasti činnosti služby, s důrazem na praktické dovednosti. Je nutné si přiznat, že praktický výcvik příslušníků služby PHM v AČR, například v oblasti požárního zabezpečení a ochrany životního prostředí, se zpravidla redukuje na nutná školení a poučení, bez získání praktických zkušeností a návyků.

Systém financování SEA zabezpečuje, že si služba samostatně rozhoduje o použití svých finančních prostředků, které využívá nejen pro pokrytí běžných provozních výdajů, ale i pro programy modernizace prostředků PHM a výstavby skladů a zařízení. SEA má jasně definovaný systém odpovědností za hospodaření s finančními prostředky vytvářející tlak na

jejich ekonomické využití tak, aby se předešlo plýtvání prostředky na nepotřebné investice a na nákup nepotřebného materiálu. Rozsah technických prostředků se co do počtu a druhů v některých oblastech značně odlišuje od AČR (vzhledem k námořnictvu a leteckým jednotkám začleněným do struktur pozemního vojska). Lze konstatovat, že po stránce funkční a technické úrovni prostředky PHM v AČR zásadně nezaostávají. Jejich hlavním nedostatkem je, že většina cisternových prostředků neodpovídá současným bezpečnostním a technickým normám dle normy ADR 3.

Na rozdíl od ozbrojených sil Francie, v AČR došlo k nejvýznamnějším změnám po stránce organizační, a sice začleněním služby PHM do složek služby logistiky. Tato změna tehdy vedla ke zrušení všech stávajících struktur a vazeb.

Od 1. 7. 2004 přešla AČR na systém zásobování PHM cestou Správy státních hmotných rezerv. To znamená, že veškeré dodávky PHM jsou realizovány pomocí dopravců z civilního sektoru.

Úhrada provozních zásob je prováděna nákupem, na základě Akvizičního plánu centrálních dodávek na příslušný rok, a následnou realizací souhrnné objednávky za OTV. Objednávku schvaluje náčelník oddělení MU 3.0, odboru neopravovaného majetku, Správy majetkových uskupení Ředitelství logistické a zdravotnické podpory se sídlem ve Staré Boleslavi. Tento systém naplňuje v plné míře požadavek hospodárného využití finančních prostředků. Zásobování útvarů PHM prostřednictvím armádní techniky by bylo v současné době značně neekonomické z důvodu jejího nevyhovujícího technického stavu. Její zprovoznění by vyžadovalo investování značných finančních prostředků.

Byl vytvořen systém poskytující komplexní zabezpečení materiálem a službami (odborně technický dozor, revize, čištění nádrží atd.) pro zajištění chodu služby PHM na stupni útvar. Jedním ze vzorů tohoto systému, podle kterého byl budován, je právě francouzský model.

Postavení SEA v rámci francouzské armády značně převyšuje úroveň pozice jakou zastává služba logistiky AČR, která řídí hospodaření s PHM. Je třeba si uvědomit, že význam služby zabezpečení PHM v ozbrojených silách spočívá ve skutečnosti, že tvoří jednu ze základních podmínek pro zajištění provozu vlastních, rovněž tak spolupracujících jednotek v rámci Severoatlantické aliance. Je k zamyšlení, zda-li současná pozice a situace služby PHM v AČR je optimální, vzhledem k jejím poskytovaným výstupům.

Nenastal čas na změnu?

Literatura:

- LABBÉ, R. P. *Manuel du spécialiste pétrolier des armées I*, Paris, 1989.
LABBÉ, R. P. *Manuel du spécialiste pétrolier des armées II*, Paris, 1989.
Ministère de la défense. *Guide technique des produits distribués par le S.E.A.*, Paris, 1995
Ministerstvo obrany ČR. *Bojový předpis pozemních sil Armády České republiky*. (Vševojsk-1-2), Praha, 1997.
Ministerstvo obrany ČR. *Bojový předpis pozemních sil Armády České republiky*. (Vševojsk-1-3), Praha, 1997.
Ministerstvo obrany ČR. *Bojový předpis pozemních sil Armády České republiky*. (Vševojsk-1-4), Praha, 1997
Ministerstvo obrany ČR. *Polní řád pozemních sil Armády České republiky*. (Všeob-Ř-1), Praha, 1997.
Bezpečnostní rada státu. *Bezpečnostní strategie České republiky*. Dokument schválen – leden 1999.
LINHART, J. *Logistická podpora ozbrojených sil ČR v oblasti zásobování PHM při dosažení počátečních operačních schopností*. Závěrečná práce, Brno, 2005.

Článek byl uveřejněn v č. 2/2007 časopisu Revue Militaire Suisse. Zkráceno a redakčně upraveno. Autor článku Gyula Csurgai je ředitelem Mezinárodního střediska pro geopolitická studia v Ženevě. Pozorný čtenář jistě ve vlastní paměti nalezne dostatek příkladů použití dezinformace v minulosti a současnosti.

Manipulace informace a zvláště dezinformace hrají velkou úlohu v současných konfliktech. Moderní války jsou především válkami psychologickými. Dezinformace je strategií a je součástí výzbroje psychologické války, která podporuje ofenzivní a nepřímé strategie.

Dezinformace je nástrojem psychologické války

Používání nepřímých strategií ve válce není ničím novým. Již ve 4. století př.n.l. čínský filozof Sun Tsu zdůraznil význam používání různých prostředků psychologické strategie. Ve svém slavném díle *Válečné umění* zdůraznil, že „nejvyšším uměním je podrobit si nepřítele bez boje“. Dezinformaci lze definovat jako manipulaci veřejného mínění s politickými, vojenskými anebo ekonomickými cíli, a to za pomoci informace zkreslené klamnými prostředky. Dezinformace je metodou, která spočívá v tom, že jsou lidem poskytovány chybné informace, jež je přimějí k vykonávání kolektivních činů nebo k šíření názorů požadovaných „dezinformátory“.

Ve strategii dezinformace existují čtyři hlavní složky: mocenský zdroj dezinformace, téma, cílový příjemce, přenos dezinformace.

Zdroj označuje osoby rozhodnuté k používání dezinformace pro ovlivnění veřejného mínění ve smyslu požadovaném „dezinformátorem“, aby bylo dosaženo skrytých strategických cílů. Zdroj se opírá o politickou, vojenskou anebo ekonomickou moc. Na počátku dezinformační kampaně je nutno zvolit téma a potom je zpracovat.

Téma musí být jednoduché a snadno pochopitelné pro veřejné mínění. Pro zvýšení věrohodnosti tématu se často používá strategie záminky. Přitom jde o to, vytvořit záminku, která ospravedlní zaujetí politického postoje nebo vojenskou operaci.

Dezinformace může zpracovat nebo upravit téma několika způsoby: vynechání, tj. nevyslání informace, vyslání neúplné informace, vyslání klamně informace, vyslání částečně klamně informace a nadbytečné informace.

Veřejné mínění pro „dezinformátora“ je **cílovým příjemcem**. Je důležité dobře znát mentalitu cílové skupiny, aby bylo možno předvídat její reakci na dezinformační kampaně. Mentalitu skupiny lidí je možno považovat za výraz její kulturní identity. Do strategie musejí být zařazeny hodnotový systém, soustava norem a vnímání světa, protože mají velmi důležitý vliv na chování. V této souvislosti dezinformace integruje určité prvky veřejnosti.

Přenos dezinformace zahrnuje tři důležité prvky:

- agenti působící svým vlivem anebo soukromé telekomunikační společnosti,
- prostředníci,
- podpůrné prostředky.

Téma je zpravidla svěřeno agentovi působícímu svým vlivem, nebo soukromé telekomunikační společnosti. Používání agentů bylo běžné za studené války a používání soukromých telekomunikačních společností se rozšířilo po jejím skončení. Jejich úlohou je nalézt prostředky, které zajistí rozšíření tématu ve veřejnosti. Agent působící svým vlivem může nejdříve přenést zprávu do okruhu svých osobních známých, kteří jsou jeho prostředníky: novináři, intelektuálové, politici, přátelé atd. Osobní prostředníci jsou důležití, protože mohou zajistit, aby se přenos tématu uskutečnil postranními prostředky. Takto je velmi nesnadné odhalit zdroj, tj. „dezinformátora“ a agenta. Osoby podílející se na přenosu (primární síť agenta) tak mohou činit bezděčně, aniž by si to uvědomily. Například, málo zkušený novinář vyslaný do oblasti konfliktu může přenášet „zmanipulované“ informace ve víře ve spravedlnost dotyčné věci.

Od konce studené války jsou témata dezinformační strategie často svěřována soukromým telekomunikačním společnostem nebo agenturám pro veřejné záležitosti. Potom se jedná o přenos a šíření zprávy (tématu dezinformace) z primární sítě do sdělovacích prostředků, tj. do novin, rozhlasu a televize, a zejména do politických stran. Požadovaným cílem je rozšířit zprávu do pokud možno největší části obyvatelstva. Soustředění moci v sítích sdělovacích prostředků usnadní šíření manipulované informace ve velkém rozsahu.

Podpůrné prostředky jsou drobné skutečnosti, které jsou pravdivé, nebo jsou za pravdivé považovány. Použití části pravdy v určité souvislosti může přimět veřejnost k tomu, aby zprávě uvěřila. Jedná se o přenos informace, která odpovídá pouze částečně pravdě o předmětu tématu, avšak která je zpracována tak, že se změnila podpora dezinformace. Cílem používání podpůrných prostředků je posílení věrohodnosti tématu.

Charakteristiky dezinformační strategie

1. Příprava veřejného mínění před zahájením vojenských operací

Bylo uvedeno, že moderní válka je dnes především psychologická. Značná část procesu dezinformace pomocí prostředků psychologické války probíhá před zahájením ozbrojeného konfliktu, aby byl připraven jistý stav smýšlení ve veřejném mínění. Prvá akce spočívá v tom, že ve veřejném mínění jsou vytvořeny předsudky, které budou příznivé pro rozvoj budoucí dezinformační kampaně.

2. Personalizace konfliktu

Jde o to představit události ve vymezeném, černobílém podání tématu dezinformace. Označením „dobra“ a „zla“ je sledován cíl zabránit globálnímu a hlubšímu přemýšlení o skutečných motivacích akterů, kteří zahájili dezinformační akce. Důsledek této metody může vést k intelektuálnímu fanatismu charakterizovanému kategorizací postojů mezi dvěma extrémy. Je nutno zvolit svůj tábor a zařadit se do tábora „dobrých“, nebo do tábora „zlých“. Třetí cesta neexistuje. Formule „s námi, nebo proti nám“ dobře vystihuje tuto polarizaci, o níž usiluje zdroj dezinformace.

3. Vyvolání okamžitých reakcí

Vyslaná informace může ve veřejném mínění vyvolat okamžité emocionální reakce. V tomto procesu je důležitý přenos obrazů. Cílem je vytvořit stav iracionality a dokonce psychózy ve veřejném mínění. Emoce nabývá vrchu nad racionality. Úsudek ovlivněný emocemi snižuje analytickou schopnost lidí. Jak před více než stoletím zdůraznil Gustave Le Bon ve své knize o psychologii davů, myšlení a chování lidí jsou značně ovlivněny obrazy. Tento poznatek je plně

platný pro současnou dezinformaci. Proto je možno mluvit o skutečné válce obrazů ve světových hromadných sdělovacích prostředcích. Rovněž je nutno vzít v úvahu, že nynější technologie velmi ulehčuje retušování obrazů pořízených družicemi nebo digitálními fotoaparáty.

Kromě obrazu je nutno zdůraznit úlohu jazyka v dezinformaci. Používání určitého slovníku nebo určité struktury jazyka je zaměřeno na ovlivnění kognitivní a afektivní struktury lidí a na orientaci jejich reakcí. Tento fenomén popsal George Orwell ve své knize „1984“, v níž vysvětlil, jak je „newspeak“, tj. oficiální jazyk totalitního státu Oceánie, používán k ideologické indoktrinaci občanů. Jednotná strana tohoto totalitního státu vyhlásila tato hesla: „Válka, to je mír. Svoboda, to je otroctví. Neznalost, to je síla.“

V dezinformačních kampaních se rozsáhle používá logomachie, slovíčkaření. Slova jsou schopna vyvolávat představy, které jsou zcela nezávislé na jejich skutečném významu. Slova jako „demokracie“, „svoboda“, „reakcionář“, „nepřítel lidu“, „antiamerický“, „antievropský“ mohou ve veřejném mínění podle I. P. Pavlova vyvolávat reflexy, jakmile se některých z nich používá v určitém kontextu. Skutečný význam těchto slov již není důležitý. Důležité je vyslat zprávu do veřejnosti pro vyvolání představ s tímto slovem spojených.

Časté používání takových slov v procesu dezinformace umožní rozšíření tématu ve veřejnosti.

4. Udržování neznalosti a zmatku

Úspěch dezinformace je nepřímě úměrný úrovni znalosti cílové veřejnosti o předmětu dezinformace. Vzhledem ke složitosti současných konfliktů, ke způsobu jakým jsou prezentovány ve sdělovacích prostředcích a k intelektuální přizpůsobivosti, která ve společnosti vládne, lze dospět k určitým závěrům týkajícím se účinnosti dezinformace. Jsou patrné: ústup investigativní žurnalistiky, omezování času věnovaného politickým komentářům, vyšší působivost obrazu ve srovnání s textem a rostoucí důležitost fenoménu „politického marketingu“ v současných společnostech.

5. Orientace informačních toků na vynechávání informace a na nadbytečnou informaci

Používání nadbytečné informace a vynechávání informace při zaměření informačních toků umožní jednat o určitém tématu a mlčet o jiných tématech. Tomuto cíli slouží nadměrné zdůraznění určité události ve sdělovacích prostředcích, kombinované s vynecháním informace o jiných událostech. Veřejné mínění může být bombardováno obrazy o situaci a konfliktech v jedné zemi. Naproti tomu téměř neexistují zprávy o jiných, v téže době probíhajících konfliktech v jiných zemích. Tato orientace informačních toků je usnadněna mocí určitých světových telekomunikačních sítí. Důsledek dezinformace je posilován kapacitou pro přenos informace nebo dezinformace telekomunikačními prostředky ve světovém měřítku. Rovněž je nutno uvést otázku soustředění moci ve sdělovacích prostředcích, které jsou často ovládány ekonomickými nebo politickými mocenskými činiteli anebo vojensko-průmyslovým komplexem.

Literatura:

Gula CSURGAI. Composants et caractéristiques de la stratégie de désinformation. *Revue Militaire Suisse*, Parution mars-avril 2007.

Mistr SUN. *O umění válečném*. Praha: Naše vojsko, 2005, 95 str. ISBN 80-206-0773-0.

Le BON, Gustave. *Psychologie davu*. Praha, nakl. KRA, 1994.

(nas)

Úspěšný čínský protidružicový pokus v lednu 2007 vyvolal mnohé úvahy o vojenském a civilním využití kosmického prostoru. Všeobecným názorem je, že kosmický prostor musí být jednotným prostředím a že patří celému lidstvu. To je však daleko od skutečnosti.

Smlouvy o využívání kosmického prostoru

Smlouva o kosmickém prostoru z roku 1967 je dosud jedinou smlouvou zabývající se kontrolou zbrojení v kosmickém prostoru a stanoví: „Státy se zavazují, že nebudou na oběžné dráhy kolem Země uvádět žádné objekty nesoucí jaderné zbraně nebo jiné zbraně hromadného ničení, že neumístí takové zbraně na nebeská tělesa anebo je neumístí do kosmu jiným způsobem.“ A dále: „Každý stát, který vypustí nějaký objekt do kosmického prostoru, je mezinárodně odpovědný za škodu způsobenou jinému státu podílejícímu se na smlouvě.“

Rezoluce OSN č. 36/192 z roku 1982 praví: „Kosmický prostor musí sloužit mírovým účelům a aktivitám ve prospěch všech lidí. Družice přispívají k ověřování dohod o odzbrojení a jejich používání podporuje mír, stabilitu a mezinárodní spolupráci. Všechny státy musejí přispívat k prevenci závodů ve zbrojení v kosmickém prostoru a zdržet se jakékoli akce, která je v rozporu s tímto cílem.“

Nedávné události však dokazují, že některá z těchto ustanovení nejsou respektována. Problémy spočívají především v tom, že neexistují definice, a v nesnadnosti ověřování. Kosmický prostor není definován a je otázkou, kde končí atmosféra a začíná kosmický prostor. Státy sestřelovaly cizí vojenské letouny letící v jejich vzdušném prostoru, avšak toto právo se nevztahuje na vojenské družice.

Výklad pojmu „umístění zbraní v kosmickém prostoru“ je otevřený: podle jednoho názoru se týká pouze umístění zbraní hromadného ničení, podle jiného názoru každá vojenská možnost znamená umístění zbraně. Proto byl přijat výraz „militarizace kosmu“.

Ruský a čínský návrh smlouvy z roku 2002 doporučuje povolit prostředky sebeobrany kosmických objektů, avšak zakázat použití síly proti objektům v kosmickém prostoru.

Je zřejmé, že jediná smlouva, která by byla účinná, by byla smlouva zakazující veškeré zkoušky proti družicím a kosmickým objektům, aby se zabránilo dalšímu vytváření ohrožujících trosek. Taková smlouva by mohla být podporována politikou „vzájemně zaručeného zničení“, která by znamenala, že když nějaký stát poškodí nebo zničí družici, pak její vlastník může poškodit nebo zničit družice patřící agresorovi.

Situace v kosmickém prostoru

V kosmickém prostoru se nyní nachází přibližně 3150 družic s užitečným zatížením, z nichž podle různých odhadů je 600 až 800 aktivních. Problémem je, že státy neoznamují úlohy jednotlivých družic, ani to, zda je družice aktivní nebo není. Státy neposkytují žádné informace o užitečném zatížení tajných vojenských družic.

Kromě družic se v kosmickém prostoru nachází přes 7850 trosek větších než 10 cm a dalších 20 000 kusů trosek rozměrů 1 až 10 cm.

Většina družic je na nízkých oběžných drahách mezi 150 km a 2500 km, další družice jsou na středních drahách od 2500 km do 35 000 km a na geostacionárních drahách ve výšce 35 786 km.

Aktivní družice mohou být podle své úlohy rozděleny do šesti hlavních skupin: meteorologické, spojovací, navigační, pozorovací (průzkumné, zpravodajské a pozorování přírodních zdrojů), vojenské včasné výstrahy a vědecké výzkumné. Některé družice mohou plnit více úloh, a proto je přesné rozlišování mezi skupinami nesnadné. Státy neoznamují úlohy svých družic.

Může existovat sedmá skupina družic, jestliže se státy rozhodnou umístit na družice jaderné hlavice. Takové družice mohou být skryty jinou úlohou, setrvávat na oběžné dráze do vzniku krize, a potom být bez výstrahy z oběžné dráhy navedeny na pozemní cíl. To dokazuje vážnost problémů spojených s ověřováním dodržování dohod, a také příležitost ke klamání.

Protidružicové systémy

Protidružicové systémy byly vyvíjeny v USA i v Rusku, avšak nikdy nebyly použity. Protiletadlové rakety USA Nike Zeus s jadernými hlavicemi byly použitelné pouze proti družicím na nízkých oběžných drahách. Balistická raketa středního dosahu USA SM-75 Thor byla schopna zasáhnout družice do výšky 1200 km. USA vyvinuly protidružicovou raketu ASM-135 vypuštěnou z letounu F-15, která zničila průzkumnou družici ve výšce 525 km.

Rusko provedlo přibližně dvacet protidružicových zkoušek proti cílům ve výškách 150 až 1575 km v letech 1968 až 1982.

Čína, Rusko a USA od poloviny 80. let údajně vyvíjely pozemní lasery ke zničení nebo dočasnému oslepení elektrooptických senzorů družic. Zprávy naznačují, že to byl čínský pozemní laserový dálkoměr, co v září 2006 dočasně oslepilo družici USA.

Čína prokázala svou schopnost zasáhnout družici na oběžné dráze ve výšce 865 km balistickou raketou SC-19 vypuštěnou ze zkušebního prostoru, a to z mobilního odpalovacího zařízení. Družice USA tento prostor pozorovaly, a proto bylo možno předpovědět hodiny vypuštění. Vážný zpravodajský problém by nastal, kdyby byly rakety SC-19 umístěny na mobilních odpalovacích zařízeních rozptýlených na rozlehlém území a měnících svou polohu. Jejich poloha by byla nesnadno zjištělná a proto by jejich zničení bylo obtížné. Tato skutečnost zasluhuje zvláštní pozornost.

Trosky vzniklé při zničení čínské družice neovlivňují snímkovací ani průzkumné družice USA.

V roce 2006 byl v Číně uveřejněn obraz navrženého protidružicového systému: antiraketa byla vypuštěna z bombardovacího letounu H-6.

Protidružicové systémy mohou být vyvinuty v mnoha formách, a proto je definice takové zbraně důležitá pro každou budoucí kosmickou smlouvu. Existující balistické rakety středního dosahu (500 km až 5500 km) a mezikontinentální balistické rakety mohou být přeměněny na protidružicové systémy doplněním ničivého prvku. Ničivý prvek hmotnosti pouze 100 až 200 kg musí mít samonaváděcí přístroj, řídicí systém a řídicí motory pro opravu dráhy. Protidružicové systémy mohou být vyvinuty také z antiraket určených proti balistickým raketám, nebo z raket země-vzduch velkého dosahu.

Na oběžnou dráhu mohou být uvedeny družice, které mohou působit jako normální družice a později být aktivovány jako protidružicové zbraně. Protidružicové systémy mohou být uvedeny na oběžnou dráhu a vydávány za trosky.

Ničivé mechanismy používané proti družicím mohou zahrnovat jaderné nebo konvenční výbušniny anebo pouhý kinetický náraz. Na družici je možno upevnit minu. Bojové družice mohou být vyzbrojeny malými raketami, kanony aj. k ničení nepřátelských družic. Přitom mohou vzniknout trosky ohrožující vlastní stejně jako nepřátelské družice.

Je možno vyřadit družici z činnosti bez vytváření trosků, a to nátěrem optiky senzorů, poškozením slunečních panelů, upevněním rušiče, nebo použitím elektromagnetického pulzu k poškození elektroniky družice.

K vyřazení nepřátelských družic je možno použít kosmické objekty s osádkou. K oslepení senzorů družic mohou sloužit lasery umístěné na zemi nebo v letounech. K poškození elektroniky družic lze použít mikrovlny velkého výkonu nebo pulzu jaderného výbuchu.

Spojení družice–země je možno rušit nebo je možno do něho zavádět klamné signály.

Pozemní stanice družicových systémů mohou být napadeny raketami, speciálními silami nebo teroristy.

Ochrana družic

Pro ochranu družic existují aktivní i pasivní opatření.

Ochrana družic je spojena s potížemi, včetně nedostatku definic, právních otázek a soupeření cílů jednotlivých států.

Jestliže se politikům nepodaří bránit družice před útoky, existují jiné možnosti. Prvým krokem musí být zdokonalení mezinárodní spolupráce a zdokonalení pozorování kosmického prostoru.

Spolupráce lze dosáhnout oznamováním vypouštění kosmických objektů a podrobností o užitečném zatížení, jakož i oznámením, že užitečné zatížení přestalo být aktivní v důsledku poruchy anebo skončení životnosti.

Pozorování kosmického prostoru je civilním i vojenským požadavkem, avšak přitom je nutno vzít v úvahu řadu složitých problémů. Musí být vytvořen přesný kosmický katalog všech objektů, aby byly vyloučeny srážky. Pro výpočet přesných parametrů oběžné dráhy každého objektu je nutno znát účinky atmosféry, změny gravitace, účinky Slunce a ionosféry, chyby senzorů a opatření pro kalibraci senzorů, jakož i vypočítat časy změny oběžné dráhy a předpovědět návrat objektu do atmosféry.

K pozemním senzorům pro pozorování kosmického prostoru patří radary dlouhého a krátkého dosahu pracující na kmitočtech od 250 MHz po 100 GHz, jakož i bistatické radary, jejichž vysílač a přijímač jsou od sebe vzdáleny mnoho kilometrů. Radary delšího dosahu slouží ke zjištění a sledování objektů a radary pracující s vyššími kmitočty jsou schopny zjistit velikost a tvar objektů. K pozorování kosmických objektů se používají také optické dalekohledy a infračervené senzory.

Zavedením družicových laserových dálkoměrů se značně zvýšila kvalita informace o sledovaných kosmických objektech.

Výhodou pozorovacích senzorů umístěných v kosmu je, že v kosmu neexistují povětrnostní problémy jako oblačnost. Tyto senzory poskytují globální pokrytí a dokonalejší obraz objektů na geosynchronních drahách.

K obraně družic na oběžných drahách je nezbytná rychle působící schopnost pozorování kosmického prostoru ke zjištění potenciálního útoku a k obranné akci. Obranná akce může spočívat v manévrování družice, v použití klamných světlic, pasivního nebo aktivního rušení, kanonových, raketových nebo laserových obranných systémů, nebo v zavedení ozbrojených obranných družic.

Znesnadnit potenciální útok na družice mohou jejich palubní výstražné systémy, zvýšení odolnosti družic pancéřováním, zmenšení jejich efektivní radarové odrazné plochy a infračervených demaskujících příznaků, jakož i maskování družic tak, aby vypadaly jako trosky.

Používání většího počtu družic se zabudovanou redundancí a společné používání družic mezi spojenci mohou ztížit útok. K posílení obrany přispěje schopnost rychle uvést na oběžné dráhy náhradní družice. Je nutno uvažovat o útoku na nepřátelské prostředky pro vypouštění protidružicových zbraní a na jejich pozemní systémy.

Zničení čínské družice přimělo USA k přehodnocení jejich obranných možností v kosmu, protože zranitelnost vojenských i civilních družic je zřejmá.

Po zničení čínské družice čínskou raketou zahájily USA studie, jak chránit svoje kosmické prostředky, z nichž vyplynuly:

- ❑ nezbytnost znát kosmickou situaci, tj. vědět, co se nachází v kosmickém prostoru a čím jsou kosmické prostředky ohroženy,
- ❑ potřeba získat přehled o prostředcích pro defenzivní protikosmické operace,
- ❑ nutnost uvést do rovnováhy systémy využívající atmosférický vzduch s kosmickými systémy, aby byla vytvořena redundance pro odrazení útoku na kosmické prostředky USA a jejich spojenců,
- ❑ nutnost zkoumat metody, jak protivníkovi zmařit přístup do kosmického prostoru,
- ❑ varování před ukvapenou reakcí.

K ochranným opatřením patří redundance družic, které by mohly být cílem útoku. Aktivní neboli ofenzivní opatření pro ochranu družic nejsou dosud na programu USA.

Zmařit protivníkovi přístup do kosmického prostoru je možno:

- ❑ použitím rušičů,
- ❑ ničením družicových zbraní protivníka ve fázi vzletu antiraketami nebo letounovým laserem velkého výkonu.

Kosmická politika USA připouští pro obranu družic zlikvidovat ohrožující prostředky v kosmu nebo pozemní prostředky kosmických systémů. Fyzické ničení družic není vhodné, protože trosky přitom vzniklé by byly ohrožením.

Dalším problémem je schopnost nepřátelských „mikrodružic“ uniknout pozemním a kosmickým senzorům sledujícím objekty na oběžných drahách. Mikrodružice by mohly manévrovat a ovlivnit operace družic USA nebo jejich spojenců.

Izrael se domnívá, že Írán by mohl vynést do kosmu jadernou nálož a přivést ji k výbuchu, který by vyřadil elektroniku protivzdušné a protiraketové obrany elektromagnetickým pulsem. Izrael nyní plánuje udržovat letouny ve střehu ve vzduchu k provádění průzkumu a k úderům po elektronickém útoku.

Střetnutí v kosmickém prostoru vyvolává obtížné politické otázky. Zničení družice jiného státu je považováno za válečný akt, stejně jako potopení lodí nebo sestřelení letadla. Je

nesnadné hodnotit, jak by nějaký stát reagoval na protidružicovou hrozbu před útokem. Někteří odborníci doporučují předstihový úder. Jestliže nějaký protivník projeví záměr vypustit antiraketu proti družici USA, mohou USA před jejím vzletem vypustit balistickou raketu, což by téměř jistě vyvolalo eskalaci do války.

Čínští strategové dospěli k závěrům, že „rozsáhlé a složité sítě ozbrojených sil USA jsou nespolehlivé a zranitelné tvrdými i měkkými útoky“, že „účinný útok na systém velení a řízení ovlivní bojeschopnost USA mnohem účinněji než přímý úder na zbraňové systémy“ a že „jestliže síly USA ztratí schopnost získávat a přenášet informace, jejich bojeschopnost se rychle zhroutí a tyto síly ztratí iniciativu na bojišti“.

USA neplánují vývoj protidružicových zbraní a omezí se na defenzivní protikosmické prostředky. Přesto je tento postup považován za riskantní, protože většina komerčních družic a vojenských snímkovacích družic na nízkých oběžných drahách je ohrožena čínským systémem, a protože mohou být čínské protidružicové možnosti rozšířeny na družice umožňující bezpečné spojení a včasnou protiraketovou výstrahu i na družice umístěné na geosynchronních drahách.

Závěr

Složité problémy spojené s útokem na družice a s obranou družic jsou důvodem nízké pravděpodobnosti, že bude možno navrhnout přijatelnou smlouvu o kosmickém prostoru, ačkoli je možno dosáhnout dohody o zákazu zkoušek proti kosmickým objektům, aby nedocházelo ke vzniku trosek. Možné je, že hlavní kosmické mocnosti přijmou politiku vzájemně zaručeného zničení družic.

Je skutečností, že kosmický prostor byl militarizován od samého začátku a že jeho militarizace bude pokračovat tak dlouho, dokud budou existovat konflikty a rivalita mezi státy na Zemi.

Prameny:

David A. FULGHUM, Amy BUTLER Reassessing Space. *Aviation Week and Space Technology*, č.17/2007.

Duncan LENNOX, Space Warfare, Part one. *Jane's Defence Weekly*, č.13/2007.

Duncan LENNOX, Space Warfare, Part two. *Jane's Defence Weekly*, č.14/2007.

Catlin Harrington, Chinese ASAT test prompts US strategic rethink. *Jane's Defence Weekly*, č.18/2007.

Ozbrojené síly musejí s předstihem uvažovat o úloze, před kterou budou postaveny při ohrožení bezpečnosti vyvolané změnou klimatu.

Místní účinky změny klimatu na životní prostředí budou v příštích letech vytvářet vážná ohrožení bezpečnosti, protože slabé státy, které se zhroutí v důsledku nedostatku potravin, vody a úrodné půdy, se změní v oblasti bez vlády zákona, v nichž se budou šířit terorismus, migrace a jiná vojenská ohrožení. Celkové důsledky změny klimatu budou pro lidstvo nebezpečné. Existuje přímá souvislost mezi změnou klimatu způsobenou oteplováním planety a národní bezpečností.

Předpokládá se, že eroze mořského pobřeží a zvýšení hladiny moří budou mít zhoubný vliv na hospodářství v pobřežních krajích. Bude docházet jednak k rozsáhlým záplavám, jednak k nedostatku užitkové vody, protože zvýšení teploty způsobí dřívější tání sněhu.

Bezpečnostní experti předpokládají, že zvláště silně budou postiženy africké, asijské a středovýchodní země.

Změna klimatu působí jako „násobitel ohrožení“ při nestabilitě některých výbušných regionů světa, protože vážně zhoršuje již velmi nízké životní standardy v mnoha asijských, středovýchodních a afrických zemích a vyvolává šíření politické nestability a zvyšuje pravděpodobnost zhroucení států.

Zřetele změny klimatu musejí být zařazeny do vojenské strategie USA a do zpravodajských hodnocení. Doporučuje se, aby ozbrojené síly vyspělých států spolupracovaly s odborníky pro změny klimatu z různých institucí a aby prováděly vlastní výzkum v daném oboru. Vyspělé státy musí hrát významnější mezinárodní úlohu, aby napomáhaly stabilizovat důsledky změny klimatu na úrovních, které vyloučí vážné narušení globální bezpečnosti a stability, včetně přizpůsobení ke změnám klimatu a zmírnění jejich následků. Bylo zdůrazněno, že cesta ke zmírnění následků změny klimatu zahrnuje snížení emisí vyvolávajících skleníkový efekt.

Další doporučení zahrnují pomoc rozvojovým zemím, aby mohly lépe zvládnout následky změny klimatu. Ozbrojené síly musejí omezit emise vyvolávající skleníkový efekt a globální oteplování a musejí počítat s tím, že budou častěji vysílány k pomoci při pohromách. Jednotky zasazené v zahraničí budou stát před vyšším počtem požadavků na humanitární pomoc a mohou být zavedeny do konfliktů vedených o nedostatkové zdroje a způsobených hromadnými migracemi.

Změna klimatu je problémem národní bezpečnosti států. Nestabilita klimatu povede k nestabilitě v geopolitice a ovlivní vojenské operace v celém světě.

Pramen: Frank Morring, Threat Multiplier, Jr, *Aviation Week* č.16/2007/nas

V letech 2004–2005 vznikly v Polsku tři specializované jednotky **Vojenského četnictva** (Żandarmeria Wojskowa), což je polský název pro vojenskou policii (VP). Celkem v nich slouží 1500 profesionálních vojenských policistů. Jako útvar se zásadně liší od standardního, běžně přijímaného obrázku o VP. Vojáci, kteří jsou příslušníky těchto jednotek, procházejí, kromě typického výcviku VP, i výcvikem v poznávání pyrotechniky, protiteroristické taktice a taktice přežití. Kromě toho se účastní následujících kurzů a rozšiřují své dovednosti.

- předlékařská a záchranářská pomoc,
- výsadkový výcvik,
- potápění.

Nově vytvořené jednotky jsou v současné době ve fázi výcviku a budování. Předpokládá se, že tyto jednotky dosáhnou cílového počtu 2000 vojenských policistů.

Co bylo důvodem pro rozhodnutí vytvořit v Polsku takové jednotky? Rozhodujícím důvodem bylo uznání existence nových hrozeb. A dále pak i vědomí skutečnosti, že obecně narůstá potřeba jednotek vojenské policie.

Dnešní Polsko, stejně jako většina evropských zemí, se neobává ozbrojené agrese ze strany sousedních států. Avšak existuje zjevné a aktuální nebezpečí teroristické hrozby. Útoky z 11. září na Světové obchodní centrum a Pentagon ve Spojených státech představují dramatickou předzvěst nového, 21. století. Následné teroristické útoky ve Spojeném království, Itálii, Španělsku a ostatních zemích podporují sílící pocit, že v dnešním světě se nikdo nemůže cítit zcela mimo nebezpečí. Řada států proto okamžitě přizpůsobila své obranné strategie a vypracovala koncepční přístup k mezinárodnímu terorismu. Vytvoření specializovaných jednotek s úkolem protiteroristické prevence je pouze jedním opatřením z mnoha, která se právě realizují.

Dalším důležitým důvodem pro vytvoření tzv. **specializovaných jednotek vojenské policie** (SJVP) je rostoucí potřeba vojenských sil policejního typu k nasazení v krizemi sužovaných oblastech po celém světě. Zkušenosti získané v Iráku, Afghánistánu, na Balkáně a na Blízkém východě nesporně ukazují, že se operace prováděné v těchto oblastech dají rozdělit do tří odlišných fází. První fáze zahrnuje masové nasazení všech dostupných sil. To je spojeno i s využitím těžké bojové techniky k překonání jakékoli zaznamenané obrany.

Tato fáze, označovaná jako „vynucování míru“, s sebou nese ozbrojený boj mezi znepřátelenými stranami. Tato fáze připomíná válku. Po jejím ukončení nastupuje fáze stabilizace. Během ní se boje omezují na sporadické incidenty a počet monitorovacích a kontrolních činností je na vzestupu. Tato fáze je charakterizována zahájením spolupráce s místními úřady, policií a prvky ozbrojených sil. Této fázi se říká „budování míru“. Dominuje tu snaha zaměřená na identifikaci a posílení vládních institucí a ostatních struktur odpovědných za bezpečnost a za neutralizaci jakéhokoli nebezpečí, které by mohlo vést k obnovení konfliktu.

Třetí fáze je známá jako „udržování míru“. Obvykle bývá tato fáze nejdelší. Je charakterizována následujícími prvky: Přítomností mnohonárodních sil v oblasti konfliktu, monitorováním

dodržování mírových dohod a zajišťováním humanitární pomoci. Dále probíhá výcvik následujících složek: policie, armády, hraniční stráže. Dalšími úkoly jsou ochrana osob a majetku, udržování práva a pořádku v případě občanských nepokojů atd.

V průběhu první fáze jsou jednotky VP přítomny pouze v malých počtech. Jejich role se omezuje na typické funkce policejní podpory. Ovšem v průběhu druhé a třetí fáze se role VP rychle zvyšuje. Během druhé fáze mohou již jednotky VP vykonávat své úkoly nezávisle, nebo po boku vojenských jednotek. Mohou doplňovat a koordinovat činnost s místní policií nebo s mezinárodními prvky VP.

Naproti tomu představuje fáze tři výkon typicky policejních úkolů. Po převedení pravomocí na místní vládu, vedou problémy typické pro tuto fázi k otevřeně rozsáhlejšímu nasazení sil VP.

V Polsku znamenala **koncepce vytvoření SJVP** zformování mobilních jednotek s nejmodernějším výcvikem a technikou podle standardů NATO. Takové jednotky by se mohly využít nejen v zahraničních misích, ale mohly by podporovat i policii doma v Polsku. A sice v případě, budou-li podmínky vyžadovat rozsáhlejší reakci na krizovou událost, na jejíž zvládnutí nemusí stačit nasazení samotné policie.

Formát aktuálního využití jednotek VP by závisel na skutečném mandátu mise. To by mohlo znamenat nasazení celých prvků, nebo pouze těch modulů, které se budou hodit na konkrétní podmínky. Při tvorbě polských SJVP byly vzaty v úvahu následující předpoklady:

- ❑ relativně nízké náklady na vytvoření a vybavení jednotek,
- ❑ profesionální status všech příslušníků,
- ❑ výcvik, výstroj a výzbroj adekvátní pro předpokládané úkoly (podobně jako u speciálních sil a speciálních policejních jednotek),
- ❑ vysoká mobilita a rychlá schopnost nasazení do místa určení,
- ❑ nutné policejní pravomoc,
- ❑ modulární organizační struktura.

Modulární struktura dává možnost pružně vytvářet menší jednotky, které mohou být „ušity na míru“ konkrétní misi nebo operaci. Základním prvkem modulu je družstvo o šesti příslušnících, nebo četa složená z pěti družstev.

Při přípravě vhodné struktury jednotky lze využít existujících prvků (družstvo, četa, rota, prapor), nebo může jít o směs několika modulárních komponentů.

SJVP jsou vybaveny standardní a speciální policejní technikou, lehkými zbraněmi, kulomety a moderními pohotovostními vozidly upravenými pro předpokládané potřeby, jakož i vozidly pro přepravu základní modulární šestičlenné jednotky. Těmito vozidly jsou: *Land Rover*, obrněná hlídková vozidla *Boar II* (polské provenience) a terénní velitelská vozidla. Některé prvky SJVP jsou vyzbrojeny brokovnicemi s hladkým vývrtem, protitankovými granátomety a odstřelovacími puškami. Předpokládá se nákup elektrických zbraní. Vyzbrojení prvků VP nesmrtícími zbraněmi je důležitý faktor, který tyto jednotky odlišuje od běžných vojenských jednotek.

K aktivaci specializovaných jednotek může dojít v pěti různých scénářích:

1. Samostatné provádění přiděleného úkolu v plné nebo zredukované síle při zachování plného velení a řízení.
2. Výběr zredukovaných jednotek a prvků pro provádění úkolů v mírových a stabilizačních misích pod záštitou OSN, NATO, EU nebo v rámci polského kontingentu. Záleží na specifikách mise (rovněž lze využít samostatné formace kontingentu VP).

3. Určení prvků o předem stanovené velikosti pro úkoly, které je třeba provést v rámci národních taktických sil; rovněž jako komponent mnohonárodních jednotek VP v souladu se směrnicemi NATO pro ozbrojené síly a dalšími mezinárodními závazky.
4. Výběr operačních modulů na podporu regionálních jednotek VP, je-li taková podpora nutná.
5. Mobilizace prvků jednotky za účelem podpory policejních sil v podmínkách reakce na krizi a za jiných mimořádných okolností. Tehdy operační velení zůstává na policii. V souladu s článkem 18 Zákona o policii má ministerský předseda pravomoc použít vojenskou policii na území Polska, pokud se prokáže, že běžné policejní síly jsou nedostačující ke splnění daného úkolu. Za těchto podmínek má VP pravomoc nejen vůči příslušníkům armády, ale i vůči civilnímu obyvatelstvu.

Výcvik SJVP trvá 18 měsíců. Celý výcvikový cyklus je rozdělen do tří šestiměsíčních období. Výcvik je zaměřen na přípravu vojáků pro intenzivní výkon převážně policejních úkolů:

- hlídková činnost,
- konvoje,
- kontrola vozidel a osob,
- účast v procesu vyšetřování,
- zajištění místa nehody a místa činu,
- profylaktické a preventivní činnosti,
- zajmutí a zadržení pachatelů (včetně ozbrojených zločinců),
- pátrání po obzvláště nebezpečných zločincích,
- VIP ochranka.

Kromě výše uvedené kvalifikace by vojenští policisté měli být připraveni na plnění úkolů plynoucích z teroristických hrozeb:

1. Zamezení pozemních teroristických činů:

- ☐ fyzické potírání terorismu,
- ☐ pozorování a sběr zpravodajských informací,
- ☐ uzavírání oblastí, zabezpečování objížděk atd.,
- ☐ zajištění místa činu,
- ☐ bezpečnost osob a zařízení.

2. Zamezení vzdušných teroristických činů:

- ☐ pozorování a sběr zpravodajských informací,
- ☐ zajištění míst leteckých nehod,
- ☐ úkoly spojené s šetřením,
- ☐ účast v protiteroristických akcích (např. Renegade),
- ☐ účast v odklízecích operacích.

3. Za mimořádných okolností, které jsou způsobeny epidemiemi, nebo po biologickém, radiologickém či chemickém teroristickém útoku:

- ☐ pozorování a sběr zpravodajských informací,
- ☐ účast při zajišťování ohroženého zařízení nebo oblasti,

- ❑ účast při přeskupování sil určených k zvládnání hrozeb,
- ❑ odpovědnosti spojené se soudním procesem.

Vojáci SJVP jsou vycvičeni ke vniknutí do budov a jiných zařízení v rámci operací na záchranu rukojmích. Mají rovněž výcvik nutný k zadržení hledaných zločinců (včetně uprchlých vězňů), zvládnání občanských nepokojů a násilných demonstrací.

Všichni příslušníci SJVP absolvují jazykovou přípravu v anglickém jazyce. Záměrem je seznámit vojáky s jazykem tak, aby v krátké době mohl být modul SJVP začleněn do většího mnohonárodního prvku a fungoval v něm s minimálními překážkami. Na jazykovou přípravu (angličtina) se klade velký důraz a očekává se, že všichni důstojníci budou velmi dobře zvládat jazyk.

Jak jsem uvedl výše, zahrnuje koncepce operačního nasazení SJVP i jejich využití v akcích mimo území Polska v mírových a stabilizačních operacích. Tehdy by měly fungovat jako formace specializované na poskytování policejní podpory veliteli sil na místě. Organizační struktura, výcvik a připravenost SJVP spolu s jejich operačními schopnostmi bude v souladu s alianční doktrínou vojenské policie. S ohledem na alianční síly předpokládá doktrína následující:

- ❑ posílení národní VP prvky vojenské policie, které zůstávají ve struktuře svých jednotek,
- ❑ odpovědnost velitele sil za použití mnohonárodní jednotky k provádění úkolů pro všechny vojenské jednotky.

V oblasti, kde probíhá mnohonárodní operace pod vedením NATO, jsou činnosti VP založeny na standardech definovaných normou STANAG 2226 (APP 12 – Doktrína /teorie, způsoby a metody činnosti/ vojenské policie NATO). V ostatních případech se postupuje podle schválených směrnic OSN nebo EU.

Stávající potenciál specializovaných jednotek umožňuje následující formy operačního využití v zahraničních misích:

- ❑ Jako samostatná jednotka – která provádí úkoly na příkaz velitele aliančních nebo koaličních sil. Jednotka zároveň zahrnuje polský vojenský kontingent. Tak tomu bylo v roce 2006 v Kongu, kdy SJVP vytvořily samostatný kontingent v Kinshase pod velením důstojníka VP. Kontingent byl v podřízenosti francouzského velitele mnohonárodních sil v Kongu.
- ❑ Jako samostatná jednotka v rámci polského vojenského kontingentu coby národní komponent VP. Nejlepším příkladem je příspěvek VP (15 % sil) v polském kontingentu mise *Enduring Freedom* v Afganistanu.
- ❑ Jako komponent v rámci mnohonárodní jednotky VP, která je přítomna v každé misi. Malý počet vojáků VP je přítomen v mnohonárodních četách a rotách.
- ❑ Jako SJVP, která řídí úkoly v oblasti operace pod přímým dohledem velitele sil. Dobrým příkladem je mise EUFOR v Bosně a Hercegovině. V roce 2006 jedna jednotka ze SJVP převzala mandát od jednotky pozemních sil.

V závislosti na výcviku a technice mohou SJVP plnit následující povinnosti:

- ❑ veřejné právo a pořádek, preventivní opatření (i s použitím nesmrtících zbraní), která mají přímý dopad na bezpečnost veřejnosti a obecné udržování pořádku,

- ❑ oblast úkolů na kontrolu operace, která je charakterizována stálou přítomností VP v klíčových oblastech. To zahrnuje monitorování a verifikaci bezpečnostních podmínek, plnění podepsaných dohod, udržování a aktualizace databáze zaměřené na problematiku bezpečnosti, práva a pořádku,
- ❑ protiteroristická opatření,
- ❑ pátrání po osobách podezřelých ze spáchání válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, teroristických činů a dalších osobách, které představují hrozbu pro operaci či vlastní síly,
- ❑ sběr (zpravodajských) informací na základě kontaktů s místním obyvatelstvem a justičních a pořádkových institucí; sběr informací o bezpečnostním prostředí, místních podmínkách a úrovni kriminality.

Nábor vojáků do specializovaných jednotek probíhá cestou pečlivého výběru kandidátů z následujících složek:

- teritoriální jednotky VP,
- vojenské jednotky,
- zálohy.

Kritéria pro výběr jsou popsána v samostatném ministerském rozhodnutí. Všichni kandidáti musí měřit minimálně 175 cm, musí být v dobrém zdravotním stavu a musí mít dobrou pověst v místě bydliště. Všichni kandidáti procházejí kvalifikačními testy v následujících oblastech: anglický jazyk, obecná způsobilost, psychologický profil. Do specializovaných jednotek se hlásí mnoho kandidátů, běžně desítky na jednu pozici. Náročná kritéria kladou na kandidáty vysoké minimální požadavky.

Jedna z již vytvořených specializovaných jednotek (Hlivoice v jižním Polsku) tvoří základ mnohonárodního praporu VP – jediné jednotky NATO takového typu. Polsko ve své roli „vedoucí země“ vytvořilo společně s Českou republikou, Slovenskem a Chorvatskem jednotku, která odpovídá všem standardům NATO.

Jsem autorem polské koncepce specializovaných jednotek vojenské policie a tvůrcem samotných jednotek. V rámci své dřívější funkce velitele vojenské policie jsem strávil bezpočet hodin jednáními s veliteli různých vojenských formací z různých zemí. Pozoroval jsem činnost vojenských kontingentů ve většině misí po celém světě. Jsem přesvědčen, že v následujících letech vzroste potřeba nasazení jednotek jako jsou SJVP v Polsku.

Jak nám ukázala zkušenost z různých konfliktů, je lepší, pokud to okolnosti dovolí, přesvědčovat, stabilizovat a posilovat než zdolávat silou. Využití nesmrtících zbraní a způsoby chování typické pro vojenskou policii jsou cestou budoucnosti.

Prolévání krve vždy vede k odvetným opatřením a zabíjení vede zase jenom k zabíjení. Proto je lepší zadržet, uvěznit, kontrolovat, vyjednávat a zprostředkovávat než střílet. To však za předpokladu, že okolnosti takový přístup umožňují. Specializované jednotky vojenské policie se pro tento úkol ideálně hodí.

*Připravil kpt. Mgr. Jan Čermák,
mluvčí VP AČR.*

Doplňující informace:

<http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=os>
http://www.mon.gov.pl/en/strona/134/LG_94

Učitel má být osobnost a humor je jedním z nejlepších způsobů, jak to projevít.
Miloslav Šimek

Osobnost pedagoga

Pedagogova osobnost má ve vyučovací a výchovné práci rozhodující úlohu. Předpokladem kladného vlivu na studenty je autorita pedagoga a působivost jeho osobnosti. Autorita pedagoga je přitom značně závislá na jeho společenské a odborné pověsti, jeho charakterových a morálních vlastnostech a řídicích schopnostech. Pedagog imponuje studentům kladným a spravedlivým postojem, znalostmi, pracovními schopnostmi, klidem a objektivností.

Úspěchů ve výchovně vzdělávací práci může dosáhnout pouze ten pedagog, který je na dostatečné odborné, pedagogické a kulturní úrovni. Je nezbytné, aby pedagog znal obsah učiva, co a v jaké posloupnosti má učit, ale ani mezipředmětové vazby mu nebyly cizí. Přednášenou látku musí dokonale ovládat, protože neschopnost odpovídat na otázky ze svého oboru a jemu příbuzných vědních disciplín rychle vede ke ztrátě vážnosti, obliby i autority. Odborné znalosti však nezabezpečují úspěch v didaktické činnosti, protože ne všichni pedagogové dovedou studentům učivo srozumitelně a dostatečně vysvětlit, popřípadě jim propojit učivo s praxí. Učitel si musí uvědomovat horizontální i vertikální vztahy mezi vyučovanými předměty a jejich obsahem a musí tyto mezipředmětové vztahy ve výuce uplatňovat a využívat podle potřeb.

Pro osobnost učitele je charakteristický citlivý přístup k druhým lidem, snaha kontaktovat se s lidmi a pomáhat jim. Veškeré tyto vlastnosti předpokládají jisté vrozené dispozice, např. představovou živost a extravertnost. Pedagog si musí uvědomit roli, kterou hraje v životě studentů: nutnost stálého sebeovládání, potřeba být vzorem, schopnost navenek ovládat své pocity, úsilí o sebevzdělávání, sebekontrolu, umění postřehnout myšlení druhých a přizpůsobit se mu, mít dobré vyjadřovací schopnosti apod.

V současné době se výrazně rozvíjí nová nauka o osobnosti pedagoga, tzv. pedeutologie. Při studiu osobnosti pedagoga se uplatňují zejména dva přístupy: normativní s analytický.

Cílem **normativního přístupu** je určit, jaký má být pedagog, jaké má mít vlastnosti, jestliže má mít ve výchovně-vzdělávacím procesu úspěch. Jedná se o vlastnosti ve složce pedagogicko-psychologické a odborné. Někdy také hovoříme o dvojí kvalifikaci učitele: odborné a pedagogicko-psychologické. Při uplatňování normativního přístupu se používá deduktivní metoda, kterou se určuje vzor, ideální obraz pedagoga, jemuž by se měl každý konkrétní pedagog blížit.

Analytický přístup k učitelově osobnosti je takový, jehož cílem je určit, jaké mají konkrétní pedagogové skutečné, reálné osobní vlastnosti. Při uplatňování tohoto přístupu se používá induktivní metoda. Patří sem psychologické šetření osobností pedagogů, analýza výpovědí studentů o svých pedagozích. Studenti uvádějí, které vlastnosti svých pedagogů postřehli, které považují za žádoucí a které za nežádoucí.

Typologie osobnosti pedagoga

Ve staré řečtině typ (*typos*) znamenal obraz, tvářnost, podobu, kterou nějaká tvrdá věc vtiskuje nebo vyráží do tvárné látky. Vzor se stával ideálem. V pedagogické praxi však pojem typ neznamená ideál. I v běžné pedagogické praxi pedagoga často charakterizují jako přísného, autoritativního, průměrného, pedanta, flegmatika, nevyrovnaného, nervózního, ctižádostivého, lhostejného apod. Nevědeckost takového třídění je zřejmá, protože zde chybí pevně stanovený základ dělení. Pokusy typologizovat osobnost pedagoga vycházejí většinou z přesně stanoveného kritéria, které rozčlení daný celek na určité kategorie.

Typologie podle Döringa

Jednu z nejčastěji používaných typologií sestavil W. O. Döring. Vycházel z všeobecné typologie osobnosti podle E. Sprangera, která je založena na základních duševních pochodech. Döring popsal šest základních typů osobnosti pedagoga:

- ❑ náboženský,
- ❑ estetický,
- ❑ sociální,
- ❑ teoretický,
- ❑ ekonomický,
- ❑ mocenský.

Náboženský typ se podle Döringa vyznačuje naléhavým pocitem vnitřní nevyhnutelnost každý krok ve svém životě vidět v souvislosti se smyslem života vůbec. Bývají to pedagogové spolehliví, studenti si jich váží, ale nerozumí jim. Nemají smysl pro humor, nemají dar okolí rozumět. Bývají necitliví k vědě, především k vývoji přírody. Döring rozděluje náboženský typ na dva podtypy:

- více citový: má vyšší estetické a citové citění,
- více intelektuální: je více zaměřen na teorii a politiku.

Pro **estetický typ** je charakteristická fantazie, cit, schopnost vcítit se. Nejde mu pouze o to, aby připravil platného člena společnosti, ale je spíše zaujatý představou budoucího nezávislého individua. V tomto momentě dělí Döring estetický typ na dvě podskupiny:

- a) *Typ aktivně tvořivý* má snahu utvářet studentovu osobnost jako nějaké umělecké dílo bez ohledu na jeho předpoklady, individualitu a nadání, řídí se vlastní představou.
- b) *Typ pasivně receptivní* bere větší ohled na studenta, pociťuje potřebu s ním spolupracovat, nalézat v něm vše charakteristické, na základě toho rozvinout a tvořit jeho vlastní osobnost. Umí se vcítit do psychiky jiného jedince než je on sám.

Sociální typ je podle Döringa takový, který svoje sympatie neomezuje pouze na jednotlivce nebo skupiny, ale zaměřuje se na všechny členy kolektivu. Základním úsilím tohoto typu je vychovávat a působit na studenty tak, aby byli platnými členy společnosti.

Teoretický typ má zájem o teoretické poznání, tedy předmět, nikoliv o studenta. Vzdělání chápe jednostranně intelektuálně, a proto smysl svojí práce vidí obvykle v předávání vědomostí, poznatků mladé generaci bez výraznějšího vztahu a odpovědnosti za studentovu osobnost.

Ekonomický typ pedagoga je možné charakterizovat snahou dosáhnout u studentů maximálních výsledků s minimálním vynaložením sil. Bývá to často vynikající metodik a didaktik. Vzdělání chápe jako rozvinutí užitečných vědomostí a zručností. Rád vede studenta k samostatné práci, jde mu zejména o to, aby je odkázal připravit pro praktický život. Studenti takového pedagoga spíše oceňují, než si ho váží.

Mocenský typ pedagoga se vyznačuje tím, že chce prosadit vlastní osobnost. Jeho úsilí je uplatnit sebe, než projevit vztah k studentům. S oblibou kárá, studenti se ho bojí, což mu působí uspokojení. Při hodnocení je přísný.

Typologie podle Luky

Otázky pedagogické psychologie začal psychologicky přesvědčivěji řešit E. Luka: uvědomoval si závislost typu na určité činnosti. Podle reakcí na určité podněty rozdělil Luka pedagogy na dva typy: uvážlivý a bezprostřední.

U **bezprostředního typu** mezi podnět a reakci nic nevstupuje, takže reakce následuje téměř instinktivně ihned bez přemýšlení. Proti tomu **uvážlivý typ** charakterizuje to, že mezi podnět a reakci vstupuje přemýšlení, váhání a často i pochybnosti o konání vlastní činnosti.

Dalším Lukovým kritériem je to, co se z vnímaného stane trvalou součástí vědomí jednotlivce a co se víceméně mechanicky reprodukuje. Z tohoto hlediska rozlišujeme reproduktivní a produktivní typ. **Reproduktivní** přijímá informace z vnějšího světa bez toho, aby byl sám schopen něco nové z nich vytvořit – pouze reprodukuje. Ve srovnání s tím **produktivní typ** přemýšlí, přetváří a tvořivě zpracovává.

Kombinacemi uvedených hledisek získal Luka čtyři typy pedagogů:

- ❑ *Bezprostředně reproduktivní* se chová i v nových nečekaných situacích instinktivně správně. Má pedagogickou duchapřítomnost, je schopen připravit studenty výborně ke zkouškám, ale nepodněcuje je k samostatné tvořivé činnosti. Hodí se více pro výuku mladších žáků.
- ❑ *Bezprostředně produktivní typ* má jistotu pedagogického rozhodování, pedagogické duchapřítomnosti. Jeho jistota vyplývá z toho, že si výborně osvojil pedagogickou teorii, takže jeho rozhodování působí dojmem přirozeného rozhodování. Jeho vědomosti jsou obsáhlé a neustále se obohacují o nové poznatky.
- ❑ *Reflexivně reproduktivní typ* neumí tvořivě využívat svoje vědomosti. Bývá to člověk nejistý, nesamostatný a rozkolísaný. Obstojí nanejvýš ve známých situacích, které se stále opakují. Výchovnou činnost považuje za obtížnou, při hodnocení studentů se často mylí. Studenti ho nemají rádi ani si ho neváží.
- ❑ *Reflexivně produktivní typ* pedagoga neumí pedagogicky správně reagovat na danou situaci, neumí chápat osobnosti svých studentů. Je pro něho příznačná snaha být dobrým pedagogem.

Typologie podle Vorwickela

E. Vorwickel vyšel ve své eliptické typologii správně z faktu, že někteří pedagogové věnují větší pozornost vzdělání žáků (učení a učivu) než jejich výchově, než formování jejich osobnosti. Na základě tohoto faktu, pozorování a indukce, rozdělil učitele na základní typy věcný a osobnostní, přičemž oba mají po dvou podtypech: striktně věcný a oduševněně věcný a naivně osobní a uvědoměle osobní.

Striktně věcný typ bere jednostranný ohled na zkušební látku, kterou se snaží co nejpečlivěji didakticky zpracovat a předávat žákům. Mívá velký respekt k učebnici a k jejímu obsahu (členění a formulacím). Ctí mechanickou paměť a staticky vštípené pojmy a představy. Jeho psychika jako by byla totožná s pamětí. Tento typ pedagoga nenutí studenty k samostatnému myšlení a tvořivosti.

Oduševněně věcný typ vidí v učební látce především činitele formujícího poznávací procesy a intelekt studentů. Jeho výklady jsou pouze logickou činností analyzující učivo do nejjemnějších poznávacích celků. Studenti s tendencí tvořivě myslet se u něho většinou neuplatní. Studenty jako celek málo aktivizuje. Obrací se po výtce na skupinu „chápatících“, se kterými rád pracuje. U takového typu se velmi špatně pracuje studentům, kteří mají tendenci vytvářet vlastní tvořivé postupy.

Naivně osobnostní typ pedagoga si počíná ve výběru učiva a v jeho předávání i vůči žákům podstatně benevolentněji. Nejsilnějším faktorem je u něho cit, emoce. Bývá nestálý v úsudcích i ve výkonech. Rozhoduje se spíše srdcem, intuitivně, než střízlivou logickou úvahou. Je úspěšný zejména tam, kde je možno působit citově, např. při vyučování literatury. Je schopný navodit spolupráci, zejména v menších skupinách.

Uvědoměle osobnostní typ pedagoga je zaměřen na intelekt a vůli, učivo neschematizuje, stojí zpravidla nad učební látkou. Není otrokem kvantity látky. Uvnitř jednotlivých předmětů plně respektuje obsah i zákonitosti příslušné vědy a vždy starostlivě zvažuje význam jednotlivých myšlenkových i didaktických celků pro vybudování charakteru studenta. Angažuje se plně jak ve vzdělávacím působení (respektuje obsah a zákonitosti svého učebního předmětu), tak ve výchovném působení.

Typologie podle Caselmanna

Všeobecně psychologickým rozbořením základních složek činnosti pedagoga dospěl Ch. Caselmann k určení pedagogické činnosti jako eliptické profese. Jedním z ohnisek je svět, tj. základy přírodních a společenských věd, druhým ohniskem je intelektuální, citová a mravní problematika studenta. Podstata pedagogické činnosti je v silném polárním napětí mezi nepřetržitým zřetelem na učivo i na duševní a mravní rozvoj studenta. Tímto způsobem jsou určeny i dva základní typy pedagoga.

Logotrop je povaha, která směřuje spíše k vědě, je to pedagog zaměřený převážně na obsah a problematiku učebního předmětu, vědecké disciplíny, naopak **paidotrop** se zajímá spíše o studenta samotného.

Typy pedagogů se však neutvářejí pouze ve vztahu ke studentům, ale zrcadlí se i v pedagogických postupech. Na základě tohoto hlediska rozlišil Caselmann tři typy:

- ❑ **Vědeckosystematický typ** – jeho základní tendencí je směřovat k obsahu hodnot nejen vědeckých, ale mravních a uměleckých. Tento typ učitele má schopnost správně objasňovat a vysvětlovat. Umí logicky vyvozovat jedno z druhého bez toho, aniž by se dopustil chyb a nejasností.
- ❑ **Umělecký typ** – obvykle vyplývá z jeho schopnosti plasticky ztvárňovat učivo na základě jeho celkové intuice. Přiklání se spíše k morfologickému než logickému uspořádání učiva.
- ❑ **Praktik** – je to pedagog, který má mimořádné vlohy pro organizaci práce a pro skupinové vyučování. K tomuto typu můžeme přiřadit i ty, kteří mají pro těžké složité partie učiva pohotové pravidlo nebo pomůcku, a tím pomáhají k zapamatování učiva.

Některé typické vztahy mezi pedagogem a studentem

Vztahu mezi pedagogem a studentem se připisuje v pedagogice a psychologii takový význam, že někteří autoři podle povahy a druhu vytvořeného vztahu charakterizují i samotného pedagoga.

Např. Mrchand, francouzský vědec, rozeznává tři typy vztahu mezi pedagogem a žákem:

- ❑ beztvaré vztahy – pedagog se zajímá především o své postavení a kariéru,
- ❑ napjaté vztahy – pedagog se snaží studenty podřídit,
- ❑ harmonické vztahy – pedagog se snaží porozumět a vývoj studenta ovlivnit.

Americký psycholog H. H. Anderson provedl rozdělení pedagogů podle jejich vztahu ke studentům na dva typy:

- ❑ **Dominantní typ**, v jeho chování ke studentům převládají zákazy, rozkazy, ponižování a výčitky. Tento typ se podle Andersona vyskytuje u pedagogů, kteří jsou z nějakých důvodů nejistí.
- ❑ **Integrační typ** je častý u vyrovnaných a jistých pedagogů. Charakterizuje ho demokratický postoj a respektování individuálních zvláštností a rozdílů studentů.

Autor si kromě toho myslí, že pro správný vztah mezi pedagogem a studentem je nutné zastoupení obou těchto typů. Vyhraněnost pedagoga v jeden nebo druhý typ závisí především na jeho osobnosti a celkové úrovni.

Z. Zaborowski se pokusil o typologii z hlediska jejich postoje ke studentům.

- ❑ **Přísně autokratický pedagog**, který studenty neustále kontroluje, vyžaduje bezpodmínečnou disciplínu, chybí mu důvěra v samostatnost studentů. Ti se podřizují, ale pociťují k pedagogovi odpor, vyhýbají se práci, jsou neochotní a podráždění.
- ❑ **Pracovně autokratický pedagog** si svoji autokritičnost neuvědomuje, o studenty se stará, ale myslí si, že jsou na něm maximálně závislí. U většiny studentů je oblíben, ale projevuje se u nich nesamostatnost a zabrzdění individuálního vývoje.
- ❑ **Liberalní učitel** je charakteristický nedůvěrou ve studenty, nesamostatnosti. Studentům v práci nepomáhá a neúčastní se jejich práce. Těm potom chybí nadšení, nevědí, co mají dělat, chybí zde vzájemná spolupráce.
- ❑ **Demokratický učitel** plánuje a rozhoduje ve spolupráci s kolektivem studentů, zajímá se jednotlivce, povzbuzuje studenty ke kolektivní činnosti, trestá a chválí objektivním způsobem. Studenti jsou ochotni pracovat, mají pocit odpovědnosti a schopnost pracovat samostatně.

Závěr

Osobnost pedagoga hraje v životě každého jedince velmi významnou roli, kladnou nebo zápornou. Hodnocením vztahu pedagoga a studenta zjistíme, že úspěch práce pedagoga závisí nejen na jeho úsilí, ale hlavně na tom, jaký postoj k jeho práci zaujme student. Z hlediska studentů většina jejich pedagogů nesplňuje jejich představy.

Proto by se měl každý, kdo se rozhodne pro povolání pedagoga, zamyslet nad tím, zda má alespoň některé z vlastností, které jsou pro pedagoga nezbytné. Člověk musí být maximálně trpělivý, ale i důsledně vysvětlovat látku, naslouchat problémům a starostem studentů.

Pedagog je sledován ze všech stran a v neustálém styku s lidmi, což klade značné nároky na jeho psychické a morální vlastnosti.

Pedagog potřebuje nejenom dostatečné odborné vzdělání, ale také vědomosti a znalosti pedagogické, a především pak umění přístupu ke každému studentovi, umění navázání kontaktů, umění studenta vyslechnout, poradit mu a být mu i příkladem v osobním životě.

Literatura:

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN 1987.

ĎURIČ, L., ŠTEFANOVIČ, J. a kol. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 1973.

HENDRICH, J. a kol. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN 1988.

KOHOUTEK, R. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství, 1996.

KOHOUTEK, R. *Psychologie výchovy a vzdělávání* (www.ped.muni.cz).

PAVELKOVÁ, I. *Motivace žáků k učení*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002.

ROSICKÁ, Z. Teachers and Students, One Team – One Objective. In *2004 BILC NATO Conference Strasbourg – France*. 2004 (vydáno na CD ROM).

ROSICKÁ, Z. Lidský faktor a otázka motivace. In *27. mezinárodní konference TD 2004 – DIAGON 2004*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004.

ŠMAHEL, I. *Psychologie osobnosti učitele a vychovatele*. Praha: SPN 1976.

ŠTEFANOVIČ, J. *Psychológia vzťahu medzi učiteľom a žiakom*. Bratislava, SPN 1967.

Občas zazní názor, že vojáci pracující ve vzdělávacích a výcvikových institucích jsou na svých funkcích již dlouho a trpí určitým odtržením od praxe ...

To bych na základě konkrétních čísel rád vyvrátil. Téměř osmdesát procent všech pracovníků Ředitelství výcviku a doktrín slouží ve vyškovské posádce méně než pět let. Na druhé straně si ale nemyslím, že tento údaj svědčí příliš v náš prospěch. Mohu ale uvést jiná čísla, která jednoznačně hovoří o kvalitách personálu. V současné době u nás působí téměř pět set vojáků, kteří prošli zahraničními misemi, strukturami NATO či působili ve vojenské diplomacii. Další sto osmdesát pět vojáků a občanských zaměstnanců ředitelství absolvovalo studium na zahraničních školách a kurzech. Stejný počet osob rovněž absolvoval krátkodobé formy odborné přípravy v zahraničí. A takto bych mohl pokračovat. Myslím si, že disponujeme kvalitním personálem s dostatkem praktických zkušeností. To vytváří dobrý základ do budoucna.

**Efektivní model
Výcvikové a vzdělávací kapacity Ředitelství výcviku a doktrín
jsou v současné době až trojnásobně překračovány
Z rozhovoru s plk. gšt. Jaromírem Zúnou
A report 21/2007**

Motto:

Motivace je hnací motor lidského chování a jednání

Motivace lidského chování a učení je stále aktuální problematikou, i když se v oblasti výzkumu motivace již velmi mnoho vykonalo. Proto se i v současnosti rozsáhle zkoumá a existuje řada publikací, které se touto tematikou zabývají. Otázka jak řídit navozování cílené motivace studentů a vojenských studentů zvláště je jedním z nejzávažnějších problémů všech vzdělávacích systémů.

Přístupy a výklady

Z latinského výrazu *movere*, tzn. hýbat, pohybovat je odvozeno slovo motiv a motivace. Výraz motiv vyjadřuje pohnutku určitého chování a slovo motivace je soubor pohnutek a vyjadřuje proces podněcování aktivity. Zkoumání motivace lidského chování je vlastně hledání odpovědi na otázku, proč se člověk chová určitým způsobem, co je příčinou jeho jednání a jak je ho možné ovlivnit.

K teorii motivace existuje mnoho přístupů a různé výkladové principy. Madsen ve své analýze motivačních teorií uvádí čtyři přístupy:

- ❑ **homeostatický** – předpokládá, že přirozený stav organismu je stav rovnováhy jeho vnitřního prostředí: jestliže dojde ke změně, nastupuje chování, které má ztracenou rovnováhu obnovit (podstatou této motivace je tedy snaha vrátit se do výchozího stavu),
- ❑ **pobídkový** – spočívá jednak v hédonickém principu upřednostňování prožitků libosti a vyhýbání se nelibosti, jednak principu učení, kdy se osvojují tzv. druhotné pobídky podmíněným spojením s příjemnými prožitky: původně neutrální podnět se stává motivujícím, protože je spojen s dosažitelnou libostí,
- ❑ **poznávací** – spočívá v kognitivním přístupu, který tvrdí, že člověk v podstatě neustále přijímá a zpracovává nějaké informace a na jejich základě si vytváří určitý názor a rozhodnutí: poznávací procesy determinují procesy dynamické a mají řídicí a mobilizující účinek, lidské chování je logickým výsledkem shromáždění nutných poznatků a následného rozhodnutí,
- ❑ **humanistický** – předpokládá se, že motivace vyplývá ze snahy přesáhnout současný stav vlastní existence tím, že člověk v sobě realizuje vlastní vývojové schopnosti a možnosti.

Chování jedince se zpravidla neřídí pouze jediným motivem, ale celým souhrnem motivů, které mohou mít různou váhu, význam, mohou se vzájemně doplňovat nebo stát k sobě v protikladu, některé si člověk neuvědomuje, jiné se uskutečňují vůlí. Motivaci můžeme tedy chápat jako souhrn činitelů, které podněcují, směřují a udržují chování člověka.

Incentivy

Motivace chování člověka můžeme rozdělit podle toho, zda pohnutka, která vede k jednání, vychází z vnitřních potřeb, nebo zda je vyvolána vnějším impulzem, tzv. incentivem. Potřeby se obvykle považují za dispoziční motivační činitele, a to jak potřeby vrozené, tak i potřeby získané během života jedince. Projevují se pocitem vnitřního nedostatku nebo přebytku.

Incentivy jsou vnější podněty, které mají schopnost potřeby člověka vzbudit a v případě pozitivních incentiv i tuto potřebu uspokojit. Negativní incentivy sice potřebu vzbudí, potřebu však neuspokojí a vyvolávají chování směřující od sebe. Jevy a předměty okolního světa však obvykle nejsou vázány na uspokojení jenom jedné potřeby člověka, proto se častěji uvádí souhrn incentiv. Jestliže je vzbuzena potřeba, vzniká motiv-důvod, pro který člověk začíná jednat určitým způsobem.

Stejně jako všude jinde, uplatňuje se i zde individualita člověka, ale u převážné většiny se projevuje jistá posloupnost vzniku potřeb podle toho, jak se člověk vyvíjí. Nejznámější je z tohoto pohledu Maslowova teorie, která předpokládá, že se potřeby vyvíjejí postupně podle závažnosti pro existenci člověka a rozděluje potřeby na primární a sekundární. Jako potřeby primární se označují potřeby fyziologické a jsou společné pro člověka a ostatní živočichy. S vývojem člověka jako logického druhu a vývojem společnosti se obohacovala i lidská motivace, objevují se vyšší sociální motivy, které se stávají dynamickou silou rozvoje lidského chování. Jestliže se základní primární potřeby dostatečně uspokojí, vytváří se tím předpoklady pro potřeby sekundární – psychické, které se vytvářejí v návaznosti na sociální prostředí. I ve skupině sekundárních potřeb je možné vysledovat určitou posloupnost jejich vzniku. Nejdříve nastupují potřeby bezpečí a pocit jistoty, potřeby pozitivních vztahů a potřeby poznání. Pokud i zde nastane uspokojení, vytvoří se prostor pro potřeby spjaté s pocitem vlastní hodnoty. Podle Maslowovy teorie se jedná o dvě skupiny potřeb:

- výkon a samostatnost,
- prestiž, pozornost okolí a vlastní nepostradatelnost pro ně.

V rámci těchto obecných zákonitostí probíhá individuální vývoj osobnostní sféry člověka; individuální hierarchie potřeb každého jednotlivce dává vzniknout motivačnímu zaměření osobnosti člověka, které se projeví fixací na vliv určitých podnětů. Na podkladě motivačního zaměření osobnosti se utvářejí a stabilizují hodnoty a zájmy člověka, které se definují jako trvalejší vztah jedince k objektům a činnostem, které se projevují tendencí zabývat se jimi teoreticky nebo prakticky.

Pro každého jedince je charakteristický určitý relativně stálý soubor motivů, který se označuje jako motivační systém osobnosti. Jednotlivé motivy jsou uspořádány v hierarchii a v závislosti na vztahu k centru osobnosti. Motivační systém není stálý, během života se vyvíjí, mění, a tím ovlivňuje psychické procesy osobnosti.

Hlediska motivace

Jestliže chceme studenty motivovat, musíme si uvědomit, že motivování je možno chápat ze dvou pohledů:

- zvýšit efektivitu studentů ve výuce,
- působením školy rozvíjet šíři motivační sféry studentů a autoregulační dispozice jednotlivců.

Oba tyto aspekty jsou v neustále interakci – aktivizace motivace studijních činností závisí na úrovni rozvoje motivační sféry osobnosti a naopak. Kromě toho je třeba na motivaci studentů pohlížet z krátkodobého a dlouhodobého hlediska. U pedagoga převládá přístup k motivaci studenta z krátkodobého hlediska: pedagog se většinou snaží vyvolat na začátku přednášky zájem o probíranou látku a předpokládá se, že tato vstupní motivace působí i v průběhu dalšího učení, což velmi často neplatí.

Jednou z principiálních funkcí školy, ať základní, střední nebo vysoké, je, aby si studenti osvojili určité poznatky, naučili se určitým způsobem přemýšlet. Tento poznávací proces se neděje v izolaci, ale ve specifickém sociálním prostředí, které škola jako instituce vytváří. V neposlední řadě je tento poznávací proces reakcí na požadavky školy, je vyvolán obtížností úkolů, které jsou na studenty kladený. Ve vzdělávacím procesu se tedy vyskytují tři základní zdroje motivace:

- poznávací potřeby,
- sociální potřeby,
- výkonové potřeby.

Úkolem pedagoga pak tedy je zjistit pořadí uvedených skupin potřeb v individuální hierarchii jednotlivých studentů, aby bylo možné použít správný postup vedení výuky.

Při motivování z hlediska momentální situace se využívá aktuálního stavu studentů. Při motivování z dlouhodobého hlediska jde především o rozvoj motivačních dispozic studentů, rozvinutí osobnostní sféry potřeb. Aby byl výsledek učení dlouhodobý, je také třeba, aby měl student aktivní vztah k budoucnosti. Proto je důležitý rozvoj zájmů, výcvik vůle a podpora hlubokého zaujetí činností, tzv. *flow motivation* (navození hlubokého zaujetí, zaujetí prací). Jedná se o komplexní problém a je třeba pracovat na všech motivačních úrovních.

Tento nový přístup vysvětluje příklad některých lidí, u nichž můžeme pozorovat velké zaujetí a nasazení při vykonávání nějakého úkolu a přitom se jim nedostává žádné vnější podpory a jen těžko se dá říci, že by práci dělali z nějakého vnitřního zájmu. I když tento typ motivace ještě není zcela vysvětlen, jsou známy určité podmínky jeho vzniku:

- ❑ vysoké požadavky na jedince a jeho schopnosti, tyto požadavky musí být v rovnováze se schopnostmi,
- ❑ zpětná vazba na jednotlivé kroky činnosti je rychlá a jasná, nejlépe pokud plyne hned z vlastní prováděné činnosti.

Někdy bývá ještě k motivaci vnitřní přiřazována i tzv. **perspektivní orientace**, což je také jeden z velmi silných zdrojů motivace při učení. Jde o určité osobnostní zaměření studentů v návaznosti na vlastní budoucnost, záleží na schopnosti orientace v čase, na tom, „jak daleko vidí“. Rozvinutí perspektivní orientace má velký vliv na intenzitu motivace, dává jí nový časový charakter.

Poznávací, výkonová a sociální motivace

Poznávací potřeby studentů může pedagog vyvolat např. tzv. problémovým vyučováním, kdy je v úlohách nastolen nějaký konflikt nebo problém a studenti musí logickým uvažováním dojít k řešení úlohy, a tím objevit nové zákonitosti, které je třeba právě pomocí této úlohy si osvojit. Musí dojít k tomu, že student sám si položí otázku, jejíž zodpovězení přinese pochopení nějakého nového principu, protože otázka pedagoga k vyvolání konfliktní situace nestačí. Při vytváření problémové situace musí být dodržena zásada přiměřenosti a míra novosti musí odpovídat schopnostem studentů.

Výkonové potřeby mohou být u studentů silně rozvinuty, a to, jak se studenti budou projevovat, hodně závisí i na schopnostech studenta vzhledem k dané úrovni úkolů. Výkonová teorie rozlišuje dva druhy výkonových potřeb:

- potřeba úspěšného výkonu,
- potřeba vyhnout se neúspěchu.

Studenti s převažující potřebou úspěšného výkonu obecně rádi soutěží s rovnocennými soupeři, mají tendenci nevzdát se a vytrvat při řešení úkolu až od konce, příliš snadné úkoly je nezajímají.

Studenti s převažující potřebou vyhnout se neúspěchu většinou pracují z obavy možného neúspěchu, hlavním motivačním faktorem je strach, nemají rádi soutěžení a neúspěch vidí ve vnějších příčinách. Takovým studentům lze pomoci, pokud pedagog nebude používat stejné obtížné úkoly pro všechny, ale pokud budou výkony jednotlivých studentů posuzovány vzhledem k jejich předešlým výkonům. Takovým individuálním hodnocením může pedagog upevnit ve studentovi víru ve vlastní rozvoj a pocit, že příčinou úspěchu jsou z velké části píle, zájem a motivace.

Sociální motivaci podmiňuje zejména potřeba pozitivních vztahů, potřeba afilace a potřeba sociálního vlivu, případně potřeba prestiže. Tzv. **motivační klima** jednotlivých skupin, které závisí na struktuře skupiny a způsobu, jak pedagog vede výuku, je z velké části odrazem klimatu ústavu nebo fakulty, a tím je zasazeno do širšího rámce.

Pokud se pedagog zajímá o své studenty, emocionálně je podporuje a povzbuzuje, aktualizuje ve větší míře potřebu pozitivních vztahů. V takové skupině vládne nekonfliktní atmosféra, která pomáhá vytvářet mezi studenty kooperativní vztahy. Studenti bývají často motivováni k učení vstřícným postojem pedagoga a jsou ochotni pracovat pro dobrý vztah k nim.

Potřeba vlivu a prestiže může být vyvolána např. určitými výchovnými postupy. V mnoha oblastech se jako motivačního prostředku využívá soutěž. Aby se nestala nemotivační, je třeba dodržovat určitá pravidla: všichni studenti by měli mít pocit, že mají šanci na úspěch, a proto by se měly střídat soutěžní aktivity. Přemíra soutěžení ovšem může vyvolat i nekooperativní atmosféru, jenž může vyústit až v lhostejnost nebo radost z neúspěchu ostatních.

Úloha pedagoga ve vzdělání a výchově

Na osobnost učitele pohlížíme jako na člověka, jenž je v neustálém kontaktu s druhými lidmi, na které pedagogicky působí, vychovává je, snaží se jim vštěpovat vědomosti a dovednosti a motivuje je k dosahování co nejlepších výsledků. Při charakteristice pedagoga nelze nezmínit známou tezi od K. D. Ušínského, podle níž „vše spojené se školou je založeno na osobnosti učitele. Žádný školní řád, i kdyby byl vymyšlen sebedůkladněji, nemůže nahradit působení učitele...“

Jedním z nejdůležitějších úkolů pedagogů je naučit studenty principům, které jim umožní spojovat výkonové cíle jednotlivých témat vyučování s širšími, obecnějšími cíli. Jednou z možností jak přispět k vytváření výkonové motivace je tedy vycházet ze vztahu specifických výkonů studentů k jejich zájmům a k jejich vlastním životním cílům.

Jestliže výkony v dílčích úkolech mají být zdrojem motivace, musí sled jednotlivých výkonů vyústit v potěšení z učení samého. Vytvořit lásku k učení předpokládá, že student je schopen srovnávat své výkony v průběhu osvojování určitého tématu nebo učební látky s danými standardy a sledovat své pokroky.

Jak zajistit, aby student mohl vnímat výsledky své činnosti, zjistit, že jeho výkony jsou správné? Především je třeba zajistit, aby student dostal včasnou zpětnovazební informaci. Při výuce ve třídě je typické, že student realizuje odpověď, která prezentuje jeho nově získanou způsobilost a je mu sděleno, zda jeho odpověď byla správná, či chybná. Pedagog používá výrazu jako dobře, správně, špatně, případně po správné odpovědi přejde k dalšímu úkolu, další části lekce, může užít i celé řady dalších vodítek, příkynutí, úsměvu apod. Důležitou zpětnovazební technikou je prověřovací cvičení či test a vyhodnocení výkonů, kterých student dosáhl. Test, jehož smyslem je motivovat učení, by ovšem neměl obsahovat nic o čem se ví, že to student nemůže znát.

Je třeba mít také na paměti, že při organizovaném vzdělávání realizujeme cíl vytvořit způsobilosti, které budou pro jedince trvale užitečné. Je třeba dosáhnout toho, aby naučená způsobilost byla přenášena do nových a odlišných situací. Platí to téměř o všech osvojovaných způsobilostech. V jazykovém vzdělávání to znamená, že možnost transferu cizích slov a vět se zvýší, jsou-li procvičovány v mnoha různých kontextech. Pro organizaci vyučování z toho vyplývá, že je třeba zajistit, aby studenti své dovednosti aplikovali co nejširěji, v různorodých situacích.

Podmínkou zajištění transferu je bohatá různorodost podnětových situací. Jednou z možností je zajistit různorodost kontextu prostřednictvím verbální komunikace typu „skupinová diskuze“.

Výše uvedené poznámky k dané problematice nejsou samozřejmě vyčerpávající. Podmínky učení i vyučování se mohou velmi různit a vždy je třeba přihlížet ke konkrétním možnostem, cílům a společenské situaci.

Závěr

Problém motivování studentů není rozhodně problémem novým. Zkoumá se již desetiletí a jistě bude i nadále. Neexistuje jediná správná cesta, jediný recept, ale je zřejmé, že motivování studentů ve výchovně-vzdělávacím procesu je jedním z důležitých úloh pedagoga. Bez ohledu na to, zda půjde o úsilí působit na jejich vnitřní hodnotový systém nebo vnější okolnosti, je nezpochybnitelné, že motivování studenti, studenti, kteří mají jasný cíl, důvod pro studium, zpravidla přispějí k efektivnější výuce, porozumí probíraným problémům lépe a rychleji a rovněž také dosahují lepších výsledků.

Literatura:

- FÜRST, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997.
HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: SPN, 1984.
PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.
ROSICKÁ, Z. Motivace a výuka dospělých. In *Vojenské rozhledy*, 8. Praha: AVIS, 1993
ROSICKÁ, Z. Další vzdělávání učitelů. In *Cizí jazyky ve škole*, 2, 1982/1983.
RHEINBERG, F. – MAN, F. – MAREŠ, J. Ovlivňování učební motivace. In *Pedagogika*, 51, 2001, č. 2.

Tento článek se zabývá problematikou Gardnerova socio-vzdělávacího modelu a úlohy motivace, jakožto významného faktoru při studiu cizích jazyků. Motivace je zde rozdělena do dvou základních typů: integrativní a instrumentální. Integrativní motivace má podobu pozitivního přístupu studenta ke skupině mluvící cílovým jazykem ve snaze integrovat se do této skupiny. Instrumentální motivace zdůrazňuje cíl získat určité sociální či ekonomické ocenění prostřednictvím znalosti cizího jazyka, což reprezentuje významnější a funkčnější důvod pro studium cizího jazyka. Rovněž je zde představena intrinsická a extrinsická motivace z pohledu různých autorů věnujících se dané problematice. V závěru jsou zmíněny motivační postupy, techniky v souladu s motivační hierarchií.

Motivace a její role

Veřejnost všeobecně vnímá motivaci jako klíčový prvek při studiu cizích jazyků. Přesto, podíváme-li se na výsledky výzkumů, je mnohdy těžké říci, co vlastně motivace představuje. Většina studentů studuje cizí jazyk s cílem osvojit si především komunikační dovednosti tak, aby mohli komunikovat s těmi, kteří tímto jazykem hovoří. Znalost cizího jazyka umožní blíže se seznámit s kulturou, tradicemi a zvyklostmi dané země. Motivace je obecně určena úrovní úsilí, které je do studia cizího jazyka vkládáno. Čím více jsme motivováni, tím více úsilí jsme ochotni na studium jazyka vynaložit. Z tohoto úhlu pohledu je tedy fundamentální studenty ke studiu cizího jazyka efektivně motivovat.

Většina učitelů spatřuje v motivaci klíčový faktor úspěchu. Co ovšem představuje pojem motivace? Podle odborníků, existuje celá řada definic co je a co není motivací. Mnohdy jsou však definice motivace neúplné a nezahrnují působení externích faktorů. Je všeobecně patrné, že koncept motivace a motivačního chování vychází z psychologie. Jedním z nejvýznamnějších modelů popisujících motivaci v jazykovém prostředí je Gardnerův socio-vzdělávací model.

Gardnerův socio-vzdělávací model

Celkový vliv na motivaci působící při studiu cizích jazyků je představován kombinací celé řady faktorů, které Gardner (1982) ve svém socio-vzdělávacím modelu definuje. Podstatou tohoto modelu je snaha o vysvětlení čtyř vzájemných charakteristik studia cizích jazyků definovaných v podobě sociálního a kulturního prostředí, individuálních rozdílů studentů, kontextu, ve kterém studium probíhá a celkovém jazykovém výstupu.

Sociální a kulturní prostředí je pak představováno takovým prostředím, do kterého je jednotlivec zasazen. Toto prostředí formuje názory a myšlenky ve vazbě na studovaný jazyk, přičemž tento vliv je považován za klíčový. Příkladem této skutečnosti pak mohou být monokulturní země, kde převážná většina obyvatel se domnívá, že není potřeba studovat

jiný jazyk, neboť minoritní skupiny by se měly asimilovat a zvládnout dominantní jazyk dané země. Gardner tvrdí, že tyto skutečnosti vztahující se k bilingvistu kombinovaného s postojí k cílovému jazyku a kultuře vytváří konkrétní základ pro studium každého jednotlivce.

Individuální rozdíly, které jsou považovány při studiu cizích jazyků za nejvýznamnější, jsou: inteligence, jazykový talent, motivace a v neposlední řadě obavy vznikající z tlaku vyvíjeného na studenta (VanPatten, 2006). Vedle těchto skutečností zde významnou úlohu sehrává prostředí či kontext, ve kterém je cizí jazyk studován. Obecně lze říci, že jsou identifikovány dva kontexty. V první řadě se jedná o formální výuku ve třídě, dále pak o nestrukturovanou jazykovou akvizici v přirozeném prostředí. V závislosti na kontextu, dopad individuálních odlišností se mění. Například ve formálním prostředí inteligence a vlohy hrají dominantní roli, zatímco v neformálním prostředí je význam těchto faktorů nižší. Proměnné veličiny v podobě situačních obav a motivace hrají významnou úlohu v obou prostředích vyváženě.

Dalším prvkem modelu je identifikace lingvistických a nelingvistických jazykových dovedností. Lingvistické výstupy jsou představovány konkrétními jazykovými znalostmi a dovednostmi, které jsou měřitelné pomocí jednoúrovňových a multiúrovňových testů. Nelingvistické výstupy odrážejí individuální postoje a přístupy, vztahují se ke kulturním hodnotám a přesvědčením ve vazbě na cílovou jazykovou komunitu. Ellis (1997) vyvozuje následující závěr. Jednotlivci, kteří jsou motivováni k tomu, aby integrovali jak lingvistický, tak nelingvistický výstup studijních zkušeností dosáhnou vyšší úrovně dovedností a znalostí v cílovém jazyce.

V rámci tohoto modelu je motivace vnímána jako celek, složený ze tří elementů v podobě úsilí, snahy a zájmu. Úsilí odráží čas strávený studiem jazyka, elán a nadšení studenta. Snaha určuje schopnost studenta zvládnout daný jazyk, zájem ilustruje emotivní studentovu reakci ve vazbě na jazykové studium (Gardner, 1982).

Skehan (1999) tvrdí, že motivace je především ovlivňována dvěmi orientacemi. Integrativní orientace je pak typická pro toho, kdo se ztotožňuje s hodnotami v cílovém jazyce, komunitou a kdo přistupuje k jazykovému studiu se zájmem vstoupit do této komunity. Takovýto student se pak vyznačuje vnitřní, déle trvající motivací pro jazykové studium. Instrumentálně motivovaní studenti na druhé straně pohlíží na studium cizích jazyků jako na prostředek, který jim umožní např. lepší kariérové vyhlídky a postup, dosažení vyššího platové ohodnocení a ocenění. Gardner (1982) dále tvrdí, že studenti s převládající integračně orientovanou motivací dosahují většího motivačního efektu při studiu, což se odrazí v dosažení lepších výsledků.

Většina potenciálních posluchačů má snahu učit se cizí jazyky nejen na základě integrační a instrumentální motivace, ale existuje celá řada jiných důvodů, jako jsou např. přijetí intelektuální stimulace, osobní výzvy, přiřazení se k elitě, či zvládnutí náročného jazyka.

Integrační motivace

Obecně je motivace identifikována jako určitá orientace studenta (Dörnyei, 2003). Je zřejmé, že nejúspěšnější jsou studenti, kteří jsou komunikativní, rádi se setkávají s lidmi hovořící cílovým jazykem, čímž poznávají jejich kulturu, zvyky a v neposlední řadě mají zájem ztotožnit se či dokonce se integrovat do společnosti, kde je cílový jazyk používán (Finigan, 2003). Jedná se o motivaci integrační, která se vyskytuje především v reálném životě. Stane-li se jedinec rezidentem v komunitě, kde je cílový jazyk používán při sociálních interakcích, integrační motivace pak představuje klíčový komponent při rozvíjení jednotlivých úrovní znalostí jazyka. Pro jedince je tedy absolutní nutností fungovat ve společnosti tím, že překoná

jazykovou bariéru a stane se jedním z jejích členů. Výstupem integrační motivace je úspěšná akvizice cizího jazyka, jakož i osvojení si velmi kvalitní výslovnosti (Finegan, 2003).

Passe (1996) při konceptu integrační motivace vychází z úvahy, že jednotlivci se snaží stát bilinguální, přesto většinou zůstává monokulturně orientovaný, což vyplývá ze zachování vlastní identity. Problém pak nastává tehdy, pokud je mateřská společnost monokulturní, neboť možnosti použití cizího jazyka jsou omezené.

Instrumentální motivace

Vedle integrační motivace je studium cizích jazyků ovlivňováno ještě motivací instrumentální, která je obecně charakterizována jako snaha o dosažení praktického a užitečného výstupu, který znalost cizího jazyka s sebou přináší (Sansone, Harackiewicz, 2000). Jedná se například o zvládnutí studia na univerzitě, získání lepší práce, dosažení většího finančního ohodnocení na základě dobré jazykové znalosti, zvládnutí čtení autentických materiálů či dosažení vyššího sociálního statutu. Při instrumentální motivaci nedochází, či jen ve velmi malé míře, k sociální integraci studenta do komunity hovořící cílovým jazykem.

Dörnyei (2003) tvrdí, že většina národů po celém světě je multikulturní, což umožňuje celé řadě lidí komunikovat jedním nebo dvěma cizími jazyky. Tyto skutečnosti vyzdvihují důležitost sociální dimenze motivace, která však není jediným významným prvkem motivace. Motivace studovat cizí jazyk je komplexní a eklektické psychologické pojetí zahrnující celou řadu nesociálních faktorů.

Na instrumentální motivaci je nahlíženo jako na klíčový prvek, neboť umožňuje v relativně krátkém čase spatřit výstupy náročné práce. Jestliže za tyto výstupy jsou považovány například s odměnou spojené motivy, pro studenty, kteří jsou součástí pracovního procesu, je tento motiv velmi významný. Instrumentální motivace hraje prominentní roli při studiu až do úrovně středně pokročilý.

Integrační verus instrumentální motivace

Přestože jsou obě jak integrační, tak instrumentální motivace významným elementem úspěchu, je to převážně integrační motivace, která podporuje dlouhodobý úspěch při studiu cizích jazyků (Ellis, 1997). Výzkumy potvrzují, že na integrativní motivaci je pohlíženo jako na významnější především v souvislosti s formálním studiem (Sansone, Harackiewicz, 2000). Úloha integrační motivace nabývá v současné době stále na významu. Přesto je důležité poznamenat, že instrumentální motivace je všeobecně přijímána jako významný faktor v řadě výzkumů, zatímco integrační motivace je kontinuálně spojována s úspěšnou akvizicí cizího jazyka. Výsledky výzkumů ukazují, že studenti volili častěji instrumentální důvody než důvody integrační, které je motivovaly ke studiu cizího jazyka. Platí tedy, že studenti, kteří upřednostňují integrační přístup k jazykovému studiu jsou obvykle více motivováni a dosahují celkově většího úspěchu.

Na druhé straně instrumentální motivace se může projevit jako úspěšnější pokud student nemá příležitost využít cílový jazyk při běžné interakci s rodilými mluvčími. Sociální situace pak pomáhá určit o jaký druh orientace se u konkrétního studenta jedná a která je pro studium cizích jazyků významnější. Skehan (1999) zdůrazňuje, že v zemích, kde je angličtina oficiálním jazykem, převažují u studentů především instrumentální důvody, které jsou chápány jako hlavní důvody studia.

Dle Ellis (1997) není vždy jednoduché odlišit integrativní a instrumentální motivaci. Zároveň vystupuje otázka zda integrativní či instrumentální motivace pokrývá celé spektrum motivace studentů. Tato skutečnost se může vztahovat na určitou skupinu populace, kdy existují důvody studia, které nejsou zařazeny do těchto dvou skupin. Příkladem jsou studenti, kteří studovat nechťejí, ale musí, neboť je na ně vyvíjen tlak ze strany rodičů, vrstevníků, učitelů, kolegů či zaměstnavatelů. Jedná se o typ motivace, který nepatří ani do jedné z výše uvedených skupin.

Skehan (1999) tvrdí, že obě jak integrační, tak instrumentální motivace se vzájemně nevylučují. U studentů zřídka vystupuje pouze jedna forma motivace, většinou se jedná o kombinaci obou forem. Uvádí příklad studentů studujících v zahraničí, kteří se snaží získat kvalitní jazykové znalosti tak, aby mohli studovat v daném jazyce, zároveň se ztotožňují s lidmi a kulturou dané země.

Motivace je důležitý faktor při studiu cizích jazyků. Z tohoto důvodu je důležité se identifikovat s oběma typy motivace, které souvisí s úspěšnou akvizicí cizího jazyka. Zároveň je třeba pohlížet na motivaci jako na jeden z řady faktorů v komplikovaném modelu vzájemných vztahů jednotlivců a situačních faktorů, které jsou jedinečné pro každého studenta.

Obecně lze říci, že motivace a úspěšná akvizice cizího jazyka představuje komplexní vyjádření. Není možné jen sledovat vstupy v podobě času stráveného studiem a výstupy vyjádřené jako lingvistický výkon. Na studium cizího jazyka působí celá řada faktorů, které přispívají k celkovému procesu učení.

Jeden z významných faktorů je úroveň zkoušek, resp. požadavky, které jsou jednotlivými zkouškami definovány. Některé zkoušky se pak zaměřují pouze na gramatické znalosti, překlady a opomíjejí další jazykové dovednosti jako je mluvení, poslech a psaní. Je tedy žádoucí, aby testování bylo komplexní, neboť při jednostranně zaměřeném testu se studium soustřeďuje rovněž jednostranně a dochází k nerovnovážným znalostem. V mnoha případech je jako jediný důvod studia jazyka považováno úspěšné složení zkoušky, což je sice silně motivační, ale jen dočasně.

Praxe ukazuje, že studenty není možné rozškrtat podle integrační či instrumentální motivace. Je třeba hledat kompromis, který bývá označován jako skupina osobní – individuální. Tato skupina zahrnuje motivační důvody v podobě např. radosti ze čtení anglické literatury v originále, porozumění filmům v originále apod. Obecně lze říci, že jsou preferovány spíše integrační a kombinované formy motivace.

Aby byl proces studia cizích jazyků úspěšný, zkušený pedagog je schopen prostřednictvím výukových metod udržet zájem studenta tím, že vytvoří zajímavou hodinu, která upoutá zájem posluchačů. Zároveň povzbuzování posluchačů k větší aktivitě na hodinách může velmi pomoci při zlepšování komunikačních schopností. Úspěšná komunikace v cílovém jazyce silně ovlivňuje motivaci u jednotlivých posluchačů (Ellis, 1997). Používání zajímavých studijních textů rovněž může zvyšovat úroveň motivace ve třídě. Na druhé straně je třeba se vyvarovat příliš složitým textům s náročnou slovní zásobou a gramatikou, neboť by mohlo dojít k opačnému, demotivačnímu efektu.

Intrinsická a extrinsická motivační teorie

Této problematice se ve velké míře věnují Deci a Ryan (1985), kteří dospěli k zajímavým závěrům. Studenti zajímající se o studium cizího jazyka a výstupy z něj spíše z **vlastních**

důvodů (intrinsická motivace), než aby se zajímali o odměnu (extrinsická motivace) se s větší pravděpodobností stanou úspěšnějšími při studiu.

Platí tedy, že intrinsická motivace se vztahuje na motivaci spojenou s aktivitou, přinášející radost a uspokojení. Extrinsické motivační chování pak představuje takové chování, které směřuje k dosažení předem stanoveného cíle v podobě získání odměny.

Dörnyei (2003) tvrdí, že úspěch stupňuje motivaci u studentů, kteří jsou zaměřeni na získání konkrétní jazykové dovednosti, tedy na ty, kteří jsou intrinsicky motivováni. Deci a Ryan (1985) při zkoumání motivace zjistili, že intrinsická motivace bude vysoká za podmínky, že budou současně podporovány faktory v podobě konkrétní výzvy, kompetence a sebeurčení. Dále tvrdí, že pokud externí skutečnosti pozitivně ovlivní faktor kompetence (v podobě pochvaly za podaný výkon) bude docházet k dalšímu růstu intrinsické motivace, v podobě konkrétní výzvy, kompetence a sebeurčení.

Studenti zájímající se o studium cizího jazyka a výstupy z něj spíše z vlastních důvodů (intrinsická motivace), než aby se zajímali o odměnu (extrinsická motivace), se s větší pravděpodobností stanou úspěšnějšími při studiu. Na druhé straně skutečnosti, které vedou k pocitům neschopnosti, budou intrinsickou motivaci snižovat.

Passe (1996) definuje motivaci ve třech úrovních: požadovaná jazyková úroveň, schopnosti studenta a současná studovaná úroveň. Tyto tři úrovně odpovídají třem základním podstatám studia cizího jazyka (cílový jazyk, student, studijní prostředí), a také odráží tři různé jazykové aspekty (sociální dimenzi, osobní dimenzi a dimenzi náročnosti studovaného jazyka).

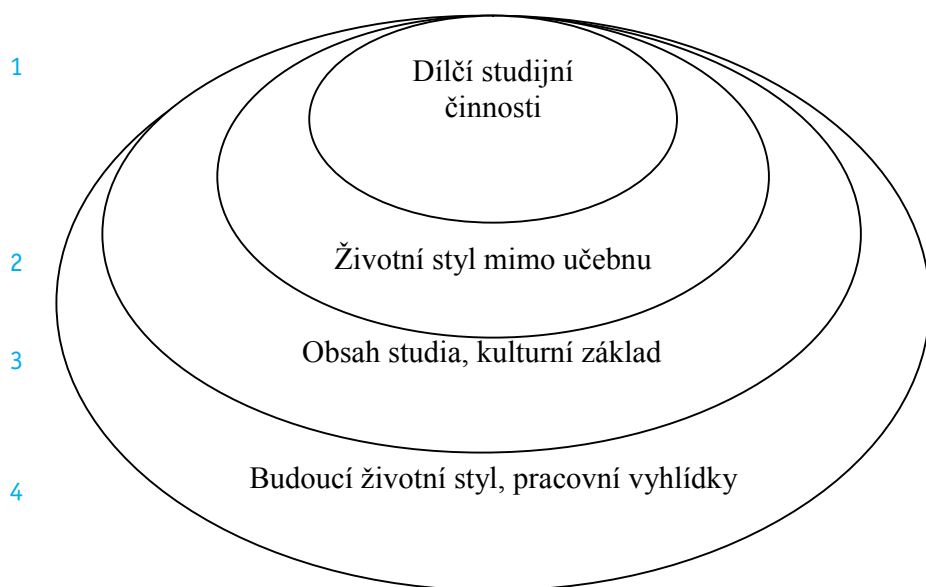
Dörnyei (2003) pohlíží na danou problematiku obdobným způsobem. Tvrdí, že student ve stejné studijní situaci může ukázat překvapivě odlišné úrovně motivace v závislosti na náročnosti cílového jazyka. Obdobně, jedná-li se o stejný cílový jazyk a stejnou motivaci studenta mohou se objevit velké rozdíly v závislosti na ohodnocení podaného výkonu ve skupině. Jinými slovy, každá z těchto tří úrovní motivace se projevuje nezávisle na ostatních a je dostatečně silná k přehlušení efektu motivu, který je spojen s dalšími dvěma úrovněmi.

Jeden z klíčových bodů je motivovat studenty intrinsicky, což přispívá k autonomii. VanPatten (2006) zjistil, že podporovat studium cizího jazyka tím, že studium je zábavné a zajímavé není dostatečně přesvědčivé, studentům musí být zřejmé že studium je pro ně důležité, musí pociťovat významnost studia, spatřovat svou vizi v budoucím prospěchu, ohodnocení a přínosu.

Hovoříme-li o intrinsické a extrinsické motivaci, je třeba vycházet z kontextu ve kterém probíhá výuka, prostředí, které studenty obklopuje, o jaký cílový jazyk a o jaké studenty se jedná. Všechny tyto skutečnosti ovlivňují výraznou měrou motivační chování. Pro posluchače je pak velmi důležité, aby znali dílčí výstupy v průběhu studia, tzn. jakým způsobem pokročili ve studiu, kam směřují a jaké úrovně chtějí dosáhnout.

Motivační hierarchie při studiu cizích jazyků

VanPatten (2006) vypracoval motivační hierarchii, která popisuje motivy působící při studiu cizích jazyků. Schéma (viz **obr.**) znázorňuje tzv. rozšiřující se elipsu motivů v rámci studia cizího jazyka. Postupem od bodu č. 1 do bodu č. 4 vzrůstá věk studentů, jakož i úroveň studia. Průběh elipsy zároveň identifikuje trvalost a stálost hierarchické struktury. Stupeň dlouhodobé motivace roste směrem dolů ve čtyřech fázích. Tyto fáze nejsou vyčerpávající, vzájemně se nevyklučují a mohou mít odlišnou váhu v čase.

Obr.: Rozšiřující se elipsa motivů

Fáze č. 1. Při studiu cizích jazyků, zejména ve třídách s mladšími studenty, je motivace zajišťována externě učitelem prostřednictvím jeho technik a zadávaných úkolů. Při této první fázi hraje velmi důležitou úlohu kvalita a zajímavost studijních materiálů, jakož i osobnost učitele. Čím větší bohatost a různorodost materiálů, tím větší zájem ze strany studentů je projevován. Je tedy vhodné systematicky zařazovat materiály jako jsou poslechy, filmy s jednoduchou slovní zásobou a vše, co je zajímavé a posluchače motivuje. Tento typ externí motivace funguje za předpokladu, že to školní systém umožňuje – učební plány, snaha učitelů, vybavení učeben apod.

Fáze č. 2. Tato druhá fáze navazuje na předchozí a opět je charakteristická zařazováním zajímavých témat do výuky. Zároveň kontakty mimo učebnu, například prostřednictvím výměnných pobytů, stáží a setkávání mají také pozitivní motivační efekt. Na druhé straně některé kontakty mohou působit demotivačně, zejména pokud se jedná o velké rozdíly v jazykových znalostech (VanPatten, 2006).

Fáze č. 3. Tato fáze charakterizuje posun od extrinsické k intrinsické motivaci a je rozdělena do dvou rovin. V první rovině je student zabrán do cílového jazyka a kultury země, což většinou bývá součástí celého vzdělávacího procesu od samého počátku studia, častěji se ovšem vyvíjí díky kontaktům a studijním zkušenostem. Čtení literatury v originále hraje roli pouze příležitostnou, nadšení z jazyka se spíše vztahuje ke kultuře země, kde se cílovým jazykem hovoří. Významnou úlohu zde hraje motivační efekt studijního úspěchu. Tato skutečnost může posílit intrinsický obsah motivace nebo ji dokonce může nahradit. V druhé rovině jsou to kultura a styl výuky, které motivují více než studovaný jazyk.

Fáze č. 4. V této čtvrté fázi jako hlavní motivy vystupují především budoucí kariéra, zaměstnání, což je typické pro vyšší úroveň studia a vyšší věkovou kategorii.

Vedle motivační hierarchie existuje celá řada prvků a okolností posilujících motivaci, mezi nejvýznamnější patří následující:

Studenti studují jestliže:

- ❑ vědí proč studují,
- ❑ studium považují za důležité,
- ❑ uvědomují si, že jsou schopni se učit,
- ❑ jsou předkládány materiály přizpůsobené úrovni studentů.

Studenti jsou motivováni pokud:

- ❑ pro studium mají klid, není na ně vyvíjen přílišný tlak a nejsou ve stresovém prostředí,
- ❑ mají možnost uspokojit své psychologické potřeby úspěchu a uznání,
- ❑ pociťují, že se učí pro sebe nikoliv pro učitele,
- ❑ mají-li příležitost přijímat rozhodnutí, vstupovat do plánování a pociťovat zodpovědnost zapojením se do procesu,
- ❑ jestliže úspěch převyšuje neúspěch; jestliže se cítí neschopní, vzdají to,
- ❑ studium není pro ně příliš jednoduché a triviální, nýbrž vyžaduje koncentraci a úsilí.

Závěr

Nedostatek motivace ke studiu je závažný problém. Obecně lze říci, že nejlepší metodou je motivovat posluchače nepřímou tak, aby se stali autonomními studenty, čímž dojde ke zvýšení jejich sebedůvěry a následně vymizí strach z učení. V neposlední řadě je třeba vycházet ze skutečnosti, že proces učení je oboustranným komunikačním procesem. Z tohoto důvodu je třeba se zaměřovat nejen na studenty a jejich motivační kapacitu, ale i na učitele tak, aby dokázal posluchače motivovat správným směrem.

Použitá literatura:

- DECI, E. L., RYAN, R. M. *Intrinsic motivation and self determination in human behavior*. New York: Plenum Press, 1985, 388 s.
- DÖRNYEI, Z. *Attitudes, Orientations and Motivations in Language Learning (The Best of Language Learning Series)*, 2003, Blackwell Publishing Limited, 2003, 224 s.
- ELLIS, R. *The study of second language acquisition*. Oxford University Press, 1997, 315 s.
- FINEGAN, E. *Language: Its structure and use*. Heinle, 2003, 640 s.
- GARDNER, Robert. C. Language attitudes and language learning. In *Attitudes towards language variation*. Ed Ellen Bouchard Ryan at al. London: Edward Arnold, 1982, s. 132-147.
- PASSE, J. *When Students Choose Content: A Guide to Increasing Motivation, Autonomy and Achievement*, Corwin Press, 1996, 112 s.
- SANSONE, C., HARACKIEWICZ, J. M. (Eds.) *Intrinsic and Extrinsic Motivation: The Search for Optimal Motivation and Performance*, Academic Press, 2000, 489 s.
- SKEHAN, P. *Individual differences in second-language learning*. Hodder Arnold Publisher, 1999, 176 s.
- VANPATTEN, B., WILLIAMS, J. *Theories in Second Language Acquisition*. Lawrence Erlbaum Associates, 2006, 272 s.

Základem bojové činnosti dělostřelectva je vyřazování cílů v sestavě nepřítele z boje efektivní palbou. Cílem dělostřelecké palby je dosažení letálních a neletálních účinků při vyřazování cílů.

Z hlediska střelecko technického se palby rozlišují podle tvaru cíle, vykonavatelů, způsobu postřelování, plánování, způsobu určení prvků pro střelbu, požadovaného účinku v cíli.

Článek je zaměřen na objasnění způsobů postřelování cílů v závislosti na jejich tvaru dělostřeleckým oddílem (bez raketometné baterie) a dělostřeleckou baterií, jsou-li prvky pro účinnou střelbu určovány náhradními prostředky (není k dispozici počítac s příslušným SW vybavením).

Způsoby postřelování cílů

Způsoby postřelování skupinových pravoúhlých (lineárních) cílů dělostřeleckým oddílem a baterií jsou uvedeny v tab. 1.

Vykonavatel	Způsob postřelování	Cíle, střely, zapalovače
Dělostřelecký oddíl (soustředěné palby oddílu)	bateriemi náložmo	- střelba tříštivotrhavými střelami s nárazovými (nekontaktními přibližovacími) zapalovači - střelba na jednotlivé nepozorované a skupinové nepozorované a pozorované cíle
	bateriemi stupnicí	- střelba tříštivotrhavými střelami s nekontaktními časovacími zapalovači - střelba na proudy
	s rozdělením cílů mezi baterie	střelba na cíle, které je třeba vyřadit ve stejném časovém období
	s rozdělením úseků cíle (čáry) mezi baterie	střelba na cíl o rozměrech větších než je maximální úsek pro oddíl nebo na cíl, který má nepravidelný protáhlý tvar, přičemž jsou zjištěny souřadnice nejdůležitějších prvků vedení obranných přehradných paleb
Dělostřelecká baterie (samostatné palby baterií)	náložmo	střelba na jednotlivé nepozorované a skupinové nepozorované a pozorované cíle
	četami náložmo	střelba na skupinové pozorované cíle o hloubce 100 m a větší
	četami stupnicí	střelba tříštivotrhavými střelami s nekontaktními časovacími zapalovači
	s rozdělením cílů mezi čety	střelba na cíle, které je třeba vyřadit ve stejném časovém období
	s rozdělením úseků cíle (čáry) mezi čety	střelba na cíl o rozměrech větších než je maximální úsek pro baterii nebo na cíl, který má nepravidelný protáhlý tvar, přičemž jsou zjištěny souřadnice nejdůležitějších prvků vedení obranných přehradných paleb

Tab. 1: Způsoby postřelování skupinových pravoúhlých (lineárních) cílů dělostřeleckým oddílem a baterií

Při vyřazování kruhových cílů se postupuje podle zvláštních pravidel a realizuje se pouze při výpočtu prvků pro střelbu s podporou počítače.

Dělostřelecký oddíl, baterie (četa) postřeluje cíle o rozměrech do maximálního úseku pro oddíl, baterii (četu), uvedeného v Pravidlech střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva.

Pořadí změn dálků zaměřovače při vedení účinné střelby oddílem na jeden skupinový pravoúhlý cíl „bateriemi náložmo“ je uvedeno v tab. 2.

Číslo baterie	Pořadí změn dálků zaměřovače		
	1. dálka	2. dálka	3. dálka
Dělostřelecký (raketometný) oddíl o třech bateriích			
První	$D_{dc}^C - \Delta H_{dc}^C$	D_{dc}^C	$D_{dc}^C + \Delta H_{dc}^C$
Druhá	D_{dc}^C	$D_{dc}^C + \Delta H_{dc}^C$	$D_{dc}^C - \Delta H_{dc}^C$
Třetí	$D_{dc}^C + \Delta H_{dc}^C$	$D_{dc}^C - \Delta H_{dc}^C$	D_{dc}^C
Dělostřelecký (raketometný) oddíl o dvou bateriích			
První	$D_{dc}^C - \frac{1}{2} \Delta H_{dc}^C$	$D_{dc}^C + \frac{1}{2} \Delta H_{dc}^C$	
Druhá	$D_{dc}^C + \frac{1}{2} \Delta H_{dc}^C$	$D_{dc}^C - \frac{1}{2} \Delta H_{dc}^C$	

Tab. 2: Pořadí změn dálků zaměřovače při vedení palby „bateriemi náložmo“

D_{dc}^C - počítaná dálka zaměřovače (v dílcích) na střed cíle

ΔH_{dc}^C - skok v dálce (stupnice) v dílcích

$\Delta H_{dc}^C = \frac{1}{3} H_C : \Delta X_{dc}$, zaokrouhluje se na celé dílce k nižší hodnotě

H_C - hloubka cíle v metrech

U oddílu o třech (o dvou) bateriích vystřelí každá baterie na každé dálce třetinu (polovinu) plánované spotřeby střel pro baterii. Na první dálce se obvykle zahajuje palba ve stejném okamžiku salvou oddílu. Změny dálků se provádějí u každé baterie samostatně.

Při postřelování skupinového pravoúhlého cíle oddílem o třech bateriích „bateriemi stupnicí“ vede každá baterie palbu pouze na jedné dálce zaměřovače (tabulka 3) a vystřelí na ni plánovanou spotřebu pro baterii (třetinu spotřeby pro oddíl). Skok v dálce je $1/3 H_C$.

Číslo baterie	Dálka zaměřovače
První	$D_{dc}^C - \Delta H_{dc}^C$
Druhá	D_{dc}^C
Třetí	$D_{dc}^C + \Delta H_{dc}^C$

Tab. 3: Dálky zaměřovače baterií při vedení účinné střelby oddílem o třech bateriích na jeden skupinový pravoúhlý cíl „bateriemi stupnicí“

Při postřelování skupinového pravoúhlého cíle oddílem o dvou bateriích „bateriemi stupnicí“ vede každá baterie palbu pouze na jedné dálce zaměřovače (tab. 4) a vystřelí na ní plánovanou spotřebu pro baterii (polovinu spotřeby pro oddíl). Skok v dálce je $1/6 H_c$.

Číslo baterie	Dálka zaměřovače
První	$D_{dc}^c - \frac{1}{2} \Delta H_c$
Druhá	$D_{dc}^c + \frac{1}{2} \Delta H_c$

Tab. 4: Dálky zaměřovače baterií při vedení účinné střelby oddílem o dvou bateriích na jeden skupinový pravoúhlý cíl „bateriemi stupnicí“

Při postřelování s rozdělením cílů a úseků cíle (čáry) mezi baterie postřeluje baterie cíle jako při samostatné palbě baterie.

Dělostřelecká baterie, plnící palebný úkol samostatně, postřeluje:

- ☐ nepozorované jednotlivé a skupinové pravoúhlé cíle vždy třemi dálkami zaměřovače a jedním nebo dvěma směry,
- ☐ pozorované jednotlivé cíle vždy jednou dálkou zaměřovače jedním směrem, vějířem sevřeným,
- ☐ pozorované skupinové pravoúhlé cíle:
 - ☐ jednou dálkou zaměřovače při hloubce cíle do 100 m,
 - ☐ třemi dálkami zaměřovače, při hloubce cíle 100 m a větší. Změny dálek zaměřovače baterie (všech čet) se uskutečňují ve stejném pořadí jako u druhé baterie oddílu o třech bateriích při postřelování „bateriemi náložmo“. Na každé dálce vystřelí baterie třetinu plánované spotřeby na cíl,
 - ☐ dvěma dálkami zaměřovače při samostatné palbě dělostřelecké baterie „četami náložmo“, při hloubce cíle 100 m a větší. Změny dálek zaměřovače jednotlivých čet se uskutečňují ve stejném pořadí jako u baterií oddílu o dvou bateriích při postřelování „bateriemi náložmo“. Na každé dálce vystřelí četa polovinu plánované spotřeby pro četou (čtvrtinu spotřeby pro baterii).

Při postřelování skupinového pravoúhlého cíle baterií „četami stupnicí“ vede každá četa palbu pouze na jedné dálce zaměřovače (tab. 5) a vystřelí na ní plánovanou spotřebu pro četou (polovinu spotřeby pro baterii). Skok v dálce je $1/6 H_c$.

Číslo čety	Dálka zaměřovače
První	$D_{dc}^c - \frac{1}{2} \Delta H_c$
Druhá	$D_{dc}^c + \frac{1}{2} \Delta H_c$

Tab. 5: Dálky zaměřovače čet při vedení účinné střelby baterií na jeden skupinový pravoúhlý cíl „četami stupnicí“

Při postřelování s rozdělením cílů nebo úseků cíle (čáry) mezi čety postřeluje četa cíle vždy jednou dálkou.

V závislosti na šířce cíle postřeluje baterie (četa) cíl jedním nebo dvěma směry.

Dvěma směry postřeluje baterie (četa) cíl, je-li interval vějíře výbuchů na dělo na:

- ❑ kryté a obrněné cíle větší než 25 m,
- ❑ nekryté a neobrněné cíle větší než 50 m. Tento případ nepřichází pro baterii ani četou při samostatné palbě v úvahu vzhledem k maximální šířce úseku pro baterii a četou. Realizuje se pouze při střelbě baterií v rámci oddílu a četami náložmo nebo stupnicí v rámci baterie.

Baterie (četa) vede palbu nejprve počítaným směrem na všech dálkách zaměřovače, potom změni směr o polovinu intervalu vějíře výbuchů (I_v) doprava a vede palbu druhým směrem, stejným způsobem jako při vedení palby prvním směrem.

Při postřelování cíle dvěma směry vystřelí jednotky, ve výše uvedených případech, na každé dálce a směru polovinu deklarované spotřeby.

Při stanovení způsobu postřelování cíle (úseku cíle) se baterii určuje:

- ❑ Počet dále zaměřovače. Určí se povel „Náložmo!“ při postřelování cíle baterií třemi dálkami, „Četami náložmo!“ při postřelování cíle baterií četami náložmo, „Stupnicí!“ při postřelování cíle v rámci oddílu bateriemi stupnicí, „Četami stupnicí!“ při postřelování cíle baterií četami stupnicí. Na skupinový pozorovaný cíl o hloubce 100 m a větší se volí postřelování náložmo, četami náložmo, stupnicí, četami stupnicí podle konkrétních podmínek.
- ❑ Velikost skoku v dálce (stupnice) a v časování.
- ❑ Počet směrů (jsou-li dva).
- ❑ Interval vějíře výbuchů a oprava směru o polovinu intervalu vějíře doprava při střelbě dvěma směry.
- ❑ Spotřeba střel v kusech pro dělo, dálku a směr.

Skupinový lineární cíl se postřeluje:

- ❑ orientovaný čelně k výstřelné, jednou dálkou, jedním směrem s intervalem vějíře 50 (25) m na dělo,
- ❑ orientovaný bočně k výstřelné, četami vějířem sevřeným (vjs) na záměrné body čet. Počítaná dálka na střed cíle se pro čtyři zvětšuje (zmenšuje) o $1/4$ baterijního úseku podle vzájemné polohy cíle a výstřelných palebných čet.

Skupinový kruhový cíl se postřeluje:

- ❑ o poloměru $R_c < 50$ m vjs, jednou dálkou na střed cíle,
- ❑ o poloměru $50 \text{ m} < R_c < 75$ m četami vjs, jednou dálkou určenou na střed cíle s posunem 1. čty doprava, 2. čty doleva o $1/4 \check{S}_c$ ($1/2 R_c$),
- ❑ o poloměru $75 \text{ m} < R_c < 100$ m:
 - baterií stejným způsobem jako cíl o poloměru $50 \text{ m} < R_c < 75$ m,
 - dvěma bateriemi vjs, jednou dálkou určenou na střed cíle s posunem 1. baterie doprava, 2. baterie doleva o $1/4 \check{S}_c$ ($1/2 R_c$),
 - třemi bateriemi vjs, jednou dálkou určenou na střed cíle, 2. baterie střílí na střed cíle, 1. baterie s posunem doprava, 3. baterie doleva o $1/3 \check{S}_c$ ($2/3 R_c$).

Kruhové cíle o $R_c > 50$, se při přípravě prvků pro střelbu náhradními prostředky postřelují pouze výjimečně a to výše uvedeným způsobem.

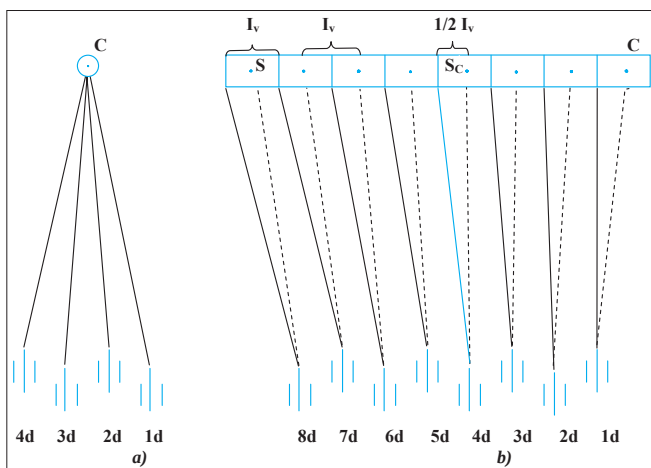
Postřelování šířky cíle dělostřeleckou baterií (četou)

Aby byla celá šířka cíle rovnoměrně postřelována je ji nutné rozdělit na tolik úseků, kolik děl povede účinnou střelbu. Úsek pro jedno dělo se nazývá interval vějíře a celý svazek výstřelných rovin čty (baterie) se nazývá vějířem čty (baterie). Pro zastřílení a účinnou střelbu se používá vějíř sevřený (vjs) nebo vějíř upravený na šířku cíle (vjc).

Vějíř sevřený je takový, při němž svazek výstřelných rovin všech děl baterie (čty) směřuje do jednoho bodu (obr. 1a).

Vějíř na šířku cíle je takový, při němž svazek výstřelných rovin odpovídá šířce cíle (obr. 1b).

Přesnost vějíře výbuchů bez prověření střelbou je charakterizována pro děla pravděpodobnou chybou – řádově 1,5 dc. Cílem je, aby v průběhu účinné střelby jednotlivá děla postřelovala své úseky a aby se střední nárazy jednotlivých děl co nejvíce přiblížily středu (S) daného úseku (intervalu) v průčelí cíle.

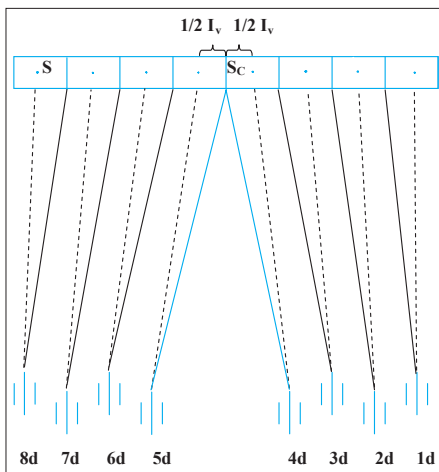

Obr. 1: a) vějíř sevřený (vjs) b) vějíř na šířku cíle (vjc)

Řídícím dělem baterie je obvykle 4. dělo, 1. palebné čty rovněž 4. dělo, 2. palebné čty 5. dělo.

Při rozmístění baterie v palebném postavení v celku se připravují prvky pro střelbu na střed cíle (S_c) pro řídící dělo baterie (4. dělo). K zamíření děl na odpovídající úseky se v palebném postavení upravuje vějíř baterie na šířku cíle. Aby byla děla zamířena na středy odpovídajících úseků je vhodné opravit před zahájením účinné střelby směr všech děl o $1/2 I_v$ doprava, přestože to pravidla střelby neuvádějí (obr. 1b).

Při rozmístění baterie po četách se připravují prvky pro střelbu na střed cíle pro řídící děla čet. To je, u první čty pro 4. dělo a u druhé pro 5. dělo. K zamíření děl na odpovídající úseky se v palebném postavení upravuje vějíř každé čty na šířku jejího úseku. Aby byla děla zamířena na středy odpovídajících úseků je vhodné opravit před zahájením účinné střelby směr všech děl 1. čty doprava a směr všech děl 2. čty doleva o $1/2 I_v$ (obr. 2).

Obr. 2: Vějíř na šířku cíle (vjc) – baterie po četách

Při rozptýleném rozmístění baterie se připravují prvky pro střelbu zvlášť pro každé dělo na bod jemu odpovídajícího úseku.

Interval vějíře (I_v) je možné vypočítat dvojím způsobem:

a) Je-li známa šířka cíle v metrech – $\check{S}_c$ (m)

$$I_v = \frac{\check{S}_c \text{ (m)}}{n_d \cdot 0,001 D_t^c}$$

kde n_d – počet střílejících děl na cíl

b) Je-li změřena šířka cíle z pozorovatelný v dílcích

$$I_v = \frac{\check{S}_c \text{ (dc)}}{n_d} \cdot R_p$$

I_v se zaokrouhluje na celé dílce k nižší hodnotě.

Zastřílení baterií se provádí tak, že se s počítanými prvky vystřelí jedna rána řídicím dělem. Jestliže byla změřena pouze úchylka výbuchu ve směru přivede se výbuch na pozorovací přímkou nebo do průčelí cíle.

Úchylky ve směru od cíle se pozorují obvykle od středu cíle. Výbuchy se udržují v průběhu zastřílení ve středu cíle. Při přechodu na účinnou střelbu je vhodné opravit směr o $1/2 I_v$, jak bylo uvedeno (obr. 1b a obr. 2), aby výbuchy nastaly ve středech úseků jednotlivých děl. Pokud se budou výbuchy během zastřílení udržovat ve středu úseku řídicího děla baterie nebude potřebné před zahájením účinné střelby provést opravu o $1/2 I_v$. Výjimečně je možné pozorovat výbuchy k pravému (levému) okraji nebo jinému bodu cíle a při zastřílení je udržovat ve středu cíle nebo ve středu úseku řídicího děla.

Postřelování šířky cíle palebnými čety

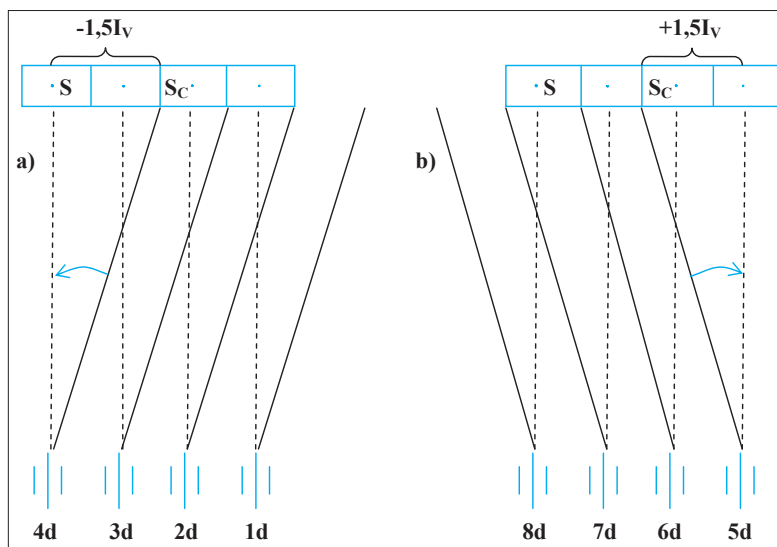
Řídicím dělem baterie je v podstatě střední dělo (4. dělo), kdežto řídicími děly čety jsou krajní děla (4. a 5. dělo). Prvky pro střelbu se určují pro tato děla.

Při zastřílení a samostatné palbě palebnými čety se postupuje obdobně jako při zastřílení baterií, tzn. úchylky výbuchů se pozorují obvykle ke středu cíle a výbuchy se v průběhu zastřílení udržují ve středu cíle, případně se mohou udržovat ve středu úseku řídicího děla.

Před zahájením účinné střelby je nutné opravit směr u 1. palebné čety o $1,5 I_v$ doleva (obr. 3a), u 2. palebné čety o $1,5 I_v$ doprava (obr. 3b). Pokud se budou výbuchy během zastřílení udržovat ve středu úseku řídicího děla, nebude potřebné tuto opravu směru provádět.

Stejným způsobem se postupuje při samostatné palbě dělostřelecké baterie „čety náložmo“ a „čety stupnicí“.

Při vedení palby dvěma směry se postupuje stejně jako při střelbě baterií.

Obr. 3: Oprava směru a) 1. palebné čety b) 2. palebné čety

Závěr

Stanovení nejvhodnějšího (optimálního) způsobu postřelování a jeho profesionální realizace má značný vliv na účinnost dělostřelecké palby. Proto je potřebné jednotlivé způsoby postřelování v rámci výcviku dokonale zvládnout.

Vzhledem k nutnosti ekonomičnosti výcviku lze realizovat výcvik s ostrou střelbou pouze v omezené míře. Přesto činnost při jednotlivých způsobech postřelování lze v plné míře nacvičit z hlediska povelové techniky, vedení dokumentace i činnosti jednotlivých funkcio-nářů a obsluh na povel.

Literatura:

- [1] *Pravidla střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva*. Pub-74-14-01, Vyškov: ŘeVD, 2007.
- [2] *Pravidla střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva*. Prozatímní vydání. Pom -2/10 - 163]. Praha: GŠ ČSA, 1992.
- [3] *Vysvětlivky k pravidlům střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva*. Dě1-2-4]. Praha: FMNO, 1990.

Současnost automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO a koncepce jeho vývoje

Článek se zabývá současným stavem automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého ASPRO a jeho cílem je nastínit hlavní problémy systému, které je nutné v budoucnu řešit vzhledem k úplnému pokrytí prvků systému palebné podpory automatizovaným systémem. Jedná se o pohled z hlediska hlavních prvků (zásad) dané problematiky.

Armáda České republiky prochází neustálou reorganizací a restrukturalizací. Cílem těchto procesů je „malá, mladá a moderní armáda“, tedy armáda, vybavená moderními technologiemi na standardní úrovni vyspělých států Severoatlantické aliance, zejména z hlediska vybavenosti vysoce sofistikovanými technickými prostředky.

Tento trend začal být v dělostřelectvu Armády České republiky prosazován ke konci devadesátých let minulého století, kdy začaly být jednotky dělostřelectva AČR vybavovány automatizovaným systémem řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO.

Současný automatizovaný systém řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO zdaleka není optimální.

Jedná se klasickou počítačovou síť zodolněných počítačů vybavených komerčním operačním systémem Windows 95 a speciálním aplikačním programovým vybavením, zajišťujícím řízení, velení, komunikaci a průzkum na stupni dělostřelecký oddíl.

Jde tedy o tzv. C3I systém, který je strukturován do čtyř programových modifikací, určených pro jednotlivé prvky systému ASPRO:

- ❑ **ATAC (Artillery Tactical Computer)** – programová modifikace určená pro středisko řízení palby dělostřeleckého oddílu (SŘP) a místo řízení palby palebné (MŘP) a raketometné (MŘP RM) baterie,
- ❑ **FTAC (FO Tactical Computer)** – programová modifikace určená pro místo koordinace palby praporu (MKP) a dělostřeleckého pozorovatele (DP),
- ❑ **GTAC (Gun Tactical Computer)** – programová modifikace určená pro jednotlivé zbraňové komplety, samohybné kanónové houfnice (KSD) a raketometry (KSR),
- ❑ **MTAC (Meteo Tactical Computer)** – programová modifikace určená pro dělostřeleckou meteorologickou stanici (DMS).

Komunikace mezi jednotlivými programovými modifikacemi je zajištěna pomocí čtyř komunikačních sítí, propojených rádiovými stanicemi RF 1325 a RF 1350. Jsou to následující komunikační sítě (viz obr. 1):

- ❑ **RECONNET (Reconnaissance Connection Network)** – komunikační síť, zajišťující spojení mezi MKP a DP, tzv. **průzkumná komunikační síť**,
- ❑ **FISTNET (Fire Support Network)** – komunikační síť, zajišťující spojení mezi MKP, SŘP, MŘP (MŘP RM) a DMS, tzv. **komunikační síť koordinace palby**,
- ❑ **FIDNET (Fire Direction Network)** – komunikační síť, zajišťující spojení mezi SŘP a MŘP (MŘP RM), tzv. **komunikační síť řízení palby**,

- GUNCONET (Gun Connection Network) – komunikační síť, zajišťující spojení mezi MŘP (MŘP RM) a KSD (KSR), tzv. **zbraňová komunikační síť**.

Systém ASPRO byl Armádou České republiky pořízován pro určitou cílovou organizační strukturu dělostřelectva, která se však již několikrát značně změnila. Po celou dobu využívání systému ASPRO se muselo dělostřelectvo potýkat s mnoha problémy a nedostatky systému, které se projevily právě při praktickém výcviku a střelbách. Mnohé z těchto problémů a nedostatků jsou důsledkem permanentních změn, které velmi necitelně zasáhly i dělostřelectvo.

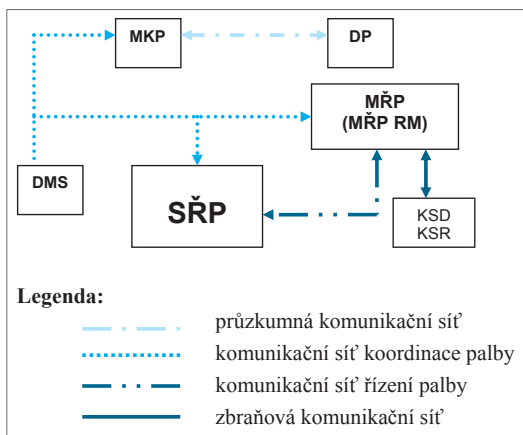
Zavedený systém ASPRO již plně neodpovídá požadavkům poskytování efektivní, rychlé a přesné palebné podpory úkolovým uskupením, v jejichž prospěch bude dělostřelectvo úkoly plnit.

Plnění palebných úkolů v současnosti probíhá podle algoritmu, který je zobrazen na obr. 2.

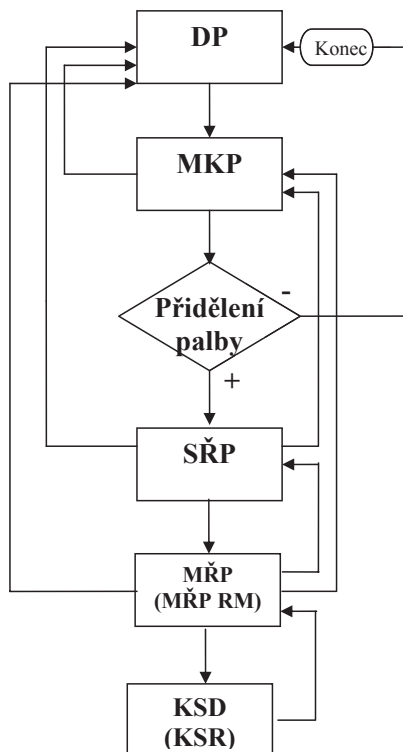
Velitel mechanizované roty prostřednictvím dělostřeleckého pozorovatele (DP) vyžádá palbu na cíl pomocí systému ASPRO. Starší důstojník skupiny palebné podpory na místě koordinace palby praporu (MKP) uskuteční rozhodovací proces, jehož výsledkem je závěr, zda jsou prostředky přímo podřízené veliteli praporu (minometná baterie) schopny tento úkol splnit.

Jestliže ano, palebný úkol je v systému ASPRO ukončen a je dále plněn minometnou baterií s využitím fónické komunikace. Pokud je nutné vyžádat palbu dělostřeleckého oddílu, zašle MKP požadavek na středisko řízení palby oddílu (ŠŘP). DP po té spolupracuje přímo se ŠŘP (MŘP, MŘP RM) při plnění palebného úkolu.

Tento algoritmus plnění palebného úkolu se však v okamžiku vytvoření smíšeného dělostřeleckého oddílu stal neúplným a ve vztahu k poskytování komplexní palebné podpory brigádnímu úkolovému uskupení (BÚU) i nepostačujícím, neboť smíšený dělostřelecký oddíl je podřízen veliteli BÚU (z hlediska pravomoci rozhodování o použití při palebné podpoře).

Obr. 1: Komunikační síť systému ASPRO

Obr. 2: Schéma algoritmu plnění palebného úkolu se systémem ASPRO – současný stav

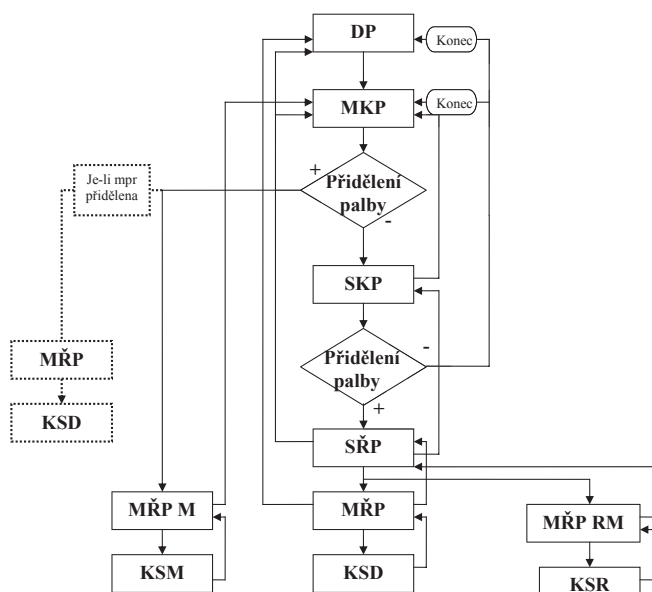
Je bezpodmínečně nutné, aby v automatizovaném systému řízení palby byly zakomponovány všechny prvky palebné podpory v úzké vazbě na příslušné prvky úkolového uskupení, kterému jsou přiděleny. Zároveň je nutné zachovat hierarchii rozhodovací pravomoci jednotlivých prvků, tedy velitele mechanizovaného praporu vzhledem k minometné baterii a velitele mechanizované brigády (BÚU) vzhledem ke smíšenému dělostřeleckému oddílu.

Plnění palebného úkolu s automatizovaným systémem řízení palby dělostřeleckého oddílu by proto mělo probíhat podle následujícího algoritmu (obr. 3):

Do systému vstupuje středisko koordinace palby brigády (SKP), jako rozhodovací prvek velitele mechanizované brigády (BÚU), jemuž je (z hlediska poskytování palebné podpory) smíšený dělostřelecký oddíl přímo podřízen.

Minometná baterie spadá pod rozhodovací pravomoc velitele mechanizovaného praporu (PrÚU).

Při praktickém využívání současného systému ASPRO byla odhalena řada nedostatků, které práci se

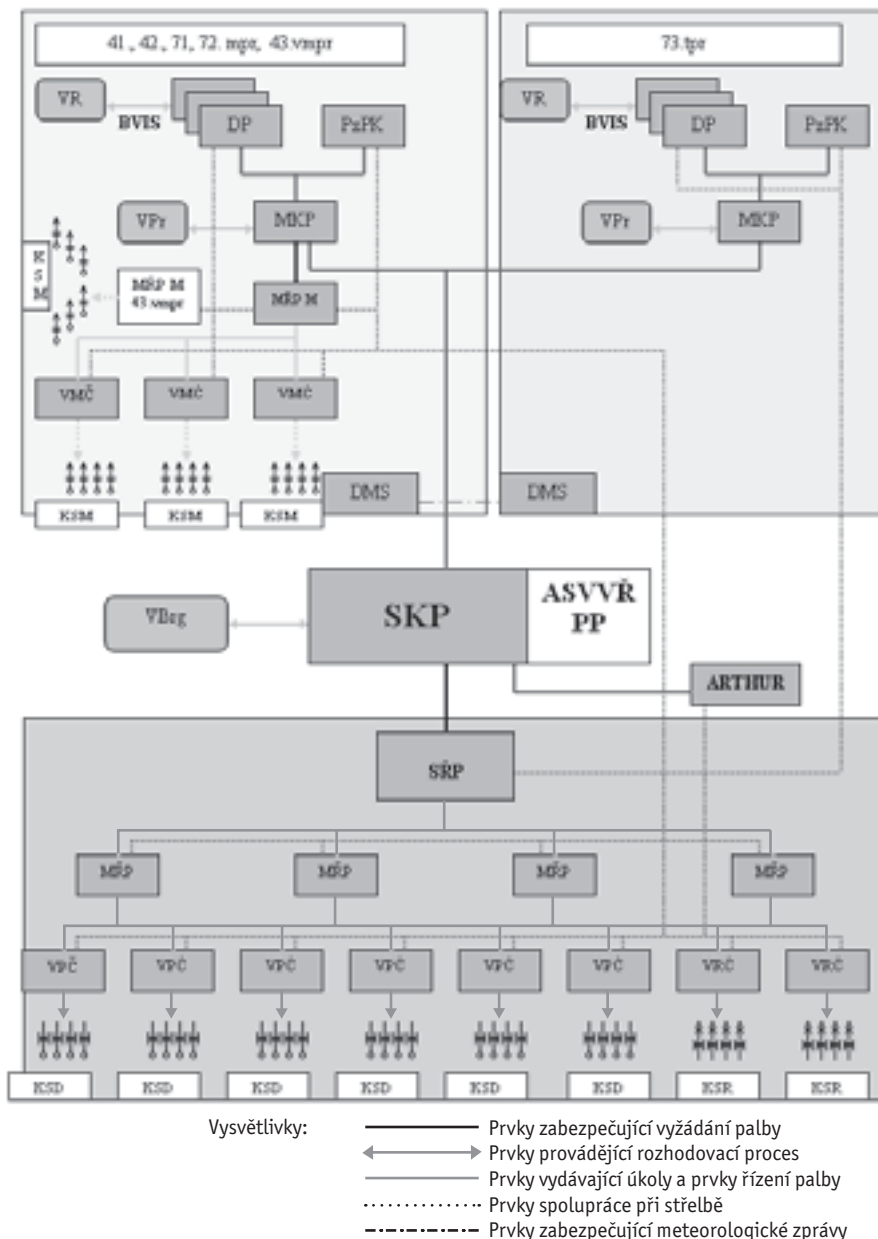

Obr. 3: Schéma algoritmu plnění palebného úkolu se systémem ASPRO – potřeba systémem ztěžují.

Jde zejména o následující skutečnosti:

- nelze předat místu velení palebné (raketometné) baterie povel, které palebné postavení má zaujmout,
- nelze předat palebné (raketometné) baterii povel, zda má po ukončení palebného úkolu zaujmout vyčkávací postavení, či zaujmout jiné palebné postavení,
- nelze předat na místo velení palebné (raketometné) čtyři povel, do kterého palebného postavení má velitel palebné (raketometné) palebnou (raketometnou) baterii (četu) odvést,
- velitel palebné (raketometné) čtyři nemá přehled o ukončení palebného úkolu ani o následující další činnosti své jednotky (odjezd do vyčkávacího či jiného palebné postavení, plnění dalšího palebného úkolu apod.),
- vzhledem k tomu, že SRP nemá k dispozici prvky pro střelbu určené na MŘP nebo MŘP RM, na SRP nelze provést kontrolu těchto prvků,
- vzhledem k tomu, že systém ASPRO stále nepracuje se souřadnicovým systémem WGS 84, je tudíž nutné souřadnice přepočítávat do systému S42. Kontrola prvků pro účinnou střelbu kontrolní skupinou je pak velmi obtížná a zdlouhavá,
- nelze na MŘP (MŘP RM) změnit počet ran a děl (raketometů) pro účinnou střelbu.

Při konferenci dělostřelectva v lednu 2007, zabývající se problematikou automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO a jeho další budoucnosti, byly náčelníkem dělostřelectva společných sil naznačeny vize požadovaného stavu, kterého je nezbytné dosáhnout k zabezpečení poskytování kvalitní palebné podpory mechanizovaným jednotkám dělostřelectvem (obr. 4).

Obr. 4: Schéma možné budoucí podoby automatizovaného systému řízení palby smíšeného dělostřeleckého oddílu

Dosažení tohoto záměru vyřeší výše uvedené problémy a nedostatky a zabezpečí poskytování efektivní palebné podpory příslušným úkolovým uskupením. Je nutné mít na paměti, že bez odpovídající palebné podpory nemůže žádné úkolové uskupení plnit řádně své úkoly.

Literatura:

- ŠNAJDER, Milan, JEDLIČKA, Josef. *Systém velení a řízení palebné podpory integrovaný v rámci ASVŘ/BVIS (OTS PS-PALPOD). Detailní analýza a návrh integrace vybraných funkcí ASVŘ PP do ASVŘ/BVIS*. Praha: LOM Praha s. p., 2007, 290 s.
- ŠNAJDER, Milan, JEDLIČKA, Josef. *Automatizovaný systém velení a řízení palebné podpory integrovaný do ASVŘ/BVIS (systémová analýza)*. Praha: LOM Praha s. p., 2005. 180 s.
- NAVRÁTIL, Josef. *Základy bojového použití prostředků palebné podpory Armády České republiky*. Brno: UO, 2004. 96 s.

Seznam použitých zkratk:

ARTHUR	radiolokátor pro průzkum střeleckého dělostřelectva
ASPRO	automatizovaný systém řízení palby dělostřeleckého oddílu
ASVŘ PP	automatizovaný systém velení a řízení palebné podpory (V – vševojskový)
ATAC	Artillery Tactical Computer modifikace speciálního aplikačního programového vybavení systému ASPRO
BÚU	brigádní úkolové uskupení
BVIS	bojový vozidlový informační systém
DMS	dělostřelecká meteorologická stanice
DP	dělostřelecký pozorovatel
FTAC	FO Tactical Computer modifikace speciálního aplikačního programového vybavení systému ASPRO
GTAC	Gun Tactical Computer modifikace speciálního aplikačního programového vybavení systému ASPRO
KSD	koncová souprava děla
KSM	koncová souprava minometu
KSR	koncová souprava raketometu
MKP	místo koordinace palby praporu
mpr	mechanizovaný prapor
MŘP	místo řízení palby palebné baterie
MŘP M	místo řízení palby minometné baterie
MŘP RM	místo řízení palby raketometné baterie
MTAC	Meteo Tactical Computer modifikace speciálního aplikačního programového vybavení systému ASPRO
PrÚU	praporeční úkolové uskupení
PzPK	průzkumný pozorovací komplet
SŘP	středisko řízení palby dělostřeleckého oddílu
tpr	tankový prapor
VBrg	velitel brigády
VMČ	velitel minometné čety
vmpr	výsadkový mechanizovaný prapor
VPČ	velitel palebné čety
VRČ	velitel raketometné čety
VPr	velitel praporu
VR	velitel roty

Environmentální aspekty vojenského výcviku a klasifikace jejich dopadů na životní prostředí

Hlavním posláním ozbrojených sil České republiky je co nejefektivnější a nejlepší zabezpečení obrany území České republiky s využitím zásad kolektivní obrany dle článku 5 Washingtonské úmluvy [1]. K trvalému zajišťování tohoto úkolu je nutno neustále zdokonalovat znalosti a dovednosti všech příslušníků rezortu, a to především prostřednictvím vojenského výcviku. Vojenské aktivity ovšem kromě výše uvedeného přínosu mají za následek taktéž environmentální aspekty, jež působí nejrůznější poškození životního prostředí. Klasifikace těchto aspektů a následně i jednotlivých druhů ekologických škod byly zpracovány v souladu s metodou Hazard & Impact Index.

1. Hodnocení vlivu vojenských aktivit

Metoda preventivního posouzení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí (Hazard & Impact Index – H&I Index) [2] je založena na principu hodnocení zdrojů nebezpečí např. materiálu, techniky, činností, energie (tj. skupiny nebezpečí) a oblastí jejich možného dopadu na životní prostředí, které lze pro potřeby metody chápat jako soubor prvků přírodního a socio-kulturního prostředí (tj. skupiny dopadu). Cílem vojenské aplikace je tedy realisticky ohodnotit potenciální environmentální nebezpečí plynoucí z výcviku vojsk v mírových podmínkách.

Posuzování vlivu výcviku musí být založeno zejména na legislativních podmínkách, aby činnost jednotky byla nejen přijatelná z environmentálního hlediska, ale odpovídala i patřičné právní úpravě.

Skupiny nebezpečí (hazard groups) zahrnují všechny oblasti vojenského výcviku a jeho logistického zabezpečení, které mohou mít negativní vliv na jednotlivé složky životního či socio-kulturního prostředí. Tyto skupiny jsou členěny na:

- ❑ techniku,
- ❑ osoby.

Skupiny dopadu (impact groups) neboli prostředí dopadu vojenského výcviku jsou děleny do dvou oblastí. První představují jednotlivé složky přírodního prostředí, u kterých může na základě působení negativního vlivu skupin nebezpečí dojít ke snížení či úplné ztrátě jejich environmentální hodnoty. Do druhé oblasti je řazeno socio-kulturní prostředí, u jehož prvků může být vojenským výcvikem poškozena či úplně zničena jejich hodnota (sociální, historická, estetická, ekonomická apod.). Členění těchto skupin má následující charakter:

- ❑ půdní prostředí,
- ❑ vodní prostředí,
- ❑ biotická složka prostředí (zahrnuje dopad na faunu a flóru),
- ❑ sociální oblast (zahrnuje dopad na obyvatelstvo, hospodářská zvířata, nemovitosti a infrastrukturu nacházející se v blízkosti lokality výcviku),
- ❑ kulturní oblast (zahrnuje dopad na historicky či kulturně významné lokality či nemovitosti).

Při hodnocení vlivu vojenského výcviku na výše uvedené dopadové oblasti budou u skupin nebezpečí posuzovány čtyři relevantní negativní faktory, resp. **environmentální aspekty vojenského výcviku**, a to mechanické poškození (např. vlivem vibrací či nárazu), hluk, požár a znečištění (např. mechanické či toxické). Ovšem pro potřeby hodnocení škod na životním prostředí je nutno nejprve provést vymezení vztahu těchto faktorů ke skupinám dopadu. Jeho grafické znázornění je uvedeno v tab. 1.

Tab. 1: Vztah skupin dopadu a environmentálních aspektů vojenského výcviku

		Environmentální aspekty vojenského výcviku			
		Mechanické poškození	Hluk	Požár	Znečištění
Skupiny dopadu	Půdní prostředí	X			X
	Vodní prostředí				X
	Biotická složka prostředí	X	X	X	X
	Sociální oblast	X	X	X	X
	Kulturní oblast	X		X	

Zdroj: Vlastní.

2. Klasifikace ekologických škod vznikajících při vojenském výcviku

Veškeré škody na přírodním či socio-kulturním prostředí způsobené při vojenském výcviku je možné členit do dvou oblastí, a to na **škody očekávané a neočekávané**. V případě očekávaných škod se jedná o negativní události, které zpravidla doprovázejí výcvik, ale lze jim předcházet prostřednictvím preventivního posouzení. Příkladem mohou sloužit úniky PHM při brození techniky či způsobení požáru při ostrých střelbách. Druhou oblast tvoří škody neočekávané, které lze charakterizovat jako havárie. Největším problémem u těchto událostí je předběžná identifikace místa a času jejich vzniku. Jedná se např. o pády letecké techniky do obydlených oblastí či únik PHM při havárii cisterny. Možná klasifikace škod na životním prostředí je uvedena v tab. 2.

Tab. 2: Klasifikace ekologických škod způsobených při vojenském výcviku dle metody H&I Index

P.č.	Klasifikace poškození		Negativní dopady vojenského výcviku na životní prostředí	Druh výcviku, při kterém ke škodám dochází
1.	Mechanické poškození	Vliv na půdní prostředí	Stržení travního drnu, zhutnění půdy, hloubkové narušení půdního krytu, míšení a záměna půdních vrstev	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik
2.		Vliv na biotickou složku prostředí	Poškození porostu, zranění a úhyn zvěře	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik, letecký výcvik
3.		Vliv na sociální prostředí	Újmy na zdraví a životech obyvatel a hospodářských zvířat, poškození nemovitostí a infrastruktury	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, letecký výcvik
4.		Vliv na kulturní prostředí	Škody na kulturních a historických památkách	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě

5.	Poškození hlukem	Vliv na biotickou složku prostředí	Plašení zvěře s možným následkem úhynu	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik, letecký výcvik
6.		Vliv na sociální prostředí	Újmy na zdraví obyvatel a hospodářských zvířat	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik, letecký výcvik
7.	Poškození požárem	Vliv na biotickou složku prostředí	Shoření porostu, intoxikace zvěře zplodinami	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik
8.		Vliv na sociální prostředí	Újmy na zdraví a životech obyvatel a hospodářských zvířat, poškození nemovitostí a infrastruktury	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě
9.		Vliv na kulturní prostředí	Škody na kulturních a historických památkách	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě
10.	Poškození znečištěním	Vliv na půdní prostředí	Únik pohonných hmot a maziv, kontaminace toxickými látkami obsaženými v municích	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik
11.		Vliv na vodní prostředí	Únik pohonných hmot a maziv, kontaminace toxickými látkami obsaženými v municích	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik
12.		Vliv na biotickou složku prostředí	Sekundární intoxikace rostlin a zvěře v důsledku úniku pohonných hmot a maziv či kontaminace toxickými látkami obsaženými v municích	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik
13.		Vliv na sociální prostředí	Újmy na zdraví a životech obyvatel a hospodářských zvířat způsobených sekundární intoxikací prostředí	Výcvik s použitím pozemní techniky, výcvik ve střelbě, ženijní výcvik

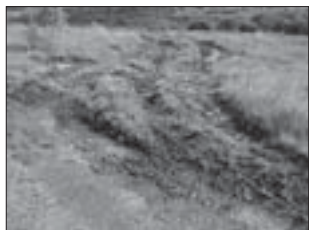
Zdroj: Vlastní.

V praxi se velmi často setkáváme s kombinací různých druhů poškození prostředí. Např. při havárii techniky může dojít k mechanickému poškození půdního prostředí, úniku ropných látek do vodního prostředí či požáru. V následující části textu budou demonstrovány vybrané druhy poškození, které jsou členěné dle navrhované metody.

2.1 Mechanické poškození

K mechanickému poškození životního prostředí dochází nejčastěji při použití techniky, např. důsledkem nevhodné volby trasy přesunu nebo nesprávného provádění ženijních prací.

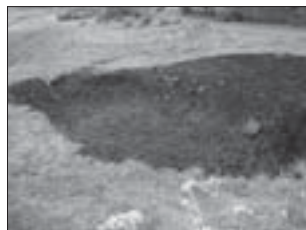
2.1.1 Vliv na půdní prostředí

Obr. 1: Stržení travního drnu

Obr. 2: Hlubkové narušení půdního krytu

Obr. 3: Zemní práce – riziko míšení a záměny půdních vrstev

2.1.2 Vliv na sociální prostředí

Obr. 4 a 5: Kolize tanku s vlakem 2002

Obr. 6: Poškození mostu

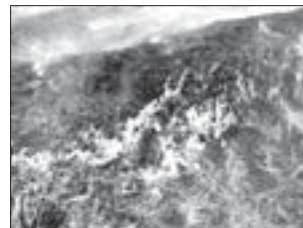
2.2 Poškození požárem

Ke vzniku požáru, který následně působí škody na životním prostředí (výjimečně i rozsáhlého charakteru), dochází zejména při výcviku ve střelbě. Jedná se o více jak 60 % všech požárů v rezortu obrany České republiky v kalendářním roce. I přes toto velké množství však nedochází k významným škodám, protože se zpravidla daří požár udržet v prostoru cílových ploch. Mimo ostré střelby může být iniciátorem požáru i závada na vojenské technice.

2.2.1 Vliv na biotickou složku prostředí

Obr. 7: Požár na střelnici

Obr. 8: Šíření požáru

Obr. 9: Zasažení lesního porostu

Obr. 10 a 11: Šíření požáru po střelnici

Obr. 12: Les po zásahu hasičů

Obr. 13, 14 a 15: Požáry na vojenské technice

2.2.2 Vliv na sociální prostředí

K ohrožení požárem sociálního prostředí výcvikem dochází pouze v mimořádných případech. Jedním z nich byl např. pád dvou migů na České Budějovice – sídliště Vltava – 8. 6. 1998.

Obr. 16, 17 a 18: Požár způsobený pádem migů

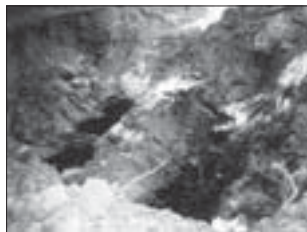
Obr. 19, 20 a 21: Škody po požáru způsobeným pádem migů

V takovýchto případech se jedná o kombinaci ohrožení či poškození prostředí, a to jak mechanického poškození, způsobeného vlastním pádem migů s následným výbuchem (tlakovou vlnou), tak poškození požárem s poškozením – znečištěním ovzduší produkty hoření s rizikem následné intoxikace obyvatel.

2.3 Poškození znečištěním

Do této skupiny environmentálních aspektů vojenského výcviku je možno řadit zejména úniky ropných látek, jejichž důsledkem dochází právě k neočekávaným škodám na životním prostředí. V praxi se jedná nejčastěji o havárie cisteren a pády letounů.

2.3.1 Vliv na půdní prostředí

Obr. 22, 23: Havárie cisterny US Army v roce 2002 ve VVP AČR

Obr. 24: Kontaminace půdy ropnými látkami

2.3.2 Vliv na vodní prostředí

Obr. 25: Havárie vrtulníku britské armády 2004 na řece Oslavě

Obr. 26: Skvrna na hladině řeky Oslavy od uniklého paliva

Obr. 27: Norná stěna – zachycení uniklého paliva

Závěr

Je zřejmé, že působení ekologických škod při vojenském výcviku je neúmyslným vedlejším efektem jeho realizace. V současné době jsou již uskutečňovány relevantní kroky k zajištění environmentální bezpečnosti vojenského výcviku prostřednictvím metody Hazard & Impact Index. Snaha o implementaci metody preventivního posouzení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí je mimo jiné i v souladu s principy EMS (Environmental Management System), o jehož implementaci se v rezortu obrany ČR již několik let uvažuje [3]. Řešení dané problematiky taktéž bylo podporováno prostřednictvím návrhu novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010. [4]

Závěrem je třeba poznamenat, že výše prezentovaná analýza a klasifikace ekologických škod tvoří bázi pro další výzkum v oblasti environmentální prevence a zajištění ekologicky šetrného výcviku.

Literatura:

- [1] *Armáda České republiky se představuje*. [cit. 27. srpna 2007]. Armáda ČR. [on-line]. Dostupné na [www: \[http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5090\]](http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5090).
- [2] ŘEHÁK, David, KOMÁR, Aleš, BOŽEK, František. *Metoda preventivního posouzení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí: Hazard & Impact Index*. [monografie]. Brno: Univerzita obrany, 2006. 1. vyd. 37 s. ISBN 80-7231-132-8.
- [3] HAŠKA, M. *Aplikace environmentálního systému řízení do podmínek rezortu obrany České republiky*. [dizertační práce]. Brno: Univerzita obrany, 2005. 108 s.
- [4] ŘEHÁK, David, KOMÁR, Aleš. Návrh novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010. *Vojenské rozhledy*, Praha, 2007, roč. 16(48), č. 3, s. 167-172. ISSN 1210-3292.

Postkonfliktní stabilizace: příklad Iráku. Editor Vlastimil Galatík. Brno: Univerzita obrany – Ústav strategických studií, 2007, první vydání, 102 stran, ISBN 978-80-7231-249-8.

Analýza lokálních válek v posledních desetiletích ukazuje, že není ani tak vážným problémem jejich vojenské řešení, zvláště pokud jde o Spojené státy a jejich armádu, jako spíš následné mírové uspořádání. Nejde přitom jen o USA v Iráku, ale např. spolu s Francií i ve Vietnamu, ruskou zkušenost v Afghánistánu a v Čečensku, Izraele v Libanonu, spojenců i naši v Kosovu apod. Proto lze uvítat týmovou práci kolektivu Ústavu strategických studií Univerzity obrany v Brně, která se problematice postkonfliktní stabilizace v deseti kapitolách na příkladu nejaktuálnějším v Iráku věnuje. Odstup čtyř let toto zhodnocení umožňuje, i když ne všechny kapitoly mají stejnou úroveň. Většina poznatků a zkušeností je však hodnotná, a proto je třeba jim věnovat pozornost.

Autoři v úvodu potvrzují obecné zjištění, že spojenecká koalice (v koalici „ochotných“ bylo 49 zemí) poměrně snadno porazila regulární iráckou armádu a setkala se s podporou většiny Iráčanů, ale bezprostředně poté začaly problémy s gerilou. Tyto aktivity se stupňovaly, což snižovalo americkou prestiž i podporu v samotných Spojených státech. Proto záhy po zahájení konfliktu bylo možné předvídat, což se také stalo, že tu dojde ke specifické vietnamizaci konfliktu.

Autory první pozoruhodné kapitoly *Příčiny a cíle konfliktu v Iráku a realita postkonfliktní stabilizace* jsou Libor Frank a Richard Stojar. Vycházejí z teze, že „v druhé polovině 90. let se Husajnov režim zdál být stále výraznější překážkou nejen pro bezpečnost a stabilitu Středního východu, ale ve spojení s mezinárodním terorismem a podezřením z držení zbraní hromadného ničení rovněž nadregionální hrozbou“.

Problémem je sloveso v minulém čase „zdál se“, což se s výjimkou použití chemických zbraní nepotvrdilo a přispělo k oslabení podpory koalice, její prestiže a ztížilo vztahy mezi USA a evropskými zeměmi. Prokazuje to problematičnost činnosti zpravodajských služeb a jejich malá efektivita v tomto specifickém prostředí, které v podstatě znemožňuje nasadit v těchto strukturách agenty.

K plné úspěšnosti operace také nepřispělo, že neměla ve srovnání s Pouštní bouří a Pouštním štítem mandát OSN. Rozhodnutí vycházelo z Národní bezpečnostní strategie USA s důrazem na preemptivní typ prevence, která měla po 11. září 2001 podporu otřesené americké veřejnosti. K tomu přispělo i to, že Irák neplnil rezoluce OSN a odmítal spolupráci s ní. Zatímco opatření v oblasti vnitřní bezpečnosti se ve Spojených státech osvědčila, od té doby tu nedošlo k vážnějšímu teroristickému činu, o rozhodnutích ve vnější bezpečnosti se to již zdaleka říci nedá.

Klíčovým problémem jsou příčiny vedoucí v podstatě k občanské válce, i když její existenci nikdo *de facto* nepotvrzuje. Autoři naznačují, že roli tu hrála debaasizace, jistá obdoba denacifikace v Německu po druhé světové válce, která se dotkla zejména dosud vládnoucích sunnitů, a pokračující strukturalizace a diferenciacie irácké společnosti. Tyto politické, náboženské a národnostní problémy byly latentní, pád Husajnova režimu je jen obnažil.

Příležitost se tu otevřela i pro **mezinárodní terorismus**. Vážné ztráty na zdraví a životech Iráčanů původní záměry tak deklasují. A tak je otázkou, zda sebelépe realizovaný a promyšlený stabilizační plán by v takových podmínkách měl naději na úspěch a zda základní chyba není ve vlastním rozhodnutí na Irák zaútočit. Proto se aktuálně objevují úvahy, jak odtud s nejméně pošramocenou pověstí odejít jako z Vietnamu. I přes riziko, že to posílí mezinárodní terorismus, proti kterému je třeba nejspíš bojovat jinak.

Paradoxní je, že příkladem mohou být Spojené státy, jak postupovaly ve vnitřní bezpečnostní politice po 11. září 2001. I když tato úvodní kapitola podrobně popisuje vznik, vývoj a sled událostí, je určitým nedostatkem, že se podrobněji nevěnuje irácké armádě, především problému, zda bylo správné její jednotky rozpustit a umožnit vojákům odejít i se zbraněmi, což se nesetkalo s jednotným souhlasem. Dalším vážným problémem je zhodnotit, zda koalicí nabízená demokracie v západním pojetí jako systém vládnutí je v islámském světě vůbec reálná.

Spoluautor první kapitoly Richard Stojar je autorem i podrobnější kapitoly druhé *Vnitropolitická situace Iráku po ukončení bojových operací v roce 2003 a její vývoj do současnosti*.

Charakterizuje ji takto: „Deklarované ukončení bojových operací v Iráku na jaře 2003 fakticky znamenalo pro koaliční síly pouze přechod ke konfliktu jiného typu, než byla přímá konfrontace s iráckou armádou a republikánskými gardami strany Baas.“ Jde tedy o zcela rozdílnou situaci, než jaká nastala po jugoslávském konfliktu. Možná i proto, že tu již došlo k fragmentaci jednotného státu, kdežto v případě Iráku je to budoucí hrozba, a to nejen pro Irák, ale v případě zrodu Kurdistánu přinejmenším pro Turecko a Írán. Kurdové už nyní mají v podstatě nezávislé ozbrojené síly. Konečně je mají i kmenoví a náboženští vůdci.

Výrazným přínosem kapitoly je část zabývající se gerilovým hnutím a teroristickými skupinami. Za pozornost zvláště stojí, že pronikají i do nově konstituovaného státního aparátu, zvláště bezpečnostního. Upozorňuje se také na nebezpečí federalizace země, která by vedla k rozpadu Iráku, podobně jako v případě Československa a Jugoslávie. Jistým východiskem je akceptovat návrh Bakerovy a Hamiltonovy komise, tj. v zájmu stabilizace Iráku spolupracovat i se Sýrií a Íránem.

Petre Dutu, sociolog ze Střediska strategických studií obrany a bezpečnosti rumunské Národní univerzity obrany, napsal kapitolu *Stabilizace Iráku mezi očekáváním a realitou*. Netají se tím, že Iráčané ve své většině vidí v koaličních vojácích okupanty a nyní jde v podstatě o civilní válku mezi vzbouřenci a koalicí spolu se zvolenými představiteli státu. Zavést v této zemi západní hodnoty má vzhledem k historickému vývoji malou šanci. („Model západní demokracie se zdá být neslučitelný s iráckou kulturou a civilizací.“) Kritickým momentem podle něho je, že v této zemi je ropa. Vyřešit vzniklou postkonfliktní situaci je proto dlouhodobou záležitostí, navíc i proto, že se začalo špatně. Bez mezinárodní pomoci to nepůjde. K tomu významně přispívá i Evropská unie otevřením kanceláře v Bagdádu, pomocí ve výši 718 miliónů eur a přípravou 300 odborníků.

Josef Procházka je autorem kapitoly *Příprava a plánování operací založených na dosažení výsledných efektů – příklad na operaci Irácká svoboda*. Vychází z málo dodržované teze generálporučíka Jay Garnera, že „...den, ve kterém se začíná vytvářet válečný plán, je den, ve kterém se zahajuje rovněž plánování poválečné obnovy“. Možná první problém je v tom, že postkonfliktní stabilizace Iráku byla svěřena americkému ministerstvu obrany v úzké koordinaci s ministerstvem zahraničních věcí. Nelze se proto ani divit, že rozpory v představách o poválečném uspořádání vznikly již mezi těmito dvěma rezorty.

S předcházející kapitolou úzce souvisí vynikající studie editora publikace Vlastimila Galatíka *Dopady přípravy a způsobu vedení operací na výchozí podmínky a průběh postkonfliktní stabilizace*. Upozorňuje na to, že už v přípravě a vedení bojové operace je založen úspěch či neúspěch postkonfliktní stabilizace. Mnohé závisí zvláště na tom, k jakým dochází ztrátám na životech, zvláště civilistů, i k jakým chybám při operaci došlo. Čím dál víc také záleží na tom, jakou roli sehrají média, a to zvláště pokud jde o fenomén *války v přímém přenosu*. Záběry z nočního bombardování Bagdádu zcela jistě popudily nejen arabský svět, ale i mnohé lidi na jiných kontinentech, možná v rané fázi, s výjimkou Američanů.

Tématem kapitoly Antonína Krásného jsou *Vojensko-politická východiska řešení situace v Iráku*. Neváhá označit situaci v této zemi za občanskou válku a z textu je patrné, že nesouhlasí s destrukcí iránské armády a státního aparátu, jakkoli ovládaného sunnitskými baasisty. Východiskem pro něho je na první pohled skeptická teze, že „jednoduché řešení neexistuje“, nevidí jej ve zvyšování počtu koaličních vojáků a eventuálním rozšířením konfliktu proti Íránu, ale paradoxně v příkladu Vietnamu, který se osvědčil – jednoduše odejít. Jistá šance spočívá v tom, že v kurdských a šíitských provinciích je poměrně stabilizovaná situace, problémem je Bagdád a jeho okolí. Neobejde se to bez jednání se Sýrií a Íránem, do kterého se Američanům moc nechce, ale nic jiného jim nezbude, jak konečně naznačují první kontakty.

Ale čím déle se bude jednání oddalovat a situace v Iráku horšit, tím méně bude druhá strana ochotna jednat. Nejpravděpodobnějším důsledkem bude rozdělení země na tři části. Nejjednodušší situace by s výjimkou šíitské enklávy v Bagdádu byla situace v šíitské části, etnicky složitější ve střední sunnitské a se zahraničně politickými doby v kurdské. Nejméně by se takovým vývoj líbil sunnitům, i když tím mohou získat.

Sedmá kapitola Miroslava Hřebíčka se nazývá *Situace ozbrojených sil a účast vojenské policie ve stabilizační fázi*. Dokazuje, že irácký konflikt je příkladem asymetrické války, na kterou není americká armáda s jejími spojenci dostatečně připravena. Přitom po vojenském vítězství začala poměrně v rychlém sledu stále koordinovanější gerilová válka – teroristické akce, atentáty, přepady koaličních vojsk i irácké policie, útoky ze zálohy, nástrahy a léčky zaměřené na ozbrojené síly, infrastrukturu i na početná shromáždění civilistů, např. na tržištích. Je vedena především sunnitskými muslimy a spjatá s mezinárodním terorismem. Přispěla k tomu nezvládnutá počáteční stabilizace, což vedlo k chaosu a tím i ztrátě důvěry obyvatelstva i přesvědčení o správnosti útoku. Z amerických osvoboditelů se stali okupanti, příčinou konfliktu ne přinést svobodu a demokracii, ale ropa. Průběh irácké války prokazuje trend, že zatímco ve vojenských střetnutích ztráty klesají, o to více v období tzv. postkonfliktní situace stoupají. Tu jsou v budoucnosti schopny nejspíš řešit speciálně připravené vojenské síly nebo pravděpodobně efektivněji vojensko-policejní síly. V této souvislosti měla velmi pozitivní roli česká vojenská policie, a to zvláště při přípravě dvou tisíc iráckých policistů.

Ivo Pikner prezentuje ve své kapitole specificky vojenské téma *Použití zbraňových systémů v bojové činnosti a stabilizaci Iráku*. Ilustruje v něm nejmodernější způsoby vedení boje a použitých zbraňových systémů (moderní tanky Abrams a Challenger-2, stejně tak obrněná vozidla, dělostřelectvo a letectvo, které se však nesetkalo s odporem) lokálních konfliktů, jakým útok na Irák je. Veřejnosti je většinou známo jen nasazení vojenských sil a zbraňových systémů v okamžiku otevřeného započetí ozbrojeného konfliktu. Méně se ví, že před začátkem invaze jsou nasazovány speciální jednotky, které provádějí hloubkový průzkum a sabotáže, jako jsou Delta Force; Navy Seals a SAS. K ušetření ztráty na životech civilního obyvatelstva je sice používána přesně naváděná munice, zejména laserově a družicově naváděných pum

v převážně většině leteckých, přesto stále se potvrzuje zkušenost, že o život přichází více bezbranných civilistů než stále lépe připravených a vybavených vojáků.

Zatímco v první světové válce padlo nebo bylo zraněno desetkrát víc civilistů, nyní je poměr opačný. Irák to znovu potvrzuje, zvláště v postkonfliktní fázi. Rozdíly jsou i ve ztrátách útočících jednotek. Zatímco během operace zahynulo 139 amerických vojáků, nyní jejich ztráty na životech dosáhly počtu 3600; počet zraněných je přitom obvykle čtyř- až šestinásobný. V následující gerilové válce byly v podstatě na straně koalice využity dosavadní zbraňové systémy (nadále se prokázala užitečnost tanků, i když se předpokládá jeho záměna menší kolovou verzí přepravitelnou i vzduchem); teroristé jsou vyzbrojeni ručními pěchotními zbraněmi, zvláště samopaly typu Kalašnikov. I při zjevné vojenské převaze koaličních sil a jejich spokojenosti se zbraňovými systémy a celkovou vybaveností do budoucnosti ovšem určitým problémem je, jak dalece se osvědčí při střetnutí s obdobně vybaveným protivníkem.

Jedním z nepřehlédnutelných témat se v kapitole *Uplatnění doktrinních principů informační války a psychologických operací ve válce a v postkonfliktní stabilizaci Iráku* zabývá Janusz Mika. Prahnutí po relevantních informacích a psychologické faktory doprovázejí všechny násilné konflikty a války, v moderních válkách jsou s rostoucím významem elektroniky a výpočetní techniky pochopitelně sofistikovanější. Ne marně se proto mluví i o informační válce, která se vede na strategické, operativní i taktické úrovni, útočně i obranně. Vítězství je determinováno dispozicí s adekvátními informacemi a schopností ovlivnit myšlení a postoje protivníka včetně civilistů.

„Podle vojenského vedení USA,“ píše autor, „musí efektivní informační boj velitelům zabezpečit možnost vnutit protivníkovi falešnou představu o situaci a donutit ho, aby vedl bojovou činnost v podmínkách, které jsou pro něho nevýhodné.“ Znamená to zajistit bezpečnost informační infrastruktury, utajení činnosti vojsk, operační maskování, kontrapropagandu, kontrarozvědku, elektronickou ochranu a speciální informační operace; patří sem elektronický boj a internet jako nový fenomén války. Američanům se dařilo vést informační válku především v období ozbrojeného konfliktu.

V poslední desáté kapitole nazvané *Náklady na válku a obnovu Iráku – rozhodující role USA* se Veronika Mazalová zabývá tím, řečeno aktuálním jazykem, co je obvykle až na prvním místě. Dokumentuje zároveň, po jistém poklesu na konci tisíciletí, enormní růst vojenských výdajů po 11. září 2001. Ty se dostaly přes bilión dolarů ročně, přičemž polovinu z toho vydávají Spojené státy, a to zvláště na válku v Iráku a v Afghánistánu. Na jednoho člověka činí výdaje 137 dolarů a ujídá to 2,5 % světového HDP. Pokud jde o Irák studie americké Akademie věd a umění předpokládala v optimistické variantě výdaje v letech 2003-2012 ve výši 990 miliard dolarů, v pesimistické dvojnásobek 1,9 biliónu dolarů. Odhad se zdál přehnaný. Studie Demokratické strany předpokládala výdaje ve výši 48-60 miliard dolarů (válka v Zálivu přišla Američany na 80 miliard dolarů). Kongresový výbor předpokládal vydat na vojenskou operaci 20 miliard dolarů, celkově 44 miliard dolarů. Dosud USA vydaly 364 miliard dolarů. Jen málo z toho šlo na obnovu Iráku, nemalou část zhlthla korupce.

Závěrem je možné dodat, že publikace vychází v pravý čas. Následovat by měly studie porovnávající iráckou válku s afghánskou, ale především již ukončenou vietnamskou, což by umožnilo i zamýšlet se nad ukončováním takových operací.

*Text byl zpracován v rámci výzkumného záměru
FSV MSM0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: rizika a výzvy (2005-2010, MSM).*

-ar-

Kapitán ve výslužbě Karel Zmija – veterán druhé světové války

* 11. ledna 1926

PERSONÁLIE

Jednaosmdesátiletý Karel Zmija se narodil v lednu 1926 v obci Guty na Těšínsku. Po ukončení obecné školy pokračoval ve studiu na měšťanské škole Petra Bezruče v Třinci. Když bylo 2. října 1938 Těšínsko obsazeno polskou armádou, byl již ve třetím ročníku a na tuto složitou dobu si i dnes živě vzpomíná:

„Vše, co bylo české, muselo zmizet. Zmizely české školy, zanikl Sokol, Skaut, Junák. Zmizelo i české zboží z obchodů. Naše vesnice byla národnostně rozdělena. Život však běžel dál, ve škole jsem zvládl nový vyučovací polský jazyk a osmiletou školní docházku jsem zdárně ukončil.“

Prvního září 1941 nacistické jednotky přepadly Polsko. Život na Těšínsku se tak dostal do nové situace. Ke konci roku 1939 nařídili Němci tzv. policejní registraci všeho obyvatelstva. Občané vesnice Guty byli předvoláni k registraci do nedaleké Stříteže a byla jim dána možnost výběru národnosti – německé, české, polské anebo slezské. Rodiče Karla Zmiji neměli české školy, proto jim nebylo umožněno přijetí české národnosti, takže se stali Slezany. V létě 1942 potom následoval tlak na přijetí tzv. prozatímního německého občanství, Volksliste č. 3, anebo vysídlení do „Polenlagru“, včetně zabavení veškerého majetku. S těžkým srdcem Volksliste č. 3 přijali.

Karel Zmija byl pak v roce 1943 povolán ve svých 17 letech na říšskou pracovní službu do Rad Eilendorf bei Aachen. Po dvouměsíčním výcviku byl zařazen do Kruppových závodů Essen a 16. února 1944 byl propuštěn. Krátce nato, 30. března 1944, byl povolán do německé armády do města Lüben v Dolním Slezsku. Po devíti dnech tvrdého výcviku byl společně s dalšími odvedenci přesunut do Francie do Saint-Maixner, následně do Facture u Bordeaux. Cvičení se střídala s opevňováním pobřeží, budováním záseků a kopáním střeleckých zákopů. Všude byla minová pole.

„Po vypuknutí invaze spojenců následovaly časté přesuny, 30-50 kilometrů, většinou v noci. A tehdy se naskytla možnost dezerce. Poněvadž jsem z domova velmi dobře věděl, jak krutě Němci v takovém případě postupují, ponechával jsem si tuto možnost na dobu, kdy se to nedá dobře zjistit. Počítal jsem s tím, že dostat se na druhou stranu nebude vůbec lehké. Při jednom z útoků amerických jednotek se mi podařilo přeběhnout do zajetí,“ vzpomíná Karel Zmija.

Prošel několika výslechy a následně byl zařazen do skupiny válečných zajatců k pohřbívání padlých vojáků. Po přesunu do Marseille se ocitl v polském lágru, krátce nato odplul do italské Neapole. Zde bylo soustředěno celkově 132 zajatých Čechů.

„Privítal nás major Hora,“ vrací se ve vzpomínkách Karel Zmija. **„Pamatuji se na jeho slova, která nám tehdy řekl: Půjdete do boje proti nepříteli, kterého velmi dobře znáte. Najdete ho v jeho zemi, jeho městech, jeho domovech. Zazpívali jsme naši hymnu a mo-**

hutným třikrát Nazdar! a podáním ruky každému se s námi major Hora rozloučil.”

Již 24. října 1944 byli přesunuti do Anglie do přístavu Liverpool a následně do Southend. Zde byl voják Karel Zmija vystrojen a zařazen k československé náhradní tankové jednotce.

„Chtěl jsem k letectvu, ale generál Liška mi vysvětlil, že bych musel do Montrealu, a že by to trvalo tři roky, a to již bude po válce. Oponoval jsem tím, že je tady ještě válka s Japonskem. Ta bude taky u konce, řekl mi tehdy generál Liška a zeptal se mě, zda bych nechtěl k tankistům. Řekl jsem mu, že jedině jako řidič tanku – Tak půjdeš za řidiče, řekl mi tehdy.”

Dne 11. prosince 1944 se tanková rota, které velel štábní kapitán Vachutka, přesunula do Francie do vesnice Clair-Maraais. Po absolvování krátkého výcviku byl Karel Zmija zařazen jako řidič tanku k první rotě čs. samostatné tankové brigády, která byla dislokována ve vesnici Vizernes. Rota obdržela rozkaz zaujmout obranné postavení v západní části pevnosti Dunkerque. Dne 11. dubna 1945 se přesunuli k městu Bourbourg a společně s rotou Francouzů se připravovali na útok proti Němcům opevněným na svahu.

„Postupovalo se pomalu,“ říká Karel Zmija, „nebylo se za čím skrýt, jen tu a tam shnilá kupka sena. Po setmění Němci osvětlili celý prostor a zahájili minometnou palbu. Kulky se se zvláštním zvukem zarývaly do země vedle nás. Byl to zvláštní pocit. Z osádky našeho tanku padl velitel, rotný Jan Helešič, dále radista Jaroslav Šajter, velitel čtyř podporučík Adam a další. Mezi raněnými byl i velitel roty štábní kapitán Procházka. Pro velké ztráty jsme již do konce války nebyli nasazeni.”

Tanková brigáda byla soustředěna na letišti v Saint-Omer a 13. května 1945 se vydala na cestu do vlasti.

Po válce byl Karel Zmija zařazen k tankovému útvaru na Moravu, do Přáslavic, na funkci instruktora řidičského kurzu, a posléze byl odvelen do Šternberka, kde vykonával funkci instruktora v poddůstojnické škole. Do zálohy odešel 31. května 1946. V listopadu 1946 nastoupil do Tříneckých železáren, kde pracoval 42 let, až do svého důchodu.

Kapitána Zmiju jsem se zeptal zda je hrdý na svou zemi a jak tuto hrdost vnímá.

„Ve svých dvanácti letech jsem pociťoval velmi silně její ztrátu. Před mýma očima se mi promítá několik takových událostí, které velice ovlivnily toto cítění. Byly to hned ty první dny polské okupace. V té době jsem viděl také na vlastní oči, jak vedle silnice vedoucí z Třince do Frýdku byly vyklíženy byty Čechů a jejich nábytek a peřiny byly srovnány pod lipami lemujícími tuto cestu. Tito lidé ztráceli svůj domov, práci, ale vlast jim byla ještě dopřána. A ještě jeden příklad z Francie. Když jsme se v květnu 1945 vraceli do vlasti, naše trasa vedla hornickou oblastí v okolí Lille-Roubaix, kde žilo také hodně Čechů a Slováků. Volali na nás tehdy – vezměte nás domů! Na to se nedá zapomenout.”

Jako voják, Francie 1944

V Gutech u Třince 2007

Plk. v zál. Petr Majer

English Annotation

Conflicting Birth of New Multipolarity by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. The process of modelling the new multipolar world will last for several decades, its key features will be evident till 2020. The rise of multipolar world is as important as the end of “cold war”, some twenty years ago. The author sees the United States as the only global superpower, but confronted with Asia, with leading power of China, and raising power of India. Russia and the EU are going to be only regional powers. He enumerates main geopolitical priorities of key world’s actors: raw materials, namely oil, gas, water; intellectual potential, combat of ideologies, with self-confident militant Islam. All variants are still opened. Military power will remain important for completing main strategical aims, alongside with “soft power”, economic cooperation, and diplomatic ties. The author also mentions organizations and institutions less known in Central Europe: Shanghai Cooperation Organization, APEC, ASEAN, African Union, ECOWAS, Mercosur, last but not least Barcelona Conference and European Neighbourhood Policy.

NATO’s Future Security Environment: Study 2025 by Mgr. Jan Vlkovský. This article presents main ideas of the document, released by the Allied Command Transformation in March 2007. Terrorism and proliferation of weapons of mass destruction will be the principal threats for NATO. Further threats will come from unstable or failed states, regional crises and conflicts, growing availability of advanced conventional weapons, misuse of emerging technologies and disruption of flow of vital resources. India, China and Russia will be key players in future security environment. North Korea, Iran and Syria will present biggest threat to NATO. Following the release of the FSE Study, International Military Staff and defence planners will assess the implications for NATO forces. The purpose of this study is to offer professional views as starting point for solving prospective problems and threats.

The Idea of Safety Framework and its Application in National Security Science by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Usually, there are many scholarly concepts able to be fixed to newly constituted branches of knowledge. Among others, this is the alternative and interdisciplinary concept of safety framework. Presented article deals with a competence of this concept to highlight many crucial aspects of this framework, originally transformed from a defence or armed safety. General ideas or notions correspond to some class of entities and that consists of the characteristic or essential features of security system. The conjunction of all characteristic security features and theoretical construct within a security are based upon German terms, e.g. Wehrstruktur (defence structure), Wehrverfassung (defence legislation),

Wehrsystem (defence system). The study demands high predispositions for abstract way of thinking of readers. It is accompanied by two detailed charts to explain some author’s concepts.

MILITARY ART

Development and Preparation of Battle Groups EU by Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek. The CPX Battle Group 2007 was the Strategic and Operational Studies Institute key exercise in the field of CZE/SVK Battle Group EU. It was aimed at increasing operational capability of the Higher Officers Courses attendants in conducting integrated expeditionary and network centric operations in asymmetric environment, in a rapid, mobile, flexible and versatile manner. The exercise was held in May and June, 2007, at the University of Defence Campus, Brno. The aim of this article is to present the latest developments of the rapidly deployable EU Battle Groups and provide better understanding to the complexities of setting up a multinational high-readiness unit for peace-support and crisis management. The author discusses some issues and problem of the concept, similarities and differences between the Battle Group Concept and the NRF, Headline Goal 2010, and some tactical issues related to the operations. Some alternative options on how to further develop this Battle Group Concept are proposed at the end of the study.

Some Aspects of the Development of Intelligence Branches inside Strategic Military Intelligence Service by Col. GSO Ing. Libor Kutěj, Ph.D. Military Intelligence plays important part in national defence, indicating particular kinds of potential threats to the Republic or Allied partners. Its effectiveness mainly consists in evaluating the security situation continuously and in exchanging of intelligence information between our services and the Allies, with the aim to detect any potential threats and to eliminate a possibility of surprise in time. According to Act No. 153/1994, concerning the intelligence services, its activities are strictly limited by law. It gains information from open sources (OSINT), by means of signal intelligence (SIGINT), human intelligence (HUMINT), and by using intelligence equipment and tools (IMINT, imagery intelligence). The author proposes to establish central organizational unit, in order to organize, assess, and evaluate individual intelligence branches, their intelligence support to individual target addressees. It should be allowed to reallocate both material and financial sources in form of proposals, reflecting developments of individual intelligence branches.

The Transition from the State of Peace to War by Lt.Col. Ing. Ivan Němec, Ph.D., Maj. Ing. Milan Žilínek, Ing. Jaroslav Lužný. Military Mobilization is activation of

military forces for imminent threats, and redirection of economic and social activities to support a military effort. As the ACR does not use conscription (forced military service—the draft); instead, everyone in the Czech Army enrolls voluntarily. The regular service is accompanied by the Reserves (voluntary and regular). Those interested in joining the ACR or Voluntary Reserve Force must complete an application, take an aptitude test, and undergo a physical fitness examination. Recruitment personnel use the results from the application process to determine whether an applicant qualifies to serve. Army reservists are trained to reinforce the regular force and to perform active duty during the state of war and selected peacetime operations, natural disasters, and industrial hazards. By means of several charts the authors explain details on ACR war deployment, recruiting process, scheme of preparation and execution of mobilization. The present system is flexible, it enables to react to security threats and fulfil the objectives resulting from vital interests of the Czech Republic.

Active Reserve of the Armed Forces of the Czech Republic by Maj. Ing. Bohuslav Vlček. The Active Reserve is part of the Reserves of the ACR and is formed according to provisions of the Czech Code of Law No. 585/2004, 220/1999 and regulations enumerated in this article. In 2005 the term “active reserve” was legally established. The numbers of soldiers was stabilized, in 2007, between 1087 to 1092 soldiers. Manning is the most successful in armour company (main battle tanks), where the numbers are met nearly by 100 per cent. The same is true about Recce Comp or MP units. There are differences among individual regions (Regional Military Commands) and military occupations: some units have zero increase in numbers. The author recommends concentrating more on younger age groups. Older age-groups should be used for more specialized activities, occupations, and proposes to analyze behaviour of those soldiers who finished active or reserve services, in case they would be called up under a state of emergency, as it might be very helpful for further development of the Active Reserve.

OPINIONS, CONTROVERSY

Why to Start the Process of Revision of Military Strategy of the Czech Republic by Ing. Vladimír Krulík. We are aware of new and still increasing risks in the world, particularly in connection with the increase in terrorist activities. Broadly speaking, in building our professional army we enforce quality and efficiency, even with restricted means and sources, respecting our potential and on the basis of evaluation of interests of the Czech Republic, engagement in peace, stabilisation and other missions organised by NATO, the EU, or the UN. The author recapitulates all legislative acts, documents and papers, dealing with Czech military strategy, namely the Czech Republic's Military Strategy approved by the governmental resolution No. 578, June 9, 2004, that details principles of our defence policy. Now the author proposes to revise our military strategy in the year 2007,

for—first: we successfully completed a phase called Initial Operating Capability; second, from this standard we can unroll further activities: operational engagement of brigade task force; third, in this very year we are evaluating transformation objectives for 2007-2011 (2012). Based upon this level of knowledge, we shall be able to draft new concepts of military strategy, e.g. to substitute current military strategy by defence strategy. The topic is open to discussion.

Theoretical Background of Security Science and Medium Range Theory (*Discussion Supplement*) by PhDr. Antonín Rašek. Recently, on pages of this Military Review, several authors wrote about new scholarly discipline, the securitology (Josef Janošec, MR 3/2007). The author would like to add several ideas to this new discipline, inspired among others, D. Meadows, Limits to Growth, P. Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers, R. Robertson, Globalization: Social Theory and Global Culture, Albrow, M. The Global Age, and many others. Today's world actors, the U.S., People's China, Russia, India, Iran, are in their roles accompanied by institutions, such as the United Nations, European Union, NATO, International Monetary Fund, the World Bank, multinational monopolies, etc. Among key actors also belong established international terrorism, international crime. The common outlet of those megatrends is emerging New Multipolarity, new picture of world's configuration. Among others, at the end, the author calls for good relations with Russia, otherwise we might face energetic crisis (energy aspect of security).

INFORMATION PAGES

North Atlantic Alliance is Preparing for the Future.

The magazine Europäische Sicherheit No. 5/2007 published the article “Ist die NATO für die Zukunft gerüstet?” by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer. This article summarizes his main ideas. The logic of cooperation in security is timeless. That is why NATO did not end when the Cold War ended. The security environment has changed. The Alliance's missions have little in common with the territorial defence and deterrence functions that characterized the Cold War, namely the terrorist attacks of 11 September 2001. The need to cooperate in meeting common security challenges has not changed. The new NATO programme is very ambitious: the Alliance must broaden the forum for political consultations; military transformation must continue, we have to develop modern military capabilities, among the most important developments in this respect is the NATO Response Force, which gives NATO an entirely new rapid reaction capability. We cannot afford a two-tier Alliance with some countries doing only the peacekeeping and reconstruction and others doing the high intensity and occasionally combat operations. Solidarity and equitable burden sharing means that Allies must be willing and able to do both—and have the military forces to back up their political commitments. NATO must both cooperate with Russia and at the same time be opened to new members.

The Militarization of Cosmic Space and Antiballistic Defence by JUDr. Miroslav Tůma. Today we use the Space for military and commercial satellites of passive, non-offensive character. The prospective so-called militarization of Space has qualitatively higher level. It means that offensive means will be located in the Space, probably as part of ballistic missile defence. Antisatellite systems began to be tested in 1959 (US), in 1968 (USSR), or in 2005 (China) respectively. The US administration places emphasis on limited character of created antimissiles defence. In fact, the present-day laws do not ban situating cosmic weapons in the Space. But whereas the United States regards existing agreements concerning the Space as sufficient, explicitly the Russian Federation and China point out that e.g. the Cosmic Treaty of 1967 is inadequate and insufficient and therefore among others they block the signing of Fissile Material Cut-off Treaty, important for the USA. The author presents and summarizes main treaties concerning the Space: Outer Space Treaty (1967), Convention on the Registration (1975), Moon Agreement (1979) and others, all of them hardly known to ordinary citizens.

NATO Summit and Energy Security (Riga, September 29-29, 2005) by Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. The heads of state and government of the member countries of the North Atlantic Alliance met this date in Riga to face the security challenges of the 21st century. The summit provided a platform for interaction between the security and defence community in order to discuss the global threats, challenges to the integrity of the world's energy system. It provided a focus on the pragmatic responses to the challenges to global energy supply and system integrity, enhancing energy security across the Euro-Atlantic area. Part of the discussion focused on defining NATO's role in the field of energy security, as part of state economy security. The Czech legislation doesn't know the term of "critical infrastructure". But now, the basic predispositions are being laid down for creating relevant regulations in the field of crisis management. It is gratifying to see that newly approved Czech State Energy Concept is not only in harmony with the so-called the Green Paper, "A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy" of 2006, but its visions of security, independence, and sustainable development of energetics even exceeds the limits set down by the Green Paper.

The Foreign Legion and Teaching French for Foreigners by PhDr. Jana Tomšů, Col. Ing. Pavel Vobůrka. "Légion étrangère" is a unique elite unit within the French Army established in 1831. It was created as a unit for foreign volunteers. It is known as an elite military unit whose training focuses not only on traditional military skills, but also its strong esprit de corps, including learning French, as its men come from different countries with different cultures. Consequently, training is often described as not only physically hard, but also extremely psychologically stressful. Particular attention is given to the integration of the young recruits. Teaching of the French language occupies a central part of the training, and it is helped by the original training methods of the Legion, the Képi Blanc method, the authors describe in this in this article.

They collected data on it during their visit to France (Fort de Nogent) in March 2007. During the four months of training, the Legionnaires work in small groups of two or three, composed of one French speaker and two foreigners. The French speaker helps his comrades when they have trouble understanding something, and part of his accomplishments in this training is assessed by the success of those he was tasked to help.

The Systems of POL Support of Combat Units in the French Army and in the ACR by Ing. Vladislav Vincenec, Col. GSO Ing. Jaroslav Linhart. All military units can hardly do without the POL (which stands for Petroleum, Oil and Lubricants), rations, maintenance support and services, controlled in field conditions by Logistics. The authors depict logistic system in the French Army and compare it with that in the ACR. The Fuel Service of the French Army (SEA—Service des essences des armées) represents independent branch of the French Army. They explain its role, purpose and functions. Several charts and tablets comparing data of French tank trucks accompany the description of the SEA. The authors divide POL services in the ACR in several categories: introducing new POLs (Czech Defence Standard 051625); POL technological equipment, cars, vehicles; and finally stationary installations, built in according to long-term plans. Since 2004, the POL in the Czech Army has been supplied via the civilian Administration of the State Material Reserves, the deliveries of POL are carried out by civilian hauliers as it is more economic. The Czech POL logistics system at the tactical level is organized along French SEA lines.

The Strategy of Disinformation. The article is based mostly upon an essay Composants et caractéristiques de la stratégie de désinformation by Gula Csurgai, published in *Revue Militaire Suisse*, March, April, 2007. Disinformation is the deliberate dissemination of false information. It may include the distribution of forged documents, manuscripts, and photographs, or propagation of malicious rumours and fabricated intelligence. In the context of espionage or military intelligence, it is the deliberate spreading of false information to mislead an enemy as to one's position or course of action. It also includes the distortion of true information in such a way as to render it useless. Disinformation is used for preparing public opinion before military operations are opened, the conflict must be "personalized" (the fight of Good against Evil), arousing emotions, sustaining ignorance and confusion, targeting information flows, omitting pieces of information and pushing redundant information. It is necessary to emphasize the role of used language. This phenomenon is described in the famous novel 1984 by George Orwell. The words are capable to arouse concrete images that consequently influence people's behaviour. Disinformation should not be confused with misinformation, which is not deliberate.

The Space Warfare by Ing. Josef Nastoupil. Space warfare is combat that takes place in outer space. Technically as a distinct classification, it refers to battles where the targets themselves are in space. Space warfare

therefore includes ground-to-space warfare, such as attacking satellites from the Earth, as well as space-to-space warfare, such as satellites attacking satellites. It does not include space-to-ground warfare, where orbital objects attack ground, sea or air targets directly, or the use of satellites for espionage, surveillance, or military communications. Both the Soviets and the United States developed antisatellite weaponry designed to shoot down satellites. While early efforts paralleled other space-to-space warfare concepts, the United States was able in the 1980s to develop ground-to-space laser antisatellite weapons. China tested a ballistic missile-launched antisatellite weapon in January 2007. So, the US has to evaluate its defensive options in outer space as strategic stakes are higher than ever, as the vulnerability of commercial and military satellites of the US and its allies is now on display after China destroyed an old Chinese weather satellite using an antisatellite weapon.

Effects of Climate Change Threatens Security. Climate change, national security and energy dependence are a related set of global challenges. They together will add to tensions even in stable regions of the world. Anticipated climate change poses a serious threat to security. It will act as a threat multiplier for instability in some of the most volatile regions of the world, Africa Asia, some of the Middle East regions. The potential consequences of climate change are so significant that the prudent course of action is to begin now to assess how these changes may potentially affect our national security, and what courses of action, if any, our nation should take. Armed forces must should limit emissions to prevent the greenhouse effect, global warming. They also must be prepared to be sent to regions disorganized by mass migration, brought about by humanitarian catastrophes tied with calamity, caused by climate change. The case was predicted by analyses driven by projection of "worst case" scenarios, something the military must train. "Threat Multiplier: Military panel deems climate-change effects as a growing national security challenge" by Frank Morning, Jr., Aviation Week & Space Technology, No. 16/2007.

Specialized Units of Military Police (*Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej*) by Maj.Gen. Bogusław Pacek. The Polish Military Police, among others, includes a specialized force. It is made up of three specialized units which are trained and prepared to operate in small diversified teams even in high risk environment. Each member is a professional in the field of special operations. They undergo arduous training in first aid, rescue operations, parachuting and diving. All members attend English courses, so that they could be easily integrated into a higher multinational force. Functions and tasks of the those specialized units also consist in ensuring observance of military discipline; protection of life, health and property; VIP protection; protection of public security and order, detection of crimes and misdemeanours, pursuit of perpetrators; enforcing observance of law and order and administrative regulations. The concept of Specialized Units covers operational engagement outside Polish territory, in peace and stabilization operations. In the nearest future, one of the most significant challenges

facing this formation will be the necessity to undertake effective measures against terrorism, biological, chemical or nuclear terrorist attacks.

MILITARY PEDAGOGY

Typology of Teacher's Personality (*Introduction to Pedeutology*) by Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D. A new branch of educational science called pedeutology is focused on a teacher's personality. Studying a pedagogue's personality includes various typologies which are categorized by the names of their originators (typology according to Döring, Luka, Worwickel, Caselmann, Anderson and Zaborowski). A teacher's personality extends a strong influence, either positive or negative, on the life of every individual. For this reason, anybody who aspires to become a teacher should contemplate their own personality features to find out if at least some of them are fit for this profession. Apt pedagogues must be patient in their job, rigorous in their explanations and willing to listen to the opinions of their students and help them with their problems. In addition to their appropriate educational background, teachers should also be equipped with sound professional and pedagogical knowledge, and mainly be able to find a way to reach student, communicate, listen to them, advise them and demonstrate the power of personal example.

Behavioural Motivation by Capt. Mgr. Jan Šmíd. Motivation and motivational factors are becoming ever more important in the process of learning. It not a new problem. When discussing this matter, we refer to two types of motivation—intrinsic (internal, determined by one's set of values and needs) and extrinsic (external, influenced by the surrounding circumstances). Each has its own triggering mechanisms, but both are equally important and constantly interacting. Instructors play an obviously important role in the process in which the students are acquiring the knowledge/skills. However, by recognizing and acknowledging the set of values of a student, an instructor places himself in the position to affect the student's motivation. Therefore, it is important that the instructor be not just a subject matter expert, with outstanding teaching methods, but also a true personality. Then, such teacher can form highly motivated students/officer candidates for their path to career success.

Motivation as an Important Factor in Learning Foreign Languages (*Gardner's socio-educational model*) by Capt. Ing. Petra Vrábliková, Ph.D. What is motivation? In fact, motivation is the force behind doing something, including the desire, the need, the energy, and the actual doing of it. It is a combination of various factors. Motivations vary so much. In formal descriptions of the socio-educational model of language acquisition (Gardner), we define the whole class of variables as the social milieu. Individual differences regarded as the most eminent are as follows: intelligence, aptitude to learn foreign language, last but not least, and the pressure from social surrounding. Nowadays, the concept of integrative motivation is often referred to (Dörnyei) in discussions about the learning

of another language. The present-day concept is drawn from real life, from social interactions that force a man to overcome his language barrier (Finegan). Instrumental motivation means better university/working rating, better financial reward (Sansone, Harackiewicz, Intrinsic and Extrinsic Motivation: The Search for Optimal Motivation and Performance). In spite of mentioned differences, motivation and successful acquisition of foreign language represent a complex outlet that could be tested and evaluated.

MILITARY PROFESSIONAL

The Rules of Fire Application of Arty Regt and Bty by Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc. The purpose of this article is to explain methods of the application of artillery fire, according to the width and shape of targets by artillery regiment (without rocket battery) and by artillery battery, if components/data for effective fire are set by substitute means, without computer with respective SW. The assignment of optimal method of artillery fire and its professional implementation has a great influence on FFE (fire for effect). For the sake of economy, live firing practice is executed only to a limited extend. Most of activities are carried out only in the field of command skills, keeping documents, commanders' performance and training gun crews; their reactions to commands and orders. The article is accompanied by several tablets with data concerning application of artillery fire, variable data for aiming devices, adjusted ranges of fire, widths of target divided into several sheaves of fire (converge sheaf, sheaf for target width), their corrections.

The Current Automated Fire Control System of Artillery Regt ASPRO and the Concept of its Further Development by 1stLt. Ing. Michal Sorbaňa, Ph.D. The article deals with contemporary conditions of automated Fire Control System called ASPRO which was introduced into the ACR in the late 90s. It is a classical computer network of enforced computers with commercial operational system Windows 95, with special applications for command, control, communication, intelligence at the level of artillery regiment. It is the so-called C3I system that is divided into three program modifications designated for individual components ASPRO system: Artillery Tactical Computer, FO Tactical Computer, Gun Tactical Computer, and Meteo Tactical Computer. The connections and ties among individual elements of system are depicted on several detailed charts and schemes. The issue was discussed at the Artillery Conference in January 2007; the visions of ASPRO support to mechanized units were presented by the Chief of Joint Force Artillery. This essay covers only the main elements (procedures) of above mentioned problems.

Environmental Aspects of Military Training and the Impacts Classification on Living Surroundings by Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Maj. Ing. Milan Haška, Ph.D. The main objective of the ACR is the most effective and best defence of the country, with the use of principles of collective defence. But the military activities are accompanied by damages, wastes in living environment.

The classification of those effects is being done by the method called Hazard and Impact Index that enables to set probable damages in advance and to adopt preventive measures to prevent them. The process starts with evaluating objects that might be endanger, materials, vehicles, activities, energy, together with impact on environment. Impact groups are divided roughly into two groups: natural surrounding, and socio-cultural surrounding. Some are expected, other unexpected, frequently they are mixed. Most of military damages are unintended, accidental. The article is accompanied by the tables introducing figures of Hazard and Impact Index.

BOOK REVIEW

The Post-Conflict Stabilization: Iraqi Example. The reviewed book analyses the local wars of the last decades and demonstrates that the problem number one is not their military solutions, but consequent peace arrangement. It is not only a case of Iraq, the authors mention the role of France/US in Vietnam, Russian activities in Chechnya and Afghanistan, Israel in Lebanon, Allied forces in Kosovo. For that reason we can welcome this publication, written and published by the team of authors from the Institute for Strategic Studies, University of Defence, Brno. The book summarizes the experiences from conflicts above, namely the lessons from Iraq. The end of armed conflict in 2003 meant simply the transition to another conflict. A very serious and open problem is the question, whether the system of democracy is suitable for Muslim world. The situation in this country could be openly labelled as a civil war. The authors predict even the desintegration of Iraq into three independent countries. Iraqi conflict is an example of asymmetric warfare, in which more soldiers died in time of "peace" (to this date 3,600 soldiers) than during military operations (139 American soldiers).

PERSONAL DATA

Captain Karel Zmija (ret.)—Veteran World War II by Dr. Petr Majer. 81-year old Karel Zmija was born in Moravia, nearby Polish state borders. At the beginning of war, his native townlet was occupied by Polish troops. When the Polish Republic was defeated by Nazi Germany, he and his parents were forced to accept "temporary German Citizenship", the so-called "Volkslist No 3". In 1944 Mr. Zmija was enrolled into German army and after a short but very hard military training he was sent to France. After the Allied Invasion began, he immediately went over to the other side. After several examinations he was sent to bury the deads, then he got a chance to join the Czechoslovak Force in England, Armour Unit, where he became tank driver. At the battle of Dunkerque, his unit suffered heavy losses, so that the unit couldn't be engaged in battle again. After the war, in liberated Czechoslovakia, he served shortly as a tank instructor at the School for Non-Commissioned Officers, in May 1946 he retired and began to work at ironworks at Trinec, Moravia. Here he worked till his retirement age.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (pplk. v.z.), nar. 1962, absolvent VA, postgraduální doktorandské studium na Institutu mezinárodních studií FSV UK. 1983–2001 sloužil v armádě, mj. zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO. 1997–99 nositel grantu v rámci NATO Research Fellowship Programme. Autor a člen řídících výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992–95 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady FSV UK a externí spolupracovník vzdělávacího kurzu o EU Europeum. V r. 2006 garant projektu „Bezpečné Česko v bezpečné Evropě“, člen odborné komise pro společenské a humanitní vědy Rady pro výzkum a vývoj, jeden z iniciátorů vzniku Asociace pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu (BOOSS), místopředseda BOOSS do roku 2005, člen redakčních rad časopisů Vojenské rozhledy a Obrana a strategie. Publikuje v časopisech Mezinárodní politika, Vojenské rozhledy, Trend a v denících Právo a Hospodářské noviny.

Mjr. Ing. Milan Haška, Ph.D., narozen 1970, absolvoval Vojenskou akademii v Brně, obor vojenské pozemní stavby. Poté nastoupil na funkci náčelníka úseku 2. střediska HSV VÚ 5919 Praha-Ruzyně, dále pak působil ve funkci ekologa svazku u VÚ 1852 Brno. V současné době působí na katedře ženižních technologií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se problematikou ochrany životního prostředí a navrhování konstrukcí vojenských staveb.

Plk. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D., nar. 1955, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Titul Ph.D. mu byl udělen po absolvování programu filologie, oboru anglický jazyk rovněž na FF MUNI Brno. Během aktivní služby v armádě zastával řadu velitelských funkcí. V letech 1984–1995 pracoval na Vojenské akademii v Brně jako tlumočnicko-překladatel a odborný asistent na Ústavu jazykové přípravy VA. Po návratu ze zahraniční mise se stal náčelníkem oddělení jazykové přípravy v ŠVS MO v Komorním Hrádku. Ve Spojených státech a Velké Británii absolvoval kurzy zaměřené na problematiku jazykového vzdělávání a obranný management. Od roku 2003 je ředitelem Ústavu jazykové přípravy ve Vyškově. Podílí se na zpracování koncepce jazykového vzdělávání v rezortu MO, je předsedou metodické rady cizích jazyků, poradního orgánu ředitele ŘePP a členem řídí-

cího výboru Úřadu pro mezinárodní jazykovou koordinaci NATO (BILC).

Ing. Vladimír Krulík (plk. v.z.), nar. 1953, Vojenská střední odborná škola elektrotechnická a radiolokační v Liptovském Mikuláši, VA Brno, obor inženýrská služba protiletadlového raketového vojska; VŠE Praha: kurz Ekonomika a manažerské řízení v krizových situacích (ukončil v r. 1996); VA Brno: kurz Problematika Evropské unie (ukončil v r. 2000); VA Brno, Středisko obranných studií univerzity v Aberdeenu, Středisko bezpečnostních studií univerzity v Groningenu: kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany (ukončil v r. 2000). Zastával technické a velitelské funkce u radiotechnických a protiletadlových raketových útvarů PVOS, vedoucí funkce u vojenských územních správních úřadů, na MO, včetně GŠ AČR, mj. zástupce velitele protiletadlové raketové brigády PVOS, zástupce zmocněnce vlády ČR pro přípravu reformy ozbrojených sil ČR. V současnosti působí jako poradce náměstka ministryně obrany.

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek, nar. 1953, absolvent VVŠ PV LS Vyškov (1977), VAAZ Brno (1985), integrovaná škola nizozemských královských sil NIAGOS (1999). Po dobu vojenské služby zastával nejrůznější velitelské a štábní funkce. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. Na SRDS-OS MO pracuje v oblasti výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití EU Battle Groups, budování operačních schopností integrovaného bojového informačního prostředí NEC v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace.

Plk. gšt. Ing. Jaroslav Linhart, nar. 1960, jako absolvent fakulty tělového a technického zabezpečení VVŠ PV ve Vyškově (1984) prošel funkcemi NS PHM praporu, pluku a brigády. Od roku 1989 pracoval v oblasti služby PHM na štábech 4. armády, Západního vojenského okruhu a vojenského velitelství Střed. Od roku 1993 působil na velitelství logistiky ve funkcích náčelníka oddělení, odboru, zástupce náčelníka Úřadu materiálu až po náčelníka sekce logistiky. V roce 2005 absolvoval kurz generálního štábu. Od roku 2004 je ve funkci náčelníka správy majetkových uskupení-zástupce ředitele Ředitelství logistické a zdravotnické podpory ve Staré Boleslavi.

Ing. Jaroslav Lužný, nar. 1951, po absolvování VVŠ TTZ Žilina v roce 1974 prošel jednotlivými řídicími funkcemi

v oblasti týlu a logistiky na stupni samostatný prapor až brigáda u letectva a později vzdušných sil. V letech 1983–1986 absolvoval postgraduální studium v oboru vševojskový týl, 1986 až do 1993 postupně zastával funkci velitele samostatného praporu, od roku 2000 pracoval jako učitel na VA v Brně. V současné době zastává funkci odborného asistenta skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. Zabývá se problematikou logistické podpory uvádění rezortu MO do vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačním rozvíjením, operační přípravou státního území a vojenskou dopravou.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností MO, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS–MO, inspektora Inspekce ministra obrany a byl vědeckým pracovníkem zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky. Je autorem mnoha publikací např. *Vojna do kapsy* aneb průvodce vojenskou službou, *Odpovídá OLA*, *Vojenská akademie Hranice na Moravě*, *Jsmo hrdi na svou zemi?*

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v.v.), nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945–1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „*Plánování leteckých operací*“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci „*Malá encyklopedie vojenské strategie*“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

Pplk. Ing. Ivan Němec, Ph.D., nar. 1953, po absolvování VVŠ PV Vyškov v roce 1977 prošel základními velitelskými funkcemi u motostřeleckých jednotek. V letech 1981 až 1993 zastával funkce mobilizačních pracovníků na stupni samostatný prapor a divize. Od roku 1993 pracoval jako učitel na VA v Brně. V současné době zastává funkci náčelníka skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. V roce 2004 absolvoval doktorské studium na VA Brno a ukončil kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany státu tamtéž a absolvoval kurz

distančního minima v programu celoživotního vzdělávání na UP v Olomouci. Zabývá se problematikou uvádění rezortu MO do vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačním rozvíjením.

Genmjr. Bogusław Pacek, nar. 1954, absolvent gdaňské univerzity, 1990 doktor humanistických věd, v armádě sloužil od r. 1978, nejprve jako aspirant Školy důstojníků v záloze, poté prošel řadou velitelských funkcí až po zástupce náčelníka odboru 7. brigády obrany pobřeží. Několik let vedl psychologické výzkumy polských důstojníků, od r. 1991 řídil odbor vojenského četnictva v Gdaňsku, 1996–97 velitel odd. vojenského četnictva v Bydgošti, 1997–2003 řídil mazowiecký odbor Vojenského četnictva ve Varšavě, 2003–2006 hlavní velitel Vojenského četnictva. Do hodnosti generálmajora (divizního generála) byl povýšen v roce 2005. Byl organizátorem prvních dvou samostatných četnických misí: polské vojenské mise v Kongu a v Bosně a Hercegovině, řídil vytvoření prvního, mnohonárodního praporu Vojenské policie NATO, kde Polsko hraje roli tzv. vedoucí země (leading nation).

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV v oboru Finanční zabezpečení Armády České republiky (1997), v roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací *Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky*. Po skončení školy pracoval jako náčelník finanční služby protileteckého raketového pluku, 1998–2007 odborný asistent (katedra obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově, katedra ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně). V současné době pracuje jako plánovač sekce plánování sil MO. Zabývá se otázkami financování obrany a ozbrojených sil a tematikou lidských kapitálů v ozbrojených silách. Je autorem dvou monografií, členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc. (plk. v.z.), nar. 1949, v roce 1971 absolvoval Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, v roce 1975 VA v Brně, obor velitelsko-štabní raketového vojska a dělostřelectva. Působil ve funkcích náčelník průzkumu oddílu, ZNS výcvikového a zabezpečovacího pluku a na cvičeních u vojsk zástupce velitele dělostřeleckého pluku. Od r. 1977 působil jako pedagog a vykonával funkce náčelníka skupiny, zástupce vedoucího katedry a proděkana. V roce 1985 obhájil kandidátskou disertační práci, v roce 1992 habilitační práci a v roce 1999 byl jmenován profesorem. V současné době působí na katedře řízení palebné podpory UO. V pedagogické a vědecké činnosti se zaměřuje na problematiku střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v.v.), nar. 1935, po absolvování VVŠJ a 1. pěchotního učiliště se stal vojákem z povolání. Sloužil u letectva a vystudoval FF UK, stal se vojenským novinářem. V letech 1965–68 pracoval ve spo-

lečenských organizací v armádě, po 21. srpnu 1968 z armády propuštěn a ze studia před promoci vyloučen. Za aktivity v Pražském jaru zařazen do seznamu akce Norbert. Po odchodu z armády pracoval jako poradce v Institutu poradenství, v Institutu Čsl. komitétu pro vědecké řízení a jako výzkumný pracovník ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky v sociologii řízení. V roce 1990-92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). Podílel se na ustavení a nasazení naší protichemické jednotky v Perském zálivu. Absolvoval kurz v NATO Defense College v Římě. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při FSV Univerzity Karlovy. Obdržel Cenu Jaroslava Jandy udělovanou Bezpečnostní radou státu za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky za rok 2005 v hlavní kategorii. Je čestným členem Asociace BOOSS (klub pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu) a Ústavu strategických studií UO v Brně.

Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., narozen 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Poté nastoupil k tříletému doktorskému studiu v oboru modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva, které zakončil v roce 2005 na Univerzitě obrany v Brně. V současné době působí na Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se problematikou mezinárodního terorismu, krizového řízení a hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí.

Npor. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D., nar. 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, Fakultu řízení vojenských systémů v bakalářském i magisterském studijním oboru Velitel dělostřeleckých jednotek – manažer v roce 2002. V roce 2005 úspěšně obhájil disertační práci na katedře řízení palebné podpory Univerzity obrany v Brně. Od roku 2005 do roku 2007 působil ve funkci starší důstojník skupiny palebné podpory štábu 132. smíšeného dělostřeleckého oddílu v Jincích. Od roku 2007 pracuje jako odborný asistent na Univerzitě obrany v Brně, kde se věnuje zejména problematice střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva a automatizovaným systémům řízení palby dělostřelectva.

Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. (plk. v.z.), nar. 1946, Vyšší dělostřelecké učiliště Martin (1966), VA Bratislava, obor politická ekonomie (1975), CSc. v oboru válečná ekonomie (1978). V r. 1983 byl jmenován docentem pro obor politická ekonomie, v r. 1997 habilitován v oboru ekonomika obrany státu a v tom samém oboru jmenován v r. 2003 profesorem. Od roku 1978 působil na vojenských vysokých školách v Žilině, Vyškově a Bratislavě. Od roku 2003 pracuje v civilním vysokém školství. V současnosti je ředitelem Ústavu bezpečnosti a řízení technologických rizik na Fakultě technologické ve Zlíně.

Ve vědecké práci se zabývá problematikou ekonomického zabezpečení obrany. Podílel se na položení základů a rozvoji teorie ekonomiky obrany a ekonomické teorie NATO v ČR, odborníků v oblasti ekonomiky bezpečnosti a krizového managementu. Jeho publikační činnost obsahuje 30 vědeckých prací v ČR a zahraničí, příspěvky v odborných periodikách, sbornících, na konferencích a seminářích, učebnice a učební texty.

Kpt. Mgr. Jan Šmíd, nar. 1977, absolvoval v r. 1999 Pedagogickou fakultu Technické univerzity v Liberci, obor anglický jazyk – občanská výchova. V oblasti jazykového vzdělávání v armádě působí od roku 1999, nejprve na ŠVS MO Komorní Hrádek a později na ÚJP Brno. Od roku 2004 pracuje na ÚJP Vyškov, kde v současnosti zastává pozici ředitele odboru výuky jazyků. Za Českou republiku se účastní seminářů Úřadu pro mezinárodní jazykovou koordinaci NATO (BILC – Bureau for International Coordination). Absolvoval několik kurzů zaměřených na další vzdělávání učitelů ve Velké Británii a ve Spojených státech amerických.

PhDr. Jana Tomšů, nar. 1957, Filozofická fakulta UJEP v Brně (1981), téhož roku začala pracovat jako asistentka a později jako odborná asistentka na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, od 1. září 2004 pracovala na katedře jazyků FEM Univerzity obrany v Brně a od 1. září 2006 v Centru jazykové přípravy Univerzity obrany. Nejdříve vyučovala ruský jazyk a od roku 1993 francouzský jazyk. Absolvovala odborné stáže na Univerzitě v Montpellier, dále stáž v Celoarmádním vzdělávacím jazykovém centru v Rochefortu a stáž na Univerzitě Sophia Antipolis v Nici. Svou profesní kariéru věnovala především problematice vojenské terminologie a překladatelské práci s odbornými texty. Od roku 2000 pracuje na česko-francouzském terminologickém projektu společně se členy Společného výboru pro vojenskou terminologii, který je představitelem Francie v rámci terminologického programu NATO.

JUDr. Miroslav Tůma (plk. v.v.), nar. 1937, voj. spoj. učiliště, Právnická fakulta UK v Praze. V rámci GŠ/MO vykonával různé velitelské a štábní funkce. 1989-90 byl vedoucím čs. sedmičlenné skupiny v pozorovatelské misi OSN v Angole (UNAVEM) a od června 1991 do ledna 1992 vedoucím čs. padesátičlenného vojenského kontingentu v humanitární operaci OSN v Iráku (UNGCI). Po odchodu do zálohy v prosinci 1992 se stal zaměstnancem Ministerstva zahraničních věcí ČR. V době nestálého členství ČR v Radě bezpečnosti OSN působil od ledna 1994 do února 1995 na stálé misi ČR při OSN v New Yorku. Po návratu pracoval na odboru OSN a později odboru mezinárodních organizací ve funkci zástupce ředitele zejména v oblasti mírových operací a odzbrojovací problematiky. V r. 2001 ukončil své působení na MZV a odešel do důchodu. Je autorem publikace „Nešíření zbraní hromadného ničení, kontrola zbrojení, odzbrojení a Česká republika“ (2002).

Ing. Vladislav Vincenec (pplk. v.z.), nar. 1956, vojenská střední škola v Žilině (1975), náčelník chemické laboratoře u VÚ 1852 v Brně, 1979–1983 studium na VVŠ technického a tylového zabezpečení v Žilině, po ukončení školy pracoval do r. 1986 jako asistent katedry zabezpečení PHM u VVŠ PV ve Vyškově. V roce 1986–1988 studoval postgraduálně na VA v Brně a po ukončení studia pracoval až do r. 1990 jako náčelník služby PHM md v Plzni. 1990–1994 pracoval ve funkci náčelníka služby PHM VVŠ PV a v letech 1994–1997 ve funkci odborného asistenta katedry veřejné ekonomiky a služeb logistiky, poté ve funkci náčelníka vědecké skupiny a zástupce náčelníka vědecko-informačního oddělení VVŠ PV, 2001–2004 tajemník sekretariátu rektora VVŠ PV. Od září 2004 pracuje jako vedoucí správní skupiny na fakultě ekonomiky a managementu, UO v Brně.

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček, nar. 1958, v roce 1982 absolvoval Vojenskou akademii v Brně, poté vykonával různé technické funkce u útvarů. V letech 1988–95 zastával funkci staršího důstojníka na Okresní vojenské správě Brno-venkov. V letech 1995–2006 pracoval jako odborný asistent skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. V roce 2005 absolvoval tříměsíční odborný štábní kurz II – brigádní úkolové uskupení. Od roku 2007 zastává funkci velitele školní roty na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany.

Mgr. Jan Vlkovský, nar. 1975, vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, obor politologie – evropská studia (2000), stipendijní studium na Miami University v USA (1997). Po ukončení studií absolvoval Diplomatickou akademii MZV ČR (2001), v jejímž průběhu působil jako nižší diplomat na zastupitelském úřadě ČR v Bělehradě, posléze na odborech bezpečnostní politiky a jihovýchodní Evropy MZV ČR. V letech 2003–2006 pracoval jako třetí tajemník na stálé delegaci ČR při NATO a zabýval se primárně bezpečnostní agendou

Balkánu. Nyní působí na Správě doktrín ve Vyškově, Ředitelství výcviku a doktrín AČR.

Plk. Ing. Pavel Vobůrka, nar. 1957, po absolvování Vojenské akademie v Brně v roce 1983 působil 15 let v Čáslavi jako náčelník opravny automobilní techniky 10. letecké armády, 1996–2000 ředitel dopravního odboru Hlavního úřadu vnitřní správy MO, 2000–2001 mise OSN UNGCI v Iráku, 2002–2003 pozorovatelská mise UNAMSIL v Sierra Leone, 2003–2005 ředitel odboru dopravy Úřadu provozu a služeb MO. V současné době je náčelníkem školicího a vzdělávacího střediska Ministerstva obrany v Komorním Hrádku.

Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D., nar. 1977, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (studijní obor účetnictví a finanční řízení podniku), studijní pobyt na Technical College Ede, Holandsko (1996), Université de Bretagne Sud, Francie (1999), International Teaching and Training Centre in Bournemouth, Velká Británie (2002). Při studiu pracovala na FÚ Soběslav (oddělení kontroly, majetkové daně), Silvi Nova CS, a.s. (překlady, tlumočení). SVŠ MO Komorní Hrádek – lektorka angličtiny (2001–2002). Po ukončení dvouletého nástavbového studia na ŠVS MO zde působí na funkci náčelníka skupiny jazykové přípravy francouzského jazyka.

Mjr. Ing. Milan Žilínek, nar. 1962, v roce 1987 vystudoval Vojenskou akademii v Brně, po škole zastával velitelské funkce na stupni rota u ženijního praporu v Břeclavi. V letech 1994–2001 zastával funkci náčelníka doplňovacího oddělení Okresní vojenské správy v Břeclavi. Následně od roku 2001 pracuje jako odborný asistent skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany v Brně. V roce 2007 absolvoval kurz vyšších důstojníků. Zabývá se problematikou doplňování ozbrojených sil ČR osobami.

SUBJECT INDEX 2007

	No	Page
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Main Problems in Building Security of the European Union in the Long-Term Horizon (2020-2050)	2	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Conflicting Birth of New Multipolarity	4	3
Doc. Dr. Štefan Danics, Ph.D. Principles of Anti-Extremist Policy of the Czech Republic	1	9
Doc. Ing. Josef Janošec, CSc. Securitology—Teaching about Security and Non-Security	3	3
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa The Ways of Transformation	1	3
Ing. Svatopluk Kunc Systems Approach in Economic Practice of the ACR	1	45
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The Idea of Safety Framework and its Application in National Security Science	4	26
Lt.Col. GSO Ing. Josef Procházka, Ph.D. Long Time Planning—its Analytical Support	1	32
PhDr. Antonín Rašek at al. Creation of the Foundations of Security Science	1	21
PhDr. Antonín Rašek at al. Actors of World's Security (New Mid-Term Security Theory)	2	12
Mgr. Jan Vlkovský NATO's Future Security Environment: Study 2025	4	19
Doc. Dr. Štefan Volner, CSc. Asymmetric Warfare	3	15
Lt.Col. Bc. Štefan Živčák Topical Problems of Security and the Czech Republic	2	29
Operational Thinking	3	27
MILITARY ART		
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. ISAF Mission: Determinants, Threats, Challenges and Recommendations	3	70
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Intelligence Analysis in Asymmetric Operations	1	52
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., Lt.Col. Ivo Pikner Open Sources Intelligence	3	35
Ing. Antonín Krásný, CSc., Col. GSO Ing. Oldřich Socha Operational Surrounding	2	51
Ing. Oldřich Krásný, CSc., Col. GSO Ing. Oldřich Socha Battle Groups of the ACR Designated for the European Union (European Union Battle Groups)	3	43

Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Battle Group	3	52
Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Development and Preparation of Battle Groups EU	4	30
Col. GSO Ing. Libor Kutěj, Ph.D.		
Some Aspects of the Development of Intelligence Branches inside Strategic Military Intelligence Service	4	51
Ing. Josef Nastoupil		
Lessons from the War of Israel with Hezbollah	1	59
Lt.Col. Ing. Ivan Němec, Ph.D., Maj. Ing. Milan Žilínek, Ing. Jaroslav Lužný		
The Transition from the State of Peace to War	4	59
Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.		
Impacts of Warfare in Urbanized Terrain on Inexperienced Young Soldiers	2	66
Maj. Ing. Bohuslav Vlček		
Active Reserve of the Armed Forces of the Czech Republic	4	67
Col. GSO Ing. Ing. Jaromír Zůna, MSc.		
Peace Operations	2	41
Theory of Surprise	1	65

OPINIONS, CONTROVERSY

Col. Mgr. Tomáš Holub		
An Ethic Discussion on Expedient Responses to September 11, 2001	1	71
Ing. Vladimír Krulík		
The Structure of Security System of the Czech Republic	2	77
Ing. Vladimír Krulík		
Why to Start the Process of Revision of Military Strategy of the Czech Republic	4	74
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Proper Economic Policy in MoD Department and Problems with Its Implementation	2	89
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Programme Structure for "State Defence" Concept and its Importance for Expediency, Economy and Effectivity of Public Funds	3	80
PhDr. Antonín Rašek		
Theoretical Background of Security Science and Medium Range Theory (Discussion Supplement)	4	90

INFORMATION PAGES

Lt. Ing. Gamil Al-Madhagi		
Security and Investment Programme and its Function in North Atlantic Alliance	1	97
Mgr. Radek Horký		
Culture and Migration: Czech Military Observer and Foreign Missions	3	97
Jan Jindřich		
The First and the Second Russian's Military Campaign in Chechnya: An Attempt to Compare	2	106
Mgr. Antonín Konrád		
Meditation over (Un)Equality of Women in the Army	1	148
Ing. Václav Kostelník, CSc.		
The Control of Surplus Military Materiel	3	114

Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Operation Artemis		
<i>(A Reference Model for the Development of Battle Groups)</i>	2	95
Capt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D., Lt.Col. Ing. Petr Musil, Ing. Eva Vincencová		
The Genesis of Welfare Benefits of Czech Soldiers	2	136
Prof. Ing. Stanislav Miklošík, DrSc.		
The State Cartographic Support of Crisis Management	1	119
Mgr. Gabriela Mužíková		
The Soldier and Normative Systems	1	140
Ing. Josef Nastoupil		
The Space Warfare	4	146
JUDr. Dalibor Nový		
Normative Base of Antidrugs Policy in the Armed Forces of the CR	1	108
Capt. Mgr. Marek Nový		
Model of Psychological Stress in Peacekeeping Missions	2	117
Maj.Gen. Bogusław Pacek, Maj. Piotr Płonka		
European Gendarmerie Force: The Future of Military and Police Activities in Missions and Operations Abroad	3	132
Maj.Gen. Bogusław Pacek		
Specialized Units of Military Police		
<i>(Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej)</i>	4	152
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Czech Military University Education after Giving Up Career Service Model	3	105
PhDr. Mgr. Bohumil Ptáček		
Military Profession and Psychology of Labour	1	128
Ing. Ladislav Středa, CSc.		
Ten Years after Signing the Chemical Weapons Convention: How to Proceed in Chemical Disarmament?	3	86
Brig. Dr. Ing. Andrzej Szymonik		
The Modelling of Technological Equipments of the Armed Forces of the Polish Republic		
<i>(Theoretical Opening)</i>	3	108
Ing. Mgr. Radomír Ščurek		
Some of the Risks Factors in the Work		
<i>(Violence, Maltreatment, Bullying, Harassment and the Law)</i>	1	131
Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.		
NATO Summit and Energy Security		
<i>(Riga, September 29-29, 2005)</i>	4	118
1stLt. Mgr. Olga Šotová		
Social and Psychological Characteristics or Activities of Military Units in Mission	2	121
PhDr. Jana Tomšů, Col. Ing. Pavel Vobůrka		
The Foreign Legion And Teaching French For Foreigners	4	128
JUDr. Miroslav Tůma		
The Militarization of Cosmic Space and Antiballistic Defence	4	105
Ing. Vladislav Vincenec, Col. GSO Ing. Jaroslav Linhart		
The Systems of POL Support of Combat Units in the French Army and in the ACR	4	134
The Consequences of Destroying Satellite by China	3	128
NATO Nuclear Activities	3	130
North Atlantic Alliance is Preparing for the Future	4	101

The Strategy of Disinformation	4	143
Effects of Climate Change Threatens Security	4	151

MILITARY PEDAGOGY

Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D.

Typology of Teacher's Personality (<i>Introduction to Pedeutology</i>)	4	157
--	---	-----

Capt. Mgr. Jan Šmíd

Behavioural Motivation	4	163
-------------------------------------	---	-----

Capt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Motivation as an Important Factor in Learning Foreign Languages (<i>Gardner's socio-educational model</i>)	4	168
--	---	-----

MILITARY PROFESSIONAL

Maj. PhDr. Tomáš Černohorský

Topical Aspects of Current Military Physical Training	3	173
--	---	-----

Ing. Oldřich Fojtík, Ing. Zdeněk Nešpor

Some New Outlooks on Collective Protection of Personnel	1	160
--	---	-----

Mgr. Antonín Konrád

Selective Physical Training	3	186
--	---	-----

Lt.Col. Ing. Miroslav Mašlej, Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., Doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc.

Authority of Commander (Chief Official) in the Professional ACR	1	153
--	---	-----

Ing. Milan Pelikán, Lt.Col. Ing. Lubomír Střída

The Role of a Manager-Commander and Units Control	2	179
--	---	-----

Mgr. et Bc. et Bc. Roman Pospíšil

Psychological Aspects of Recruiting with Regard to Age	3	150
---	---	-----

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc.

The Rules of Fire Application of Arty Regt and Bty	4	175
---	---	-----

Col. PaedDr. Lubomír Přivětivý

Testing the Physical Performance of Soldiers (<i>Part 1</i>)	2	201
--	---	-----

Col. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc.

The Core of Modifications in Testing Physical Abilities of Soldiers (<i>Part 2</i>)	3	181
---	---	-----

Maj. Ing. Josef Ručka, Ph.D.

Potential Deployment of Snipers in ACR Operations	3	135
--	---	-----

Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

An Amendment to the Environmental Policy of Czech Defence Department in 2007-2010	3	167
--	---	-----

Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Maj. Ing. Milan Haška, Ph.D.

Environmental Aspects of Military Training and the Impacts Classification on Living Surroundings	4	187
---	---	-----

1stLt. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D.

The Current Automated Fire Control System of Artillery Regt ASPRO and the Concept of its Further Development	4	182
---	---	-----

Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc. Lt.Col. Ing. Miroslav Mašlej

New Management Trends in the 21st Century and Preparation Prospects of Military Manager	2	170
---	---	-----

Ing. Hubert Štofko, Prof. Ing. František Mazánek, CSc.

The Rationality in Commander's Decisions	2	176
---	---	-----

Ing. František Valach, CSc.

Dual Capable Aircraft (DCA): its Significance in the Background of New Security Surroundings	2	206
---	---	-----

Lt.Col. Ing. Bohuslav Vlček

Variants of Manning Czech Armed Forces by Reserve Soldiers in Time of Danger or War	1	169
--	---	-----

Lt.Col. Ing. Bohuslav Vlček

Humane Sources Available for Crisis Situations and Defence	2	186
---	---	-----

Lt.Col. Bohuslav Vlček

The History of Military Territorial Administrative Authorities in the Czech Republic	3	196
---	---	-----

Ing. Jaroslav Zapletal, CSc., RNDr. František Herodek, Ing. Štefan Zigo

The Preparation of Servicemen of the Army of the Czech Republic (Military Publication Pub-70-01-01)	2	166
--	---	-----

Unmanned Aircraft	2	213
--------------------------------	---	-----

The Air Force in the Urban Fight	2	218
---	---	-----

International Conference "Tactics 2006"—Management Section	1	175
---	---	-----

Strategic Aspects of Actions Taken to Destroy an Insurgency	2	221
--	---	-----

LANGUAGE PREPARATION

Mgr. Dalibor Cibulka, PhDr. Marie Jandová, CSc., Ing. Dana Szabová

Defence Language Institute Vyškov in 2007	2	155
--	---	-----

PhDr. Mária Šíkolová, PaedDr. Stanislava Jonáková

The Results of Language Poll of Military Professionals	2	150
---	---	-----

Capt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Autonomy and Self-instruction in Learning Foreign Languages	2	159
--	---	-----

BOOK REVIEW

The Post-Conflict Stabilization: Iraqi Example	4	193
---	---	-----

The Cold War: Look back in Peace (Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact)	1	180
--	---	-----

Full Professionalization has becoming a problem (A Book by B. Pernica "Professionalization of Armed Forces")	2	229
---	---	-----

Are We Able to Govern at Strategic Level?	3	200
--	---	-----

A Meritable Step in Understanding to the Presence and the Future of the ACR (Security and Defence of the Czech Republic 2015-2025)	1	177
---	---	-----

PERSONAL DATA

Col. Ing. Václav Petras (ret.)—veteran of World War II	1	184
---	---	-----

Brigadier-General František Moravec	2	233
--	---	-----

Colonel Bohumír Nitsch-Nyč	3	205
---	---	-----

Captain Karel Zmija (ret.)—Veteran World War II	4	197
--	---	-----

SPECIAL – ECONOMIC ISSUE: ECONOMY THEORY AND DEFENCE

1st Part: Economy Theory and Effective Management in the Army

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.

Some Economy Comments Conditioned on Participation of External Sources in Defence Environment	sp	3
--	----	---

Ing. Svatopluk Kunc

A Long Way towards the Implementation of Managerial Economics in the Army of the Czech Republic	sp	22
--	----	----

CW2 Martina Chemišincová, Ing. Rudolf Rak, Dr. Luboš Štancl, CSc.

The Analysis of Economic Indicators of Manning in the Armed Forces	sp	30
---	----	----

1stLt. Ing. Blanka Jiráňová

Controlling Still Alive (<i>Predispositions for its Successful Implementation</i>)	sp	38
--	----	----

Ing. Aleš Olejníček

Changes in Public Sector Resources Management Systems and their Reflex ions within Czech Armed Forces	sp	44
--	----	----

Ing. Rudolf Rak

Does MoD Department Need Risk Management System?	sp	56
---	----	----

Mgr. Ing. Jitka Janová, Ph.D.

Modern Mathematical Economic Methods for Military Practice	sp	60
---	----	----

Col. Ing. Zdeněk Zbořil, Ph.D.

New Tendencies in Military-Economy Thinking	sp	67
--	----	----

Ing. Pavel Vyleřál, Capt. Ing. Pavel Foltin Ph.D.

The Model of Economic Effectivity and Evaluation of this Process	sp	76
---	----	----

Lt.Col. Ing. Jaromír Mareš, CSc.

Some present-day Knowledge in Military Transport	sp	84
---	----	----

Lt.Col. Doc. Ing. Bedřich Rýznar, CSc., Capt. Ing. Jan Mazal, Ph.D.

Selected Problems of “Soldier of 21st Century” Project and its Economy Aspects	sp	93
---	----	----

2nd Part: Economy Theory and Effective Allocation of Sources in Defence

Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Critical Evaluation of State Defence Economy	sp	103
---	----	-----

Ing. Eva Jílková

Defence Economy Support: its Objectives and Instruments of State Economy Policy	sp	107
--	----	-----

Capt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D.

The Influence of Security Policy and Public Expenses upon Financial Resources, Public Expenditures and Financial Resources of MoD	sp	114
--	----	-----

Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., Ing. Michaela Vítková

Economy Thinking: The Prerequisite for Effective Activity” of the ACR	sp	124
--	----	-----

Doc. Dr. Jiří Nedbal, CSc.

Rational Economy of Sources in the Sphere of Defence: General View	sp	131
---	----	-----

Dr. Jindřich Nový, Ph.D., Bc. Pavlína Zapletalová

New Phenomena in Armed Forces Activities: Deployment of PMC and PSC in Armed Missions (<i>Private Military Company, Private Security Company</i>)	sp	139
---	----	-----

Dr. Luboš Štancl, CSc.

Current Tendencies in the Development of World’s Arms Market	sp	145
---	----	-----

Ing. Eva Vincencová, Ing. Vladislav Vincenec

Economic Aspects of Arms Offsets	sp	152
---	----	-----

OBSAH ROČNÍKU 2007

	číslo	str.
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Hlavní problémy zajištění bezpečnosti Evropské unie v dlouhodobém horizontu (2020-2025)	2	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Konfliktní zrod nové multipolarity	4	3
Doc. dr. Štefan Danics, Ph.D. Principy protiextremistické politiky České republiky	1	9
Doc. Ing. Josef Janošec, CSc. Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti	3	3
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Cesty transformace	1	3
Ing. Svatopluk Kunc Systémový přístup v ekonomické praxi AČR	1	45
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho užití pro potřeby bezpečnostní vědy	4	26
Pplk. gšt. Ing. Josef Procházka, Ph.D. Dlouhodobé plánování – možnosti jeho analytické podpory	1	32
PhDr. Antonín Rašek a kol. Tvorba základů bezpečnostní vědy	1	21
PhDr. Antonín Rašek a kol. Akteři světové bezpečnosti (K nové teorii středního dosahu v bezpečnostní oblasti)	2	12
Mgr. Jan Vlkovský Bezpečnostní prostředí do r. 2025 podle NATO	4	19
Doc. dr. Štefan Volner, CSc. Asymetrické války	3	15
Pplk. Bc. Štefan Živčák Aktuální problémy bezpečnosti a Česká republika	2	29
Operační myšlení	3	27
VOJENSKÉ UMĚNÍ		
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Mise ISAF – determinanty, hrozby, nároky a doporučení	3	70
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Zpravodajská analýza v asymetrické operaci	1	52
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., pplk. Ing. Ivo Pikner Zpravodajství z otevřených zdrojů	3	35
Ing. Antonín Krásný, CSc., plk. gšt. Ing. Oldřich Socha Operační prostředí	2	51
Ing. Antonín Krásný, CSc., plk. gšt. Ing. Oldřich Socha Bojová uskupení AČR ve prospěch Evropské unie (European Union Battle Groups)	3	43

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Battle Group	3	52
Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Budování a příprava Battle Groups EU	4	30
Plk. gšt. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.		
Vybrané aspekty rozvoje zpravodajských oborů v podmínkách strategické vojenské zpravodajské služby	4	51
Ing. Josef Nastoupil		
Poznatky z války Izraele proti Hizballáhu	1	59
Pplk. Ing. Ivan Němec, Ph.D., mjr. Ing. Milan Žilínek, Ing. Jaroslav Lužný		
Přechod státu z mírového na válečný stav	4	59
Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.		
Účinky bojů vedených v urbanizovaném prostředí na nezkušené mladé vojáky	2	66
Mjr. Ing. Bohuslav Vlček		
Aktivní záloha ozbrojených sil České republiky	4	67
Plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc.		
Mírové operace	2	41
Teorie překvapení	1	65

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. Mgr. Tomáš Holub		
Etická diskuze o adekvátní reakci na 11. září 2001	1	71
Ing. Vladimír Krulík		
Struktura bezpečnostního systému České republiky	2	77
Ing. Vladimír Krulík		
Proč zahájit proces revize Vojenské strategie České republiky	4	74
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Politika správné ekonomické praxe v rezortu MO a problém jejího prosazení	2	89
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Programová struktura pro program „obrana státu“ a její význam pro zajištění účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti veřejných prostředků	3	80
PhDr. Antonín Rašek		
Teoretické zázemí vědy o bezpečnosti a teorie středního dosahu (Doplňení diskuze)	4	90

INFORMACE

Por. Ing. Gamil Al-Madhagi		
Program NSIP, jeho fungování a role v Severoatlantické alianci	1	97
Mgr. Radek Horký		
Kultura a migrace: český vojenský pozorovatel a zahraniční mise	3	97
Jan Jindřich		
První a druhá ruská vojenská kampaň v Čečensku – pokus o srovnání	2	106
Mgr. Antonín Konrád		
Úvaha k (ne)rovnosti žen v armádě	1	148
Ing. Václav Kostelník, CSc.		
Nakládání s nepotřebným vojenským materiálem	3	114
Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek		
Operace Artemis (Model vytváření operačních svazků Battle Groups)	2	95

Kpt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D., pplk. Ing. Petr Musil, Ing. Eva Vincencová		
Geneze výsluhových náležitostí vojáků ČR	2	136
Prof. Ing. František Miklošík, DrSc.		
Státní kartografická podpora krizového řízení	1	119
Mgr. Gabriela Mužíková		
Voják a normativní systémy	1	140
Ing. Josef Nastoupil		
Válka v kosmu	4	146
JUDr. Ing. Dalibor Nový		
Normativní zázemí protidrogové politiky v ozbrojených silách ČR	1	108
Kpt. Mgr. Marek Nový		
Modely psychické zátěže v mírových misích	2	117
Genmjr. Bogusław Pacek, mjr. Piotr Płonka		
Evropské četnické síly: Budoucnost vojenských a policejních aktivit v zahraničních misích a operacích	3	132
Genmjr. Bogusław Pacek		
Specializované jednotky vojenské policie (<i>Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej</i>)	4	152
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Situace českého vojenského vysokého školství po opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil	3	105
PhDr. Mgr. Bohumil Ptáček		
Vojenská profese a psychologie práce	1	128
Ing. Ladislav Středa, CSc.		
Deset let po vstupu v platnost Úmluvy o zákazu chemických zbraní: Jak dál v chemickém odzbrojení?	3	86
Brig. gen. dr. Ing. Andrzej Szymonik		
Modelování systému technického vybavení ozbrojených sil Polské republiky (<i>teoretická východiska</i>)	3	108
Ing. Mgr. Radomír Ščurek		
Psychické rizikové faktory v práci (<i>Násilí, týrání, šikana, obtěžování, právo</i>)	1	131
Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.		
Summit NATO a energetická bezpečnost (<i>Riga 28.-29. XI. 2006</i>)	4	118
Npor. Mgr. Olga Šotová		
Sociálně psychologické charakteristiky působení vojenských jednotek v misi	2	121
PhDr. Jana Tomšů, plk. Ing. Pavel Vobůrka		
Cizinecká legie a výuka francouzštiny pro cizince	4	128
JUDr. Miroslav Tůma		
Militarizace kosmického prostoru a protiraketová obrana	4	105
Ing. Vladislav Vincenec, plk. gšt. Ing. Jaroslav Linhart		
Systémy zabezpečení bojových jednotek materiálem PHM ve francouzské armádě a v AČR	4	134
Důsledky čínského zničení družice	3	128
Jaderné alternativy NATO	3	130
Severoatlantická aliance se připravuje na budoucnost	4	101
Strategie dezinformace	4	143
Účinky změny klimatu jsou ohrožením bezpečnosti	4	151

VOJENSKÁ PEDAGOGIKA

Plk. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D.

Typologie osobností pedagoga

(Úvod do pedeutologie) 4 157

Kpt. Mgr. Jan Šmíd

Motivace chování 4 163

Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Motivace jako významný faktor při studiu cizích jazyků

(Gardnerův socio-vzdělávací model) 4 168

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Mjr. PhDr. Tomáš Černožorský

Aktuální aspekty současné vojenské tělovýchovy 3 173

Ing. Oldřich Fojtík, Ing. Zdeněk Nešpor

Některé nové přístupy ke kolektivní ochraně osob 1 160

Mgr. Antonín Konrád

Výběrová tělesná výchova 3 186

Pplk. Ing. Miroslav Mašlej, doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc.

Autorita velitele (řídícího pracovníka) v profesionální AČR 1 153

Ing. Milan Pelikán, pplk. Ing. Lubomír Střída

Role manažera – velitele při řízení jednotek 2 179

Mgr. at Bc. at Bc. Roman Pospíšil

**Psychologické aspekty výběru posluchačů o službu v ozbrojených silách
se zaměřením na relaci věku** 3 150

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc.

Zásady postřelování cílů dělostřeleckým oddílem a baterií 4 175

Plk. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc.

Podstata změn v testování tělesné výkonnosti vojáků

(1. část) 2 201

Plk. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc.

Podstata změn v testování tělesné výkonnosti vojáků

(2. část) 3 181

Mjr. Ing. Josef Ručka, Ph.D.

Možné nasazení odstřelovačů v operacích AČR 3 135

Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

**Návrh novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany
České republiky na období 2007-2010** 3 167

Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., mjr. Ing. Milan Haška, Ph.D.

**Environmentální aspekty vojenského výcviku a klasifikace
jejich dopadů na životní prostředí** 4 187

Npor. Ing. Michal Sobariňa, Ph.D.

**Současnost automatizovaného systému řízení palby
dělostřeleckého oddílu ASPRO a koncepce jeho vývoje** 4 182

Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., pplk. Ing. Miroslav Mašlej

Nové trendy managementu 21. století

a perspektiva přípravy vojenského manažera 2 170

Ing. Hubert Štofko, prof. Ing. František Mazánek, CSc.

Racionalita rozhodování velitele 2 176

Ing. František Valach, CSc.

Letectvo dvojího určení NATO (DCA - Dual Capable Aircraft)

– jeho význam a uplatňování na pozadí nového bezpečnostního prostředí 2 206

Pplk. Ing. Bohuslav Vlček		
Možnosti doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu	1	169
Pplk. Ing. Bohuslav Vlček		
Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu	2	186
Pplk. Ing. Bohuslav Vlček		
Historie vojenských správních úřadů v České republice	3	196
Ing. Jaroslav Zapletal, CSc., RNDr. František Herodek, Ing. Štefan Zigo		
Příprava příslušníků Armády České republiky (Vojenská publikace Pub-70-01-01)	2	166
Bezpilotní letadla	2	213
Letectvo v boji ve městě	2	218
Mezinárodní konference „Taktika 2006“, sekce Management	1	175
Strategické a operační aspekty protipovstaleckého boje	2	221

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

Mgr. Dalibor Cibulka, PhDr. Marie Jandová, CSc., Ing. Dana Szabová		
Ústav jazykové přípravy ŘeVD ve Vyškově v roce 2007	2	155
PhDr. Mária Šíkolová, PaedDr. Stanislava Jonáková		
Výsledky analýzy jazykových potřeb vojenských profesionálů	2	150
Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.		
Autonomie a self-instruction při studiu cizích jazyků	2	159

RECENZE

Postkonfliktní stabilizace: Příklad Iráku	4	193
Studená válka ve zpětném pohledu (Paralelní historický projekt NATO a Varšavského paktu)	1	180
Úplná profesionalizace armád začíná být problém (Komentář ke knize B. Pernici: Profesionalizace ozbrojených sil)	2	229
Umíme strategicky vládnout?	3	200
Záslužný krok k poznání současnosti a budoucnosti AČR (Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025)	1	177

PERSONÁLIE

Plukovník v.v. Ing. Václav Petras – veterán druhé světové války	1	184
Brigádní generál František Moravec	2	333
Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč	3	205
Kapitán ve výslužbě Karel Zmija – veterán druhé světové války	4	197

ZVLÁŠTNÍ – EKONOMICKÉ ČÍSLO: EKONOMICKÁ TEORIE A OBRANA

1. část: Ekonomická teorie a efektivní hospodaření v armádě

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.		
Některé ekonomické poznámky o podmíněnosti zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany	zvl.	3

Ing. Svatopluk Kunc		
Dlouhá cesta k realizaci manažerské ekonomiky v Armádě České republiky	zvl.	22
Prap. Martina Chemišincová, Ing. Rudolf Rak, dr. Luboš Štancl. CSc.		
Analýza ekonomických ukazatelů rekrutace personálu pro doplňování ozbrojených sil	zvl.	30
Npor. Ing. Blanka Jiráňová		
Controlling stále živý (Předpoklady pro úspěšné zavedení systému controllingu)	zvl.	38
Ing. Aleš Olejníček		
Reflexe Armády České republiky na změny v systémech řízení zdrojů veřejného sektoru	zvl.	44
Ing. Rudolf Rak		
Potřebuje rezort MO systém řízení rizik?	zvl.	56
Mgr. Ing. Jitka Janová, Ph.D.		
Moderní matematicko-ekonomické metody pro vojenskou praxi	zvl.	60
Plk. Ing. Zdeněk Zbořil, Ph.D.		
Nové tendence ve vojensko-ekonomickém myšlení	zvl.	67
Ing. Pavel Vyleřál, kpt. Ing. Pavel Foltin Ph.D.		
Model ekonomické efektivity a vyhodnocování výkonu procesu	zvl.	76
Pplk. Ing. Jaromír Mareš, CSc.		
Některé současné poznatky ve vojenské dopravě	zvl.	84
Pplk. doc. Ing. Bedřich Rýznar, CSc. kpt. Ing. Jan Mazal, Ph.D.		
Vybrané problémy rozvoje projektu „Voják 21. století“ a jeho ekonomické aspekty	zvl.	93
 2. část: Ekonomická teorie a efektivní alokace zdrojů v obraně		
Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.		
Kritické hodnocení ekonomiky obrany státu	zvl.	103
Ing. Eva Jílková		
Systém ekonomického zabezpečení obrany v cílech a instrumentáriu hospodářské politiky státu	zvl.	107
Kpt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D.		
Vliv bezpečnostní politiky a veřejných financí na finanční zdroje MO ČR	zvl.	114
Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., Ing. Michaela Vítková		
Ekonomické myšlení – předpoklad efektivní činnosti AČR	zvl.	124
Doc. dr. Jiří Nedbal, CSc.		
Racionální hospodaření se zdroji ve sféře obrany – obecný pohled	zvl.	131
Dr. Jindřich Nový, Ph.D., Bc. Pavlína Zapletalová		
Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí (Private Military Company, Private Security Company)	zvl.	139
Dr. Luboš Štancl, CSc.		
Současné tendence v rozvoji světového trhu se zbraněmi	zvl.	145
Ing. Eva Vincencová, Ing. Vladislav Vincenec		
Ekonomické aspekty zbraňových offsetů	zvl.	152

CONTENTS

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Conflicting Birth of New Multipolarity	3
Mgr. Jan Vlkovský	
NATO's Future Security Environment: Study 2025	19
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
The Idea of Safety Framework and its Application in National Security Science	26

MILITARY ART

Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek	
Development and Preparation of Battle Groups EU	30
Col. GSO Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
Some Aspects of the Development of Intelligence Branches inside Strategic Military Intelligence Service	51
Lt.Col. Ing. Ivan Němec, Ph.D., Maj. Ing. Milan Žilínek, Ing. Jaroslav Lužný	
The Transition from the State of Peace to War	59
Maj. Ing. Bohuslav Vlček	
Active Reserve of the Armed Forces of the Czech Republic	67

OPINIONS, CONTROVERSY

Ing. Vladimír Krulík	
Why to Start the Process of Revision of Military Strategy of the Czech Republic	74
PhDr. Antonín Rašek	
Theoretical Background of Security Science and Medium Range Theory (Discussion Supplement)	90

INFORMATION PAGES

	North Atlantic Alliance is Preparing for the Future	101
JUDr. Miroslav Tůma		
The Militarization of Cosmic Space and Antiballistic Defence	105	
Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.		
NATO Summit and Energy Security (Riga, September 29-29, 2005)	118	
PhDr. Jana Tomšů, Col. Ing. Pavel Vobůrka		
The Foreign Legion and Teaching French for Foreigners	128	
Ing. Vladislav Vincenc, Col. GSO Ing. Jaroslav Linhart		
The Systems of POL Support of Combat Units in French Army and in the ACR	134	
The Strategy of Disinformation	143	

CONTENTS

Ing. Josef Nastoupil	
The Space Warfare	146
Effects of Climate Change Threatens Security	151

Maj.Gen. Bogusław Pacek	
Specialized Units of Military Police <i>(Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej)</i>	152

MILITARY PEDAGOGY

Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D.	
Typology of Teacher's Personality <i>(Introduction to Pedeutology)</i>	157

Capt. Mgr. Jan Šmíd	
Behavioural Motivation	163

Capt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.	
Motivation as an Important Factor in Learning Foreign Languages <i>(Gardner's socio-educational model)</i>	168

MILITARY PROFESSIONAL

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc.	
The Rules of Fire Application of Arty Regt and Bty	175

1stLt. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D.	
The Current Automated Fire Control System of Artillery Regt ASPRO and the Concept of its Further Development	182

Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Maj. Ing. Milan Haška, Ph.D.	
Environmental Aspects of Military Training and the Impacts Classification on Living Surroundings	187

BOOK REVIEW

The Post-Conflict Stabilization: Iraqi Example	193
---	-----

PERSONAL DATA

Captain Karel Zmija (ret.)—Veteran World War II	197
English Annotations	199
Who is Who in This Issue	204
English Subject Index 2007	208
Czech Subject Index 2007	214
English Table of Contents	220

OBSAH

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Konfliktní zrod nové multipolarity	3
Mgr. Jan Vlkovský	
Bezpečnostní prostředí do r. 2025 podle NATO	19
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho užití pro potřeby bezpečnostní vědy	26

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek	
Budování a příprava Battle Groups EU	30
Plk. gšt. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
Vybrané aspekty rozvoje zpravodajských oborů v podmínkách strategické vojenské zpravodajské služby	51
Pplk. Ing. Ivan Němec, Ph.D., mjr. Ing. Milan Žilínek, Ing. Jaroslav Lužný	
Přechod státu z mírového na válečný stav	59
Mjr. Ing. Bohuslav Vlček	
Aktivní záloha ozbrojených sil České republiky	67

NÁZORY, POLEMIKA

Ing. Vladimír Krulík	
Proč zahájit proces revize Vojenské strategie České republiky	74
PhDr. Antonín Rašek	
Teoretické zázemí vědy o bezpečnosti a teorie středního dosahu <i>(Doplnění diskuze)</i>	90

INFORMACE

Severoatlantická aliance se připravuje na budoucnost	101
JUDr. Miroslav Tůma	
Militarizace kosmického prostoru a protiraketová obrana	105
Prof. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.	
Summit NATO a energetická bezpečnost <i>(Riga 28.-29. XI. 2006)</i>	118
PhDr. Jana Tomšů, plk. Ing. Pavel Vobůrka	
Cizinecká legie a výuka francouzštiny pro cizince	128
Ing. Vladislav Vincenc, plk. gšt. Ing. Jaroslav Linhart	
Systémy zabezpečení bojových jednotek materiálem PHM ve francouzské armádě a v AČR	134
Strategie dezinformace	143

OBSAH

Ing. Josef Nastoupil	
Válka v kosmu	146
Účinky změny klimatu jsou ohrožením bezpečnosti	151
Genmjr. Bogusław Pacek	
Speciální jednotky vojenské policie <i>(Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej)</i>	152
VOJENSKÁ PEDAGOGIKA	
Plk. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D.	
Typologie osobnosti pedagoga <i>(Úvod do pedagogie)</i>	157
Kpt. Mgr. Jan Šmíd	
Motivace chování	163
Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.	
Motivace jako významný faktor při studiu cizích jazyků <i>(Gardnerův socio-vzdělávací model)</i>	168
VOJENSKÝ PROFESIONÁL	
Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc.	
Zásady postřelování cílů dělostřeleckým oddílem a baterií	175
Npor. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D.	
Současnost automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO a koncepce jeho vývoje	182
Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., mjr. Ing. Milan Haška, Ph.D.	
Environmentální aspekty vojenského výcviku a klasifikace jejich dopadů na životní prostředí	187
RECENZE	
Postkonfliktní stabilizace: Příklad Iráku	193
PERSONÁLIE	
Kapitán ve výslužbě Karel Zmija – veterán druhé světové války	197
Anglické anotace	199
Představení autorů tohoto čísla	204
English Subject Index 2007	208
Obsah ročníku 2007	214
Obsah v angličtině	220

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 4/2007

Ročník: XVI. (XLVIII.)

Datum vydání: 9. prosince 2007

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 569

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc., PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
Ing. Miroslav Musil, Ph.D., doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., PaedDr. Jaroslav Ševčík,
plk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2007)

Česká národní bibliografie: <http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS – Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292